

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

ปริญญา

วรรณคดีไทย

วรรณคดี

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง บทบาทของวรรณคดีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทย

The Role of Wannakadisarn Journal in Thai Literary Criticism

นามผู้วิจัย นางสาวเชอริร์ เกษมสุขสำราญ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์สรณัฐ ไตลังคะ, อ.ด.)

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์วรรณ นาวิกมูล, M.A.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

บทบาทของวารนคคีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทย

The Role of Wannakadisarn Journal in Thai Literary Criticism

โดย

นางสาวเชอริรี่ เกษมสุขสำราญ

พ.ศ. ๒๕๕๖

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

พ.ศ. ๒๕๕๖

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เซอร์รี่ เกษมสุขสำราญ ๒๕๕๖: บทบาทของวรรณคดีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทย
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย) สาขาวิชาวรรณคดีไทย ภาควิชา
วรรณคดี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์สรณัฐ ไตลังคะ, อ.ด.
๒๒๑ หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์การวิจารณ์ในวรรณคดีสาร การ
วิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสาร และบทบาทของวรรณคดีสารในฐานะเครื่องมือของอุดมการณ์
ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผลการวิจัยพบว่า วรรณคดีสารเสนอบทความเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์แนว
สุนทรียภาพแบบตะวันตกเป็นครั้งแรก แต่อย่างไรก็ตามบทความวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดี
สารเสนอการวิจารณ์แนวประวัติ (แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทย่อย คือ การวิจารณ์เชิงประวัตินัก
ประพันธ์ และการวิจารณ์ประวัติวรรณคดี) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดชาตินิยม นอกจากนี้
วรรณคดีสารยังทำหน้าที่สนับสนุน “ลัทธิเชือผู้นำ” ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในด้านการ
สร้างภาพลักษณ์และบารมีของผู้นำและภรรยา และการเผยแพร่นโยบายรัฐนิยม

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Cherry Kasemsuksamran 2013: The Role of Wannakadisarn Journal in Thai Literary Criticism. Master of Arts (Thai Literature), Major Field: Thai Literature, Department of Literature. Thesis Advisor: Associate Professor Soranat Tailanga, Ph.D. 221 pages.

This research aims at the study of Wannakadisarn Journal in terms of the criteria of criticism, literary critical practices, and its roles in propagating Phibunsongkhram's Nationalism.

The research finds that although Wannakadisarn presents Western principles of Aesthetical approach in literary criticism for the first time, its literary criticism articles practices Historical approaches in studying literature; i.e. biographical approach and history of literary works, in collaboration with the concept of Nationalism. Moreover, Wannakadisarn also support Phibunsongkhram's "leadership cult," especially in image construction of Phibunsongkhram and his wife, and propagation of Nationalism.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยคามอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลาย ๆ ท่าน โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร. สรณัฐ ไตลังคะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องในด้านต่างๆ ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ กุลวดี มกรภิรมย์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์ ดร. รื่นฤทัย สัจจพันธ์ ที่กรุณาสละเวลาเป็นกรรมการสอบ และขอขอบคุณคณาจารย์และบุคลากรภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทุกท่านที่คอยให้ความรู้ อบรมสั่งสอน และช่วยเหลือผู้วิจัยเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อสยามและคุณแม่วนิดา เกษมสุขสำราญ ที่คอยสนับสนุนผู้วิจัยเป็นอย่างดีทั้งในด้านทุนทรัพย์และโภชนาการ ตลอดจนกำลังใจกำลังใจอันเปี่ยมล้นที่มีให้ผู้วิจัยเสมอมา และขอขอบคุณกำลังใจจากญาติพี่น้องทุกคนที่คอยถามไถ่ผู้วิจัยทุกครั้งด้วยน้ำเสียงแห่งความห่วงใย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบพระคุณคุณตาตึก บุคคลผู้เป็นต้นแบบในการชื่นชมความงามของชีวิตโดยการเสพศิลปะทางภาษาของผู้วิจัย

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ นิสิตปริญญาโทสาขาวรรณคดีไทยทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือ และรับฟังปัญหาของผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา และเป็นพลังให้ผู้วิจัยเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จลุล่วง

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณอัจฉรา สิริสมบัติเจริญ เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ชำนาญการ ห้องบริการโสตทัศนวัสดุ หอสมุดแห่งชาติ ที่คอยให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารไมโครฟิล์ม และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดดำรงราชานุภาพที่อำนวยความสะดวกในการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือวรรณคดีสาร ซึ่งเป็นข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยครั้งนี้

เชอร์รี่ เกษมสุขสำราญ
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง

(๓)

บทที่ ๑ บทนำ

๑

ความสำคัญของปัญหา

๑

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔

ขอบเขตของการวิจัย

๔

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕

วิธีวิจัย

๕

ข้อตกลงเบื้องต้น

๖

บทที่ ๒ การตรวจเอกสาร

๗

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์

๗

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีวิจารณ์

๑๐

บทที่ ๓ วรรณคดีสารกับพันธกิจทางการประพันธ์

๑๓

บรรยากาศและบริบททางสังคม

๑๓

การก่อตั้งวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

๑๖

สาเหตุของการก่อตั้งวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

๑๗

คณะกรรมการและนักเขียนประจำวรรณคดีสาร

๒๐

พันธกิจของวรรณคดีสาร

๒๘

ประเภทและเนื้อหาของหนังสือวรรณคดีสาร

๓๐

บทบรรณาธิการ

๓๐

เรื่องเกี่ยวกับความรู้ด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี

และวรรณคดีวิจารณ์

๓๘

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

๗๐

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด

พิบูลสงคราม

๗๒

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒

๘๑

เรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมในสังคม

๘๒

เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

๘๘

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติตามอุดมการณ์ ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	๙๔
บทที่ ๔ วรรณคดีสารกับการรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	๙๕
แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม	๙๕
แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม	๙๗
การเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมในวรรณคดีสาร	๙๘
บทที่ ๕ วรรณคดีวิจารณ์ไทยในสมัยสร้างชาติ	๑๒๓
วรรณคดีวิจารณ์ไทยในสมัยสร้างชาติ	๑๒๓
หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร	๑๒๕
แนวทางการวิจารณ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์	๑๒๘
แนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ ประเภทร้อยกรองของนักวิชาการท่านอื่นๆ	๑๔๓
บทความวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร	๑๖๕
การวิจารณ์แนวประวัติ	๑๖๕
บทที่ ๖ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๒๐๗
สรุปผลการวิจัย	๒๐๗
ข้อเสนอแนะ	๒๑๐
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	๒๑๑
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	๒๒๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	การส่งเสริมนโยบายลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำ	๓๑
๓.๒	ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดี	๓๒
๓.๓	ปริบททางสังคม	๓๔
๓.๔	กิจการของวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร	๓๖
๓.๕	หลักภาษา	๔๐
๓.๖	ไวยากรณ์	๔๐
๓.๗	คำและความหมายของคำ	๔๑
๓.๘	ความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทย	๔๕
๓.๙	การแต่งโคลง	๔๙
๓.๑๐	การแต่งฉันท์	๕๐
๓.๑๑	การแต่งกาพย์	๕๓
๓.๑๒	การแต่งกลอน	๕๔
๓.๑๓	การแต่งลิลิต	๕๕
๓.๑๔	การประกวดแต่งคำประพันธ์	๕๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๓.๑๕	ปริศนาคำทาย	๕๙
๓.๑๖	นวนิยาย	๖๐
๓.๑๗	เรื่องสั้น	๖๑
๓.๑๘	นิทาน	๖๔
๓.๑๙	บทละคร	๖๖
๓.๒๐	สารคดีท่องเที่ยว	๖๘
๓.๒๑	บทบรรยายวิทยุ	๖๘
๓.๒๒	เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์	๗๑
๓.๒๓	เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หุ้มฉมับ พิบูลสงคราม	๗๒
๓.๒๔	เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	๘๑
๓.๒๕	เรื่องเกี่ยวกับปรัชญาในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา	๘๓
๓.๒๖	คติและค่านิยมเกี่ยวกับผู้หุ้ม	๘๖
๓.๒๗	คติและค่านิยมเกี่ยวกับเด็ก	๘๘
๓.๒๘	เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสุมาคมและวรรณคดีสาร	๘๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๓.๒๙	กิจการของสมาคม	๙๑
๓.๓๐	ประกาศการรับสมาชิก	๙๒
๓.๓๑	การบัญญัติศัพท์	๙๔
๔.๑	เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยม	๑๑๕
๔.๒	เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำ	๑๑๙
๕.๑	หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดี	๑๓๐
๕.๒	การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์	๑๖๕
๕.๓	การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบ	๑๙๘

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การวิจารณ์วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้มีการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรม การวิจารณ์ถือได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างงานวรรณกรรม เนื่องจากการวิจารณ์คือการพิจารณาลักษณะและคุณค่าของบทประพันธ์ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยชี้ให้เห็นข้อเด่นหรือข้อด้อยของบทประพันธ์นั้นๆ อย่างมีเหตุผล เพื่อวิเคราะห์ พัฒนา และสร้างสรรค์คุณค่าของวรรณกรรมต่อไป ในกลุ่มประเทศทางตะวันตกหลายประเทศได้ให้ความสำคัญแก่วรรณกรรมวิจารณ์และพัฒนาวรรณกรรมวิจารณ์ขึ้นเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง มีระเบียบวิธีและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาอย่างเป็นระบบ (ธัญญา สังขพันธ์านนท์, ๒๕๒๙: ๑)

ส่วนการวิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นศาสตร์อย่างประเทศตะวันตก การวิจารณ์ในประเทศไทยเป็นการวิจารณ์แต่เพียงผิวเผิน โดยเป็นการวิจารณ์หรือประเมินคุณค่าผลงานของผู้เขียนเอง หรือในกลุ่มของนักปราชญ์หรือผู้มีความรู้เท่านั้น อีกทั้งยังไม่มีการพิมพ์ การวิจารณ์วรรณคดีจึงถูกจำกัดอยู่เฉพาะในวงแคบดังที่ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (๒๕๓๒: ๕๓) กล่าวว่า “ในยุคอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังไม่มีการพิมพ์ เมื่อไม่มีการพิมพ์เผยแพร่วรรณคดี ผู้อ่านก็ยังมีน้อย ทำให้ไม่เอื้อต่อการวิจารณ์” ประการสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ แต่เดิมไทยเราไม่มีประเพณีหรือวัฒนธรรมการวิจารณ์วรรณคดีอย่างตะวันตก อีกทั้งการวิจารณ์ผลงานของผู้อื่นก็ไม่ใช้ประเพณีหรือวัฒนธรรมของคนไทย ดังที่บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๑๔: ๕๙) กล่าวว่า “การทำให้คนตระหนกตกใจด้วยการมีความเห็นไม่ลงรอยกันเป็นการขาดสัมมาคารวะ” ดังนั้นการวิจารณ์จึงไม่ปรากฏสู่สาธารณชนอย่างเปิดเผยดังเช่นในปัจจุบัน

การวิจารณ์วรรณคดีในประเทศไทยเริ่มมีบทบาทและเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “วรรณคดีสโมสร” ขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการแต่งหนังสือรวมทั้งพิจารณาทยองหนังสือที่แต่งดีเพื่อเป็นมาตรฐานในการประเมินคุณค่าวรรณกรรม ในสมัยนี้มีรูปแบบการเขียนวรรณกรรมเกิดขึ้นหลายประเภท เช่น นวนิยาย (novel) เรื่องสั้น (short story) สารคดี (feature) ฯลฯ อีกทั้งในด้านการพิมพ์ก็กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการพิมพ์หนังสือเผยแพร่ไปสู่วงกว้างมากขึ้น แต่

การวิจารณ์วรรณคดีกลับยังไม่แพร่หลายนัก ในยุคนี้หากดูภายนอกเหมือนเป็นการเปิดเสรีภาพให้นักวิจารณ์ได้พิจารณาผลงานวรรณคดีอย่างอิสระ แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับซ่อนแนวคิดอนุรักษนิยมแฝงไว้ในการจัดตั้งวรรณคดีสโมสร (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, ๒๕๓๒: ๖๗) แนวคิดอนุรักษนิยมที่ทรงแฝงไว้คือ การส่งเสริมให้ใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องและทรงกระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าของกวีนิพนธ์ อย่างไรก็ตามในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจกล่าวได้ว่าเป็นเพียงการเริ่มต้นการวิจารณ์วรรณคดีไทยอย่างจริงจังและมีหลักเกณฑ์ โดยในระยะเริ่มแรกการวิจารณ์ยังคงมีลักษณะของการ “อธิบาย” หรือเป็นข้อเขียนเชิง “บันทึก” หรือ “คำนำ” ของหนังสือ (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, ๒๕๓๒: ๑๒๔)

การวิจารณ์วรรณคดีในประเทศไทยเริ่มคึกคักและมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗) เนื่องจากการเปิดสอนรายวิชาการวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีเปรียบเทียบที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระยาอนุমানราชชนและวิทย์ ศิวะศรียานนท์ เป็นต้น (ตรีศิลป์ บุญขจร, ๒๕๓๐: ๑๓๓) การเปิดสอนรายวิชาการวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีเปรียบเทียบทำให้ได้รับความรู้เรื่องวรรณคดีวิจารณ์ในลักษณะของศาสตร์แขนงหนึ่ง ไม่ใช่เป็นเพียงการอธิบายลักษณะวรรณคดีแต่เพียงผิวเผินอย่างในอดีต ประกอบกับในยุคนี้มีนักคิด นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์มากขึ้น การวิจารณ์วรรณคดีจึงเป็นกิจกรรมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและแพร่หลายกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ในยุคนี้อาจกล่าวได้ว่าผลงานวรรณกรรมและการวิจารณ์วรรณคดีเป็นผลมาจากแรงผลักดันทางการเมืองตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยอยู่ในภาวะแตกแยกทางสังคม และต้องเผชิญกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้กำหนดนโยบายรัฐนิยมขึ้นเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมให้ประชาชนเกิดความสามัคคีและนำประเทศชาติไปสู่ความเป็นชาติมหาอำนาจอย่างประเทศตะวันตก ดังคำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามในงานเปิดวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ ความตอนหนึ่งว่า

...การตั้งวรรณคดีสมาคมขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยนี้ ฉันรู้สึกยินดีอย่างยิ่ง เพราะจะได้เห็นภาษาไทยของเราได้รับการส่งเสริมจากบัณฑิตาท่านผู้มีความสนใจและใฝ่ใจในอักษรศาสตร์เปนสมานฉันท์ เพื่อให้ชาติไทยของเราเจริญและเข้มแข็งยิ่งขึ้น

. . .เมื่อภาษาไทยรุ่งโรจน์ ชาติไทยก็ต้องรุ่งโรจน์ด้วย และในที่สุดประเทศไทยเราก็มี
ทางที่จะได้เป็นประเทศมหาอำนาจรวดเร็วยิ่งขึ้นด้วยอำนาจแห่งภาษาไทยของเรา^๑

(จอมพล ป. พิบูลสงคราม, ๒๔๘๕ก: ๑-๔)

การก่อตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยเป็นไปตามนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรม
ภาษาไทย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ วรรณคดีสมาคมประกอบด้วยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น
จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกสมาคม พระยาอนุমানราชชนและหลวงวิจิตรวาทการเป็น
อุปนายก พระนางเชลลักษ์มีลาวัณย์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครธิปไตยประพันธ์เป็น
กรรมการที่ปรึกษา ธนิต อยู่โพธิ์เป็นเลขาธิการ เป็นต้น ทางสมาคมมีนโยบายออกหนังสือ
วรรณคดีสารให้เป็นหนังสือประจำของสมาคม (ประกาศ วัชรภรณ์, ๒๕๐๙: ๕๔๕-๕๔๗) เพื่อ
สนองนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย และเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาศาสตร์
วรรณคดี และวรรณคดีวิจารณ์ที่สำคัญตั้งที่รัฐสภา สังกะพันธานนท์ (๒๕๒๙: ๙๗) กล่าวไว้ว่า
หนังสือวรรณคดีสารได้มีส่วนส่งเสริมและกระตุ้นให้มีการวิจารณ์มากขึ้นอีกทางหนึ่ง อีกทั้งยัง
เป็นแหล่งเผยแพร่และให้ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ที่สำคัญยิ่ง การวิจารณ์วรรณคดีในหนังสือ
วรรณคดีสารถือได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้แก่บุคคลผู้สนใจ
ศึกษาวรรณคดีและการวิจารณ์วรรณคดี อันเป็นนโยบายที่ชาญฉลาดของท่านนายกรัฐมนตรีใน
การสร้างชาติโดยการให้ความรู้แก่ประชาชน

จากความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของ
หนังสือวรรณคดีสารซึ่งเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ที่สำคัญยิ่งเล่มหนึ่ง บท
วิจารณ์ต่างๆ ที่นำเสนอผ่านหน้าหนังสือวรรณคดีสาร ล้วนเป็นผลงานวิจารณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ
ในด้านภาษาและวรรณคดีไทย โดยนำแนวทางและหลักเกณฑ์การวิจารณ์แบบตะวันตกเข้ามา
ใช้กับวรรณคดีไทย นอกจากนี้หนังสือวรรณคดีสารยังเป็นวารสารเล่มแรกที่ทำให้ความรู้ด้านภาษา
วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์โดยตรงภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
การมีวารสารทางวรรณคดีทำให้ประชาชนได้รับความรู้ด้านวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์อย่าง
กว้างขวางและมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคูณค่าของหนังสือมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้ก็ยังคงถูกจำกัดอยู่ในกรอบแนวคิดทาง
การเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งสวนทางกับการพัฒนาทางด้านการศึกษาและการ
พิมพ์ วรรณคดีสารจึงเป็นหนังสือที่นักศึกษาเป็นอย่างยิ่ง แต่เนื่องจากยังไม่มีผู้ใดให้ความสนใจที่
จะศึกษาหนังสือวรรณคดีสารซึ่งเป็นหนังสือที่มีความสำคัญต่อวงการวิจารณ์วรรณคดีไทย ผู้วิจัย

^๑ สอดคล้องตามอักษรวิสัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จึงสนใจที่จะมุ่งศึกษาแนวทางและหลักเกณฑ์ ตลอดจนบทบาทสำคัญในการเป็นหนังสือที่เผยแพร่วรรณคดีวิจารณ์อย่างจริงจังในยุคสมัยนั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในหนังสือวรรณคดีสาร
๒. เพื่อศึกษาบทบาทของหนังสือวรรณคดีสารในฐานะเครื่องมือที่ให้ความรู้ด้านการวิจารณ์วรรณคดี
๓. เพื่อศึกษาบทบาทของหนังสือวรรณคดีสารในฐานะเครื่องมือของอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ขอบเขตของการวิจัย

วรรณคดีสาร เป็นวารสารทางวรรณคดีที่ผลิตขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๘๗ รวมทั้งสิ้น ๓ ปี ได้แก่ ฉบับปฐมฤกษ์ปีที่ ๑ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ จำนวน ๑๒ เล่ม และฉบับปีที่ ๒ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ถึง กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ จำนวน ๑๒ เล่ม และฉบับปีที่ ๓ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ถึง ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ จำนวน ๔ เล่ม (เล่มสุดท้ายเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม รวมพิมพ์ในเล่มเดียวกัน) รวมทั้งหมด ๒๘ เล่ม การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของวรรณคดีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทย จะศึกษาเฉพาะหนังสือวรรณคดีสารซึ่งผลิตขึ้นในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้น ซึ่งได้แก่ หนังสือวรรณคดีสารฉบับปฐมฤกษ์ปีที่ ๑ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ จำนวน ๑๒ เล่ม และฉบับปีที่ ๒ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ถึง กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ จำนวน ๑๒ เล่ม รวมทั้งหมด ๒๔ เล่ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รับความรู้เรื่องหลักเกณฑ์การพิจารณาคูณค่าของงานวรรณกรรมในระยะเริ่มแรกของไทย
๒. เห็นถึงบทบาทสำคัญของหนังสือวรรณคดีสารในการเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ของไทย
๓. เห็นถึงบทบาทสำคัญของหนังสือวรรณคดีสารในการเผยแพร่อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

วิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของวรรณคดีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทย ดำเนินการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ มีขั้นตอนในการศึกษาวิจัย ดังนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล

๑. สืบค้นเอกสารวรรณคดีสารจากหอสมุดกรมตำรวจราชานุภาพและหอสมุดแห่งชาติ
๒. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑. วิเคราะห์แนวทางหรือหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีในระยะเริ่มแรกของไทย
๒. วิเคราะห์แนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสาร โดยศึกษาจากผู้วิจารณ์เรื่องที่วิจารณ์ และลักษณะการวิจารณ์
๓. วิเคราะห์บทบาทของหนังสือวรรณคดีสารในฐานะที่เป็นหนังสือวารสารทางวรรณคดีเฉพาะทาง และเป็นหนังสือที่เกิดจากอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น

ขั้นสรุปผลการวิจัย

สรุปผล และนำมาเรียบเรียงเพื่อนำเสนอเป็นรูปเล่มของวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาเรื่อง บทบาทของวรรณคดีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทยในครั้งนี้ ชื่อหนังสือ วรรณคดีสาร และข้อความในหนังสือวรรณคดีสารที่ยกมาแสดงหรืออ้างถึงจะใช้ตัวสะกดตาม ตันฉบับ ส่วนชื่อวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยและบทวิเคราะห์ ใช้ตัวสะกดตามปัจจุบัน

บทที่ ๒

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของวรรณคดีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยแยกประเด็นการตรวจสอบเอกสาร ดังนี้

๑. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์
๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีวิจารณ์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๕๑๔: ๒๔-๒๕) วิทยาวรรณกรรม อธิบายว่า การติชมมีหลายรูปแบบด้วยกัน ตั้งแต่การตั้งข้อสังเกตสั้นๆ (short notice) การสำรวจ (review) ซึ่งได้แก่การวิจารณ์ตามความหมายของศัพท์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน “การวิจารณ์” เป็นอีกรูปหนึ่งของการพิจารณา” ซึ่งหมายถึงการสอบสวนหาข้อเท็จจริงและเหตุผล ถ้าจะเทียบกับวิธีพิจารณาของศาลแล้วก็ยังไม่เกินความถึงขั้นพิพากษา แต่คริตติซิซึม (criticism) หรือการพิพากษาบทประพันธ์ว่าเป็นบทประพันธ์ที่ดีหรือไม่ดี หรือพิพากษาว่าเป็นบทประพันธ์ที่มีค่าหรือไม่ค่าอย่างไหนั้นเรียกว่า “วรรณคดีวิพากษ์”

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๑: ๒๘๙-๒๙๒) วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ กล่าวไว้ว่าการวิจารณ์ คือการพิจารณาลักษณะของบทประพันธ์ แยกแยะส่วนประกอบที่สำคัญและหยิบยกออกมาแสดงให้เห็นว่าไพเราะงดงามเพียงไร โดยแสดงให้เห็นว่าหนังสือนั้นมีลักษณะอย่างไร ทั้งในส่วนเนื้อเรื่อง ความคิดความเห็นและทำนองแต่ง เมื่อได้อธิบายลักษณะของหนังสือให้ผู้อ่านเข้าใจแล้วจึงวินิจฉัยลงไปว่าหนังสือนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร ควรจัดเข้าไว้ในชั้นไหน และมีข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเราต้องระลึกไว้เสมอว่า การวินิจฉัยคุณค่าเป็นการวินิจฉัยเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกและรสนิยม (taste) ส่วนการเข้าใจและอธิบายลักษณะของหนังสือเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับปัญญา เหตุผล เหตุการณ์และเรื่องราวที่มีเป็นหลักฐานจริง ๆ การอธิบายลักษณะหนังสืออาจทำให้ละเอียดและถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ได้ แต่การวินิจฉัยคุณค่าไม่สามารถจะทำให้แน่นอนตายตัวไปได้ คนสองคนที่เข้าใจลักษณะหนังสือเล่มหนึ่งดีเท่าๆ กัน อาจจะวินิจฉัยค่าของหนังสือเล่มนั้นต่างกันก็ได้

เจตนา นาควัชระ (๒๕๑๔: ๑) วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี ในวรรณไวทยากร วรรณคดี อธิบายว่า ผู้เขียนใช้คำว่า “วรรณคดีวิจารณ์” ในความหมายกว้างที่สุดหมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดี โดยจะไม่แยกระดับความสำคัญว่า “วรรณคดีวิจักษณ์” เป็นการแสดงความคิดเห็นในระดับพื้นฐาน และ “วรรณคดีวิจารณ์” เป็นการแสดงความคิดเห็นในระดับสูง นักวิชาการในบางประเทศ เช่น เยอรมนี ใช้คำว่าวรรณคดีวิจารณ์ (literaturkritik) ในความหมายของความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดี ซึ่งแสดงออกมาในรูปของการวิจารณ์หนังสือในหน้าหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารต่างๆ ส่วนการแสดงความคิดเห็นในระดับวิชาการ ซึ่งมีระบบและวิธีการคิดค้นที่แน่นอนจะแยกออกเป็น “ศาสตร์แห่งวรรณคดี” หรืออาจจะเรียกได้ว่า “วรรณคดีวิทยา” (literaturwissenschaft) ในที่นี้จะถือว่าวรรณคดีวิทยาเป็นแขนงหนึ่งของวรรณคดีวิจารณ์ ซึ่งเป็นคำสากลที่ใช้กันอยู่ในหลายประเทศ เช่น อเมริกา อังกฤษ หรือฝรั่งเศส

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๔๓: ๑๐-๑๓) วิเคราะห์สวรรณคดีไทย กล่าวถึงหลักการวิจารณ์พอสรุปได้ดังนี้คือ

๑. วิเคราะห์ การวิเคราะห์คือการพิจารณาองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของบทประพันธ์อย่างละเอียดถี่ถ้วน เช่น หากจะพิจารณางานประพันธ์เรื่องหนึ่งๆ ก็ควรพิจารณาไปตามรูปแบบหรือองค์ประกอบส่วนต่างๆ เช่น ศึกษาบทละครเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็ควรดูเนื้อเรื่องว่าเป็นอย่างไร ลักษณะนิสัยของตัวละคร วิธีการดำเนินเรื่อง หรือสำนวนกลอนดีหรือไม่ เป็นต้น

๒. วินิจฉัยสาร การวินิจฉัยสารหรือการวินิจฉัยคือการตีความ การตีความนับได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญในการอ่านหนังสือ ผู้อ่านมีสิทธิ์จะตีความไปได้หลายทาง และในบทประพันธ์บางเรื่อง ผู้แต่งเจตนาให้ผู้อ่านสามารถตีความความหมายของบทประพันธ์ได้หลายแง่มุมอีกด้วย

๓. วิจารณ์ การวิจารณ์ก็คือการพิจารณา การพิจารณามีทั้งพิจารณาเนื้อหาและกลวิธี ถ้าเพียงแต่พิจารณาเนื้อหาหรือตีความ แต่ไม่สามารถพิจารณากลวิธีของผู้ประพันธ์ได้ การพิจารณานั้นก็จะอยู่เพียงขั้นพื้นฐานเท่านั้น ถ้าจะวิจารณ์บทประพันธ์ชิ้นหนึ่งๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องสามารถพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ของผู้ประพันธ์ได้ทุกแง่มุม

๔. วิพากษ์ การวิพากษ์คือการตัดสินบทประพันธ์เรื่องหนึ่งๆ ว่ามีลักษณะดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยสามารถชี้แจงเหตุผลประกอบการวินิจฉัยได้อย่างถูกต้องชัดเจน

พระยาอนุมานราชชน (๒๕๔๖: ๑๔๓-๑๔๕) การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์ กล่าวว่า การวิจารณ์ คือการแสดงความคิดเห็นโดยการพิจารณาว่าบทประพันธ์นั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยสามารถแบ่งลักษณะของการวิจารณ์ออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. การวิจารณ์ในแง่ความรู้สึกนึกเห็นของตนเรียกว่า จิตวิจารณ์ (impressionistic criticism)
๒. การวิจารณ์ในแง่แปลหรือตีความหมายเรียกว่า อรรถวิจารณ์ (interpretation criticism)
๓. การวิจารณ์ในแง่ให้คำพิพากษาเรียกว่า วิพากษ์วิจารณ์ (judicial criticism)

การวิจารณ์ในลักษณะที่ ๑ และ ๒ เป็นการแสดงความเห็นและความรู้สึกส่วนบุคคล ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์ ส่วนการวิจารณ์ในลักษณะที่ ๓ นั้นเรียกว่าวิพากษ์วิจารณ์ เป็นการวิจารณ์ที่มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาหรือวินิจฉัย

นักอ่านหนังสือที่ดีมักจะชอบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือที่ตนอ่าน ความคิดเห็นในขั้นมูลฐานนั้นก็มักจะเป็นไปในรูปที่ว่าชอบหรือไม่ชอบหนังสือเล่มนั้นเล่มนี้ บางครั้งก็จะติชมไปว่าดีหรือไม่ดี วรรณคดีวิจารณ์จึงเริ่มด้วยการแสดงความเห็นส่วนตัว หรือปฏิกิริยาที่มีต่อวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง จุดเริ่มต้นนั้นถือได้ว่ามีลักษณะเป็นอัตนัย (subjective) แต่ผู้อ่านที่ดีจะไม่หยุดเพียงแค่นั้น จะต้องถามตนเองต่อไปว่าที่ชอบหรือไม่ชอบนั้น เพราะเหตุใด การคิดค้นหาเหตุผลที่จะมาอธิบายความรู้สึกของตนเองเป็นขั้นต่อไปของวรรณคดีวิจารณ์

สิทธา พิณจภูวตล (๒๕๑๔: ๔๘๐-๔๘๑) ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย กล่าวว่า การวิจารณ์วรรณคดี คือการตัดสินคุณภาพของบทประพันธ์ว่าอะไรคือส่วนดีและอะไรคือส่วนเสีย วิธีวิจารณ์วรรณคดีจะต้องอาศัยความซาบซึ้ง (appreciation) และความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีวรรณกรรม (Theory of Literature) ในการพิจารณาบทประพันธ์

เจือ สตะเวทิน (๒๕๑๘: ๑๒) วรรณคดีวิจารณ์ กล่าวว่า วรรณคดีวิจารณ์ คือความพยายามในการหาหลักเกณฑ์การประพันธ์ การค้นหาความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ และวิธีสื่อสารต่อผู้อ่านของผู้ประพันธ์ แล้วจึงประเมินคุณค่าของเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเห็นและเข้าใจบทประพันธ์หนึ่ง ๆ มากยิ่งขึ้น หน้าที่ของนักวรรณคดีวิจารณ์จึงอยู่ที่ความสามารถเชิงวิวินิจฉัย ดีความแล้วจึงตัดสินหรือวิพากษ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีวิจารณ์

ชลธิรา สัตยวิวัฒนา (๒๕๑๓) การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย กล่าวว่า iva การวิจัยนี้มุ่งค้นหาวิธีการที่จะทำให้การศึกษาวิจารณ์วรรณคดีไทยทันสมัยและน่าสนใจยิ่งขึ้นโดยการนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย การศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการที่หลักเกณฑ์และวิธีการของวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกสามารถนำมาใช้กับวรรณคดีไทยได้ดี ทำให้ผู้อ่านเข้าใจวรรณคดีไทยได้ลึกซึ้งกว่าเดิมนั้นแสดงให้เห็นว่าวรรณคดีไทยมีลักษณะเป็นสากล สามารถนำมาตัดสินหรือประเมินคุณค่าได้ด้วยหลักของสากล คุณลักษณะที่เป็นสากลดังกล่าวเป็นที่ยกย่องของนักศึกษาวินิจฉัยวรรณคดีทั่วไป และเมื่อวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกสามารถทำให้เข้าใจวรรณคดีไทยได้ลึกซึ้งกว่าเดิม และสามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าวรรณคดีไทยมีลักษณะเป็นสากลย่อมตระหนักได้ว่าวรรณคดีไทยคงจะมีคุณค่าไม่ด้อยกว่าวรรณคดีต่างประเทศ นอกจากนี้การวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีไทยได้อย่างละเอียดลึกซึ้งและมีหลักเกณฑ์ จนเห็นได้ถึงความซับซ้อนของสัญลักษณ์ ความสวยงามหรือความเด่นชัดของภาพพจน์ ความรุนแรงทางด้านอารมณ์ และรายละเอียดอื่นๆ เช่น น้ำเสียง จุดมุ่งหมาย และศิลปะการประพันธ์ที่ควรยกย่อง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งหรือภาคภูมิใจในคุณค่าของวรรณคดีไทยเพิ่มขึ้น ผลที่สำคัญที่สุดคือ สามารถพิสูจน์ให้เห็นคุณค่าดังกล่าวอย่างมีเหตุผลและถูกต้องตามหลักสากลอย่างแท้จริง ไม่ได้กล่าวยกย่องคุณค่าอย่างไม่มีเหตุผล หรือประเมินคุณค่าอย่างไม่มีหลักเกณฑ์เช่นในอดีต

ธัญญา สังขพันธานนท์ (๒๕๒๙) ลักษณะและวิวัฒนาการของการวิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทยในรอบหนึ่งศตวรรษ (พ.ศ. ๒๔๑๙-๒๕๑๙) กล่าวว่า iva การวิจารณ์ในยุคเริ่มต้น (พ.ศ. ๒๔๑๙-๒๔๗๕) ในระยะแรกๆ การวิจารณ์วรรณกรรมยังคงเป็นกิจกรรมส่วนตัว จำกัดแวดวงเฉพาะในกลุ่มของผู้มีความรู้โดยไม่มี การเผยแพร่ในวงกว้าง ลักษณะของการวิจารณ์วรรณกรรมในระยะเริ่มต้นนี้มีการวิจารณ์แนวประวัติศาสตร์และชีวประวัติ ได้แก่ การศึกษาประวัติผู้เขียนและประวัติวรรณคดี เป็นต้น การวิจารณ์แนวสุนทรียะ คือการศึกษาความไพเราะและความงดงามของภาษา แนวปรัชญาหรือแนวศีลธรรมและแนววิเคราะห์ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ในการประพันธ์ ในช่วงท้ายเริ่มมีการวิจารณ์ตามแนวโครงสร้างนิยมสำหรับการ

วิจารณ์วรรณกรรมบันเทิงคดีสมัยใหม่ การวิจารณ์บางแนวเช่นแนวสุนทรียะเริ่มมีการวางกฎเกณฑ์ในการวิจารณ์บ้างแล้ว เช่น เกณฑ์การพิจารณาวรรณคดีของ “วรรณคดีสโมสร” และ “สมาคมวรรณคดี”

การวิจารณ์วรรณกรรมในยุคที่สอง (พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๙๐) พัฒนาจากยุคเริ่มต้นมากขึ้น เนื่องจากมีความเคลื่อนไหวหลายประการที่มีส่วนในการวางรากฐานของการวิจารณ์วรรณกรรมให้มั่นคง เช่น การสอนวิชาวรรณคดีวิจารณ์ในสถาบันการศึกษา การนำความรู้ และหลักการทางวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์มาเผยแพร่ การเขียนประวัติวรรณคดีไทย ในยุคนี้เป็นระยะที่เริ่มรับเอาแบบอย่างการวิจารณ์ตามแบบอย่างตะวันตก มีนักวิจารณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้น และมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับให้การสนับสนุนเผยแพร่บทวิจารณ์ โดยเฉพาะหลัง พ.ศ. ๒๔๘๕ การวิจารณ์วรรณกรรมกระตือรือร้นมากขึ้นเนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากทางการ

ลักษณะของการวิจารณ์วรรณกรรมในยุคนี้ยังไม่มีแตกต่างไปจากระยะแรกเริ่มมากนัก แนวการวิจารณ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ การวิจารณ์แนวประวัติศาสตร์และแนวสุนทรียะ การวิจารณ์แนวประวัติศาสตร์เริ่มมีลักษณะการวิจารณ์ที่เป็นระบบมากขึ้น ส่วนการวิจารณ์แนวสุนทรียะยังคงยึดถือหลักเกณฑ์ของ “วรรณคดีสโมสร” และ “สมาคมวรรณคดี” เป็นบรรทัดฐานในการประเมินค่าอย่างเคร่งครัด แนวการวิจารณ์ที่ได้รับความนิยมรองลงมาคือ การวิจารณ์แนวโครงสร้างนิยม ซึ่งพัฒนาระเบียบวิธีในการวิจารณ์สมบูรณ์และเป็นระบบมากขึ้น การวิจารณ์ตามแนวศีลธรรมมีน้อยลง ส่วนการวิจารณ์แนววิเคราะห์ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ในการประพันธ์ไม่ปรากฏในระยะนี้

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๓๐) พัฒนาการการศึกษาค้นคว้าและวิจัยวรรณคดีไทย ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาวรรณคดีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา เกณฑ์ในการประเมินคุณค่าวรรณคดีไม่มีตำราชัดเจน แต่พอจะเห็นเค้าจากตำราคำประพันธ์และวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ว่ามีแนวโน้มไปทางสุนทรียศาสตร์ โดยเฉพาะทฤษฎีเรื่องรสและรูปแบบนิยม ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวยังส่งผลมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังจะเห็นได้จากในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ก่อตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้น เพื่อพิจารณาและประเมินคุณค่าหนังสือดี โดยใช้เกณฑ์ทางสุนทรียศาสตร์

ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๑๑ การศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านวรรณคดีมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปโดยขยายตัวมากขึ้น มีการใช้ทฤษฎีการวิจารณ์วรรณคดีทั้งของตะวันตกและตะวันออก

ในยุคปฏิวัติวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดผลกระทบอย่างหนึ่งต่อวงการวรรณคดีศึกษา คือเกิดตำราวรรณคดีศึกษาและวรรณคดีวิจารณ์เล่มแรกคือ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ของ ดร.วิทย์ ศิวะศรียานนท์ อย่างไรก็ตามแนวโน้มของวงการศึกษาค้นคว้าด้านวรรณคดีในระยะนี้ยังคงนิยมการศึกษาวรรณคดีแนวประวัติศาสตร์และตำนาน ผู้ที่มีผลงานการศึกษาเชิงประวัติอยู่ค่อนข้างมากได้แก่ ม.ร.ว. สุนนชาติ สวัสดิ์กุล ธนิต อยู่โพธิ์ พ.ณ ประมวลมารค ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์

ด้านสถาบันการศึกษา มีการสอนรายวิชาวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีเปรียบเทียบที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เสฐียรโกเศศ หรือพระยาอนุমানราชชน และวิทย์ ศิวะศรียานนท์ เป็นต้น ซึ่งการสอนวรรณคดีในระดับพื้นฐานยังคงใช้การสอนโดยเน้นการอธิบายศัพท์และการถอดความ ในด้านตัวบทวรรณคดีที่ใช้ศึกษา จะศึกษาเฉพาะวรรณคดีเอกหรือวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร หรือวรรณคดีแบบฉบับเท่านั้น

ดวงมน จิตรจันทน์, ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, และ รื่นฤทัย สัจจพันธ์ (๒๕๓๒) ทอใหม่ในสายน้ำ ๒๐๐ ปี วรรณคดีวิจารณ์ไทย ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการสร้างและเสพวรรณคดีในสังคม ซึ่งจะมีผลต่อวรรณคดีวิจารณ์ ผลการศึกษาพบว่า สภาพและธรรมชาติตลอดจนพันธกิจของวรรณคดีไทยที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างวรรณคดี การเสพวรรณคดีและการวิจารณ์วรรณคดีนั้น เป็นขบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งซับซ้อน เราไม่อาจกล่าวเพียงด้านเดียวว่าลักษณะของวรรณคดีจะกำหนดกฎเกณฑ์การวิจารณ์หรือการสร้างวรรณคดี เพราะในบางครั้งการสร้างวรรณคดีก็ได้รับอิทธิพลจากกฎเกณฑ์การวิจารณ์อันอาจเป็นผลจากความคิดและสิ่งอื่นๆ นอกเหนือไปจากโลกของวรรณคดีโดยตรง

การศึกษาวรรณคดีโบราณของไทยในลักษณะการศึกษาเฉพาะเรื่อง การศึกษาชีวิตและผลงานของกวีคนหนึ่งคนใด หรือการศึกษาในเชิงประวัติวรรณคดีก็ตาม ผู้ศึกษามักจะต้องพิจารณาประเมินคุณค่าของวรรณคดีเหล่านั้น เนื่องจากวรรณคดีโบราณมักเป็นงานร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว แนวการวิจารณ์จึงเน้นที่กลวิธีทางวรรณศิลป์ โดยการพิจารณาความงาม ความไพเราะอันเกิดจาก คำดี ความดี ฉันทลักษณ์ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความหมายของวรรณคดีวิจารณ์ในระยะเริ่มแรกนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะอย่างชัดเจนคือ “การวิจารณ์” หมายถึง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดี โดยการพิจารณาลักษณะของบทประพันธ์ แยกแยะส่วนประกอบที่สำคัญ และชี้ให้เห็นว่าบทประพันธ์เรื่องนั้นๆ มีความน่าสนใจหรือไม่ อย่างไร และ “การวิพากษ์” หรือ “การวินิจฉัย” เป็นการตัดสินและประเมินค่าบทประพันธ์เรื่องนั้นๆ ว่าดีหรือไม่ และมีคุณค่าหรือไม่ อย่างไร

บทที่ ๓

วรรณคดีสารกับพันธกิจทางการประพันธ์

การศึกษาเรื่อง วรรณคดีสารกับพันธกิจทางการประพันธ์ จะศึกษาถึงพันธกิจของ วรรณคดีสารที่กำหนดขึ้นมาเพื่อรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. บรรยากาศและบริบททางสังคม
๒. การก่อตั้งวรรณคดีสมาคมนและวรรณคดีสาร
๓. ประเภทและเนื้อหาของวรรณคดีสาร

บรรยากาศและบริบททางสังคม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีของไทยที่ครองอำนาจ ๒ ช่วงคือ ช่วงแรก พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗ และช่วงที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๕๐๐ ในช่วงแรกของการเป็น นายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงครามขณะนั้นสถานการณ์บ้านเมืองเรียกได้ว่าอยู่ในภาวะวิกฤตเนื่องจากสถานการณ์ที่ย่ำแย่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ กล่าวคือหลังเปลี่ยนแปลง การปกครองประเทศไทยอยู่ในภาวะแตกแยกแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก ทั้งกลุ่มที่จงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์และกลุ่มนิยมประชาธิปไตย มีเหตุการณ์กบฏเกิดขึ้นหลายครั้ง ประเทศชาติเกิดความระส่ำระสายไม่เป็นปึกแผ่น ประกอบกับใน พ.ศ. ๒๔๘๒ เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้ออกรัฐนิยมฉบับแรกขึ้นภายในปีเดียวกันนี้ รัฐนิยมฉบับแรก ได้แก่ เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็น ชาติเดียวกัน เป็นอันหนึ่งเดียวกันภายใต้ความเป็น “ไทย” เช่นเดียวกันทั้งประเทศ รัฐนิยมฉบับแรกนี้เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นของอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมที่จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้ในการ บริหารประเทศ และเกิดผลตอบรับที่ดีในช่วงที่มีการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๘๓ เหตุการณ์กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเรื่องดินแดนอินโดจีนไม่สามารถตกลงกันได้ ญี่ปุ่นจึงเข้ามาขอเป็นคนกลางช่วยไกล่เกลี่ยเหตุการณ์ในครั้งนี้ ไทยกับฝรั่งเศสจึงตกลงยุติ การสู้รบกันในวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยการทำสนธิสัญญาสันติภาพ ภายหลังจากทำ สนธิสัญญาสันติภาพประเทศไทยได้รับดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงคืนมาจากฝรั่งเศส (สรศัลย์ แผง สภา, ๒๕๔๐: ๒๖)

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มมีผลกระทบต่อประเทศไทยโดยตรงเมื่อญี่ปุ่นเข้าร่วมสงคราม โดยเป็นฝ่ายอักษะ (ร่วมกับเยอรมันและอิตาลี) ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในแถบ จังหวัดชายทะเลภาคใต้ของประเทศไทยเพื่อขอเดินผ่านดินแดนไปตีเมืองพม่า มาเลเซีย และ สิงคโปร์ ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ในขณะที่ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งกองทัพออยู่ในประเทศไทยนั้น ประเทศไทยถูกกองทัพญี่ปุ่นบีบบังคับหลายด้าน จนในที่สุดจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยอยู่ฝ่ายอักษะร่วมกับญี่ปุ่น ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศไทย หลายด้าน ดังที่แถมสุข นุ่มนนท์ (๒๕๔๘: ๑๓-๑๔) กล่าวไว้ว่า

... ช่วงสามปีกว่าที่กองทหารญี่ปุ่นเข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทย แม้ระยะเวลาจะสั้น แต่มีผลกระทบต่อไทยทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในทางการเมืองกองทหารญี่ปุ่นกลายเป็นผู้จุดชนวนให้เกิดการแตกแยกในกลุ่มผู้ก่อการคณะราษฎร ๒๔๗๕ ระหว่างฝ่ายสนับสนุนญี่ปุ่นกับฝ่ายต่อต้านญี่ปุ่น จุดขัดแย้งนี้เป็นผลให้เกิดการแบ่งเป็น พรรคเป็นพวก เป็นกลุ่มทหารและพลเรือนจนกลายเป็นมะเร็งร้ายทางการเมือง ในทางด้านเศรษฐกิจกองทหารญี่ปุ่นทำการค้าในประเทศไทยและนอกประเทศหยุดชะงักลง เกิดภาวะเงินเฟ้อ การคอร์รัปชันมีมากขึ้น เกิดการค่าตลาดมืดและการกักตุนสินค้า ส่วน ภาวะสังคมนั้น ปัญหาเรื่องญี่ปุ่นได้กลายเป็นปัจจัยใหญ่ผลักดันให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเร่งสร้างชาติไทยให้เป็นประเทศมหาอำนาจและมีอารยะ

จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามผลักดันชาติไปสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจ มี วัฒนธรรมอันดีงามที่แสดงออกถึงการเป็นประเทศที่มีอารยธรรม มีประวัติศาสตร์และประเพณีที่ ยาวนาน จึงได้มีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอย่างเข้มแข็ง โดยจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ขึ้นมาทำหน้าที่รับผิดชอบและกำหนดนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมของรัฐบาลหลาย หน่วยงานด้วยกันคือ สำนักนายกรัฐมนตรี สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานย่อยอีกคือ มหาวิทยาลัยศิลปากร ราชบัณฑิตยสถาน วรรณคดีสมาคม สโมสรวัฒนธรรมหญิง เป็นต้น และ เพื่อให้วัฒนธรรมแพร่หลายสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงได้เผยแพร่ข่าวสารด้านวัฒนธรรม ทางวิทยุ กรมโฆษณาการ และหนังสือพิมพ์ เช่น รายการสนทนาของนายมั่น-นายคง รายการ เผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมของหน่วยราชการต่าง ๆ รายการปราศรัยและปาฐกถาของบุคคล สำคัญๆ เช่น สามัคคีชัย (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) หลวงวิจิตรวาทการ เป็นต้น รวมทั้งมี รายการบทละคร เพลง และคำขวัญปลุกใจให้ประชาชนรักชาติ การสร้างชาติทางวัฒนธรรมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คือการสร้างวัฒนธรรมใหม่หรือการรับวัฒนธรรมจากชาติที่เจริญแล้ว มาปรับใช้กับประเทศไทย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญของประเทศชาติ ส่วนวัฒนธรรมใดที่มี

ลักษณะขัดต่อความเจริญของชาติก็จะถูกยกเลิกไป การสร้างวัฒนธรรมใหม่ในยุคนี้ ชาญวิทย์ แพงแก้ว (๒๕๕๓: ๗๐) ได้สรุปไว้ ดังนี้

๑. ประกาศยกเลิกวัฒนธรรมการกินหมาก จอมพล ป. พิบูลสงครามเห็นว่า การกินหมากนอกจากไม่มีประโยชน์ในทางอาหารแล้ว ยังอาจทำลายสุขภาพและสร้างความสกปรกตามสถานที่โดยไม่สมควร และเพื่อแสดงถึงความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรม จึงเห็นสมควรที่จะให้คนไทยเลิกกินหมาก โดยเริ่มต้นจากการประกาศให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมเลิกการกินหมากโดยเด็ดขาดเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนทั่วไป

๒. ประกาศยกเลิกบรรดาศักดิ์ เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเล็งเห็นว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมาย ฐานันดรไม่ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์แต่อย่างใด ภายหลังพบว่ามีข้าราชการปฏิบัติตามนโยบายการยกเลิกบรรดาศักดิ์ของรัฐบาลเป็นจำนวนมาก เช่น

จอมพลหลวงพิบูลสงคราม	เป็น	จอมพล ป. พิบูลสงคราม
พล.ต.ต. หลวงอดุลเดชจรัส	เป็น	พล.ต.ต. อดุล อดุลเดชจรัส
หลวงประดิษฐมนูธรรม	เป็น	นายปรีดี พนมยงค์
หลวงวิจิตรวาทการ	เป็น	นายวิจิตร วิจิตรวาทการ
พล.ท. พระยาพหลพลพยุหเสนา	เป็น	พล.ท. พจน์ พหลโยธิน
พระยาอนุমানราชชน	เป็น	นายยง อนุมานราชชน

๓. การยกย่องฐานะของสตรี ฐานะและบทบาทของสตรีได้รับการยกย่องให้มีระดับสูงกว่าที่เคยเป็นมา สตรีได้รับการยกย่องว่ามีความสามารถและฐานะเท่าเทียมกับชาย มีการจัดตั้งกองทหารหญิง จัดตั้งโรงเรียนนายร้อยหญิงและโรงเรียนนายสิบหญิง

นอกจากนี้ เพื่อการส่งเสริมฐานะทางสังคมของสตรี รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้นเพื่อให้สตรีมีบทบาทในสังคม รวมทั้งออกพระราชบัญญัติคุ้มครองสตรีเพื่อป้องกันการถูกทำร้ายจากสามี ดังนั้นสตรีจึงเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับต่อกิจการสำคัญๆ ของประเทศมากยิ่งขึ้น

๔. สนับสนุนการเพิ่มจำนวนประชากร ในระยะแรกที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ประเทศไทยมีประชากรเพียง ๑๔ ล้านคน ซึ่งเห็นว่ามีน้อยเกินไป จึงได้มีการสนับสนุนให้มีการเพิ่มจำนวนประชากรโดยสั่งห้ามนำเครื่องคุมกำเนิดทุกชนิดเข้าประเทศ อุปการะครอบครัวที่มีบุตรมาก และให้รางวัลแก่ครอบครัวที่มีบุตรหลายคน เป็นต้น

ทั้งนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความเชื่อว่า ถ้าประเทศไทยมีพลเมืองมากกว่า ๔๐ ล้านคนจะทำให้เป็นประเทศมหาอำนาจได้

๕. ประกาศเปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่เพื่อให้เหมือนกับนานาอารยประเทศที่ใช้วันที่ ๑ มกราคมเป็นวันขึ้นปีใหม่ โดยเริ่มใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นต้นมา

๖. การปรับปรุงตัวอักษรไทย รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยขึ้น ประกอบด้วยสมาชิก ๒๖ คน มีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นประธานกรรมการ นายยง อนุมานราชชน (พระยาอนุมานราชชน) เป็นรองประธานกรรมการคนที่ ๑ นายเพียร ราชธรรมนิเทศ (พระราชธรรมนิเทศ) เป็นรองประธานคนที่ ๒ กรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย พระนางเชลลิกษมีลาวัณย์ หม่อมกอบแก้ว อาภากร ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นต้น เพื่อร่วมกันพิจารณาหาทางปรับปรุงและส่งเสริมภาษาไทยให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

การปรับปรุงตัวอักษรไทยส่งผลกระทบต่อวงการประพันธ์ในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง นักเขียนได้รับความยุ่งยากและสับสนในการสะกดภาษาให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมของท่านผู้นำ และเรียกยุคนี้ว่ายุค “อักษรวิบัติ” นักเขียนบางคนหยุดงานอาชีพของตน (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, ๒๕๓๒: ๙๔) ประชาชนต้องศึกษาวิธีสะกดตามอักขระแบบใหม่ของรัฐบาล ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยขึ้น และจัดตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย และฟื้นฟูการประพันธ์ไทยอีกทางหนึ่งด้วย

การก่อตั้งวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยและวรรณคดีสาร เป็นเครื่องมือที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมและนโยบายสร้างชาติในด้านต่าง ๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นอย่างดี โดยจะศึกษาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. สาเหตุของการก่อตั้งวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร
๒. คณะกรรมการและนักเขียนประจำวรรณคดีสาร
๓. พันธกิจของวรรณคดีสาร

๑. สาเหตุของการก่อตั้งวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ประเทศไทยประสบกับภาวะสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเกรงว่าประเทศชาติจะถูกครอบงำโดยประเทศมหาอำนาจจึงตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมขึ้น ด้วยรัฐบาลพิจารณาเห็นว่าความเจริญในทางภาษาเป็นส่วนหนึ่ง que แสดงวัฒนธรรมของชาติ รัฐบาลจึงมีนโยบายที่จะส่งเสริมวัฒนธรรมในทุกๆ ทาง จึงได้มีการปรับปรุงส่งเสริมภาษาไทยให้ดีขึ้นเพื่อแสดงถึงความเจริญของประเทศ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ สำนักนายกรัฐมนตรีจึงได้มีประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมวัฒนธรรมในทุกๆ ทาง คณะกรรมการประกอบด้วย (ประกาศ รัชราภรณ์, ๒๕๓๖: ๓๒๗-๓๓๑)

จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ประธานกรรมการ
นายยง อุนฺมานราชชน	รองประธานกรรมการที่ ๑
นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	รองประธานกรรมการที่ ๒
พระนางเชอ ลักขมีลาวัณ	กรรมการที่ปรึกษา
หม่อมกอบแก้ว อากาศ	กรรมการที่ปรึกษา
ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรรมการที่ปรึกษา
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร	กรรมการที่ปรึกษา
นายพันเอกประยูร ภมรมนตรี	กรรมการที่ปรึกษา
นายวิจิตร วิจิตรวาทการ	กรรมการที่ปรึกษา
นายไพโรจน์ ชัยนาม	กรรมการที่ปรึกษา
นายเถียร วิเชียรแพทยาคม	กรรมการ
นายเชย สุนทรพิพิธ	กรรมการ
นายตรี สารประเสริฐ	กรรมการ
นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์	กรรมการ
นายพันเอกนวล สารานุประพันธ์	กรรมการ
นายอรุณ บุญยมานพ	กรรมการ
นายสง่า กาญจนาคพันธ์	กรรมการ
นายสนิท ศตะกูรมะ	กรรมการ
นายสังข์ พัธโนทัย	กรรมการ
นายเปลื้อง ณ นคร	กรรมการ
นางนิล บรรณสิทธิวิราศน์	กรรมการ
นางสาวสงวน เฟื่องเพชร	กรรมการ

นายร้อยตรีสุจิต ศึกษมัต	กรรมการ
นายมนตรี ตราโมท	กรรมการ
นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	กรรมการ
นายทองสีบ ศุภมาร์ค	กรรมการ
นายทวี ทวีวรรณะ	กรรมการ
นายก อัยโพธิ์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวสุดา จันทะศิริ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ซึ่งรัฐบาลได้ตั้งให้เป็นประธานนี้ ประกอบด้วย

ก. กรรมการที่ปรึกษา ได้แก่บุคคลที่มีความรู้ทางด้านภาษาไทย กับบุคคลที่จะช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของคณะกรรมการนี้ด้วยการให้ความคิดเห็น ที่รัฐบาลตั้งให้บุคคลดังกล่าวนี้เป็นกรรมการที่ปรึกษา เนื่องจากเห็นว่าแต่ละคนมีภารกิจมากจึงไม่สามารถสละเวลา มาช่วยงานของคณะกรรมการได้โดยสม่ำเสมอ

ข. กรรมการ ได้แก่บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในภาษาไทย และมีความรู้ในด้านอื่น ๆ อันเป็นอุปสรรคแก่การส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย เช่น ในการสนับสนุนส่งเสริมและโฆษณา เป็นต้น ตลอดจนมีเวลาเพียงพอที่จะช่วยดำเนินกิจการของคณะกรรมการได้

กิจการของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยนี้ ให้ความสำคัญแก่การโฆษณา เผยแพร่ให้ประชาชนทราบโดยรวดเร็ว เพราะฉะนั้นเมื่อคณะกรรมการได้ลงมติแล้ว กรรมการแต่ละคนต้องนำความรู้นั้นไปเผยแพร่ในวงบุคคลที่รู้จักด้วยจะได้สำเร็จตามความมุ่งหมายของรัฐบาล ในการที่รัฐบาลตั้งคณะกรรมการชุดนี้ขึ้นก็โดยพิจารณาเห็นว่า วัฒนธรรมภาษาไทยเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติ เวลานี้รัฐบาลกำลังบำรุงและส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติทุก ๆ ทางอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยควบคู่กันไปด้วย

คณะกรรมการชุดนี้ได้ประชุมกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ตกลงกันที่จะดำเนินการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยเป็น ๔ ทางคือ

๑. ส่งเสริมการศึกษาหลักและระเบียบภาษาไทยหรือภาษาศาสตร์
๒. ส่งเสริมการแต่งทั้งในร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งรวมเรียกว่าวรรณคดี

๓. ส่งเสริมให้มีการวิจารณ์วรรณคดี
๔. จัดตั้งสมาคมวรรณคดี เพื่อจะได้เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ภาษาไทยและวรรณคดี

การดำเนินการตามข้อ ๑-๒ นั้น คณะกรรมการได้ดำเนินการ ดังนี้

- ก. พิจารณาปรับปรุงอักษรไทยของที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี งดใช้ตัวอักษรบางตัวเพื่อให้ภาษาไทยเรียนง่ายและเร็วขึ้น จะได้เป็นที่แพร่หลายซึ่งต่อมาได้ออกประกาศเป็นทางการ
- ข. ทำพจนานุกรมแบบใหม่ตามตัวสะกดแบบใหม่
- ค. ทำตำราไวยากรณ์ไทยใหม่
- ง. พิจารณาวางระเบียบใช้คำแทนชื่อ คำรับ และคำปฏิเสธ
- จ. บัญญัติชื่อพยัญชนะ โดยวางไว้ ๒ ประเภทคือ ประเภทที่หนึ่งสร้างขึ้นเป็นรูปเพื่อให้เด็กจำง่าย เช่น ก. ไก่ ข. ไข่ ประเภทที่สอง ให้มีความหมายในทางสร้างชาติและปลูกฝังวัฒนธรรม เช่น ก. ก้าวหน้า ฆ. ธรรมะ และพิจารณาใช้เลขอาหรับเป็นเลขสากล
- ฉ. ดำเนินการประกวดแต่งบทประพันธ์ประจำเดือนและประจำปี

ส่วนการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยตามข้อ ๓-๔ เรื่องการส่งเสริมการวิจารณ์วรรณคดี และการจัดตั้งสมาคมทางวรรณคดีเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งสมาคมทางวรรณคดีขึ้นโดยใช้ชื่อสมาคมว่า “วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย” มีกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยที่รัฐบาลตั้งขึ้นทั้งหมดเป็นสมาชิกของสมาคม ดังนี้

จอมพล ป. พิบูลสงคราม	นายก
นายยง อนุมานราชชน	อุปนายก
นายวิจิตร วิจิตรวาทการ	อุปนายก
พระนางเธอ ลักษมีลาวัณ	กรรมการที่ปรึกษา
ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรรมการที่ปรึกษา
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร	กรรมการที่ปรึกษา

นายพันเอกประยูร ภมรมนตรี	กรรมการที่ปรึกษา
นายกกี อยู่โพธิ์	เลขาธิการ
นางสาวสุดา จันทนะศิริ	เหรัญญิก
นายร้อยตรีสุจิต ศึกษมัต	บรรณารักษ์
นายเชย สุนทรพิพิธ	กรรมการ
นายตรี สารประเสริฐ	กรรมการ
นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	กรรมการ
นายพันเอกนวล สารานุประพันธ์	กรรมการ
นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์	กรรมการ

วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยออกหนังสือของสมาคมชื่อ “วรรณคดีสาร” มีหน้าที่เผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยตามวัตถุประสงค์ของสมาคม คือ

- ก. ส่งเสริมและเผยแพร่ภาษาและวรรณคดีไทยให้ไพศาล
- ข. สร้างสรรค์และบำรุงคุณภาพของภาษาและวรรณคดีไทย
- ค. ผดุงความสามัคคี และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางภาษาและวรรณคดี

กล่าวโดยสรุปคือ ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ จอมพล ป. พิบูลสงครามมีนโยบายเร่งส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในทุกทางเพื่อสร้างชาติไปสู่ความเป็นมหาอำนาจ ซึ่งเป็นนโยบายหลักในการป้องกันประเทศจากภัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาอยู่ในขณะนั้น กล่าวในทางวัฒนธรรมภาษาไทย มีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยขึ้น เพื่อส่งเสริมความเจริญของภาษา คณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยจึงมีมติให้จัดตั้งสมาคมทางวรรณคดีขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย และให้ชื่อว่า “วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย” วรรณคดีสมาคมจึงผลิตหนังสือ “วรรณคดีสาร” ขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สำคัญที่ใช้ในการเผยแพร่นโยบายสร้างชาติด้านอื่นๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

๒. คณะกรรมการและนักเขียนประจำวรรณคดีสาร

วรรณคดีสารเป็นหนังสือที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย ที่กล่าวเช่นนี้เนื่องจากคณะกรรมการ นักเขียน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวรรณคดีสารล้วนแต่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านภาษาและวรรณคดีเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ประจำวรรณคดีสาร ประกอบด้วย

บรรณาธิการ	พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์)
ผู้โฆษณา	นายเชย สุนทรพิพิธ
ผู้จัดการ	นางสาวสุดา จันทนะศิริ
เจ้าหน้าที่	นายธนิต อยู่โพธิ์
เจ้าหน้าที่	นายร้อยตรีสุจิต ศึกษมัต
กรรมการ	จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายยง อนุমানราชชน นายวิจิตร วิจิตรวาทการ พระนางเธอ ลักษมีลาวัณ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม นายพันเอกประยูร ภมรมนตรี นายตรี สารประเสริฐ นายเพียร ราชธรรมนิเทศ นายพันเอกนวล สารานุประพันธ์ นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์

จากรายชื่อคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ประจำวรรณคดีสารข้างต้น จะเห็นได้ว่าล้วนประกอบไปด้วยผู้มีความรู้ความสามารถในด้านภาษาและวรรณคดีไทย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดและสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนี้เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการของวรรณคดีสารยังรับตำแหน่งนักเขียนประจำวารสารอีกด้วย จึงเป็นเรื่องควรศึกษาว่าบทประพันธ์ของคณะกรรมการที่ลงพิมพ์เผยแพร่ในวรรณคดีสาร จะมีน้ำเสียงหรือการให้ความสนับสนุนนโยบายด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามหรือไม่อย่างไร โดยจะศึกษาจากผู้ที่มิพบทบาทและผลงานชิ้นสำคัญในวรรณคดีสาร ได้แก่

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

จอมพล ป. พิบูลสงครามเดิมชื่อ แปลก ชิตตะสังคะ เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๔๐ ที่ปากคลองบางเขน จังหวัดนนทบุรี เป็นบุตรนายชิต และนางสำอังก์ ชิตตะสังคะ ซึ่งเป็นชาวสวน และสมรสกับท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม (เดิมนามสกุล พันธุ์กระวี) ถึงแก่อสัญกรรมที่กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๐๗

การศึกษา จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนกลาโหมอุทิศ วัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี จากนั้นจึงได้เข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยทหารบก กระทั่งสำเร็จการศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้รับยศร้อยตรี และเข้าประจำการที่กองพลที่ ๗ จังหวัดพิษณุโลก จากนั้นไม่นานได้สอบเข้าโรงเรียนเสนาธิการได้เป็นที่ ๑ และเดินทางไปศึกษาต่อที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ประเทศฝรั่งเศส จนสำเร็จการศึกษาและกลับมารับราชการต่อ กระทั่งได้ยศพันตรี มีบรรดาศักดิ์และราชทินนามว่า “หลวงพิบูลสงคราม”

ขณะศึกษาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสได้เข้าร่วมกับกลุ่มคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีโอกาสพบกับนักเรียนไทยหลายคน ได้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี (ยศในขณะนั้น) ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี (ภายหลังเป็นพันตรี หลวงทัศนัยนิยมศึก) นายตัว ลภานุกรม หลวงสิริราชไมตรี และนายแนบ พลโยธิน เป็นต้น ซึ่งนักเรียนไทยเหล่านี้ล้วนมีอุดมการณ์เดียวกัน ดังนั้นการประชุมเพื่อกำหนดแนวทางที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นแบบประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงปารีส

การทำงาน จอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มมีตำแหน่งในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยเป็นรัฐมนตรีในชุดที่ ๑ ถึงชุดที่ ๓ ซึ่งมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี และในชุดที่ ๔ ถึงชุดที่ ๘ ซึ่งมีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ภายหลังจึงได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ และได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ยังได้ทำหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในระยะหนึ่งด้วย และเมื่อเจ้าพระยาศรัทธาธรมาชิปศรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศขอลาออกจากตำแหน่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม (ในขณะนั้นมียศเป็นพลตรี) ก็ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถือว่าประเทศไทยมีการปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ที่สุด เพราะท่านเป็นผู้ที่มีแนวคิดเรื่องลัทธิชาตินิยมเป็นอย่างมาก และด้วยคำขวัญที่ว่า “ไทยทำ ไทยใช้ ไทยเจริญ” ทำให้ประชาชนในยุคนั้นต้องปรับตัวกันในทุกๆ ด้าน นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อต่างๆ เพื่อการรณรงค์และส่งเสริมให้ประชาชนรักชาติในรูปแบบต่างๆ ทั้งบทเพลง ภาพยนตร์ บทวิทยุ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น โดยมีหลวงวิจิตรวาทการ และขุนวิจิตรมาตราเป็นผู้ช่วยคนสำคัญ

จอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มดำเนินนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมโดยการปรับปรุงวัฒนธรรมต่างๆ ในยุคนี้ เช่น ออกประกาศให้ข้าราชการเลิกนุ่งผ้าม่วง เลิกสวมเสื้อราชปะแตนและให้หญิงกางเกงขายาวแทน มีการยกเลิกบรรดาศักดิ์ และยศข้าราชการพลเรือน มีการ

เปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” และเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันที่ ๑ มกราคมของทุกปีเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสากล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างชาติด้วยวัฒนธรรมใหม่โดยการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อจัดระเบียบการดำเนินชีวิตของคนไทยให้เป็นแบบอารยประเทศโดยการประกาศรัฐนิยมฉบับต่างๆ และสั่งให้ประชาชนเลิกกินหมาก ให้ผู้หญิงเลิกนุ่งโจงกระเบนเปลี่ยนมานุ่งผ้าถุงแทน ให้สวมหมวกสวมรองเท้า และยังวางระเบียบการใช้คำแทนชื่อเป็นมาตรฐาน เช่น ฉันทาน เราช นอกจากนี้ยังมีคำสั่งให้ข้าราชการกล่าวคำว่า “สวัสดี” ในโอกาสแรกที่พบกัน เป็นต้น

ก่อนที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ จะยุติลง จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ เนื่องจากแพ้คะแนนเสียงในสภาเรื่องการจัดตั้งเมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวง

บทบาทและผลงานในวาระคดีสาร จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ก่อตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยและดำรงตำแหน่งนายกสมาคม ทั้งยังเป็นกรรมการประจำหนังสือวรรณคดีสาร ผลงานของจอมพล ป. พิบูลสงครามส่วนใหญ่จะเป็นคำแถลงการณ์ต่างๆ ของสมาคม เช่น ประกาศการรับสมาชิก คำกล่าวสุนทรพจน์ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมาคม เป็นต้น ทั้งนี้ยังมีเรื่องการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมอีกด้วย เช่น เรื่องความสำคัญของภาษาที่จะนำชาติไปสู่ความเป็นอารยะ และการยกย่องผู้หญิง เป็นต้น

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์พระนามเดิมคือ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ ที่ตำบลบ้านตะนาว อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร เป็นโอรสของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนคราธิปพงศ์ประพันธ์พงศ์ ในรัชกาลที่ ๔ และหม่อมหลวงถ้วนศรี วรวรรณ ในสกุลมนตรีกุล

การศึกษา ทรงศึกษาที่โรงเรียนราชวิทยาลัยที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยา จังหวัดธนบุรีเป็นเวลาประมาณ ๓ ปี สอบไล่ได้ชั้นมัธยมพิเศษเป็นที่ ๑ ทำชื่อเสียงให้แก่โรงเรียนจึงได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษเมื่อพระชนมพรรษาได้ ๑๕ ปี

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาตรี เกียรตินิยม และปริญญาโทจากคณะบูรพคดีศึกษา (Oriental Studies) สาขาภาษาบาลีและสันสกฤตที่สถาบันตะวันออกของมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) ท่านทรงเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบัญญัติศัพท์ อีกทั้งยังเป็นผู้วางกฎเกณฑ์การบัญญัติศัพท์ นอกจากนี้ทรงได้รับดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ การทูต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางกฎหมายแพ่ง มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford)

การทรงงาน ใน พ.ศ. ๒๔๖๒ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทรงเป็นเลขาธิการอยู่ที่สถานทูตไทยที่กรุงปารีส และทรงกลับมารับราชการที่กระทรวงต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๔๖๙ ทรงดำรงตำแหน่งอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน เฮก และบรัสเซลส์ เมื่อครบกำหนดการเป็นอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน เฮก และบรัสเซลส์ ๔ ปี จึงเสด็จกลับประเทศไทย

พ.ศ. ๒๔๗๔ ทรงเป็นอาจารย์ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๘๘ ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งให้เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙

พ.ศ. ๒๔๙๐ ทรงดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำสหรัฐอเมริกาและผู้แทนฝ่ายไทยในองค์การสหประชาชาติที่กรุงนิวยอร์ก

พ.ศ. ๒๔๙๕ ทรงเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๔๙๖ ทรงได้รับพระราชทานยศทหารเป็นพลตรี

พ.ศ. ๒๕๐๒ ทรงดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ต่อมาภายหลังทรงดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกหนึ่งตำแหน่งด้วย

บทบาทและผลงานในวรรณคดีสาร พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเป็นบรรณาธิการประจำวรรณคดีสาร ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการลงเนื้อหาในวรรณคดีสาร ทั้งยังเป็นนักเขียนประจำอีกด้วย เรื่องที่ทรงเขียนเป็นการอธิบายให้ความรู้ด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดีวิจารณ์ ในบทบาทของบรรณาธิการพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเป็นบรรณาธิการที่ดีเยี่ยม เนื่องจากทรงเอาใจใส่ดูแลวรรณคดีสารเป็นอย่างดี มีการนำเสนอความรู้ใหม่ๆ ตลอดเวลา เช่น การตอบปัญหาเรื่องต่างๆ จากผู้อ่านทางบ้าน หรือการนำเสนอความรู้เรื่องคำศัพท์ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้ยังเป็นผู้ที่คอยสนับสนุนนโยบายด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้ว่า ในบทบรรณาธิการพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้กล่าวเชิญชวนส่งเสริมและปลูกฝังให้ผู้อ่านปฏิบัติตามนโยบายด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยตลอด และในบทบาทของนักเขียน พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์มีผลงานการประพันธ์ในวรรณคดีสารเป็นจำนวนมาก ทั้งเรื่องภาษาศาสตร์ได้แก่ การศึกษาที่มาและความหมายของคำตามหลักนิรุกติศาสตร์ เรื่องวรรณคดีได้แก่ การอธิบายความรู้พร้อมทั้งแสดงตัวอย่างการแต่งคำประพันธ์ และเรื่องวรรณคดีวิจารณ์ได้แก่ การนำเสนอหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยตามแนวทางของตะวันตก เป็นต้น

นายยง อนุมานราชชน

นายยง อนุมานราชชน หรือพระยาอนุมานราชชนเป็นนักปราชญ์และนักการศึกษาคนสำคัญของไทยอีกคนหนึ่ง เป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม พระยาอนุมานราชชนเกิดเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ มีชื่อเดิมว่าหลีกวงหยง ต่อมาเปลี่ยนเป็นชื่อไทยว่า “ยง” แปลว่า มั่งคั่งยืนยง เด็กชายยงเป็นบุตรคนโตจากบุตรธิดาทั้งหมด ๙ คน ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเข้มงวดและมีระเบียบวินัยตามแบบฉบับของครอบครัวคนจีนที่ให้ความสำคัญแก่บุตรชายคนโต ภายหลังได้รับพระราชทานนามสกุลว่าเสฐียรโกเศศ หมายถึง มั่นคงยั่งยืนเช่นเดียวกับชื่อเดิม

การศึกษา ในวัยเด็กพระยาอนุมานราชชนได้เรียนหนังสือกับบิดา เมื่อโตขึ้นมารดาจึงไปฝากเข้าโรงเรียนบ้านพระยานานา (อยู่แถวใต้ปากคลองวัดทองเพลง เป็นที่พักเดิมของพระยานานาพิพิชบุตรชายของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ) ซึ่งสอนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ท่านเรียนได้เร็วกว่าคนอื่นเพราะได้เรียนหนังสือมาแล้วกับบิดา ต่อมาจึงเข้าเรียนในโรงเรียนอัสสัมชัญ สมัยนั้นเรียนเป็นภาษาอังกฤษ เรียนจบชั้นมัธยม ๔ ก็ต้องออกจากโรงเรียนเพราะฐานะทางครอบครัวไม่ค่อยดีนัก

การทำงาน พระยาอนุমানราชชนเริ่มชีวิตการทำงานด้วยการไปฝึกหัดผสมยาที่
โอสถศาลาของรัฐบาล และได้เรียนภาษาอังกฤษเพิ่มเติมในตอนกลางคืน อาชีพเด็กฝึกงานไม่มี
รายได้จึงลาออกไปทำงานในโรงแรมโอเรียนเต็ล จากนั้นลาออกไปทำงานที่กรมศุลกากรใน
ตำแหน่งเสมียน ที่กรมศุลกากรพระยาอนุমানราชชนได้พบนายนอร์แมน แมกซ์สเวล ผู้เป็นทั้ง
หัวหน้าและเป็นผู้สอนภาษาอังกฤษให้พระยาอนุমানราชชนจนแตกฉาน การรับราชการได้
ก้าวหน้ามาโดยตลอด จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาเมื่ออายุ ๓๖ ปี ใน พ.ศ.
๒๔๖๗

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีเหตุต้องออกจากราชการใน พ.ศ. ๒๔๗๖
ซึ่งขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดี แต่สองปีถัดมาหลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นอธิบดีกรม
ศิลปากรในขณะนั้นได้ชวนให้กลับมารับราชการที่กรมศิลปากร และด้วยความรู้ความสามารถ
ของท่านจึงได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นตามลำดับ ตำแหน่งสุดท้ายได้เป็นอธิบดีกรมศิลปากร หลัง
เกษียณอายุราชการและต่ออายุราชการหลายครั้ง จึงออกจากราชการมารับบำนาญ

หลังเกษียณอายุแล้วท่านก็ยังคงเขียนหนังสือและตำราออกมาอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะงานเขียนร่วมกับพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) ซึ่งมักทำงานด้วยกันโดยใช้
นามปากกาว่าเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป เรียบเรียงหนังสือ ตำรา และวรรณกรรมอันทรงคุณค่า
ออกมาเป็นจำนวนมาก

ตลอดชีวิตของท่านถึงจะไม่มีโอกาสได้เรียนในมหาวิทยาลัย แต่ด้วยวิชาความรู้
ความสามารถของท่าน แม้แต่อาจารย์รุ่นหลังและนักศึกษาต่างพากันยกย่องว่าเป็น
ศาสตราจารย์ชั้นยอดเยี่ยมคนหนึ่ง เพราะความที่ท่านเป็นคนใฝ่รู้ เรียนอะไรเรียนจริงและ
ค้นคว้าอย่างจริงจัง หากท่านสงสัยในเรื่องใดท่านจะไม่อยู่นิ่งเฉย แต่ท่านจะไปค้นคว้าจาก
ห้องสมุดและจากผู้รู้จนเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ โดยใช้หลัก สุ จิ ปุ ลิ แม้ว่าท่านจะมีความรู้มาก
แต่ท่านก็เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนไม่ถือตัว ท่านถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่ากันหมด ท่าน
แสวงหาความรู้ได้จากทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กข้างถนนหรือแม้แต่คนรับใช้ ท่านเป็นทั้งนักเรียน
และเป็นครูพร้อมกันตลอดชีวิต สำหรับท่านความรู้ไม่มีขอบเขต ไม่มีพรมแดน คนทั้งโลกจะ
เรียนและสอนกันและกันได้ เพราะความรักการอ่านและความสนใจใฝ่รู้ของท่าน เมื่อทำงานท่าน
ก็มุ่งพัฒนาจนสร้างความเจริญให้แก่หน่วยงานนั้นๆ ผลงานเขียนของท่านมีมากมาย เช่น นิรุกติ
ศาสตร์ เล่าเรื่องในไตรภูมิ เรื่องของชาติไทย หิโตปเทศ นิยายเบงคลี ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต
แต่งงาน ประเพณีเนื่องในการเกิด ประเพณีเนื่องในการสร้างบ้านปลูกเรือน ฯลฯ

บทบาทและผลงานในวรรณคดีสาร พระยาอนุমানราชชนเป็นคณะกรรมการประจำวรรณคดีสาร โดยใช้นามปากกาว่าเสฐียรโกเศศ ท่านเป็นผู้มีความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดีเป็นอย่างมาก ผลงานเขียนในวรรณคดีสาร ได้แก่เรื่อง “ความคลี่คลายของคำไทย” ซึ่งเป็นการอธิบายให้ความรู้หลักภาษาและความเป็นมาของคำไทย มีทั้งหมด ๖ ตอน และเรื่อง “เครื่องประทีปในวรรณคดี” เป็นการอธิบายที่มาและความหมายของเครื่องประทีปต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี เช่น อัจฉลัมป์ ขวาลา ประทีปจำนำพระวรวงศา เป็นต้น ผลงานของพระยาอนุমানราชชนในวรรณคดีสารเป็นงานเขียนที่มุ่งให้ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีทั้งสิ้น ไม่มีน้ำเสียงหรือมีท่าทีที่สนับสนุนนโยบายทางการเมืองด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่นนักเขียนคนอื่นๆ

นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์

นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์หรือพระวรเวทย์พิสิฐ มีนามเดิมว่า แซ่ก เกิดวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖ ที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

การศึกษา เมื่ออายุ ๘ ปี เข้าเรียนในโรงเรียนวัดใกล้บ้าน ต่อมาจึงได้เข้าเป็นนักเรียนฝึกหัดอาจารย์ และสามารถสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรครูประถมของกรมศึกษาธิการ เมื่อมีการขยายการศึกษาวิชาสี่พครูให้สูงขึ้นในระดับครูมัธยม นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์จึงได้สมัครเรียนต่อและได้สอบเป็นครูมัธยมรุ่นแรก

การทำงาน นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์รับราชการเป็นครูที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ท่านได้รับราชการครูอยู่หลายตำแหน่ง เช่น เป็นครูประถมที่โรงเรียนวัดสุทัศน์ ครูใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดดอนงค์ ข้าราชการตรวจการพนักงานจัดการศึกษาแขวงธนบุรีเหนือ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวร ฯลฯ นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์มีความรู้ความสนใจในวิชาภาษาไทยทั้งในด้านวรรณคดีและภาษา ชอบแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนรวมถึงบทวิจารณ์และนวนิยาย จึงได้รับมอบหมายให้สอนวิชาภาษาไทยในมหาวิทยาลัย ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา

นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์เป็นผู้ก่อตั้งวิชาการวรรณคดีไทย มีผลงานทางด้านวิชาการที่สำคัญ ได้แก่ คำอธิบายโคลงนิราศนรินทร์ โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ และลิลิตพระลอ นอกจากนี้ยังเขียนตำราหลักภาษาไทยและวรรณคดีอีกด้วย ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ รวมอายุ ๗๖ ปี

บทบาทและผลงานในวรรณคดีสาร นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์เป็นกรรมการ และนักเขียนประจำวรรณคดีสาร เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ใด ผลงานของท่านในวรรณคดีสารมีเป็นจำนวนมาก แต่เรื่องที่สำคัญที่สุด ได้แก่เรื่อง “ประวัติภาษาไทย” ซึ่งเป็นการศึกษาประวัติของนักประพันธ์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงกรุงรัตนโกสินทร์ รวมทั้งหมด ๑๑ ตอน ถือได้ว่าผลงานชิ้นนี้เป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติวรรณคดีไทยเป็นครั้งแรก

จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการและนักเขียนประจำวรรณคดีสารที่กล่าวถึงข้างต้นล้วนเป็นนักปราชญ์และผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและวรรณคดีไทย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีบทบาทและมีผลงานที่โดดเด่นในวรรณคดีสาร เนื่องจากผลงานของบุคคลเหล่านี้เป็นผลงานที่มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย เช่น เรื่องภาษาศาสตร์ เรื่องการแต่งคำประพันธ์ และเรื่องวรรณคดีวิจารณ์ เป็นต้น อาจกล่าวโดยนัยได้ว่าวรรณคดีสมาคมนั้นเป็นแหล่งรวมนักปราชญ์ ในขณะที่วรรณคดีสารเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ของนักปราชญ์เหล่านั้น วรรณคดีสารจึงเป็นหนังสือที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

๓. พันธกิจของวรรณคดีสาร

วรรณคดีสารเป็นวารสารรายเดือนของวรรณคดีสมาคมนานาชาติแห่งประเทศไทย มีหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีวิจารณ์ไทยของวรรณคดีสมาคมนานาชาติระหว่างที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗) วรรณคดีสารได้ผลิตผลงานออกสู่สายตาประชาชนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ฉบับปฐมฤกษ์ ปีที่ ๑ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ จำนวน ๑๒ เล่ม ฉบับปีที่ ๒ ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ถึง กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ จำนวน ๑๒ เล่ม รวมทั้งหมด ๒๔ เล่ม

วรรณคดีสารจำหน่ายราคาเล่มละ ๑ บาท รับรายปี (๑๒ เล่ม) ๘ บาท เริ่มตีพิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะสงคราม เกิดปัญหาขาดแคลนกระดาษ จึงทำให้กระดาษมีราคาสูงขึ้น หนังสือวรรณคดีสารจึงต้องจำกัดหน้ากระดาษลง เรื่องที่ลงในหนังสือก็ถูกลดจำนวนลงด้วย แต่ “หนังสือวรรณคดีสารก็ได้รับความนิยมแพร่หลายมากที่สุดในประเทศไทย” (ชนิด อยู่โพธิ์, ๒๕๕๖: ๑๐๒) โดย “มียอดผู้อ่านกว่า ๕ พันคน จึงต้องพิมพ์หนังสือเพิ่มขึ้นกว่า ๒ เท่า” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๕๕๔: ๑) จะเห็นได้ว่ารัฐบาลมีการส่งเสริมให้ประชาชนอ่านหนังสือ โดยการลดราคาให้ผู้อ่านที่ซื้อหนังสือรายปี และถึงแม้ว่าวรรณคดีสาร จะได้รับผลกระทบจากภาวะขาดแคลนกระดาษ หรือ

ผลกระทบด้านอื่นๆ ทั้งจากสงครามและภัยธรรมชาติ เช่น การเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ แต่คณะกรรมการตลอดจนนักเขียนประจำหนังสือวรรณคดีสารก็ยังสามารถทำการผลิตหนังสือให้ประชาชนได้อ่านกันอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่น่าสังเกตว่าเนื้อหาในหนังสือวรรณคดีสารส่วนใหญ่จะสอดแทรกเรื่องการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้ด้วย

เนื้อหาของหนังสือวรรณคดีสารสามารถแบ่งประเภทได้ ดังนี้

๑. ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ ได้แก่ เรื่องหลักภาษา คำและความหมายของคำ ไวยากรณ์
๒. ความรู้ด้านวรรณคดี ได้แก่ เรื่องการแต่งบทร้อยกรอง เรื่องบันเทิงคดี (นิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย [นวนิยายมีเพียงเรื่องเดียวคือเรื่อง “ปิดไม่อยู่” ของ ฉ. สารสาร ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ตั้งแต่ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๙-๑๒ และฉบับปีที่ ๓ เล่ม ๑-๓ ยังไม่จบเรื่อง]) และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดี (เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิจิตรศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น)
๓. ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ ได้แก่ เรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดี และบทความวิจารณ์วรรณคดี

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาในวรรณคดีสารแบ่งได้ ๓ ประเภท ได้แก่ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี และวรรณคดีวิจารณ์ตามที่บรรณาธิการหนังสือวรรณคดีสารได้กำหนดไว้ แต่หากพิจารณาจากเนื้อหาแล้วจะพบว่าเป็นเรื่องของการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติในด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามทั้งสิ้น โดยเฉพาะในบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองที่มีเนื้อหาสนับสนุนนโยบายสร้างชาติอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในวรรณคดีสารมีบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว หรือหากเทียบเป็นอัตราส่วนแล้วจะพบว่าเรื่องการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีมากกว่าการส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย (ซึ่งส่วนใหญ่จะประพันธ์ในรูปแบบของร้อยแก้ว) อันเป็นพันธกิจหลักของวรรณคดีสาร

ประเภทและเนื้อหาของวรรณคดีสาร

บทความหรือเรื่องทั้งหมดในวรรณคดีสาร สามารถจำแนกประเภทได้ตามเนื้อหา ดังต่อไปนี้

๑. บทบรรณาธิการ
๒. เรื่องเกี่ยวกับความรู้ด้านภาษา วรรณคดี และวรรณคดีวิจารณ์
๓. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์
๔. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม
๕. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒
๖. เรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมในสังคม
๗. เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร
๘. เรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

๑. บทบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการเป็นพื้นที่ของบรรณาธิการที่ใช้บรรยายหรืออธิบายเรื่องราวต่างๆ ของหนังสือ ในวรรณคดีสารพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (บรรณาธิการ) ใช้เป็นพื้นที่ในการสนทนา บรรยายและอธิบายข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ ให้แก่ผู้อ่าน บทบรรณาธิการ จึงมีเนื้อหาหลากหลายประเภท ได้แก่

- (๑) การส่งเสริมนโยบายลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำ
- (๒) ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดี
- (๓) บริบทสังคม
- (๔) กิจการของวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

- (๑) การส่งเสริมนโยบายลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำ

ในการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำ บรรณาธิการ กล่าวถึงปณิธานในการปฏิบัติตามท่านผู้นำในการส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีด้วยการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนโดยทั่วไป ทั้งในด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี และวรรณคดี

วิจารณ์ การส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีเป็นนโยบายด้านหนึ่งของลัทธิชาตินิยม ซึ่งท่านผู้นำกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารประเทศด้วยการส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีแก่ประชาชน เพื่อให้ตระหนักถึงความเป็นเอกราชและความเป็นอารยประเทศของชาติไทย และเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนชาวไทยในการเผชิญหน้ากับสงคราม ทั้งสงครามทางการเมืองและสงครามทางวัฒนธรรม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ การส่งเสริมนโยบายลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำ

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. บทบรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์	การส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยตามนโยบายของท่านผู้นำ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. บทบรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์	กล่าวขอบคุณคณะกรรมการสมาคมและผู้อ่านทุกท่าน พร้อมทั้งกล่าวถึงปณิธานที่ตั้งใจจะทำตอนปีใหม่คือ การจรรโลงให้หนังสือวรรณคดีสารเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป เพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติตามนโยบายของท่านผู้นำ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๕

(๒) ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดี

บรรณาธิการใช้พื้นที่ในส่วนนี้กล่าวสรุปถึงเนื้อหาที่นำมาลงในวรรณคดีสารพร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นถึงเรื่องที่น่าสนใจด้วย เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ในเรื่องที่อ่านได้อย่างถูกต้องชัดเจน เช่น

...มีความเห็นของนาย ว. สิวะสรยานนท์ ในเรื่องตัวสกตซึ่งเสนอว่า “ข้าว” ควรเขียนเปน “เข้า” ตามเดิม เพราะ “เจ้าว” ก็เขียนเป็น “เจ้า” โดยที่บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมตัวสกตในบทประพันธ์ซึ่งนำลงในหนังสือพิมพ์นี้ให้ถูกต้อง ฉะนั้นจึงขอแสดงความเห็นไว้ณะที่นี้ว่าการที่เขียนเป็น “ข้าว” นั้น เป็นการชอบแล้ว เพราะจะได้จำแนกออกจากคำว่า

“เข้า” เช่นในประโยค “ส่งสินค้าเข้ามา” “ส่งสินค้าเข้ามา” ถ้าไม่เขียนต่างกันความก็จะกำกวม

(พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๖ก: ๕-๖)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ถือได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญในทางภาษาและวรรณคดีเป็นอย่างดี เมื่อได้ดำรงตำแหน่งบรรณาธิการประจำวรรณคดีสารนับได้ว่าเป็นความโชคดีของวรรณคดีสาร ที่ได้บรรณาธิการที่มีความรู้ความสามารถในด้านภาษาและวรรณคดีอย่างแท้จริงมาช่วยอำนวยความสะดวกดูแลหนังสือวรรณคดีสารในการผลิตความรู้ออกสู่ประชาชน (จอมพล ป. พิบูลสงคราม, ๒๔๘๕ข: ๕) ซึ่งตรงกับนโยบายสร้างชาติในด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของท่านผู้นำ

จะเห็นได้ว่าการอธิบายความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีอย่างหลากหลาย ทั้งความรู้ด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี และวรรณคดีวิจารณ์ครบตรงตามวัตถุประสงค์ของวรรณคดีสมาคม แต่ถึงอย่างไรก็ตามในการส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย บรรณาธิการยังไม่ลืมที่จะกล่าวอ้างถึงนโยบายหรือแนวคิดตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามเรื่องการพัฒนาวัฒนธรรมภาษาไทย ตามความเชื่อที่ว่าภาษาเปรียบเสมือนอุปกรณ์สำคัญในการสร้างชาติให้เจริญงอกงาม แสดงให้เห็นว่าประชาชนยึดถือและปฏิบัติตามนโยบายลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำอย่างจริงจัง โดยเฉพาะนโยบายด้านการส่งเสริมภาษาและวรรณคดีดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งวรรณคดีสมาคม และการออกหนังสือวรรณคดีสารซึ่งเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีได้อย่างดียิ่ง

เรื่องความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒ ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดี

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. บทบรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์	ให้ความรู้เรื่องฉันท ปัญหา เรื่องครุ ลหุ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔

ตารางที่ ๓.๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	ให้ความรู้เรื่องฉันท ๑. คำฉันทในภาษาไทยจะต้อง ถือว่าเป็นคำไทย ๒. ข้อสำคัญของคำฉันทอยู่ที่ จังหวะเสียงหรือสำเนียง rhythm ซึ่งได้แก่การกระเพื่อมของ เสียงประดังลูกคลื่น	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๓. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายเรื่องการเขียนประวัติ กวีเพิ่มเติมจากเรื่องนายถึก จิตรถึก ของ ถ. เกยานนท์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๔. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	วัตถุประสงค์หลักของวรรณคดี สารคือ การเผยแพร่ความรู้ ทางวรรณคดีไทยและวิชาที่ เกี่ยวข้องกับวรรณคดีและ ส่งเสริมการประพันธ์ และใน ฉบับนี้มีเรื่องวรรณคดีวิจารณ์ ของ ส. สวัสดิกุล ซึ่งบท ประพันธ์นี้จะช่วยส่งเสริมให้มี ผู้สนใจในการวิจารณ์วรรณคดี มากยิ่งขึ้น	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๔
๕. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายเรื่องฉันทจากพระราช นิพนธ์ของสมเด็จพระจอม พระปรมาภิไธยชิโนรสว่ากวี โบราณนิยมเสียงครุ ลหุตาม การออกเสียงของไทย ไม่ได้ ยึดตัวสะกดเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็น หลักของบาลีสันสกฤต	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๘

ตารางที่ ๓.๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๖. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	การบำรุงวัฒนธรรมภาษาไทย ควรมีนักภาษาศาสตร์ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักนิรุกติ ศาสตร์ ซึ่งจะช่วยกันค้นคว้า ที่มาและความหมายของคำใน ภาษาไทยเป็นจำนวนมาก	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐

(๓) บริบททางสังคม

บทบรรณาธิการถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่สนทนา ตอบคำถามหรืออธิบายข้อมูลของ
บรรณาธิการ สิ่งที่เราคาดไม่ถึงก็คือการกล่าวถึงบริบทของสังคม สภาพแวดล้อม สถานการณ์
บ้านเมืองหรือเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ได้พบเห็น บริบททางสังคมที่ท่านบรรณาธิการกล่าวถึง
โดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องการอวยพรวันคล้ายวันเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิง
ละเอียด พิบูลสงคราม พร้อมทั้งกล่าวขอบคุณที่ท่านผู้นำมีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรม
ภาษาไทยซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเรื่องของสถานการณ์
บ้านเมืองในภาวะสงคราม สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยในอดีตนั้นต้องเผชิญกับ
ปัญหาและความเปลี่ยนแปลงมากมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ภาวะสงคราม
เป็นต้น สิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวและเป็นที่ยึดให้แก่ประชาชนคือ “ท่านผู้นำ”

เรื่องบริบททางสังคมในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๓ บริบททางสังคม

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อวยพร ยกย่อง สรรเสริญท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เนื่องในวันคล้ายวันเกิด	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม และขอบคุณจอมพล ป. พิบูล สงครามกับท่านผู้หญิงละเอียด ที่ส่งบทประพันธ์มาลงใน หนังสือวรรณคดีสาร	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อวยพรปีใหม่ ขอให้ทุกคนมี ความสุขซึ่งบานหายจากความ โศกเศร้า ขอคุณพระศรี รัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คุ้มครอง ขอทหารจงปราบ ศัตรูออกจากบ้านเมือง ขอ ผู้นำจงสร้างชาติขึ้นใหม่ได้ สำเร็จด้วยดี	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๖
๔. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	ในวันวาระวันคล้ายวันเกิดของ ท่านผู้นำจึงได้จัดทำวรรณคดี สารฉบับพิเศษนี้ขึ้นเพื่อแสดง ความยินดี อวยพรแต่ท่านผู้นำ พร้อมทั้งขอบคุณความกรุณา ในการส่งเสริมวรรณคดีไทย ของพะณฯ ท่าน	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

(๔) กิจการของวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

วรรณคดีสมาคมออกหนังสือวรรณคดีสารซึ่งเป็นหนังสือของสมาคมเป็นประจำทุกเดือนทั้งสิ้น ๒๔ เล่ม ฉบับปฐมฤกษ์ออกครั้งแรกในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ และฉบับสุดท้ายก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ รวมเป็นเวลา ๒ ปี ในระยะเวลา ๒ ปีนี้ วรรณคดีสารได้เผยแพร่ความรู้ในด้านภาษาและวรรณคดีมาอย่างต่อเนื่อง บรรณาธิการกล่าวถึงกิจการของวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสารในด้านต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาเพียง ๒ ปีในการออกหนังสือ แต่ถึงอย่างนั้นแล้ว วรรณคดีสารก็เป็นดังสนามทางความคิดของนักคิดนักเขียนมากมาย แม้จะประสบกับ

ปัญหาอุปถัมภ์ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสงคราม แต่วรรณคดีสารก็ยังทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะวรรณคดีสารเป็นหนังสือที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาล ถึงแม้จะได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจบ้าง แต่ก็ยังคงมีผู้อุปถัมภ์ในการผลิตและเผยแพร่หนังสือได้อย่างไม่เตื่อร้อ้นเท่าใดนัก ต่างกับหนังสือพิมพ์หรือวารสารฉบับอื่นๆ ของกลุ่มเอกชนที่ได้รับความเตื่อร้อ้นจากสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้ต้องเลิกกิจการไป นี่จึงน่าจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้วรรณคดีสารได้รับความนิยมอย่างมากเนื่องจากในขณะนั้นหนังสือที่เผยแพร่ความรู้ทางด้านภาษาและวรรณคดีมีน้อย วรรณคดีสารจึงได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๕ค: ๑)

เรื่อง กิจการของวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสารในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไป

ตารางที่ ๓.๔ กิจการของวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. บทบรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์	กล่าวถึงเรื่องกระดาษมีน้อยลง จึงต้องจำกัดหน้าของวรรณคดีสารลงไม่เกิน ๑๐๐ หน้า	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๒. บทบรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์	วรรณคดีสารได้รับความนิยมเป็นอย่างมากโดยมียอดผู้อ่านกว่า ๕ พันคน จึงต้องพิมพ์หนังสือเพิ่มขึ้นกว่า ๒ เท่า ทำให้นายกวรรณคดีสมาคมจึงแนะนำว่าควรให้มีเรื่องการวิจารณ์และหลักวิชาเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นปัจจัยส่งเสริมความเจริญของภาษาและวรรณคดี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
๓. บทบรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์	กล่าวถึงเรื่องการส่งผลงานมาลงในวรรณคดีสารซึ่งประชาชนส่งกวีนิพนธ์มาอย่างต่อเนื่อง แต่อยากให้ส่งเรื่องประเภทอื่นๆ มาด้วย เช่น เรื่องสั้นและความเรียง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๗

ตารางที่ ๓.๔ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๔. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	กล่าวถึงการส่งเสริมการ ประพันธ์โดยการนำผลงาน ของผู้อ่านทางบ้านมาลงใน วรรณคดีสาร	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
๕. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	กล่าวถึงกิจการการส่งหนังสือ วรรณคดีสารให้ผู้อ่านถึงบ้าน แทนการให้ผู้อ่านมาซื้อเองที่ สำนักพิมพ์เช่นแต่ก่อน	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๖. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	แสดงความยินดีในวันครบรอบ วันชาติและวันเกิดของ วรรณคดีสมาคม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑
๗. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อวยพรวันเกิดจอมพล ป. พิบูลสงครามพร้อมทั้งกล่าวถึง เรื่องการฉลองวันเกิดวรรณคดี สมาคมเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ที่ผ่านมา และได้กล่าวยกย่อง ท่านผู้นำว่าการประพันธ์ใน สาขาต่างๆ เจริญขึ้นก็ด้วยการ ส่งเสริมสนับสนุนของท่านผู้นำ โดยแท้จริง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๘. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	เชิญชวนให้บำรุงวรรณคดี สมาคมโดยการซื้อหนังสือ วรรณคดีสาร	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๙. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	มีผู้สนใจส่งเรื่องมาลงใน วรรณคดีสารเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่านักประพันธ์ กำลังขะมักเขม้นช่วยกัน ส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๒

ตารางที่ ๓.๔ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑๐. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	กล่าวถึงเรื่องบทร้อยกรองที่มี จำนวนมากในวรรณคดีสาร เนื่องจากตอนเริ่มแรกนั้น วรรณคดีสมาคมเริ่มฟื้นฟูการ ประพันธ์จึงมีผู้ส่งบทประพันธ์ มามาก แต่ในเล่มนี้จะจัดให้มี วรรณคดีวิจารณ์ในแผนก ต่างๆ มากขึ้นเพื่อสนองความ สนใจของประชาชน	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗
๑๑. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	วรรณคดีสมาคมมีความมุ่ง หมายที่จะส่งเสริมคำประพันธ์ ทุกชนิด ทั้งร้อยแก้วและ ร้อยกรอง เรื่องอ่านเล่นหรือ นวนิยาย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๘
๑๒. บท บรรณาธิการ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	กล่าวถึงความนิยมของวรรณ คดีสารว่า ในระหว่างหลบภัย สงครามเห็นผู้พิพากษาท่าน หนึ่งนั่งอ่านวรรณคดีสารอยู่ จึง รู้สึกปลาบปลื้มปิติเป็นอย่าง มาก	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

๒. เรื่องเกี่ยวกับความรู้ด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี และวรรณคดีวิจารณ์

วรรณคดีสารเป็นผลผลิตทางความรู้ของวรรณคดีสมาคมที่กำเนิดขึ้นตามวัตถุประสงค์หลักของสมาคมคือ การส่งเสริมและเผยแพร่ภาษาและวรรณคดีไทย เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการประพันธ์ หรือการอ่านบทประพันธ์อย่างถูกต้องและได้รับประโยชน์จากบทประพันธ์นั้นๆ ทั้งในด้านเนื้อหาและอารมณ์สุนทรีย์รสครบทุกแง่มุม เนื่องจากภาษาและวรรณคดีไทยเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นอารยะที่จะนำประเทศไปสู่ความเจริญและเป็นประเทศมหาอำนาจตามแนวความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยจึงมีนโยบายจัดทำหนังสือวรรณคดีสารขึ้นเพื่อ

เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านภาษาและวรรณคดีโดยเฉพาะ แบ่งเนื้อหา
ออกเป็น ๓ ทางคือ

- (๑) ภาษาศาสตร์
- (๒) วรรณคดี
- (๓) วรรณคดีวิจารณ์

(๑) ภาษาศาสตร์

ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ถือได้ว่าเป็นความรู้แขนงหนึ่งที่มีผู้รู้อยู่ในวงจำกัด
เนื่องจากเป็นศาสตร์ที่ใช้วิเคราะห์หลักการเขียน ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีการเรียนการสอนและ
ตำราในรายวิชาแพร่หลายนัก นักภาษาศาสตร์ที่มีผลงานอย่างเด่นชัดในยุคนี้ เช่น พระเจ้า
วรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครราชสีมาประพันธ์ พระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ) นายเปลื้อง ฅ
นกร เป็นต้น ซึ่งผู้รู้เหล่านี้ล้วนมีผลงานในวรรณคดีสารทั้งสิ้น โดยเฉพาะพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรม
หมื่นนครราชสีมาประพันธ์ซึ่งทำหน้าที่ “บรรณาธิการ” ประจำวรรณคดีสารด้วยนั้น ทรงเผยแพร่
ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ให้แก่ประชาชนชาวไทยอย่างเต็มความสามารถ ทำให้วรรณคดีสาร
เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ตรงตามวัตถุประสงค์ของวรรณคดี
สมาคม การส่งเสริมความรู้ด้านภาษาศาสตร์ที่พบในวรรณคดีสารแบ่งได้เป็น ๓ หมวด ได้แก่

- (ก) หลักภาษา
- (ข) ไวยากรณ์
- (ค) คำและความหมายของคำ

(ก) หลักภาษา

ความรู้ด้านหลักภาษาที่พบในวรรณคดีสารเป็นการวางรากฐานของการศึกษา
วิเคราะห์ที่มาและความหมายของภาษา โดยการอธิบายถึงธรรมชาติของภาษา ต้นกำเนิดของ
เสียง และความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศ เช่น มอญ เขมร มลายู และ
บาลี-สันสกฤต เป็นต้น ความรู้ด้านหลักภาษาที่พบในวรรณคดีสารมีผู้เขียนเพียง ๒ คนเท่านั้น
คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครราชสีมาประพันธ์ และ อ. พลจันทร์ (อัศนี พลจันทร์)
บทความที่นำเสนอเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศ การ
วิเคราะห์ที่มาของภาษาและการกำเนิดเสียง มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๕ หลักภาษา

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ภาษาศาสตร์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	ความหมายของภาษาศาสตร์ ต้นกำเนิดเสียง และความ เป็นมาของภาษาไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
๒. ความ เกี่ยวข้องของ ภาษามลายูใน ภาษาไทย	อ. พลจันทร์	ภาษาไทยไม่ได้มีต้นแบบมา จากภาษาบาลี สันสกฤตหรือ จีน พม่า เขมรแต่อย่างเดียว แต่ในภาษามลายูก็มีด้วย ภาษามลายูเข้ามาในไทย ๒ ทาง คือ ๑. ตรงเข้ามาเมือง ท่าแฉลบ ๒. อ่าวไทย ๒. เข้ามาทางด่านบริเวณเจ็ดหัว เมือง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐

(ข) ไวยากรณ์

ไวยากรณ์ คือการศึกษาถึงกฎเกณฑ์ของภาษา ได้แก่ เสียง คำศัพท์ และ
ประโยค การศึกษาถึงหลักไวยากรณ์จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเรื่องของภาษามากยิ่งขึ้น
บทความส่งเสริมความรู้ด้านไวยากรณ์ในวรรณคดีสารมีเพียง ๒ บทความ ซึ่งความรู้ด้าน
ไวยากรณ์ที่พบในวรรณคดีสารเป็นการอธิบายและแสดงตัวอย่างเรื่องหลักการเขียน ได้แก่ เรื่อง
การประสมคำและการใช้ไม้ยมก การอธิบายถึงลักษณะและกฎเกณฑ์ของภาษาเช่นนี้จะช่วยให้
ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจในรูปประโยคของภาษามากยิ่งขึ้น จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่
ความรู้ด้านไวยากรณ์ไม่ค่อยมีผู้ศึกษาและเผยแพร่มากนัก ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๖ ไวยากรณ์

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. สิ่งที่น่าสนใจ	นายทองสีบ ศุภมาร์ค	แสดงตัวอย่างการเขียน และการ จัดลำดับพยางค์ สระก่อนหลัง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. ไม้ยมก	นายเปลื้อง ณ นคร	การใช้ไม้ยมก	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔

(ค) คำและความหมายของคำ

การศึกษาเรื่องคำและความหมายของคำในวรรณคดีสารเป็นการอธิบายถึงวิธีการสืบค้นที่มาและความหมายของคำ พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคำ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์และเสฐียรโกเศศ เขียนบทความเรื่องคำและความหมายของคำลงเผยแพร่ในวรรณคดีสารอย่างต่อเนื่อง บทความเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการศึกษาที่มาและความหมายของคำ รวมทั้งอธิบายถึงกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคำและความหมาย เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและการใช้คำให้ถูกต้องตามหน้าที่และบริบทของประโยค ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการอ่านและการเขียนเพื่อพัฒนาไปสู่การอ่านและการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งมีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๗ คำและความหมายของคำ

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ความคลี่คลายของคำไทย ตอน ๒ ^๑	เสฐียรโกเศศ	อธิบายลักษณะของคำไทยว่าเป็นคำโดด คำต่างๆ จึงเกิดจากการรวมคำเข้าด้วยกัน เช่น “แม่” กับ “น้ำ” กลายเป็น “แม่น้ำ” เป็นต้น	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
๒. ความคลี่คลายของคำไทย ตอน ๓	เสฐียรโกเศศ	ความสัมพันธ์ของภาษามอญกับเขมร และการได้รับอิทธิพลภาษามอญในภาษาไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๓. ความคลี่คลายของคำไทย ตอน ๔	เสฐียรโกเศศ	ความสัมพันธ์ของภาษาไทยและภาษาเขมร การยืมคำภาษาเขมรมาใช้ในภาษาไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๗
๔. ความคลี่คลายของคำไทย ตอน ๕	เสฐียรโกเศศ	การแผลงคำศัพท์จากภาษาบาลี-สันสกฤต เป็นคำไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘

^๑ เรื่องความคลี่คลายของคำไทย ตอน ๑ ไม่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีสารทั้ง ๒๔ เล่ม สันนิษฐานว่าน่าจะลงพิมพ์ในวรรณคดีสารฉบับพิเศษ (เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๕)

ตารางที่ ๓.๗ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕. ความ คลี่คลาย ของคำไทย ตอน ๖	เสฐียรโกเศศ	ความสัมพันธ์ของภาษาไทย กับภาษามลายู	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๖. นิรุกติ ศาสตร์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายความหมายของนิรุกติ ศาสตร์ และการพิจารณา ความหมายของคำ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๗
๗. กฎเกณฑ์ นิรุกติวิทยา	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายถึงที่มาและความหมาย ของคำว่า รีด รีชา พิธีรีตอง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๘. กฎเกณฑ์ นิรุกติวิทยา	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	กฎเกณฑ์ในการพิจารณาที่มา และความหมายของคำ ๑. พิจารณาคำศัพท์นั้นๆ เช่น รูป และวิธีการใช้ ๒. สังเกต ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ของคำศัพท์ ๓. สังเกตการ ออกเสียง ๔. เปรียบเทียบคำ ศัพท์ในภาษาเดียวกันให้ ถือเอาคำที่สั้นกว่าเป็นคำ ดั้งเดิม ๕. เปรียบเทียบคำ ศัพท์ในภาษาเดียวกันให้ ถือเอาคำที่มีรูปเก่ากว่า ๖. ภาษาไทยแท้คำกริยาต้องไม่ เปลี่ยนรูปไปตามกาล ๗. การ สืบค้นหาที่มา ต้องอธิบายทุก ส่วนของคำ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๙. พจน วิพากษ์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายที่มา และความหมาย ของคำว่า โคม ตะเกียง จุด ได้ ตามไฟ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๗ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑๐. พจน วิพากษ์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	การอธิบายที่มา และ ความหมายของคำ ได้แก่คำว่า “จ่างาย” “ชำเนียร” “เซียง” “โชค” “ชวด” “ชวดทรง” และ “ชวดเซ”	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗
๑๑. คำตอบ ปัญหาเรื่อง “ตีหนึ่งวังช้าง”	นายวรเวทย์ ศิระศรียานนท์	ตอบคำถามเรื่องความหมาย ของคำว่า “ตีหนึ่งวังช้าง”	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๑๒. อาชาไนย	ป. ธชาลภักดิ์	อธิบายที่มาและความหมาย ของคำว่า “อาชาไนย”	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๕
๑๓. การแผลง ศัพท์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายความเป็นมาและ หลักการของการแผลงศัพท์ เช่น คำว่า “พัตฐาน” กับ “พิศ ฐาน”	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗

ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ทั้ง ๓ แขนงนี้ นับได้ว่าเป็นการสร้างพื้นฐานในด้านการศึกษาภาษาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้เขียนได้อธิบายถึงที่มาและหลักเกณฑ์ต่างๆ ตลอดจนแสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาโดยละเอียด อย่างไรก็ตามความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ยังอยู่ในวงจำกัดมีผู้รู้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น จึงนับได้ว่าเป็นความโชคดีของวรรณคดีสารและผู้อ่านที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเป็นบรรณาธิการและนักเขียนประจำหนังสือ การส่งเสริมความรู้ด้านภาษาศาสตร์จึงประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดี ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนบทความน้อยมากหากเทียบกับบทความส่งเสริมความรู้ด้านวรรณคดี ทั้งนี้อาจเกิดจากนโยบายส่งเสริมการประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้นักเขียนหลายคนหันมาให้ความสนใจในการแต่งวรรณคดีและกวีนิพนธ์มากกว่าเรื่องอื่นๆ

(๒) วรรณคดี

“วรรณคดี” เป็นศัพท์ที่เพิ่งบัญญัติขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เดิมเรายังไม่มีการใช้ “วรรณคดี” ใช้ เราเรียกหนังสือวรรณคดีว่า “หนังสือ” หรือเรียกตามลักษณะคำประพันธ์ของวรรณคดี เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน นิราศ เป็นต้น (ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, ๒๕๓๒: ๓-๔) วรรณคดี แปลมาจากคำศัพท์ Literature ในภาษาอังกฤษ หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้น ซึ่งเป็นความหมายกว้างครอบคลุมงานเขียนทุกประเภท ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความหมายของวรรณคดีในมุมที่แคบลงคือ หมายถึงงานประพันธ์ชั้นครู ที่มีความเป็นเลิศในด้านการใช้ภาษา อารมณ์ และสุนทรีย์ะ ส่วนงานเขียนทั่วไปที่ไม่เข้าข่ายเป็นวรรณคดีนั้น เรียกว่า “วรรณกรรม” แทน แต่ถึงอย่างไรก็ตามคำว่า “วรรณคดี” ก็ยังมีผู้ใช้กันทั้งในความหมายกว้างและความหมายแคบแตกต่างกันไปตามวิธีการศึกษาของแต่ละบุคคล และในการศึกษาถึงพันธกิจการส่งเสริมความรู้ด้านวรรณคดีของหนังสือวรรณคดีสารในครั้งนี้จะใช้คำว่า “วรรณคดี” ในความหมายกว้างที่หมายถึง ศิลปะประเภทหนึ่งที่ใช้ภาษาเป็นเครื่องสื่อสาร กล่าวคือวรรณคดีเป็นผลงานสร้างสรรค์ประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อบรรยายความรู้สึก ความคิด ความฝัน อารมณ์ จินตนาการ หรือประสบการณ์ (วิภา กงกะนันทน์, ๒๕๓๓: ๒)

การศึกษาถึงพันธกิจด้านการประพันธ์ของวรรณคดีสาร สามารถแบ่งออกตามประเภทของเนื้อหาได้ ดังนี้

- (ก) ความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทย
- (ข) การแต่งคำประพันธ์
- (ค) การประกวดแต่งคำประพันธ์
- (ง) ปริศนาคำทาย
- (จ) บันเทิงคดี
- (ฉ) สารคดี
- (ช) บทบรรยายวิหฤ

- (ก) ความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทย

เรื่องความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทย เป็นการชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของภาษาและวรรณคดีในฐานะของเครื่องมือที่ช่วยยกระดับจิตใจมนุษย์มากกว่า

การเป็นเพียงเรื่องอ่านเล่น ดังจะเห็นได้จากบทประพันธ์ต่างๆ ที่ผู้ประพันธ์พยายามถ่ายทอดความรู้สึกที่มีต่อภาษาและวรรณคดีไทยเพื่อให้ผู้อ่านสามารถรับรู้และเกิดความรู้สึกแบบเดียวกับผู้ประพันธ์ บทประพันธ์ในเรื่องการส่งเสริมความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทยนั้นมีลักษณะหลากหลาย ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการประพันธ์ แต่บทประพันธ์เหล่านี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทย กล่าวคือในด้านของเนื้อหาสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ๑. การให้ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย และ ๒. การเปรียบวรรณคดีเป็นดังดอกไม้หอมที่ให้ความจรรโลงใจแก่ผู้เสพ ซึ่งเนื้อหาทั้ง ๒ ประเภทนี้มีความเชื่อมโยงกันในเรื่องของ “ความรู้และอารมณ์” คือ หากเสพวรรณคดีด้วยความรู้หรือความต้องการที่จะศึกษาถึงประโยชน์จากวรรณคดีแต่เพียงอย่างเดียวก็ จะไม่ได้รับอรรถรสด้านอารมณ์และความรู้สึกจากวรรณคดี หรือในทางกลับกันหากเสพวรรณคดีด้วยอารมณ์แต่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวรรณคดีก็ไม่อาจเข้าถึงประโยชน์ในด้านอื่นๆ ของวรรณคดีได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นในการส่งเสริมความรู้โดยการชี้ให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทยทั้ง ๒ ประเภทเช่นนี้ จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทยมากยิ่งขึ้น เรื่องความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทยมีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๘ ความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทย

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. อภินันทนาการ แต่วรรณคดีสาร	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	การให้ความสำคัญแก่ ภาษาไทยและวรรณคดี ไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. ปากกา	หม่อมกอบแก้ว อาภากร	ความสำคัญของคมปากกา ที่สามารถสร้างสรรค์ ผลงานและเรื่องราวต่าง ๆ	ร้อยกรอง	โคลง สี่สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๓. รสของภาษา	นายเถียร วิเชียรแพทยาคม	ความสำคัญของภาษาไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๔. กวียอม เพ่งมองในแง่มุม	นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	รำพันถึงสุนทรภู่ว่าเป็นกวี ที่มองเห็นชีวิตในหลาย ด้าน และนำความรู้ที่นำมา แต่งเป็นบทกลอนสอนใจ คน	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒

ตารางที่ ๓.๘ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕. ร้อยแก้ว และร้อยกรอง	นายสนิท ศตะกฤษณะ	อธิบายความรู้เรื่อง ร้อยแก้วและร้อยกรอง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๖. วรรณคดี บริสุทธิ์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	แปลโคลงโกศสมัยกรีก (Ode on a Grecian Urn) ของ คีตส์ (Keats) เพื่อ แสดงให้เห็นถึงลักษณะ ของวรรณคดีบริสุทธิ์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๗. ร้อยแก้วที่ ระคนด้วยร้อย กรอง	นายสนิท ศตะกฤษณะ	ทดลองเขียนบทประพันธ์ รูปแบบใหม่	ร้อยแก้ว ร้อยกรอง	นิทาน ประกอบ สังคีต	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
๘. ภาษาไทย ไพเราะ	ประณีต	แสดงให้เห็นว่าบท ประพันธ์เปรียบเหมือน ดนตรีอันไพเราะ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๙. สดุดีวันชาติ	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ความเจริญของวรรณกรรม ช่วยสร้างชาติ	ร้อยกรอง	วสันตดิลก ฉันท ๑๔	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑
๑๐. คำประพันธ์ วรรณคดี	พ. ราชธรรมนิเทศ	วรรณคดีเปรียบประดุจ พวงมาลาที่หอมสดชื่น	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๑. ดอกไม้ วรรณคดี	สมาชิกวรรณคดี สมาคม	เปรียบวรรณคดีเป็น ดอกไม้ชนิดต่างๆ แต่งโดย สมาชิกวรรณคดีสมาคม ทั้งหมด ๓๙ คน	ร้อยกรอง	โคลง, ฉันท, กาพย์, กลอน	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๒. คุณค่า วรรณคดี	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	กล่าวถึงวรรณคดีสารว่า หากเปรียบวรรณคดีสาร เป็นเด็กก็เป็นเด็กที่ สมบูรณ์และเป็นพลเมืองที่ ดีของประเทศ วรรณคดี เป็นสิ่งสนับสนุนให้ ประเทศชาติเจริญทั้งด้าน การเมืองและกิจการอื่นๆ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒

ตารางที่ ๓.๘ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑๓. สุนทรพจน์	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	คุณค่าของภาษาและ วรรณคดี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๔. ข้อคิดคำนึง	พณฯ นาวา อากาศเอก ก. แก่งระดมยิง	วรรณคดีสารเป็นหนังสือที่ ให้ความรู้ด้านการประพันธ์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๕. ในสวนขวัญ	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	เปรียบเทียบวรรณคดีเป็น ดอกไม้ชนิดต่างๆ ที่ให้ ความหอมและประเทือง อารมณ์	ร้อยกรอง	ฉันทลักษณ์ ต่างๆ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗
๑๖. ดอกไม้ วรรณคดี	นาคะประทีป	เปรียบเทียบวรรณคดีไทยเป็น ดั่งดอกชอนกลิ่นที่แฝงไว้ ด้วยเสน่ห์	ร้อยกรอง	กลอน ดอกสร้อย	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๑๗. เครื่อง ประทีปใน วรรณคดี (๑) อัจฉลัมภ์	เสฐียรโกเศศ	ที่มาและความหมายของ เครื่องประทีปต่างๆ ที่ ปรากฏในวรรณคดี เช่น อัจฉลัมภ์ ชวลา ประทีป จำนำพระวรวงษา เป็นต้น	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๒
๑๘. เครื่อง ประทีปใน วรรณคดี (๒) ชวลา	เสฐียรโกเศศ	อธิบายที่มาและ ความหมายของชวลา พร้อมทั้งแสดง ภาพประกอบ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๔
๑๙. เครื่อง ประทีปใน วรรณคดี (๓) ประทีปจำนำ พระวรวงษา	เสฐียรโกเศศ	อธิบายความรู้ด้าน ประติมากรรม การทำเครื่องประทีปจำนำ พระวรวงษาที่ปรากฏใน วรรณคดี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗

ตารางที่ ๓.๘ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒๐. อ่านวรรณคดี ไม่เห็นได้ ประโยชน์อะไร?	วิสุทธาการ	การอ่านงานประเภทร้อย แก้วยอมเสียเปรียบการ อ่านงานร้อยกรอง เพราะ บทร้อยกรองมีจังหวะทำให้ เกิดความเพลิดเพลินใน การอ่าน ดังนั้นจะเห็นได้ ว่างานวรรณคดีประเภท ร้อยกรองทั้งหลายยอม สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อ่าน ได้ไม่มากนักน้อย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

(ข) การแต่งคำประพันธ์

เรื่องการแต่งคำประพันธ์ในวรรณคดีสารถือได้ว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมความรู้ด้าน
การประพันธ์เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการแต่งคำประพันธ์กันอย่างแพร่หลาย
สังเกตได้จากการส่งบทประพันธ์เข้าประกวดชิงรางวัลของวรรณคดีสมาคม ซึ่งมีผู้ส่งบท
ประพันธ์เข้าประกวดเป็นจำนวนมากขึ้น อีกทั้งบทประพันธ์ที่ส่งมากี่ล้านแต่มีคุณภาพดีขึ้นอย่าง
น่าชื่นชม (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๕ข: ๑) แต่ถึงอย่างไรก็ตาม
หากจะวิเคราะห์ถึงเรื่องที่มีผู้ให้ความสนใจในเรื่องการแต่งคำประพันธ์ อาจแบ่งได้เป็น ๒ สาเหตุ
คือ ๑. มีใจรักในการประพันธ์ และ ๒. นโยบายส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งสาเหตุในข้อหลังนี้น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้วินิพนธ์กลับมา
มีบทบาทบนหน้าหนังสืออีกครั้ง ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีสารซึ่งเป็นหนังสือที่เกิดจากนโยบาย
ส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีวัตถุประสงค์ที่จะฟื้นฟูและส่งเสริม
การแต่งคำประพันธ์ คำประพันธ์ประเภทร้อยกรองชนิดต่างๆ ในวรรณคดีสารจึงมีเป็นจำนวน
มากตามนโยบายฟื้นฟูการประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก่

- การแต่งโคลง
- การแต่งฉันท์
- การแต่งกาพย์
- การแต่งกลอน

- การแต่งลิลิต
- การแต่งโคลง

โคลงเป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่งซึ่งมีสัมผัสและการบังคับคำเอก คำโทตามฉันทลักษณ์ ในวรรณคดีสารมีผู้แต่งเรื่องการแสดงตัวอย่างการแต่งโคลงมาลงพิมพ์รวมทั้งหมด ๕ เรื่อง โดยเป็นการแสดงตัวอย่างการแต่งโคลงชนิดต่างๆ ได้แก่ โคลงกลบท โคลงสัทวา โคลงสี่สุภาพ และโคลงฉันท์ เป็นต้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๙ การแต่งโคลง

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. กลบท โคลงกลอน	นายเชย สุนทรพิพิธ	แสดงแผนผังกลบทโคลงกลอน	ร้อยกรอง	โคลงกลบท	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
๒. ดวงจันทร์	ม. ตราโมท	แสดงวิธีการการดัดแปลงโคลง กลบทสัทวาเป็นโคลงสี่สุภาพ	ร้อยกรอง	โคลงกลบท, โคลงสัทวา	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๓. แสงตะวัน	ม. ตราโมท	แสดงกลวิธีการดัดแปลงกาพย์ ฉันท์ ๑๖ เป็นโคลงสี่สุภาพ	ร้อยกรอง	กาพย์ฉันท์ ๑๖, โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
๔. หยาดฝน	ม. ตราโมท	แสดงกลวิธีการดัดแปลงโคลง กลบทสาลินีเป็นโคลงสี่สุภาพ	ร้อยกรอง	โคลงกลบท สาลินี, โคลง สี่สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๕. สืออย่าง	นายอรุณ บุญยमानพ	แสดงตัวอย่างโคลงฉันท์ โดยเล่น คำว่า “ยอ” ได้แก่ ไบยอ การยอ ปลายอ พวกยอ	ร้อยกรอง	โคลงฉันท์	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

- การแต่งฉันท์

ฉันท์เป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่งซึ่งมีสัมผัสและการบังคับคำครุ ลหุตามฉันทลักษณ์ เรื่องการแต่งฉันท์ที่พบในหนังสือวรรณคดีสารนี้มีทั้งหมด ๑๓ เรื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจำนวนมากทีเดียวหากเทียบกับการแต่งคำประพันธ์ชนิดอื่นๆ แสดงให้เห็นว่าการแต่งฉันท์ในขณะนั้นคงกำลังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ฉันท์เป็นบทร้อยกรองที่ถือได้ว่าแต่งยาก อ่าน

ยาก และเข้าใจยากที่สุด (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๕ข: ๑-๒) แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีความสนใจแต่งฉันทกันเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายส่งเสริมการประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ทำให้นักเขียนหันมาเอาใจใส่ในเรื่องการแต่งคำประพันธ์ โดยเฉพาะการแต่งคำฉันทเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถในด้านการแต่งคำประพันธ์ นอกจากนี้ยังมีการวางหลักเกณฑ์หรือแนวทางการประเมินคุณค่าของการแต่งฉันทในยุคนี้ไว้อีกด้วย เช่น การแต่งฉันทต้องให้ความสำคัญแก่เสียงครุ ลหุ มากกว่ารูปหรือฉันทลักษณะ เป็นต้น การแต่งฉันทในวรรณคดีสารมีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๐ การแต่งฉันท

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ร้อยกรอง เกิดขึ้นอีก ทางหนึ่ง	นายสนิท ศตะกูระมะ	แสดงตัวอย่างการแต่งบท ประพันธ์ร้อยกรอง โดยแต่ง จากเรื่องที่เป็นร้อยแก้ว	ร้อยแก้ว, ร้อยกรอง	บทความ, อินทริวิเชียรฉันท	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
๒. นาครี คำฉันท	นายอรุณ บุญยमानพ	นาครีคำฉันทเป็นเรื่องที่แปลมา จากหนังสือภาษาอังกฤษเรื่อง An Essence of the Dusk ของ เบน (F.W. Bain) ซึ่งเบนได้ แปลจากเรื่องอหิพิทาจันทรिका ในภาษาบาลี-สันสกฤตอีกทอด หนึ่ง นายอรุณ บุญยमानพได้ นำมาแต่งเป็นคำฉันทชนิด ต่างๆ	ร้อยกรอง	สัททูลวิกกีพิต ฉันท ๑๙, วสันตติลฉันท ๑๔, เวสสเทวีฉันท ๑๒	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
- นาครี คำฉันท	นายอรุณ บุญยमानพ	(ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๔)	ร้อยกรอง	เวสสเทวีฉันท ๑๒, ฤชงคประ- ยาตฉันท ๑๒, มาณวกฉันท ๘	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
- นาครี คำฉันท	นายอรุณ บุญยमानพ	(ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๕)	ร้อยกรอง	อิทิสังฉันท ๒๐, ตนมัชฌฉันท ๑๒	ปีที่ ๑ เล่ม ๖

ตารางที่ ๓.๑๐ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
- นาครี คำฉันท์	นายอรุณ บุญยमानพ	(ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๖)	ร้อยกรอง	มาลินีฉันท์ ๑๕, กมลฉันท์ ๑๒, สาลินีฉันท์ ๑๑, อินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑	ปีที่ ๑ เล่ม ๗
- นาครี คำฉันท์	นายอรุณ บุญยमानพ	(ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๗)	ร้อยกรอง	โตฏกฉันท์ ๑๒, อุပ္ภูจिताฉันท์ ๑๑, สัทธราฉันท์ ๒๑, จิตรปทาฉันท์ ๘, วังสัจฉาฉันท์ ๑๒, ลลิตาฉันท์ ๑๒	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
- นาครี คำฉันท์	นายอรุณ บุญยमानพ	(ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๘)	ร้อยกรอง	อินทวงศ์ฉันท์ ๑๒, กุมารลลิตาฉันท์ ๑๔, สวาคตาฉันท์ ๑๑, สุรางคนางค์ฉันท์ ๒๘	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
- นาครี คำฉันท์	นายอรุณ บุญยमानพ	(ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๙)	ร้อยกรอง	อุเปนทวิเชียร ฉันท์ ๑๑, ภักทิกาฉันท์ ๑๑, อุปชาติฉันท์ ๑๑, วิชชุมมาลาฉันท์ ๘, ธาตุมมิสสา ฉันท์ ๑๘	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๓. อาศิรพจน์ ปีใหม่	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อวยพรปีใหม่โดยการ แต่งเป็นคำฉันท์	ร้อยกรอง	สัททูลวิกกีพิต ฉันท์ ๑๙	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๔. ระเบียบ แห่งฉันท์	นายเปลื้อง ณ นคร	อธิบายความรู้เรื่องการ แต่งฉันท์ เรื่องการใช้คำ กรุ ลหุ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑

ตารางที่ ๓.๑๐ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕. แดงโต้ง คำฉันท์	นายสนิท ศตะกูรมะ	แสดงตัวอย่างการแต่งฉันท์ เรื่อง พระโคอุสุภะชาตค (ในตอนท้าย กล่าวถึงเรื่องการเปลี่ยนวิธีสะกด อักษรแบบใหม่ ก็สามารถแต่ง คำประพันธ์ได้ไพเราะไม่ต่างจาก เดิม)	ร้อยกรอง	ฉันท์ชนิด ต่างๆ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๖. ครุ ลหุ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	การถาม-ตอบปัญหาเรื่อง ครุ ลหุ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗
๗. การแต่ง ฉันท์	นายอรุณ บุญมานพ	อธิบายความรู้เกี่ยวกับการแต่ง ฉันท์ ความหมายของฉันท์ ครุ ลหุ และความเคร่งครัดต่อ บัญญัติวิสรรชนีย์ การการันต์ การยติภังค์ ความประณีต วัฒนธรรมภาษาไทย และการ อ่านฉันท์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๘
๘. ข้อสังเกต เรื่องการแต่ง ฉันท์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายถึงข้อสังเกตต่างๆ ใน เรื่องการแต่งฉันท์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๘
๙. ฉันท์ใน จินตามณี	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	ความรู้เรื่องฉันท์ ในจินตามณี ของพระโหราธิบดี (ให้ความรู้ เรื่องชื่อและลักษณะของฉันท์แต่ ละชนิด)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๙
๑๐. ปัญหา เรื่องครุ ลหุ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	การถาม-ตอบปัญหาเรื่องฉันท์ เช่น ถ้าม คำบาลีที่ลงเสียง อะ อิ อุ จะใช้เป็นครุบ้างได้หรือไม่ ตอบ ศิลปะ เดชะ นะกะ ถ้าอ่าน เสียง อะ โดยชัดแจ้งเป็นคำตาย ก็เป็นครุ ตัวอย่างในสมุทรโฆษก มีอยู่	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๙

ตารางที่ ๓.๑๐ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑๑. นิราศ จันทบุรี คำฉันท์	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	แสดงตัวอย่างการแต่งฉันท์ แต่ละชนิด	ร้อยกรอง	ฉันท์ชนิด ต่างๆ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑
๑๒. คำไทยดี	นายอรุณ บุญมานพ	แต่งคำฉันท์เพื่อแสดงให้เห็นว่า คำไทยที่ปรับปรุงใหม่สามารถ นำมาแต่งคำประพันธ์ได้อย่างดี เยี่ยม	ร้อยกรอง	สัททูลวิกิ พิตฉันท์ ๑๙	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๑๓. พิบูล รัชนีฉันท์	นายสุจิต ศิกษมัต และนายมนตรี ตราโมท	ประดิษฐ์คำฉันท์ขึ้นใหม่ เป็น ฉันท์ ๑๔ เพื่อเฉลิมเกียรติคุณ ของท่านผู้นำในวันครบรอบวัน เกิด ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ พร้อมทั้งอธิบายคณะฉันท์ และ แต่งเรื่องพิบูลรัชนีเพื่อแสดงเป็น ตัวอย่างการแต่งฉันท์	ร้อยกรอง	ฉันท์ ๑๔	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

- การแต่งกาพย์

กาพย์เป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีสัมผัสและการบังคับจำนวนคำตาม
ฉันทลักษณ์ การแต่งกาพย์ในวรรณคดีสารพบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นคือ เรื่อง “กาพย์ห่อโคลง”
ของ ม. ตราโมท เป็นการแสดงตัวอย่างการแต่งกาพย์ห่อโคลงซึ่งเป็นการประพันธ์รูปแบบหนึ่ง
โดยการแต่งโคลง ๑ บท กาพย์ ๑ บท สลับกันไป ความรู้เรื่องการแต่งกาพย์ถือได้ว่ามีจำนวน
น้อยมากหากเทียบกับการแต่งคำประพันธ์ชนิดอื่นๆ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่ากาพย์คงไม่เป็นที่นิยม
ประพันธ์กันนักในขณะนั้น การแต่งกาพย์ในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๑ การแต่งกาพย์

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. กาพย์ ห่อโคลง	ม. ตราโมท	แสดงตัวอย่างการแต่งกาพย์ห่อ โคลง โดยการแต่งโคลง ๑ บท กาพย์ ๑ บท สลับกันจนจบเรื่อง	ร้อยกรอง	กาพย์ ห่อโคลง	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

- การแต่งกลอน

กลอนเป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่งที่มีสัมผัสและการบังคับจำนวนคำตามฉันทลักษณ์ การแต่งกลอนในวรรณคดีสารมีทั้งหมด ๗ เรื่อง มีเรื่องการอธิบายฉันทลักษณ์ สัมผัสวรรค และรสของกลอนชนิดต่างๆ ได้แก่ กลอนสุภาพ (กลอนแปด) กลอนหก และกลอนกลบท อีกทั้งยังได้แสดงตัวอย่างการแต่งกลอนเพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงรูปแบบ ฉันทลักษณ์ และวิธีการแต่งกลอนชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีเรื่องหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของการแต่งกลอนไว้อีกด้วย เช่น กลอนที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่ข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ความไพเราะของเสียง การเล่นสัมผัส (สัมผัสนอก สัมผัสใน) รสของวรรณคดี ตลอดจนอารมณ์สะท้อนใจ เป็นต้น การแต่งกลอนในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๒ การแต่งกลอน

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. กลอนสุภาพ	นายเปลื้อง ณ นคร	อธิบายความรู้เรื่องการแต่งกลอนและรสของกลอน	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. โอวาทพระเตมีย์	นายสนิท ศตะกูรมะ	แสดงตัวอย่างการแต่งคำประพันธ์ด้วยตัวสะกดแบบใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวสะกดแบบใหม่ไม่ได้ทำให้เสียรสทางกวีนิพนธ์แต่ประการใด	ร้อยกรอง	กลอนหก, โคลงสี่สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๓. กลบทโคลงกลอน	นายเชย สุนทรพิพิธ	อธิบายความรู้และแสดงตัวอย่างการแต่งกลอนกลบท	ร้อยกรอง	กลอน กลบท	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๔. วิธีแต่งกลอนสุภาพ	นายอรุณ บุญยมานพ	อธิบายความรู้เรื่องการแต่งกลอนสุภาพ วรรคของกลอน สัมผัส และทำนองเสียง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๕. ความรู้สึกของนักเรียนนายร้อยหญิง ๒๔๘๖	นายสนิท ศตะกูรมะ	แสดงตัวอย่างการนำเรียงความเรื่องความรู้สึกของนักเรียนนายร้อยหญิงมาดัดแปลงเป็นกลอนสุภาพ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๖. การกวี	นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์	อธิบายความรู้เรื่องสัมผัสในของกลอน	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑

ตารางที่ ๓.๑๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๗. ตัวตาย ดีกว่าชาติตาย	ท.ร. สว่างศรี	แสดงตัวอย่างการเขียนกลอน กลบทอักษรล้วน	ร้อยกรอง	กลอนกลบท อักษรล้วน	ปีที่ ๒ เล่ม ๖

- การแต่งลิลิต

ลิลิตเป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่งซึ่งเกิดจากการนำคำประพันธ์ประเภทโคลงและร่ายมาประพันธ์สลับกันจนจบเรื่อง เรื่องการแต่งลิลิตในวรรณคดีสารมีเพียง ๒ เรื่องเท่านั้น ได้แก่ เรื่องลิลิตอิหฺร่านราชธรรม (แต่งเป็นเรื่องยาวลงพิมพ์ต่อเนื่องกันทั้งหมด ๕ ตอน) และเรื่องลิลิตนางสดาศรี จะสังเกตได้ว่าเรื่องการแต่งลิลิต ไม่มีนักเขียนคนใดอธิบายถึงความรู้ข้อบังคับหรือฉันทลักษณ์ในการแต่ง ทำแต่เพียงแสดงตัวอย่างการแต่งเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าในขณะที่การแต่งลิลิตอาจจะไม่เป็นที่นิยมเนื่องจากรูปแบบการประพันธ์หรือข้อจำกัดต่างๆ ในการแต่ง แต่อย่างไรก็ตามการแสดงตัวอย่างในการแต่งคำประพันธ์ประเภทลิลิตที่พบในวรรณคดีสารก็ถือได้ว่ามีส่วนช่วยในการส่งเสริมความรู้ด้านการแต่งบทประพันธ์อีกทางหนึ่ง ซึ่งประโยชน์อย่างน้อยที่สุดคือ ช่วยให้ผู้อ่านเห็นถึงรูปแบบในการประพันธ์ประเภทนี้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๓ การแต่งลิลิต

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ลิลิต อิหฺร่าน ราชธรรม	ม. ตราโมท	นำนิทานสิบสองเหลี่ยมมา ร้อยกรองขึ้นใหม่ โดยแต่งเป็น ลิลิต	ร้อยแก้ว ร้อยกรอง	บทความ, ลิลิต	ปีที่ ๒ เล่ม ๔
- ลิลิตอิหฺร่าน ราชธรรม	ม. ตราโมท	(ต่อจากฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๔)	ร้อยกรอง	ลิลิต	ปีที่ ๒ เล่ม ๖
- ลิลิตอิหฺร่าน ราชธรรม	ม. ตราโมท	(ต่อจากฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๖)	ร้อยกรอง	ลิลิต	ปีที่ ๒ เล่ม ๘
- ลิลิตอิหฺร่าน ราชธรรม	ม. ตราโมท	(ต่อจากฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๘)	ร้อยกรอง	ลิลิต	ปีที่ ๒ เล่ม ๙
- ลิลิตอิหฺร่าน ราชธรรม	ม. ตราโมท	(ต่อจากฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๙)	ร้อยกรอง	ลิลิต	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐

ตารางที่ ๓.๑๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. ลิลิต	นายสนิท	เรื่องการรักษาคำสัตย์สัญญา	ร้อยกรอง	ลิลิต	ปีที่ ๒
นางลดาศรี	ศตะกรุมะ	ของนางลดาศรี ซึ่งเป็นคุณธรรม สำคัญที่ช่วยให้นางรอดพ้น ปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวง			เล่ม ๕

(ค) การประกวดแต่งคำประพันธ์

วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยจัดกิจกรรมการประกวดแต่งคำประพันธ์เป็นประจำทุกเดือน โดยพิมพ์เผยแพร่บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัลลงในวรรณคดีสาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนหันมาใส่ใจในการแต่งคำประพันธ์ได้เป็นอย่างดี เพราะนอกจากผลงานจะได้ลงเผยแพร่ในวรรณคดีสารแล้วยังได้รับเงินรางวัลอีกด้วย วรรณคดีสารมีการจัดการประกวดแต่งคำประพันธ์ไขสุภาษิตเป็นประจำทุกเดือน เริ่มตั้งแต่ฉบับปฐมฤกษ์ (สิงหาคม ๒๔๘๕) จนถึงเดือนธันวาคม แต่หลังจากฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ แล้วไม่พบว่ามีการจัดประกวดแต่งคำประพันธ์อีกเลย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงเริ่มแรกเป็นการส่งเสริมและฟื้นฟูการแต่งคำประพันธ์ไทยตามนโยบายสร้างชาติด้านภาษาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ในระยะหลังมีผู้อ่านหลายท่านกล่าวว่าหนังสือวรรณคดีสารมีบทร้อยกรองมากเกินไป จึงจัดให้มีเรื่องอื่นๆ เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย และวรรณคดีวิจารณ์ในแผนกต่างๆ มากขึ้น เพื่อสนองความสนใจของประชาชน (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๗: ๑) การประกวดแต่งคำประพันธ์จึงถูกยกเลิกไป

เรื่องการประกวดแต่งคำประพันธ์ในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๔ การประกวดแต่งคำประพันธ์

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัลของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ประจำเดือน กรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๕๕	-	การประกวดบทประพันธ์ไขสุภาษิต ๑. “รู้หลบเป็นปีก รู้ลึกเป็นหาง” ผู้ชนะ ได้แก่ นายเจือ สตะเวทิน ๒. “ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา” ผู้ชนะ ได้แก่ นางสาวโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ ออยุธยา ๓. “ไถ่ถามเพราะชน คณงามเพราะแต่ง” ผู้ชนะ ได้แก่ ล.ค.ส. ๔. “น้ำขึ้นให้รีบตัก” ผู้ชนะ ได้แก่ นายธงไชย แผลงศร	ร้อยกรอง	กลอนสุภาพ, โคลงสี่สุภาพ, อินทวิเชียรฉันท	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๒. บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัลของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ประจำเดือน สิงหาคม ๒๕๕๕	-	การประกวดบทประพันธ์ไขสุภาษิต ๑. “มือไม่พ่าย อย่าเอาเท้าราน้ำ” ผู้ชนะ ได้แก่ ม.ล. วงศุตม์ธร อิศราภรณ์ ๒. “อย่าหมายนำบ่อหน้า” ผู้ชนะ ได้แก่ นายชั้น จิตวิภาต ๓. “อย่าตั้งใจให้กากิน” ผู้ชนะ ได้แก่ พระมหาไพฑูริย์ วัจน้อย ๔. “น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก” ผู้ชนะ ได้แก่ นางสาวโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ ออยุธยา	ร้อยกรอง	กลอนสุภาพ, โคลงสี่สุภาพ, โคลงกลบท	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
๓. บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัลของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ประจำเดือน กันยายน ๒๕๕๕	-	การประกวดบทประพันธ์ไขสุภาษิต ๑. “เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก” ผู้ชนะ ได้แก่ รักสงบพราหมณ์โชติ ๒. “จับให้มัน คั้นให้ตาย” ผู้ชนะ ได้แก่ นายเจือ สตะเวทิน ๓. “เสียน้อยเสียดาย เสียมากเสียดาย” ผู้ชนะ ได้แก่ คำ ศรีถนอม ๔. “สำเนียงส่อชาติ มรรยาทส่อนิสัย” ผู้ชนะ ได้แก่ ประเวศ ศรีปลั่ง	ร้อยกรอง	กลอนสุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔

ตารางที่ ๓.๑๔ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๔. บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัลของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ประจำเดือน ตุลาคม ๒๕๕๕	—	การประกวดบทประพันธ์ไขสุภาษิต ๑. “หนักก็เอา เบาก็สู้” ผู้ชนะ ได้แก่ นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ ๒. “ฝนทิ้งให้เป็นเข็ม” ผู้ชนะ ได้แก่ นางสาวฐะปะนีย์ ณ ถลาง ๓. “สำเร็จอยู่ที่ทำ” ผู้ชนะ ได้แก่ นายชาญ ท้าวัง ๔. “อันดีชั่วตัวตาย เมื่อภายหลัง ชื่อก็ยังยืนอยู่ไม่รู้หาย” ผู้ชนะ ได้แก่ นายเสงี่ยม คุ่มผวาส	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
๕. บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัลของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ประจำเดือน พฤศจิกายน ๒๕๕๕	—	การประกวดบทประพันธ์ไขสุภาษิต “ธมโม หเว รกฺขติ ธมฺมจาริ” รางวัลที่ ๑ ได้แก่ นายกำชัย ทองหล่อ รางวัลที่ ๒ ได้แก่ นายสุภร ผลชีวิน	ร้อยกรอง	อินทร วิเชียร ฉันท, ภุชงค์ ประยาด ฉันท	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๖. บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัลของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ประจำเดือน ธันวาคม ๒๕๕๕	—	การประกวดบทประพันธ์ไขสุภาษิต ๑. “เราตายดีกว่าชาติตาย” ผู้ชนะ ได้แก่ นายบุญ รัชประมุข ๒. “หุยตายาว” ผู้ชนะ ได้แก่ นายทองมาก พูนภิญโญ ๓. “เสียกำเอากอบ” ผู้ชนะ ได้แก่ นายพิศาล เสนะเวศ	ร้อยกรอง	กลอนกล บทพยัคฆ์ ข้ามห้วย, โคลงสี่ สุภาพ, ภุชงค์ ประยาด ฉันท	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๗. คำฉันท์ประกวดในงานวันเกิดของวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย หัวข้อ “คงอยู่ตราบฟ้าดินสลาย”	—	รางวัลที่ ๑ ของ ว. ศิวะศรียานนท์ (ขอให้สมาคมรุ่งเรืองด้วยมีวรรณคดีสืบสาย) รางวัลที่ ๒ ของ อ. บุญมานพ (ชาติเจริญด้วยภาษาและวรรณคดี)	ร้อยกรอง	วสันตดิลก ฉันท ๑๔, ภุชงค์ ประยาด ฉันท ๑๒	ปีที่ ๒ เล่ม ๘

(ง) ปริศนาคำทาย

ปริศนาคำทายเป็นการถาม-ตอบปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวรรณคดี การถาม-ตอบปัญหาทางภาษาและวรรณคดีเป็นกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งที่คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยจัดขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้ไขปัญหาข้อข้องใจในเรื่องภาษาและวรรณคดี การจัดกิจกรรมถาม-ตอบปัญหาและการเล่นเกมไขปริศนา ทำให้ได้ทั้งความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลินไปพร้อมกัน ในการจัดการแข่งขันการประกวดไขปริศนาวรรณคดีมีประชาชนให้ความสนใจเข้ามาประกวดทายปริศนากันอย่างคับคั่ง (คณะกรรมการไขปริศนาวรรณคดี, ๒๕๕๖: ๖๙) จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยในการส่งเสริมภาษาและวรรณคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรื่องปริศนาคำทายในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๕ ปริศนาคำทาย

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ไขปริศนา วรรณคดี	คณะกรรมการไข ปริศนาวรรณคดี	เกมไขปริศนา วิธีการเล่น คล้ายๆ ฆะหมี่ ^๒ ของเจ้าฟ้า มหาวชิราวุธ (ร. ๖)	ร้อยแก้ว, ร้อยกรอง	-	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒. เฉลยปริศนา วรรณคดี	คณะกรรมการไข ปริศนาวรรณคดี	เฉลยปริศนาวรรณคดีจาก คำถามฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๑๒	ร้อยแก้ว, ร้อยกรอง	-	ปีที่ ๒ เล่ม ๑

(จ) บันเทิงคดี

บันเทิงคดี คือ เรื่องที่เขียนหรือแต่งขึ้นโดยมุ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ซึ่งพันธกิจส่งเสริมการประพันธ์ของวรรณคดีสารนี้มีเรื่องบันเทิงคดีรวมอยู่ด้วย ในการศึกษาเรื่องบันเทิงคดีที่พบในวรรณคดีสารสามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท ได้แก่

^๒ ฆะหมี่ เป็นการเล่นปริศนาคำทายอย่างหนึ่งโดยเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (ร. ๖) ทรงพระราชนิพนธ์ปริศนาให้ข้าราชการบริพารทายเป็นการภายในส่วนพระองค์ ต่อมาภายหลังจึงได้นำมาแสดงในงานออกร้านวัดเบญจมบพิตรในสมัยรัชกาลที่ ๕

- นวนิยาย
- เรื่องสั้น
- นิตาน
- บทละคร

- นวนิยาย

นวนิยาย คือเรื่องขนาดยาวที่แต่งขึ้นจากจินตนาการหรือประสบการณ์ อาจเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องที่แต่งขึ้นเอง นวนิยายในวรรณคดีสารพบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นคือเรื่อง “ปิดไม่อยู่” ลงพิมพ์ฉบับละหนึ่งตอน ซึ่งมีทั้งหมด ๔ ตอน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๖ นวนิยาย

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. เรื่องปิดไม่อยู่ (บทที่ ๑ ไปเที่ยวอินเดียกันเถิด)	ฉ. สารสาส	เรื่องความรักของตัวละครเอก ๒ พี่น้อง (พี่ชายและน้องสาว): ตอนที่ ๑ กล่าวถึงตัวละครเอก ๒ ตัว ซึ่งเป็นพี่น้องกัน เดินทางไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ในประเทศอินเดีย	ร้อยแก้ว	นวนิยาย	ปีที่ ๒ เล่ม ๙
- เรื่องปิดไม่อยู่ (บทที่ ๒ คู่รักเก่า)	ฉ. สารสาส	เรื่องความรักของตัวละครเอก ๒ พี่น้อง (พี่ชายและน้องสาว): ตอนที่ ๒ ตัวละครเอกทั้งสองเดินทางกลับมายังประเทศไทยและได้พบกับคนรักเก่าของพี่ชาย	ร้อยแก้ว	นวนิยาย	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐
- เรื่องปิดไม่อยู่ (บทที่ ๓ ขยายซีเท่อ)	ฉ. สารสาส	เรื่องความรักของตัวละครเอก ๒ พี่น้อง (พี่ชายและน้องสาว): ตอนที่ ๓ ความรักของพี่ชายกับหญิงคนรัก	ร้อยแก้ว	นวนิยาย	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑
- เรื่องปิดไม่อยู่ (บทที่ ๔ ความเป็นของวิทย์)	ฉ. สารสาส	เรื่องความรักของตัวละครเอก ๒ พี่น้อง (พี่ชายและน้องสาว): ตอนที่ ๔ ความรักของน้องสาวกับชายหนุ่มซึ่งเป็นเพื่อนของพี่ชาย	ร้อยแก้ว	นวนิยาย	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

- เรื่องสั้น

เรื่องสั้นมีลักษณะคล้ายกับนวนิยายแต่มีขนาดสั้นกว่า จึงเรียกว่าเรื่องสั้น คือ เรื่องที่มีขนาดสั้นและจบในตอน เรื่องสั้นในวรรณคดีสารมีทั้งหมด ๗ เรื่อง โดยมีเนื้อหาแตกต่างกันไป แต่สิ่งที่น่าสนใจอยู่ที่กลวิธีการในการเล่าเรื่อง เช่นในเรื่อง “ต้นข้าวกับแสงแดด” ผู้ประพันธ์ให้ตัวละครที่เป็นแสงแดดกับตัวละครที่เป็นต้นข้าวสนทนากัน ซึ่งการกำหนดให้ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์พูดคุยหรือทำกิจกรรมใดๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐานคือเกิดการจินตนาการหรือภาพของการกระทำต่างๆ แบบมนุษย์ของตัวละครเหล่านั้น หรือในเรื่อง “วารุณี” ผู้ประพันธ์เล่าเรื่องโดยให้ตัวละครชายหญิงคู่หนึ่งพูดคุยถึงเรื่องการหย่าร้างหรือแยกทางกัน แม้ว่าตัวละครหญิง (วารุณี) จะยกเหตุผลโดยกล่าวถึงความรัก ความผูกพัน หรือความซื่อสัตย์ที่มีต่อชายหนุ่มมาอธิบายอย่างไรก็ไม่เป็นผล ในตอนท้ายเรื่องเมื่อทั้งคู่ตกลงแยกทางกันแล้ว ผู้ประพันธ์กลับปิดเรื่องแบบหักมุมคือ แท้จริงแล้วตัวละครหญิงหรือวารุณีนั้นเป็นสัญลักษณ์แทนสุราที่ชายหนุ่มต้องการที่จะเลิกดื่มนั่นเอง การเขียนเรื่องในลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าในยุคนี้เริ่มมีพัฒนาการด้านกลวิธีการแต่งคำประพันธ์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เรื่องสั้นทั้งหมดในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๗ เรื่องสั้น

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. หอยอริม	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	เรื่องราวความรักของสามี ภรรยาที่มาฉลองครบรอบวัน แต่งงานที่หัวหิน ภรรยาทำ หอยอริมมาเป็นอาหารใน การฉลองครั้งนี้ แต่มีเหตุทำ ทำให้งานฉลองต้องจบลง เมื่อมีคนพูดว่า “หอยอริมไม่ อร่อย”	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น ^๓	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑

^๓ เป็นการกำหนดประเภทของบรรณานุกรม แต่มีข้อน่าสังเกตว่าลักษณะของเรื่องสั้นในยุคนี้ไม่ได้มีลักษณะเหมือนในปัจจุบัน เช่น เรื่องทางชนะ เป็นเพียงการนำตัวละคร ๓ ตัวมานั่งสนทนากันในเรื่องการส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล แต่ในขอบหรือวิธีการเขียนเรื่องสั้นในปัจจุบัน ต้องมีพัฒนาการของเหตุการณ์ในเรื่องเพื่อการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่จุดไคลแมกซ์ (Climax) ของเรื่อง เป็นต้น

ตารางที่ ๓.๑๗ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. ต้นข้าวกับแสงแดด	นายเปลื้อง ณ นคร	เรื่องต้นข้าวกับแสงแดดเป็น การสนทนากันระหว่าง แสงแดดและต้นข้าวถึงเรื่อง ความขยันมันเพียร	ร้อยกรอง	เรื่องสั้น	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๓. รักชาติ	นายเชย สุนทรพิพิธ	เรื่องรักชาติเป็นการถกเถียง กันของตัวละครสองตัวใน หัวข้อ “รักชาติยิ่งชีพคือ อะไร” ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าถ้ารัก ชาติต้องรู้จักทำมาหากิน เลี้ยงตัวเองได้ ส่วนอีกฝ่าย เห็นว่า รักชาติยิ่งชีพจะต้อง เห็นชาติสำคัญกว่าการเลี้ยง ตนเอง ในตอนท้ายจึงมีตัว ละครตัวที่ ๓ มาสรุปว่า ความคิดเห็นเรื่องรักชาติของ ทั้งสองคนล้วนถูกต้อง เช่นเดียวกัน	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๔. ทางชนะ	นายเชย สุนทรพิพิธ	เรื่องการรบในแนวหลัง (ประชาชน) สำคัญกว่าแนว หน้า (ทหาร) เนื้อเรื่อง สนับสนุนแนวคิดของท่าน ผู้นำในเรื่องต่างๆ เช่น การ ประกอบอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และพานิช การ ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการออกกฎหมาย เรื่องวัฒนธรรม	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๒

ตารางที่ ๓.๑๗ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕. การบำเพ็ญ ตนเป็นนัก วรรณคดี	คุรุโวปกรณ์	เป็นการสนทนากันระหว่าง สมาชิกวรรณคดีสมาคม พร้อมทั้งวิพากษ์วิจารณ์เรื่อง บทประพันธ์ที่ลงในหนังสือ เล่มหนึ่งว่ามีลักษณะคล้าย ลิลิตพระลอ ในตอนท้ายมี การเล่นเกมทายชื่ออักษรที่ ขึ้นต้นด้วย ก. ไก่	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๒
- การบำเพ็ญ ตนเป็นนัก วรรณคดี	คุรุโวปกรณ์	เล่มเกมต่อจากครั้งก่อน (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๒) ในครั้ง นี้เล่นเกมต่อกลอนสด พร้อม ทั้งกล่าวถึงเรื่องการแปลงคำ สัมผัส และคำศัพท์	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๔
- การบำเพ็ญ ตนเป็นนัก วรรณคดี	คุรุโวปกรณ์	กล่าวถึงการแปลงศัพท์ และ การแปลงสระ (ต่อจากฉบับปี ที่ ๒ เล่ม ๔)	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๗
- การบำเพ็ญ ตนเป็นนัก วรรณคดี	คุรุโวปกรณ์	กล่าวถึงเรื่องสงคราม เรื่อง บ้านเมือง และท่านผู้นำ จากนั้นเปลี่ยนมาสนทนา เรื่องเกมทายอักษรชื่อ วรรณคดี และชื่อตัวละคร	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑
๖. วารุณี	นายเชย สุนทรพิพิธ	เป็นเรื่องของผู้ชายคนหนึ่ง มีความต้องการจะเลิกกับ ภรรยา (วารุณี) ผู้เป็นที่รัก ที่คอยร่วมทุกข์ร่วมสุขกับ เขามาโดยตลอด และใน ตอนท้ายเรื่องผู้เขียนได้เฉลย ให้ทราบว่าในความจริงแล้ว วารุณี คือ “สุรา” ที่ชายหนุ่ม มีความตั้งใจจะเลิกดื่มนั่นเอง	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๗

ตารางที่ ๓.๑๗ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๗. ไทรย่อ	ป. โรจนบุรานนท์	เรื่องความผูกพันระหว่างมนุษย์ (ตาสาย) กับต้นไทร ย่อยที่กำลังจะถูกโค่นเพื่อตัดถนน ตาสายพยายามรักษาต้นไทรย่อไม่ให้ใครมาตัด แต่ในที่สุดต้นไทรก็ถูกฟ้าผ่า โคนลง ทำให้ตาสายเข้าใจในสัจธรรมที่ว่า “ไม่มีใครหนีความตายได้”	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

- นิทาน

นิทาน คือเรื่องเล่าซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะหมายถึงเรื่องเล่าสำหรับเด็ก อาจเป็นเรื่องการผจญภัยหรือการต่อสู้ที่มักแฝงไว้ด้วยคติหรือข้อคิดสอนใจ เรื่องบันเทิงคดีประเภทนิทานในวรรณคดีสารมีทั้งหมด ๔ เรื่อง คือเรื่องนิทานสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นเรื่องที่ลงพิมพ์ประจำ และเรื่องอรพินท์ผู้สามารถ จะสังเกตได้ว่าบันเทิงคดีประเภทนิทานนั้นตัวละครเอกในเรื่องจะเป็นเด็กทั้งหมด ยกเว้นเรื่องเดียวคือ นิทานเรื่องเชื่อ ซึ่งเป็นเรื่องคติสอนใจในเรื่องความเชื่อ ที่ตัวละครเอกในเรื่องเป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในเรื่องความเชื่อต่างๆ นั้น อาจจะใช้ไม่ได้ผลกับเด็ก จึงใช้ตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่ซึ่งมีเรื่องความเชื่อในด้านต่างๆ มากกว่า นิทานในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๘ นิทาน

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. เรื่องสำหรับเด็ก กระเช้าสีดา	นาคะประทีป	เป็นเรื่องของเด็กหญิงชั้นทองที่ประพடுத்தตนเป็นเด็กดีจึงได้พบกับพรายน้ำซึ่งเป็นภูตที่มีขนาดเล็ก พรายน้ำจึงมอบกระเช้าสีดาให้เป็นของขวัญแก่เด็กหญิงชั้นทอง	ร้อยแก้ว	นิทาน	ปีที่ ๑ เล่ม ๔

ตารางที่ ๓.๑๘ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. เรื่องสำหรับเด็ก เรื่องสร้างตนเอง	นาคะประทีป	เป็นเรื่องของเด็กชายสมบุรณ์ที่อยากได้รถจักรยาน แต่ไม่ยอมรับกวนเงินของบิดามารดา จึงมีความมานะพยายาม ตั้งใจทำงานและเก็บรวบรวมเงินจนสามารถซื้อรถจักรยานให้ตนเองได้สำเร็จ	ร้อยแก้ว	นิทาน	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
๓. เรื่องสำหรับเด็ก เรื่องเชื่อ	นาคะประทีป	เป็นเรื่องของหญิงคนหนึ่ง que เชื่อคำพูดของผู้อื่นโดยไม่มีการพิจารณาไตร่ตรองความจริง จึงถูกหลอกให้เสียทรัพย์โดยง่ายตาย	ร้อยแก้ว	นิทาน	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๔. อรพินท์ผู้สามารถ	นายสนธิ ศตะกูระมะ	อรพินท์เป็นเด็กที่มีความฉลาดกล้าหาญ และกตัญญูรู้คุณมารดา เมื่อมารดาต้องเผชิญกับเคราะห์กรรม อรพินท์ก็ได้เข้าไปช่วยเหลือโดยไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตราย ด้วยความกล้าหาญและความกตเวทิตาทำให้อรพินท์สามารถช่วยเหลือมารดาของตนจากการถูกยักษ์จับกินได้สำเร็จ	ร้อยกรอง	นิทาน	ปีที่ ๒ เล่ม ๖

- บทละคร

บทละคร คือเรื่องที่ตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในด้านการแสดง บันเทิงคดีประเภทบทละครในวรรณคดีสารมีทั้งหมด ๔ เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องแปลจากภาษาต่างประเทศ ๑ เรื่องคือ เรื่องฟ้าสวด และเรื่องที่ตั้งขึ้นเอง ๓ เรื่อง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมความรู้ด้านการประพันธ์ของวรรณคดีสมาคมในครั้งนี้ คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมได้เลือกเรื่องบันเทิงคดีประเภทบทละครมาลงพิมพ์เผยแพร่ในวรรณคดีสารด้วย เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะการประพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ของภาษาและวรรณคดีไทย แม้ว่าบทละครที่ลงในวรรณคดีสารจะถูก

นำไปใช้ในการแสดงหรือไม่ก็ตาม แต่การเผยแพร่บทละครในวรรณคดีสารช่วยให้ผู้อ่านเห็นถึงรูปแบบและวิธีการเขียนบทละครมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑๙ บทละคร

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. บทละคร สุชนาฏกรรม เรื่องรส วรรณคดี	นายเซย สุนทรพิพิธ	นายอินทร์เป็นเศรษฐีผู้มั่งมี ทำงานโดยไม่มีเวลาพักผ่อน และไม่สนใจเรื่องใดๆ นอกจากการค้าขาย วันหนึ่ง นายอินทร์รู้สึกเหนื่อยล้า เนื่องจากการทำงานหนัก พอ ได้ยินเสียงอ่านวรรณคดีของ คนในบ้านทำให้เกิดความรู้สึก ผ่อนคลายและซาบซึ้งใจในรส วรรณคดี ต่อจากนั้นมาจึงมีใจ รักในวรรณคดีเป็นอย่างยิ่ง	ร้อยแก้ว	บทละคร	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑
๒. บันเทิงคดี คำฉันท์ เรื่อง “สุดพากฟ้า”	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	เรื่องราวความรักของชายหญิง ที่พลัดพรากจากกัน และได้ กลับมาพบกันอีกครั้งหนึ่ง แต่ พบกันได้ไม่นานก็มีเหตุให้ต้อง พลัดพรากจากกันไปตลอด กาล	ร้อยกรอง	บทละคร	ปีที่ ๒ เล่ม ๒
๓. คविิน (โศกนาฏกรรม องค์เดียวจบ)	พระเจ้าวรวงศ์ เธอ พระองค์เจ้า ภานุพันธ์ยุคล	เป็นเรื่องราวของวิญญานที่ อาศัยอยู่ในร่างมนุษย์ ซึ่ง ประกอบด้วย วิญญาน “ดี” กับ วิญญาน “ชั่ว” ในเรื่องดี กับชั่วกำลังขัดแย้งกันเรื่องการ ซื้อคविินมาขายเพื่อหวังผล กำไรมหาศาล	ร้อยแก้ว	บทละคร	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐

ตารางที่ ๓.๑๙ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๔. เพ้าสต์	ด. มาลากุล	บทละครแปลที่นำเค้าเรื่องมาจากบทมหาอุปราการของกูโนด์ (Charles-François Gounod) โดยแปลเฉพาะองก์ที่ ๓ ตอน เพ้าสต์มาหานางมาเกอร์ลิตที่บ้าน	ร้อยกรอง	บทละคร	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

การส่งเสริมความรู้เรื่องบันเทิงคดีทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่ นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน และบทละคร นอกจากจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบการประพันธ์แล้วยังช่วยให้ผู้อ่านเกิดความบันเทิง และความสนุกสนานเพลิดเพลินในเรื่องที่อ่านอีกด้วย เรื่องบันเทิงคดีในวรรณคดีสารมีทั้งเรื่องที่ประพันธ์เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่จะเห็นได้ว่าการเขียนในรูปแบบร้อยแก้วได้รับความนิยมมากกว่าร้อยกรอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบันเทิงคดีเป็นเรื่องเล่า ดังนั้นในการเล่าเรื่องต้องอาศัยการอธิบายเหตุการณ์โดยละเอียด หรืออาจกล่าวโดยนัยได้ว่า สาเหตุที่มีเรื่องบันเทิงคดีประเภทร้อยแก้วในวรรณคดีสารมากกว่าบันเทิงคดีประเภทร้อยกรอง สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมของคนในยุคนี้ที่ชอบอ่านบันเทิงคดีร้อยแก้วมากกว่าบันเทิงคดีร้อยกรองต่างจากคนในสมัยก่อน

(จ) สารคดี

สารคดีเป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่มุ่งนำเสนอความรู้ควบคู่ไปกับความเพลิดเพลินในการอ่าน งานประพันธ์ที่มีลักษณะเป็นสารคดีในวรรณคดีสารพบเพียงเรื่องเดียวคือเรื่อง “เขาปู่” ซึ่งเป็นสารคดีประเภทท่องเที่ยว เนื้อเรื่องอธิบายถึงสภาพภูมิศาสตร์ของเขาปู่ ซึ่งเป็นทิวเขาอยู่ระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในแถบนั้นอีกด้วย สารคดีเป็นงานเขียนอีกประเภทหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในด้านการประพันธ์ของไทย ที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบและวิธีการเขียน สารคดีในวรรณคดีสาร มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๐ สารคดีท่องเที่ยว

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. เขาปู่	ป. ณ นคร	เล่าถึงการเดินทางไปยังเขาปู่ซึ่งเป็น ทิวเขาอยู่ระหว่างจังหวัดพัทลุงกับ จังหวัดตรัง	ร้อยแก้ว	สารคดี	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

(ข) บทบรรยายวิทยุ

บทบรรยายวิทยุที่นำมาลงในวรรณคดีสาร คือเรื่องการแข่งขันวรรณคดี โดยคณะกรรมการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายหลักคือการเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่การส่งเสริมความรู้ทางด้านภาษาและวรรณคดีในบทบรรยายวิทยุที่นำมานั้นล้วนแฝงไปด้วยอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำ เนื่องจากบทความที่นำมาลงล้วนเต็มไปด้วยข้อความที่ทำให้เกิดความรู้สึกรักชาติ และการปลุกจิตสำนึกถึงความยิ่งใหญ่ของภาษาไทย เป็นต้น บทบรรยายวิทยุเป็นบทความที่ได้นำออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง และนำมาลงในหนังสือพิมพ์อีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ขยายออกไป (จุมพฏ เลขาพันธ์, ๒๕๔๓: ๖๘) จึงจะเห็นได้ว่า วรรณคดีสารเป็นพื้นที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่ใช้ในการปลุกฝัง ส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล บทบรรยายวิทยุ ในวรรณคดีสาร มีทั้งหมด ๓ เรื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๑ บทบรรยายวิทยุ

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. บทบรรยายวิทยุกระจายเสียงเรื่องการแข่งขันวรรณคดี	กรรมการวรรณคดีสมาคม	กล่าวถึงความภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทย ท่านผู้นำได้กอบกู้แผ่นดินคืน ดังนั้นพี่น้องชาวไทยควรภูมิใจและช่วยกันสร้างชาติตลอดจนช่วยกันปกป้องรักษาโดยเฉพาะภาษา เนื่องจากภาษาถือเป็นเรื่องสำคัญของชาติ ถ้าชาติภาษาก็ไม่จำเป็นชาติ	ร้อยแก้ว	บทบรรยายวิทยุ	ปีที่ ๒ เล่ม ๒

ตารางที่ ๓.๒๑ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. บทบรรยาย วิทย์กระจายเสียง เรื่องการแต่ง วรรณคดี	กรรมการ วรรณคดี สมาคม	เรื่องประวัติอักษรไทยในสมัย สุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุง รัตนโกสินทร์ และเรื่องการแต่ง วรรณคดี	ร้อยแก้ว	บท บรรยาย วิทย์	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓. บทบรรยาย วิทย์กระจายเสียง เรื่องการแต่ง วรรณคดี	กรรมการ วรรณคดี สมาคม	เรื่องการแต่งวรรณคดี (ต่อจาก ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๓) และยก ข้อความของท่านผู้นำมา กล่าวถึงเรื่องความสำคัญของ ภาษาไทย	ร้อยแก้ว	บท บรรยาย วิทย์	ปีที่ ๒ เล่ม ๔

เรื่องนำเสนอความรู้ด้านวรรณคดีในวรรณคดีสารตามนโยบายส่งเสริมการ
ประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของภาษาและวรรณคดี
ไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งความหลากหลายในที่นี้หมายถึง ประเภทของบทประพันธ์ (นวนิยาย เรื่อง
สั้น นิทาน บทละคร) รูปแบบการประพันธ์ (ร้อยแก้ว ร้อยกรอง) และชนิดของคำประพันธ์ (โคลง
ฉันท์ กาพย์ กลอน ลิลิต) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ประเภทของบทประพันธ์ ในวรรณคดีสารมีบทประพันธ์หลายประเภท
ได้แก่ นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน บทละคร ซึ่งประเภทของบทประพันธ์ที่นิยมแต่งมากที่สุด
ในหนังสือวรรณคดีสารคือ เรื่องสั้น นิทาน บทละคร และนวนิยายตามลำดับ

๒. รูปแบบการประพันธ์ ในวรรณคดีสารมีรูปแบบการประพันธ์ทั้งร้อยแก้ว
และร้อยกรอง จะเห็นได้ว่ารูปแบบการประพันธ์ในวรรณคดีสารขึ้นอยู่กับเนื้อหาหรือสารที่จะ
กล่าวถึง เช่น หากจะกล่าวถึงเรื่องการยกย่อง การสรรเสริญ การโน้มน้าวจิตใจ การขอความ
ร่วมมือ หรือการเสนอแนวคิด ผู้ประพันธ์จะแต่งบทประพันธ์โดยใช้รูปแบบของร้อยกรอง ส่วน
เรื่องที่มีมุ่งแสดงความรู้หรือแง่คิดต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งๆ ที่ต้องใช้การอธิบายความอย่าง
ละเอียด ผู้ประพันธ์จะแต่งบทประพันธ์โดยใช้รูปแบบของความเรียงหรือร้อยแก้ว ซึ่งจะเห็นว่า
ในวรรณคดีสารมีรูปแบบการประพันธ์ประเภทร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว

๓. ชนิดของคำประพันธ์ ได้แก่ บทร้อยกรองชนิดต่างๆ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลิลิต เป็นต้น คำประพันธ์ในวรรณคดีสารมีครบทุกชนิดยกเว้นร่าย ทั้งนี้เนื่องมาจากการส่งเสริมและฟื้นฟูการประพันธ์ตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามทำให้รูปแบบการประพันธ์ประเภทร้อยกรองได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในยุคนั้น จึงมีผู้ให้ความสนใจแต่งคำประพันธ์ชนิดต่างๆ ลงพิมพ์ในวรรณคดีสาร ซึ่งชนิดของคำประพันธ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ในวรรณคดีสารคือ ฉันท์ กลอน โคลง ลิลิต และกาพย์ตามลำดับ

(๓) วรรณคดีวิจารณ์

ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ในวรรณคดีสาร แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดี
๒. การวิจารณ์วรรณคดี

การศึกษาเรื่องวรรณคดีวิจารณ์จะศึกษาตามแนวทางทั้ง ๒ ประเภทข้างต้น ซึ่งจะขอกล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ ๕

๓. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่พบในวรรณคดีสารมีทั้งหมด ๕ เรื่อง ได้แก่ เรื่องการถวายพระพรชัยเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จำนวน ๓ เรื่อง และเรื่องคำไว้อาลัยในสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ จำนวน ๒ เรื่อง จะสังเกตได้ว่าเรื่องของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์มีเพียงสองเรื่องนี้เท่านั้น ในวรรณคดีสารฉบับเดือนกันยายนซึ่งเป็นเดือนประสูติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีบทถวายพระพรชัยเพียง ๓ บทเท่านั้น ซึ่งแตกต่างกับวรรณคดีสารฉบับเดือนกรกฎาคมและเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นเดือนเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ที่มีบทถวายพรวันเกิดหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทั้ง ๒ คนเกือบตลอดทั้งเล่ม สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะประมุขของประเทศ แต่ไม่มีอำนาจในการบริหารปกครองประเทศเช่นในอดีต การบริหารปกครองบ้านเมืองกลายเป็นหน้าที่ของประชาชน โดยการตั้งตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่นายกรัฐมนตรี จนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประจวบกับเป็นช่วงที่ประเทศกำลังประสบกับภาวะ

สงคราม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง “งานสำคัญขั้นแรกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือการสร้างอำนาจสถาปนาตนเองขึ้นเป็น ‘ผู้นำ’ ของชาติ” (แถมสุข นุ่มนนท์, ๒๕๔๘: ๕๘) และนอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่เพียงแต่มีผลต่ออำนาจทางการเมืองที่เปลี่ยนจาก กษัตริย์ไปสู่ประชาชนเท่านั้น แต่ “การเปลี่ยนแปลงการปกครองยังทำให้งานศิลปะและวรรณคดี เปลี่ยนจากการอุปถัมภ์ของ ‘วัง’ ไปสู่ ‘ตลาด’ ของประชาชนอีกด้วย” (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, ๒๕๓๒: ๙๒) ดังนั้นเรื่องของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์จึงมีผู้กล่าวถึงเพียง เล็กน้อย และจะกล่าวถึงเฉพาะในโอกาสสำคัญต่างๆ เท่านั้น

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณคดีสาร มีทั้งหมด ๕ เรื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๒ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. คำถวาย พระพรชัย มงคล	นายวรเวทย์ ศิระศรียานนท์	ถวายพระพรรัชกาลที่ ๘ เนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษา	ร้อยกรอง	ภาพย์ฉบับ ๑๖, วสันตดิถี จันทร์	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๒. ขอถวาย พระพรชัย	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	ถวายพระพรรัชกาลที่ ๘ เนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษา	ร้อยกรอง	อินทร วิเชียร จันทร์ ๑๑	ปีที่ ๒ เล่ม ๒
๓. อาศิรวาท ราชสดุดี	นายสนิท ศตะกูรมะ	ถวายพระพรรัชกาลที่ ๘ เนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษา	ร้อยกรอง	วิษุขุม มาลาจันทร์ ๘	ปีที่ ๒ เล่ม ๒
๔. คำไว้อาลัย ในสมเด็จพระ กรมพระยา ดำรงราช นุภาพ	อนุমানราชชน	สมเด็จพระยาดำรง ราชานุภาพทรงเห็น ความสำคัญและการพัฒนา ของงานหอสมุดและ พิพิธภัณฑ์เป็นอย่างมาก เพื่อให้เป็นศรีแก่ประเทศชาติ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๕

ตารางที่ ๓.๒๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕. สมเด็จพระ กรมพระยาดำรง ราชานุภาพกับ การโบราณคดี	บ. บริบาลบุรีภัณฑ์	กล่าวถึงสมเด็จพระ ดำรงราชานุภาพว่าทรงให้ ความสำคัญแก่แผนก โบราณคดี ทรงทุ่มเทเวลา ให้กับงานทางด้านนี้เป็น อย่างมาก	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๕

๔. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามมีเป็นจำนวนมากในวรรณคดีสาร โดยเฉพาะในฉบับเดือนเกิดของท่านผู้นำและภรรยา (เดือนกรกฎาคมและเดือนตุลาคม) จะมีเรื่องการอวยพรวันคล้ายวันเกิดและการยกย่องสรรเสริญท่านผู้นำและภรรยาเกือบตลอดทั้งเล่ม ทั้งนี้เนื่องจากวรรณคดีสารเป็นหนังสือที่เกิดจากอุดมการณ์ทางการเมืองของท่านผู้นำ แม้จะเป็นอุดมการณ์ในด้านการส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย แต่เนื้อหาภายในกลับมีเรื่องการเผยแพร่อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของท่านผู้นำแทรกอยู่โดยตลอด แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีสารเป็นหนังสือที่ผลิตขึ้นเพื่อท่านผู้นำอย่างแท้จริง

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามในวรรณคดีสาร มีทั้งหมด ๕๖ เรื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๓ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. มาดา พิบูลสงคราม	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	อวยพร ยกย่อง สรรเสริญ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูล สงคราม เนื่องในวันคล้ายวัน เกิด	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. คำอวยพร	พระนางเธอ ลักษมีลาวัณ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๓. สุขุมาลา ศิรวาท	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	วสันตดิลก ฉันท์ ๑๔	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๔. หลังจาก ท่านผู้นำ ตอน สหายร่วมชีพ ของท่านผู้นำ	พ.อ.น. สารานุกรมประพันธ์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๕. คำนำ อวยพร	นายวรเวทย์ ศิระศรียานนท์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โคลงฉันท์ วิวิธมาลี	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๖. ๒๕ ตุลาคม ๒๔๘๕	นางสาวสงวน เฟื่องเพชร	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๗. ๒๕ ตุลาคม ๒๔๘๕	นายสงฆ์ พัชรโนทัย	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๘. ศศิธร	นางสาวสุตา จันทนะศิริ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๙. เมียซึ้ง เหมือนแม่	นายอรุณ บุญยमानพ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๑๐. มโหโคป มาศิรพจน์	นายธนิต อยุโพธิ์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	ร้อยสุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๑๑. คาถา อำนวยการในวัน เกิดพระพันโท ละเอียด พิบูลสงคราม	นายทองสีบ ศุภมาร์ค	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม โดยแปลคำอวยพรจากภาษา บาลีเป็นภาษาไทย	ร้อยแก้ว	การแปล	ปีที่ ๑ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑๒. ศรี	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	การยกย่องผู้หญิงดี พร้อม ทั้งอวยพรวันคล้ายวันเกิด ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูล สงคราม	ร้อยแก้ว	นิทาน, คติพจน์	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๑๓. แม่ เมีย มิ่ง มิตร	นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	สรรเสริญท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามว่าทำหน้าที่ ของผู้หญิงได้อย่างครบถ้วน	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๑๔. กลอน สร้างชาติ	นายสุปรีดา บูรณศิริ	สรรเสริญท่านผู้นำที่เอาใจใส่ ในภาษาและวรรณคดีไทย	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๑๕. พิบูล สงครามสดุดี	ภ. คุปตะวานิช	สรรเสริญจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตอน เหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๔	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
๑๖. กตัญญู กตเวที	สำนักวัฒนธรรม ฝ่ายหญิง	สดุดี อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	วสันตดิลก ฉันท	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๗. พิบูลสวัสดิ์ ๑๔ กรกฎาคม	พณฯ พลโท จ.ร. เสรีเรืองฤทธิ์	กล่าวยกย่องถึงคุณงาม ความดี และอวยพรวันคล้าย วันเกิดจอมพล ป. พิบูล สงคราม	ร้อยกรอง	กลอนหก	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๘. พิบูล ศิริวาท	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	สดุดี อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โตฏก ฉันท ๑๒	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๙. พิบูลบุชา	น. สารานุกรมประพันธ์	อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม และขอให้ประเทศไทยเจริญ	ร้อยกรอง	กลอนหก	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒๐. คำนำอวยพรชัยมงคล	นายวรเวทย์ ศิวัชรียนนท์	ปฏิบัติตามท่านผู้นำชาติจะ พ้นจากภัยต่างๆ และอวยพร วันคล้ายวันเกิดจอมพล ป. พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	ฉันทลักษณ์ ต่างๆ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒๑. สุริยัน	ส. จันทนะศิริ	สดุดี อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒๒. ชั่วฟ้าดิน สลาย	ส. ศิกษมัต	สดุดี อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒๓. บายศรี	ม. ตราโมท	นำโคลง ฉันท กาพย์ กลอน มาเป็นใบตอง ผ้า หมุด ฯลฯ เพื่อทำบายศรีแต่ท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอน	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒๔. วันดี	ส. เฟื่องเพชร	สดุดี อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม พร้อมทั้งเชิญชวนพี่น้องชาว ไทยร่วมอวยพรท่านผู้นำ ด้วยกัน	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒๕. ความ รุ่งโรจน์ของ ชาติ	ป. ปันยารชุน	วรรณคดีมีความรุ่งโรจน์ก็ เพราะท่านผู้นำให้การ ส่งเสริมและสนับสนุน	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒๖. พิบูลา ศิริพจน์	นายธนิต อยู่โพธิ์	สดุดี อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	ฉันทลักษณ์	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๒๗. สุขุมालา ศิริวาท	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	สัท ทูลวิกกีฬิต ฉันท ๑๙	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๒๘. คำกลอน อวยพร	พระนางเธอ ลักษมีลาวัณ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒๙. มิตรแท้คือ แม่และเมียที่รัก	นายวิจิตร วิจิตรวาทการ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม พร้อมทั้งสดุดีท่านผู้หญิงว่า เป็นทั้งแม่และเมียที่ประเสริฐ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๐. แต่ พณะ ท่านพันโทหญิง ละเอียด พิบูล สงคราม	ถ. ชำรงนาวาสวัสดิ์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๑. ซ่อมมงคล มาลัย	นาคะประทีป	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๒. ท่าน ผู้หญิงกับ วรรณคดี	น. สารานุกรมประพันธ์	สรรเสริญท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามว่ามี ความสามารถในการแต่งคำ ประพันธ์ ในตอนท้ายได้ อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๓. แม่ เมีย มิ่ง มิตร	นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม พร้อมทั้งสดุดีท่านผู้หญิงว่า เป็นผู้ปฏิบัติตนตาม วัฒนธรรมประจำชาติ ถือ เป็นแบบอย่างที่ดี	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๔. พุทธรักษา บานชื่น บานมีรุโรย อภินันทนาการ	นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๕. อาเศียร วาท	ส. ศิกษมัต	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๓๖. หุ้ญงามที่ตรงไหน	ถ. วิเชียรแพทยาคม	หุ้ญงามที่ตรงไหน ทรัพย์สิน รูป วิชา ในตอนท้ายสรุปว่า หุ้ญงามอยู่ที่ความสุภาพ ดังเช่นท่านผู้หุ้ญงามละเอียดที่ เป็นหุ้ญงามที่มีความสุภาพ อ่อนโยน พร้อมทั้งอวยพร วันคล้ายวันเกิดท่านผู้หุ้ญงาม ละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๗. สุขุมมลาศิริพาท	ป. ปันยารชุน	หุ้ญงไทยทำได้ทุกอย่างท่าน ผู้หุ้ญงละเอียดเปรียบเสมือน ยอดหุ้ญงที่คอยช่วยเหลือ ท่านผู้นำ พร้อมทั้งอวยพร วันคล้ายวันเกิดท่านผู้หุ้ญง ละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๘. พร "จงสนุกเทอญ"	ก. ประภาสริ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หุ้ญงละเอียด พิบูลสงคราม จงมีแต่ความสุข สนุก และ ฉลาดรอบรู้ในด้านวัฒนธรรม	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๓๙. คำนำอวยพรในวันเกิดท่านผู้หุ้ญงละเอียด	จ. ทองคำวรรณ	อวยพรวันคล้ายวันเกิดท่าน ผู้หุ้ญงละเอียด พิบูลสงคราม พร้อมทั้งมอบคำกลอน พัญชนานุกรมไว้ให้ด้วย เช่น ก. กำลิ่ง ข. เข้มแข็ง ค. คั่นคว้าย	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๔๐. วิสุทธีชน	ป. ธชาลภัตต์	กล่าวถึงผู้มีวัฒนธรรมคือ ผู้เจริญ พร้อมทั้งอวยพร วันคล้ายวันเกิดท่านผู้หุ้ญง ละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๔๑. เมียแก้ว	ส. เฟื่องเพชร	สตูดิโอผู้หญิงละเอียดว่า เป็นเมียขวัญ ร่วมแบ่งปัน ทุกข์สุขกับท่านผู้นำเสมอ พร้อมทั้งอวยพรวันคล้ายวัน เกิดท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๔๒. คู่	ม. ตราโมท	กล่าวถึงท่านผู้หญิงกับท่าน ผู้นำว่าเป็นคู่เสริมบารมีกัน พร้อมทั้งอวยพรวันคล้ายวัน เกิดท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๔๓. เมื่อหกปี มาแล้ว	ท.ส. สุภมาร์ค	กล่าวยกย่องท่านผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงครามว่า เป็นผู้มีความเสมอต้นเสมอ ปลาย แม้จะมียศตำแหน่ง สูงชันแต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติตัว ต่างจากเดิม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๔๔. อาศิรพจน์	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	กล่าวถึงท่านผู้หญิงละเอียด ว่าเป็นคู่บุญบารมีของท่าน ผู้นำ พร้อมทั้งอวยพรวัน คล้ายวันเกิดท่านผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	ฉันท	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๔๕. คำอุทิศ	ส. ศตะกฤษณะ	อวยพรวันคล้ายวันเกิด ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๔๖. กระจกเงา	ว.อ. ทรรทรานนท์	สรรเสริญท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามว่าเป็นตั้ง เทพธิดา พร้อมทั้งอวยพรวัน คล้ายวันเกิด	ร้อยกรอง	ฉันท	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๔๗. พรอันเกิด ความสุขแต่ ท่านผู้นำ	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ขอเชิญพี่น้องชาวไทยร่วมใจ กันระลึกถึงคุณพระศรี รัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งหลายมาประทานพรแต่ ท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๔๘. ฉันทน์ อวยพร	นายเชย สุนทรพิพิธ	อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขอให้ท่านผู้นำอยู่คู่ประเทศ เหมือนดวงอาทิตย์ที่อยู่ ประจำเมือง	ร้อยกรอง	อุปลัฎฐิตา ฉันทน์	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๔๙. ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี	พ. ราชธรรมนิเทศ	ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติ ธรรม สรรเสริญท่านผู้นำว่า เป็นผู้มีคุณธรรม	ร้อยกรอง	ฉันทน์	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๕๐. พิบูลสตฺตี	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม พร้อมทั้งสรรเสริญท่านผู้นำ ว่าเป็นผู้นำชาติให้พ้นจาก ภัยทั้งปวง ท่านเป็นทั้งผู้นำ และผู้สร้างชาติ โดยการ เสริมสร้างประโยชน์ด้าน ต่างๆ	ร้อยกรอง	สัท ทูลวิกิพีต ฉันทน์ ๑๙	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๕๑. คำอำนวย พรชัย แต่ พณฯ ท่าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม	นายวรเวทย์ ศิระศรียานนท์	อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขอ คุณพระศรีรัตนตรัยคุ้มครอง ท่านผู้นำและประชาชนชาว ไทยให้ประสบแต่ความสุข ขอให้ประเทศชาติพ้นจาก ศัตรูและภัยต่างๆ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

ตารางที่ ๓.๒๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕๒. พิบูล	สุกรหัสส์	อวยพร ยกย่อง สรรเสริญ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องในวันคล้ายวันเกิด	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๕๓. ๑๔ กรกฎา	ส. สวัสดิกุล ณ อรุณยา	กล่าวยกย่องจอมพล ป. พิบูลสงครามว่าเป็นตั้งเทพ มาเกิดเพื่อช่วยประเทศไทย	ร้อยกรอง	ฉันท	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๕๔. ผู้นำใน วรรณคดีไทย	พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ภาณุพันธ์ ยุคล	นำบทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง “พระ ร่วง” มาแสดงตัวอย่างความ เป็นผู้นำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยกล่าวใน ตอนท้ายว่า “ชาติบ้านเมือง จะผ่านพ้นภัยพิบัติได้ ก็ด้วย สติปัญญาของพ่อเมือง”	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๕๕. คำอุทิศ เรื่องปัญหาปาปา ชาดกคำฉันท	จ. พรหมเจริญ	อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงครามและ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูล สงคราม	ร้อยกรอง	กาพย์ฉันท ๑๖	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒
๕๖. หลังจาก ผู้นำ ตอนที่ ๓	พันเอก น. สารานุประพันธ์	กล่าวถึงความสามารถ ในทางภาษาและวรรณคดี ของท่านผู้นำ พร้อมทั้ง อวยพรวันคล้ายวันเกิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

๕. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในวรรณคดีสามารถแบ่งเนื้อหาออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ ๑. การสวดวีรชนและทหารกล้าที่ต่อสู้ในสงคราม ๒. การปลุกใจให้ประชาชนเกิดความรักและความสามัคคีต่อชาติ ในภาวะศึกสงครามทหารต้องทำหน้าที่ปกป้องและขับไล่ศัตรูของบ้านเมือง ต้องเสียสละชีวิตเพื่อแลกกับความปลอดภัยของชาติ ในวรรณคดีจึงมีเรื่องการยกย่อง สดุดีทหารกล้าอยู่จำนวนหนึ่ง แสดงให้เห็นว่ามีผู้เอาใจใส่ในเรื่องของทหารและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการรักษาบ้านเมืองในยามสงครามอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการนำเสนอบทประพันธ์เกี่ยวกับทหารและวีรชนไทยในการทำศึกสงครามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการแสดงให้เห็นถึงความรักชาติ และการเสียสละตนเพื่อปกป้องเอกราชชาติแห่งชาติไทยของทหาร จะช่วยเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรักชาติเช่นเดียวกับทหารและวีรชนไทยทั้งหลาย เพราะเมื่อประชาชนเกิดความรักและความสามัคคีต่อชาติและเพื่อนร่วมชาติ ประเทศไทยก็จะสามารถรอดพ้นจากภัยสงครามในครั้งต่อไปได้ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในวรรณคดีสาร มีทั้งหมด ๗ เรื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๔ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. สงครามสามประการ	นายเชย สุนทรพิพิธ	คติข้อมคิดเรื่องสงคราม ๓ ประการที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ ได้แก่ สงครามทางอาวุธ สงครามทางเศรษฐกิจ และสงครามทางวัฒนธรรม	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. รำพึงถึงทหาร	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	สดุดีทหารกล้าที่ป้องกันประเทศในยามสงคราม ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองทหารไทยทุกคน	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๓. ความฝัน	นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	ฝันถึงความสุขสงบของชาติไทย	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๔. อุทกภัย ๒๔๘๕	นายเชย สุนทรพิพิธ	เปรียบอุทกภัยซึ่งเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นปัญหาบ้านเมือง และปัญหาสงคราม ซึ่งเราจะผ่านอุทกภัยในครั้งนี้ได้ก็ด้วยอาศัยความสามัคคี	ร้อยกรอง	กลอน หก	ปีที่ ๑ เล่ม ๔

ตารางที่ ๓.๒๔ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕. สดุดีวีรชน	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	สดุดีวีรชนทหารกล้าทั้งหลาย ที่อุทิศตนเพื่อปกป้อง ประเทศชาติ	ร้อยกรอง	สัทธา ฉันท ๒๑	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๖. ผู้ชนะ	นายสนธิ ศตะกฤษณะ	กล่าวถึงเรื่องพระนเรศวรทรง ทำศึกชนะอุปราชของพม่าด้วย ทรงใช้ ปัญญา อาวุธ กำลัง พยุห สิบป โกลวฐ ทาย วิริย มนต์ และในตอนท้ายขอให้คน ไทยมีความสามัคคีกัน	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑
๗. ขอบคุณ จากดวงใจ	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	แสดงความเป็นห่วงทหารที่ ต้องต่อสู้ศึกสงคราม จึงขอให้ ร่วมกันสละทรัพย์เพื่อเป็นค่า ยาแก้ทหาร	ร้อยกรอง	กาพย์ ห่อโคลง	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

๖. เรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมในสังคม

วรรณคดีสารทำหน้าที่สะท้อนภาพความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี โดยชี้ให้เห็นถึงความเชื่อและค่านิยมในด้านต่างๆ เช่น เรื่องความสุขซึ่งเกิดจากการนับถือศาสนาและเรื่องการทำจิตใจให้สงบ เป็นต้น จะสังเกตได้ว่าเรื่องความเชื่อและค่านิยม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง ส่วนเรื่องวัฒนธรรมที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึง โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่เรื่องของผู้หญิง เช่น วัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิง มรรยาทและข้อปฏิบัติในการเข้าสังคมของผู้หญิง หรือปรัชญาเรื่องหญิงงาม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในการส่งเสริมวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ได้มีนโยบายจัดตั้งสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้นด้วย แสดงให้เห็นถึงการมีบทบาทและส่วนร่วมในสังคมของผู้หญิงมากขึ้น ซึ่งเรื่องความเชื่อและค่านิยมในสังคมที่พบในวรรณคดีสาร มีดังนี้ คือ

- (๑) ปรัชญาเรื่องการทำดีตามหลักพระพุทธศาสนา
- (๒) คติและค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิง
- (๓) คติและค่านิยมเกี่ยวกับเด็ก

(๑) ปรำชญำเรื่องกำรดำเนินชีวิตตำหลัภพระพุทศำสนำ

ปรำชญำเรื่องกำรดำเนินชีวิตตำหลัภพระพุทศำสนำในวรณคตีสำร เป็นแนวควำมคิดตำหลัภคำสอนของพระพุทศำสนำ โดยมีจุดมุ่งหมำยสำคัญคืออบรมสั่งสอนให้คนเป็นคนดี ทั้งกำย วำจำ ใจ และในสมัยของกำรสร้ำงขำตินี้เป็นสมัยของกำรสร้ำงวัฒนธรรมควำมเชื่อ ประเพณี และค่านิยมใหม่ที่มีมุ่งส่งเสริมให้ประชำชนเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีเพื่อให้สมกับกำรเป็นประเทศที่มีอารยธรรม ดังนั้นจึงมีเรื่องปรำชญำของกำรดำเนินชีวิตตำหลัภพระพุทศำสนำในวรณคตีสำรหมำกพอสมควร ดังจะเห็นได้จำกตำรำงต่อไปนี้

ตำรำงที่ ๓.๒๕ เรื่องเกี่ยวกับปรำชญำในกำรดำเนินชีวิตตำหลัภพระพุทศำสนำ

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ขนฺติ หิตสุขำวหำ	พระนำงเธอ ลักษมีลำนวัน	ควำมอดทน ๕ อย่าง คือ มี สติ รู้ดีชั่ว รักษำสัจญญำ ไม่ มุสำ ไม่ยัดยัด	ร้อยกรรง	กลอน สุภำพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. ควำมสุข ของฉนั้น	น่ำยวิจิตร วิจิตรวำทกำร	ปรำชญำเรื่องควำมสุข คือ ควำมสุขเกิดจำกกำรทำงำน	ร้อยกรรง	กลอน สุภำพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๓. โลกธรรม	น่ำยวิจิตร วิจิตรวำทกำร	ปรำชญำเรื่องलग ยศ สรรเสริญ และควำมสุข	ร้อยกรรง	กลอน สุภำพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๔. ชีวิตอยู่ได้ ด้วยกำรต่อสู้	ทำนผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงครำม	กำรต่อสู้และรับมือกับ อุปสรรคต่ง ๆ ที่เกิดขึ้น ภำยในชีวิต	ร้อยกรรง	กลอน สุภำพ, โคลงสี่ สุภำพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๕. ในวาระแห่ง ควำมร่มเย็น	ร.ต. สุจิต คิกษมัต	เรื่องกำรทำจิตใจให้สงบ	ร้อยกรรง	ฉันท	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๖. น้ำเหนือ	อัจฉรำนพรรณ	ปรำชญำเรื่องกำรใช้ชีวิตของ คนไทยที่ผูกพันอยู่กับน้ำซึ่ง เป็นทั้งประโยชน์และโทษ	ร้อยกรรง	กลอน สุภำพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๗. ทำงนำอำนำจ ไปสู่ควำมเจริญ	น่ำยสนิห ศตะกฐรมะ	ปรำชญำหรือคติในกำรปฏิบัติ ตน	ร้อยกรรง	โคลงสี่ สุภำพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๘. ระงับอกุศล ๒๔๘๖	น่ำยเชย สุนทรพิพิธ	ปรำชญำเรื่องกำรพูด	ร้อยกรรง	ก่ำพย์ สุรำนค น่ำงค์ ๒๘	ปีที่ ๑ เล่ม ๖

ตารางที่ ๓.๒๕ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๙. กลอนของ พณະ ว. วิจิตร วาทการ	นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	การปฏิบัติตามหลักธรรม ของพระพุทธศาสนาจะทำให้ ชาติเจริญรุ่งเรือง	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๑๐. ชาติ-ศาสนา	จ. สุวรรณทัต	การบำรุงชาติ ศาสนา	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๑๑. อูบายระงับ ความโลภ โกรธ หลง	นายสนิท ศตะกฐมะ	การใช้สติปัญญาระงับความ โลภ ความโกรธ และความ หลง	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
๑๒. ความสุข	นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	ความสุขคือการไม่ยึดติดกับ สิ่งใด	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๑๓. สงคราม อัตตะยุธ	นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	สงครามระหว่างกามะ โลโภ โทสะ จิตจจริต เกียจคร้าน อิจฉา กาลี เยอหยิ่ง อวดดี ทิวี่ โลเล เหลาะแหละฯ กับ ตัวเรา ซึ่งมีอาวุธ คือ “พุทธ จักร” เพียงอย่างเดียว ดังนั้น เราจะชนะได้ก็ด้วยการมีดวง จิตมั่นคงต่อสู้กับมันอย่างถึง ที่สุด	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๑๔. สำเร็จอยู่ที่ ทำ	นายสนิท ศตะกฐมะ	หากมีความเพียรพยายาม และความตั้งใจจริงจะทำให้ ประสบความสำเร็จ	ร้อยกรอง	ภุชงค ประยาต ฉันท	ปีที่ ๒ เล่ม ๔
๑๕. “ความรู้สึกลึก นึกคิด” มีจำกัด หรือไม่?	ก. ประภาศิริ	เรื่องเกี่ยวกับจิตวิทยา คือ อธิบายความหมายของ ความรู้สึกลึกว่าหมายถึง เวทนา และความจำ หมายถึง สัญญา เป็นต้น	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

(๒) คติและค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิง

ในยุคของการสร้างชาตินี้ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เห็นได้อย่างชัดเจนอย่างหนึ่งคือ การให้ความสำคัญแก่ผู้หญิง กล่าวคือจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ความสำคัญแก่บทบาทของผู้หญิงมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากค่านิยมต่างๆ เช่น การยกย่องผู้หญิงให้มีฐานะเท่าเทียมกับผู้ชาย มีการจัดตั้งโรงเรียนนายร้อยหญิงและจัดตั้งสภาวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าความเจริญของผู้หญิงเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของชาติ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวตอนหนึ่งว่า

...ฉันมีความหวังในอนาคตของชาติ โดยอาศัยความรุ่งโรจน์เชิงชาวีไหว่พริบทุกหย่าง เป็นบันทัดถานหยู่ที่พึ่งแม่ของชาติหรือหยู่ที่หญิง แม้ใครจะว่าฉันเป็นผู้ที่ถูกเสนห์หญิง จูงใจ ฉันก็หยากจะยอมเป็นจำเลยสุคตินี้โดยไม่ต้องการพึ่งทนายว่าความแทนเลย ชาติใดถึงซึ่งเจริญแล้วเราไม่จำเป็นต้องดูสิ่งอื่น ให้ดูที่หญิงหรือเทียบหญิงเป็นเทพธิดาแห่งความเจริญของชาติ หย่างนี้คงไม่ผิดประเพณีนิยมสมัยนี้เป็นแน่ทีเดียว... เหมือนพระสุรัสวดีเป็นเครื่องหมายของวรรณคดีสมาคม เพราะเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรุ่งโรจน์ในเชิงภาสา ดังที่ได้แต่งตั้งสมมติกันขึ้นไว้จนเป็นที่รับรู้กันทั่วไป ผู้หญิงดีถึงเพียงนี้ ถ้าใครยังจะไม่ยอมรับนับถือและส่งเสริมทุกทงให้หญิงดีเด่นขึ้นหน้าชายไป ก็เท่ากับเป็นการลงโทษชาติของเราให้ก้าวหน้าไปสู่ความเจริญโดยแท้จึง

(จอมพล ป. พิบูลสงคราม, ๒๔๘๖: ๓)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสำคัญแก่ความเจริญของผู้หญิงเป็นอย่างมาก โดยนำเรื่องความเจริญของผู้หญิงไปเกี่ยวโยงกับความเจริญของชาติ และผู้ที่ไม่ให้ความสำคัญแก่ผู้หญิง ไม่ยอมรับในความสามารถของผู้หญิง จะถือว่าผู้นั้นไม่มีความรักชาติและเป็นผู้ขัดขวางความเจริญของชาติบ้านเมือง ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองต่อคติและค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวรรณคดีสารจึงมีเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๖ คติและค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิง

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ต้อยตลิ่ง	มรกต	วัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิง	ร้อยกรอง	ภาพยนตร์ ๑๑	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. มรรยาทการสนทนาในสังคม	หม่อมกอบแก้ว อาภากร	มรรยาทและข้อปฏิบัติในการเข้าสังคมของผู้หญิง	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๓. ภรรยาที่ดีที่เจ้าพวก	ส. จงจัดนิสัย	หลักการเป็นภรรยาที่ดีจากพระบรมพุทโธวาท	ร้อยกรอง	กลอนหก	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๔. สำคัญที่เมีย	นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	กล่าวยกย่องผู้หญิงดี และหน้าที่ของภรรยาในการส่งเสริมสามี	ร้อยแก้ว	นิทาน ชาดก	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๕. จดหมายเปิดผนึก	นิลรัตน์	เรื่องการเลือกคู่และการเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดีตามแบบท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น (จดหมาย)	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๖. ข้อควรคิด	นายวรเวทย์ ศิระศรียานนท์	ผู้หญิงควรประพฤติตนตามแบบอย่างที่ดี เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญของชาติ	ร้อยกรอง	ฉันทน์ชนิด ต่างๆ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
๗. บทประพันธ์ สดุดีท้าวสุรนารี	ท่านผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงคราม	สดุดีท้าวสุรนารี สตรีผู้นำชาวบ้านต่อสู้กับข้าศึกศัตรู ด้วยความรักชาติและความกล้าหาญ สตรีไทยควรยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดี	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๘. ฉันทิเพราะแม่	นายวรเวทย์ ศิระศรียานนท์	ชาติเจริญก็ด้วยแม่อบรมลูกดี	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๙. กลิ่นชาติ	นายเชย สุนทรพิพิธ	ถ้าผู้หญิงไทยไปแต่งงานกับต่างชาติจะทำให้ถูกกลิ่นชาติได้ง่าย เพราะเมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องใช้นามสกุลตามสามี	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

ตารางที่ ๓.๒๖ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑๐. ตามหญิงจิ้งจะเจริญ	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ผู้หญิงเปรียบเป็นเทพธิดาแห่งความเจริญของชาติ ถ้าใครยังไม่ยอมนับถือหรือส่งเสริมผู้หญิงก็เท่ากับเป็นการลงโทษชาติไม่ให้อ้าวหน้าไปสู่ความเจริญ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓
๑๑. แม่และเมีย	นายเชย สุนทรพิพิธ	ความรู้เกี่ยวกับการเป็นแม่และเมียของผู้หญิง ซึ่งเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๕
๑๒. เรื่องนกยูง	เวตาล	ผู้หญิงที่ดีเปรียบเสมือนนกยูงที่สวยงาม หยิ่งทะนงในศักดิ์ศรีของตน	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๕
๑๓. ครวัของชาติ	ป. ประสิทธิ์บุรีรักษ์	ครวัของชาติ หมายถึงผู้หญิงที่มีความประพฤติดี สมกับเป็นกุลสตรีย่อมเป็นการช่วยให้ชาติเจริญอีกทางหนึ่ง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

(๓) คติและค่านิยมเกี่ยวกับเด็ก

ค่านิยมเกี่ยวกับเด็กในยุคนี้เป็นการอบรมสั่งสอนเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังเด็กให้เติบโตขึ้นเป็นกำลังที่มีคุณภาพในการสร้างชาติต่อไป เรื่องคติและค่านิยมเกี่ยวกับเด็กในวรรณคดีสารพบเพียง ๒ เรื่องคือ เรื่องอุตมคติสำหรับยุวชนและเรื่องศาสนากับเด็ก ซึ่งจะเห็นได้ว่าในยุคของการสร้างชาตินี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องของเด็กและเยาวชนมากนักหากเทียบกับเรื่องอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายสร้างชาติในด้านต่างๆ เป็นเรื่องการเมืองซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง ดังนั้นค่านิยมเกี่ยวกับเด็กจึงมีผู้กล่าวถึงเพียงไม่กี่คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๗ คติและค่านิยมเกี่ยวกับเด็ก

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. อุดมคติ สำหรับเยาวชน	นายสนิท ศตะกฤษณะ	แนวทางปฏิบัติของเยาวชน เรื่องการ คบเพื่อน	ร้อยกรอง	อินทร วิเชียร ฉันทน์	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๒. ศาสนากับเด็ก	ครูไวภกรณ์	รัฐบาลกำลังสร้างชาติโดยเอา ศาสนาเป็นอุปกรณ์สำคัญอย่างหนึ่ง ในการปลูกฝังให้รักชาติ จึงต้อง ช่วยกันอบรมเยาวชนให้เคารพและนับ ถือศาสนา	ร้อยแก้ว	เรื่องสั้น	ปีที่ ๒ เล่ม ๘

๗. เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

วรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสารจัดตั้งขึ้นจากนโยบายทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเพื่อส่งเสริมความเจริญของชาติในด้านวัฒนธรรมภาษาไทย วรรณคดีสมาคมจึงอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาล สมาคมฯ ต้องทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงการดำเนินงานของสมาคม ซึ่งเรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร มีดังต่อไปนี้

- (๑) เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร
- (๒) กิจการของสมาคม
- (๓) ประกาศการรับสมาชิก
- (๔) การบัญญัติศัพท์

- (๑) เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

วรรณคดีสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่วรรณคดีสมาคมใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้และบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ของสมาคมและประเทศชาติ วรรณคดีสมาคมจึงเปรียบได้กับมารดาผู้ให้กำเนิดวรรณคดีสาร ดังนั้นในวันเกิดของวรรณคดีสมาคมจึงมีนักประพันธ์ให้ความสนใจส่งบทอวยพรมาเป็นจำนวนมาก จะสังเกตได้ว่าคณะกรรมการวรรณคดีสมาคมให้ความสำคัญแก่สมาคมฯ เป็นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากบทประพันธ์อวยพรวันเกิดวรรณคดีสมาคมที่ลงพิมพ์ใน

วรรณคดีสารนั้นล้วนชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของวรรณคดีสมาคมในด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม ภาษาและวรรณคดีไทย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๘ เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีสมาคมและวรรณคดีสาร

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. เบิกโรง	อัจฉราพรรณ	สรรเสริญประเทศไทยและวรรณคดีสาร	ร้อยกรอง	ลิลิต	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. เพลงวรรณคดีไทย	พ.อ.น. สารานุกรมประพันธ์	แต่งเพลงประจำวรรณคดีสมาคม	ร้อยกรอง	กลอนหก	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๓. กวีย่อมเพ่งมองในแง่มุม	นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	วรรณคดีสมาคมช่วยบำรุงและส่งเสริมภาษาและวรรณคดีไทย เพื่อเป็นพื้นฐานให้เยาวชนได้ศึกษาและสานต่อวรรณคดีไทยให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป	ร้อยกรอง	กลอนสุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
๔. อำนาจพรวรรณคดีสมาคม	พระนางเธอ ลักษมีลาวัณ	อวยพรวันเกิดวรรณคดีสมาคม	ร้อยกรอง	อินทรวีเชียรฉันทน์ ๑๑	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑
๕. ประโคม	จ. ศิกษมัต	อวยพรให้วรรณคดีสมาคมเจริญรุ่งเรือง	ร้อยกรอง	กลอนสุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑
๖. แต่ผู้ให้กำเนิดวรรณคดีสมาคม	พณฯ นาวาเอก ฤ. ชำรงนาวาสวัสดิ์	กล่าวถึงเรื่องที่ท่านนายฯ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย และการปรับปรุงตัวอักษรไทยให้ดียิ่งขึ้นนั้น เป็นเหตุให้เกิดวรรณคดีสมาคมขึ้นเพื่อเป็นอุปกรณ์สำคัญที่จะสนองนโยบายของท่านผู้นำ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒

ตารางที่ ๓.๒๘ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๗. สดุดี วรรณคดี สมาคม	ท.ส. ศุภมาร์ค	สดุดีวรรณคดีสมาคม	ร้อยกรอง	วสันตดิถี ฉันท ๑๔	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๘. ในกรณี ที่ ชุ่มชื่นหัวใจ	ศิเกษมัต	ขอพรคุณพระศรีรัตนตรัย คุ้มครองให้วรรณคดีสมาคม เจริญก้าวหน้า อีกทั้งวรรณคดี ไทยช่วยสร้างเกียรติ สร้างชาติ จึงขอให้ภาษาและวรรณคดีจง อยู่ยั่งยืนยง	ร้อยกรอง	วสันตดิถี ฉันท ๑๔, ภุชงค์ ประยาต ฉันท ๑๒, สัท ทูลวิกกีฬิต ฉันท ๑๙	ปีที่ ๒ เล่ม ๖
๙. ขออวยพร	นายเชย สุนทรพิพิธ	ขอให้วรรณคดีเจริญรุ่งเรือง	ร้อยกรอง	โตฏก ฉันท ๑๒	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑
๑๐. เรื่อง สิ่งดี มีประโยชน์ของ วรรณคดี สมาคม	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	งานของวรรณคดีสมาคม ก่อให้เกิดความภูมิใจอยู่มาก วรรณคดีสมาคมเปรียบตั้งสวน ดอกไม้งามที่ให้ความ ผลิตผลิตแก่ชาติ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑
๑๑. ในอุทยาน แห่งวรรณคดี ไทย	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	โคลง ฉันท กาพย์ กลอน เปรียบตั้งดอกไม้หอม ขอให้ วรรณคดีสมาคมและทุกคน ช่วยกันสร้างสวนวรรณคดีให้ งดงาม เพื่อเป็นศรีแห่ง ประเทศไทยตลอดไป	ร้อยกรอง	สัทธา ฉันท ๒๑	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

(๒) กิจการของสมาคม

วรรณคดีสารแม้จะเป็นหนังสือที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาล แต่เนื่องจากการผลิตหนังสือต้องอาศัยทุนทรัพย์จำนวนมาก วรรณคดีสารจึงต้องจำหน่ายเช่นเดียวกับหนังสือของบริษัทเอกชนทั่วไป ดังนั้นจึงต้องมีการบริหารจัดการในส่วนต่างๆ อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้ง

มีการชี้แจงถึงความเป็นมา การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ตลอดจนการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของสมาคม เลขานุการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยได้เริ่มต้นกล่าวถึงความเป็นมาของการ จัดตั้งวรรณคดีสมาคมและการออกหนังสือวรรณคดีสาร และความนิยมในการอ่านวรรณคดีสาร จนทำให้มียอดพิมพ์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความสนใจใฝ่ศึกษาใน เรื่องภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกิจการด้านอื่นๆ ของสมาคม เช่น การประกาศ รับสมาชิก การจัดการประกวดแต่งคำประพันธ์ และการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการ วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย เป็นต้น จะสังเกตได้ว่าในส่วนของเรื่องกิจการสมาคมนั้นไม่ได้ ลงในวรรณคดีสารทุกฉบับ จะลงเฉพาะตอนที่มีเหตุการณ์สำคัญต่างๆ เกิดขึ้นเท่านั้น เช่นการ เลือกตั้งคณะกรรมการสมาคมหรือการประกาศกิจกรรมต่างๆ ของสมาคม เป็นต้น ดังนั้นการ กล่าวถึงยอดจำหน่ายวรรณคดีสารที่มีเพิ่มมากขึ้นนั้นถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่านโยบายส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยของจอมพล ป. พิบูล สงครามประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เรื่องกิจการของสมาคมในวรรณคดีสาร มีทั้งหมด ๕ เรื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒๙ กิจการของสมาคม

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. กิจการ ของสมาคม	เลขานุการ วรรณคดีสมาคม	กล่าวถึงความเป็นมาและการผลิต วรรณคดีสาร	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. กิจการ ของสมาคม	เลขานุการ วรรณคดีสมาคม	วรรณคดีสารได้รับความนิยม แพร่หลายมากที่สุดในประเทศไทย มีผู้รับประจำเดือนละ ๕,๐๐๐ ราย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
๓. กิจการ ของสมาคม	เลขานุการ วรรณคดีสมาคม	กล่าวถึงกิจการของวรรณคดีสารที่ ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก มียอดพิมพ์สูงถึง ๘,๐๐๐ เล่ม คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมได้ ลงมติให้วันที่ ๒๗ มิถุนายน เป็น วันที่ระลึกของวรรณคดีสมาคม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๔. กิจการ ของสมาคม	เลขานุการ วรรณคดีสมาคม	รายงานเรื่องการรับสมาชิกใหม่ และการประกวดแต่งคำประพันธ์ เงินรางวัล และคุณสมบัติของ ผู้สมัคร	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒

ตารางที่ ๓.๒๙ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๕. กิจการ ของสมาคม	เลขาธิการ วรรณคดีสมาคม	การลงคะแนนเลือกคณะกรรมการ ของสมาคม ผลปรากฏว่าทุกคนได้ ดำรงตำแหน่งเดิม	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

เรื่องการรับสมาชิกเป็นการออกประกาศโดยวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย โดยมีการลงนามรับสมาชิกของจอม ป. พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรีว่าการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย นักเขียนของวรรณคดีสารล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านภาษาและวรรณคดี ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเชื่อถือให้แก่ผู้อ่านในด้านความรู้ที่จะได้รับจากการอ่านวรรณคดีสารได้เป็นอย่างดี จึงน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้วรรณคดีสารได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่างมาก ซึ่งจะสังเกตได้ว่าการประกาศรายชื่อการรับสมาชิกของวรรณคดีสาร เช่น รับพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) สมเด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มล. บุญเหลือ กุญชร และนายวิทย์ ศิวะศรียานนท์ ฯลฯ เข้าเป็นสมาชิกนั้น เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้อ่านยิ่งขึ้น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางภาษาและวรรณคดีเป็นอย่างดี และถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะไม่มีผลงานลงในวรรณคดีสาร แต่การเป็นสมาชิกประจำหนังสือก็เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเชื่อถือให้แก่ผู้อ่านได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมีรายนามการรับสมาชิกดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๓๐ ประกาศการรับสมาชิก

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ประกาศ วรรณคดีสมาคม แห่งประเทศไทย เรื่องรับสมาชิก	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	เรื่อง รับพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เข้าเป็นสมาชิก	ร้อยแก้ว	ประกาศ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๒. ประกาศรับ สมาชิก กิตติมศักดิ์	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	เรื่อง รับเจ้าฟ้ากรมพระนริศรา นุวัตติวงศ์ กับกรมพระยาดำรง ราชานุภาพเข้าเป็นสมาชิก กิตติมศักดิ์ของวรรณคดีสมาคม	ร้อยแก้ว	ประกาศ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑

ตารางที่ ๓.๓๐ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๓. ประกาศ วรรณคดีสมาคม เรื่องการรับ สมาชิก	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	รับ ๑. นายประสิทธิ์ ประสิทธิ์บุรีรักษ์ ๒. นายรอง ศยามานนท์ ๓. นายวิทย์ ศิวะศรียานนท์ ๔. นางสาวระเบียบ ทรรทรานนท์ ๕. นางสาวฉลวย กาญจนาคม ๖. ม.ล. บุญเหลือ กุญชร ๗. พ.ท. ทวนทอง รามธรรมาภ ๘. นายเคล้า คชนันท์ ๙. นายเฉลิม เสวตนันท์ ๑๐. นายทศ วงศ์ประทีป ๑๑. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ๑๒. นายสด กูระโรหิต ๑๓. นายศุภชัย วานิชวัฒนา ๑๔. นายเฉลิม สารสาตร ๑๕. นายแพทย์ ส. อันตริกันนท์ ๑๖. นายบุญ โรจนะบุรานนท์ เข้าเป็นสมาชิกวรรณคดีสมาคม	ร้อยแก้ว	ประกาศ	ปีที่ ๒ เล่ม ๓

(๔) การบัญญัติศัพท์

คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยมีความเห็นชอบในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ในขณะที่อิทธิพลของประเทศตะวันตกกำลังขยายตัวเข้าสู่ประเทศไทย และอีกหลายประเทศทั่วทวีปเอเชีย และเมื่อคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ได้บัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์ขึ้นมาจึงได้นำมาจัดพิมพ์ไว้ในวรรณคดีสารเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเก็บรวบรวมคำศัพท์เหล่านี้ เมื่อมีการบัญญัติศัพท์จากคณะกรรมการบัญญัติศัพท์แล้ว คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมจะรวบรวมคำศัพท์ต่างๆ มาเรียบเรียงและบันทึกไว้ในวรรณคดีสาร ถึงแม้ว่าคำศัพท์เหล่านี้จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาษาและวรรณคดีไทย แต่ก็ศึกษาไว้เพื่อเป็นความรู้และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่นๆ ได้ จึงเรียกได้ว่าวรรณคดีสารนอกจากจะเป็นแหล่ง

รวบรวมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยแล้ว ยังเป็นพื้นที่สำคัญในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลในด้านวิชาการอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๓๑ การบัญญัติศัพท์

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ศัพท์ วิทยาศาสตร์	-	คำแปลศัพท์อังกฤษ-ไทย โดยเรียงจาก ตัวอักษร A-Z	ร้อยแก้ว	-	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
๒. ศัพท์แพทย์	-	คำและความหมายของคำศัพท์อังกฤษ- ไทย โดยเรียงจากตัวอักษร A-O	ร้อยแก้ว	-	ปีที่ ๒ เล่ม ๙
๓. ศัพท์แพทย์	-	คำและความหมายของคำศัพท์อังกฤษ- ไทย (ต่อจากฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๙ ตัวอักษร P-Y)	ร้อยแก้ว	-	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐

๘. เรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

วรรณคดีสารมีเป็นบทประพันธ์ที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายสร้างชาติตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งบทประพันธ์เหล่านี้ล้วนมีเนื้อหาแสดงถึงจุดมุ่งหมายในการการสนับสนุนนโยบายด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างชัดเจน ได้แก่

๑. เรื่องการสร้างชาติทางวัฒนธรรม
๒. เรื่องการสร้างภาพลักษณ์และบารมีของผู้นำและภรรยา
๓. เรื่องการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยม
๔. เรื่องการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำ

การศึกษาเรื่องการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามทั้ง ๔ ประเภทข้างต้น จะขอกกล่าวถึงโดยละเอียดในบทถัดไป

บทที่ ๔

วรรณคดีสารกับการรับใช้อุดมการณ์ทางการเมือง ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การศึกษาเรื่อง วรรณคดีสารกับการรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในครั้งนี้จะศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนการเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่พบในวรรณคดีสาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติในด้านต่างๆ และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมและความเชื่อถือจากประชาชนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำมาใช้ในการบริหารปกครองประเทศภายใต้สถานการณ์ของความแตกแยกทางสังคม และสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

๑. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม
๒. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม
๓. การเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมในวรรณคดีสาร

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม

จุมพฏ เลขะพันธ์ (๒๕๔๓) ได้อธิบายถึงความหมายและวิวัฒนาการเกี่ยวกับอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมไว้ดังนี้

๑. ความหมายของคำว่า “ลัทธิชาตินิยม”

คำว่า “ลัทธิชาตินิยม” มีนักวิชาการ นักรัฐศาสตร์และผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ซึ่งสนใจศึกษาในเรื่องนี้ได้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน ทำให้ไม่อาจให้คำจำกัดความโดยแน่ชัดได้ว่าลัทธิชาตินิยมคืออะไร อย่างไรก็ตามจะขอยกความหมายของลัทธิชาตินิยมที่ผู้ทรงคุณวุฒิบางคนได้กล่าวไว้มาพอเป็นสังเขป ทั้งนี้เพื่อจะเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อไป

Charles P. Schleicher ให้คำนิยามคำว่า “ชาตินิยม” ในรูปแบบที่เน้นความเป็นระเบียบที่วางไว้ตามแบบอุดมการณ์คือ “ลัทธิชาตินิยมเป็นความรู้สึกถึงปรากฏการณ์อันใหม่ของกลุ่มคนในการที่จะนำไปสู่กระบวนการที่วางเป็นระเบียบไว้ หรือการดำเนินกิจการตามเป้าหมายของบุคคลในอนาคตให้เป็นไปตามแนวนโยบายของรัฐ” (Charles Schleicher, ๑๙๖๓ อ้างใน จุมพฏ เลขาพันธ์, ๒๕๔๓: ๑๒)

ส่วน พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ นักชาตินิยมคนสำคัญของประเทศไทย ให้ความหมายว่า “ลัทธิชาตินิยมเป็นลัทธิที่ให้ความสำคัญแก่ส่วนรวมของเชื้อชาติ เป็นความรัก ความนิยมคนเชื้อชาติเดียวกัน”

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับลัทธิชาตินิยม คือความสำนึกหรือความรู้สึกผูกพันจงรักภักดีต่อหมู่ชนซึ่งตนถือว่ามีชาติพันธุ์เดียวกัน (Ethnic) และเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน ความสำนึกในชาติจนเกิดความจงรักภักดีและกลายเป็นชาตินิยมนั้น มีมูลฐานมาจากความรักชาติและสำนึกในสัญชาติร่วมกัน ชาตินิยมเป็นเครื่องผูกพันให้บุคคลต่าง ๆ ได้รวมกันจนกลายเป็นหมู่ชนหมู่ใหญ่ ซึ่งกระจัดกระจายกันอยู่ในดินแดนอันกว้างใหญ่เป็นเหตุให้เกิดรัฐหรือประเทศขึ้น เมื่อกล่าวถึงลัทธิชาตินิยม โดยทั่วไปมักจะเน้นถึงความรู้สึกของคนในชาติใดชาติหนึ่ง ซึ่งภูมิใจในวัฒนธรรมและประวัติความเป็นมาของชาติตน รู้สึกว่าชาติของตนมีสัญลักษณ์และลักษณะบางอย่างไม่เหมือนกับชาติอื่น จนเกิดความต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเอง และกำหนดอนาคตของตนเองโดยไม่ให้คนชาติอื่นมาเกี่ยวข้อง ความรู้สึกในชาตินิยมเป็นเงื่อนไขสำคัญแห่งการดำรงอยู่ของประเทศประการหนึ่ง (อุทัย หิรัญโต, ม.ป.ป. อ้างใน จุมพฏ เลขาพันธ์, ๒๕๔๓: ๑๓-๑๔)

๒. วิวัฒนาการของอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม

ในด้านวิวัฒนาการความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมนั้นกล่าวได้ว่า ลัทธิชาตินิยมเป็นผลของปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งแตกต่างกันไปตามระยะเวลาและตามลักษณะของแต่ละรัฐ ลักษณะที่สำคัญของลัทธิชาตินิยมก็คือ ความต้องการที่จะยกฐานะของชาติให้อยู่สูงเหนือสิ่งใด ซึ่งกล่าวได้ว่า ความจงรักภักดีอันสูงสุดของบุคคลนั้นต้องมีให้แก่รัฐหรือชาตินั้นเอง ถ้าจะพิจารณาแล้วในสมัยเดิมคำว่า “รัฐ” และ “ชาติ” ยังไม่มี มีเฉพาะคำว่า “เผ่า” สิ่งที่ทำให้เผ่าแต่ละเผ่ามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็คือ การที่คนภายในเผ่ามีสายโลหิตร่วมกัน มีภาษาเดียวกัน มีประเพณีร่วมกันและมีประวัติความเป็นมาร่วมกัน นอกจากนั้นแรงกดดันทางเศรษฐกิจ ความต้องการจะ

แสวงหาอาหารให้พอกินและแรงกดดันทางการเมืองคือความต้องการที่จะแผ่ขยายอำนาจ ทำให้คนในเผ่ามีความรู้สึกผูกพันต่อเผ่าของตนเอง ร่วมมือกันในการต่อสู้กับเผ่าอื่น

แม้คำว่า “ชาติ” จะเกิดขึ้นมานานแล้ว ซึ่งจะพบคำนี้ได้ในยุโรปปลายสมัยกลางในภาษาฝรั่งเศสและอิตาลีที่เปลี่ยนรูปมาจากภาษาละติน แต่แนวความคิดที่ว่า “ชาติ” เป็นศูนย์กลางของความจงรักภักดีของประชาชนในรัฐยังไม่เกิดขึ้น แนวความคิดที่ว่าความจงรักภักดีต้องมีให้แก่ชนชาตินั้นเพิ่งเริ่มขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นี้เอง จากการที่ชาวฝรั่งเศสปฏิเสธไม่ยอมรับอำนาจของพระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะส่วนรวมของชาติมีความสำคัญกว่าพระมหากษัตริย์ (Hugh Seton and Watson, ๑๙๖๔ อ้างใน จุมพฏ เลขาพันธ์ุ, ๒๕๔๓: ๒๕)

จึงอาจสรุปได้ว่าอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม คือความรู้สึกจงรักภักดีต่อประเทศชาติ และความรู้สึกรักในชนชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกต่อชาติร่วมกัน ในการที่จะเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง ตลอดจนการนำชาติไปสู่ความเจริญ มั่นคง และประกาศเกียรติภูมิแห่งชาติ

ตน

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (๒๕๕๐) ได้อธิบายถึงความหมาย ประเภท และทฤษฎีวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม”

คำว่า “วัฒนธรรม” นั้นมีผู้ให้คำจำกัดความหรือความหมายไว้หลายความหมาย สุดแต่ทัศนะความคิดเห็นและประสบการณ์ของปราชญ์แต่ละสาขาวิชาการ นักศึกษาเรื่องวัฒนธรรมออกจะงุนงงมากกว่า “วัฒนธรรม” คืออะไรกันแน่ อาจารย์ผู้ประสาทวิชาการต่างให้ความหมายกันไปคนละแนวจนดูเหมือนว่า คำว่า “วัฒนธรรม” มีมากมายหลายความหมายจนไม่สามารถจะจำได้หมด มีปราชญ์ไทยหลายท่าน อาทิเช่น พระยาอนุমানราชชน, อานนท์ อากาศิรมย์, และนิพนธ์ สุขสวัสดิ์ ให้คำจำกัดความของ “วัฒนธรรม” ไปในทางเดียวกัน โดยความหมายที่ให้ไว้มีรากฐานมาจากหลักทางภาษาศาสตร์ (Linguistics) หมายถึง การปลูกฝังความเจริญงอกงาม การอบรมเลี้ยงดู ความดีงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มชนในสังคม

การศึกษาในครั้งนี้จะใช้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ตามคำจำกัดความของนักปราชญ์ไทยข้างต้นคือ วัฒนธรรม หมายถึงการอบรม ปลูกฝัง สั่งสอน เรียนรู้ในการดำรงวิถีชีวิตให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกันเฉพาะกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม และเป็นมรดกตกทอดส่งให้สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ ของสังคมต่อไป

การเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมในวรรณคดีสาร

วรรณคดีสารเป็นหนังสือที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับผลกระทบจากอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยตรง ดังนั้นวรรณคดีสารจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของรัฐบาลในขณะนั้นอีกทางหนึ่ง และเนื่องจากวรรณคดีสารเป็นวารสารทางวรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางภาษาไทย ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเรื่องต่างๆ ดังนี้

๑. เรื่องเกี่ยวกับการสร้างชาติทางวัฒนธรรม
๒. เรื่องเกี่ยวกับการสร้างภาพลักษณ์และบารมีของผู้นำและภรรยา
๓. เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยม
๔. เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำ

๑. เรื่องเกี่ยวกับการสร้างชาติทางวัฒนธรรม

การสร้างชาติเป็นนโยบายทางการเมืองที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามช่วงแรก (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗) เนื่องจากขณะนั้นสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะวิกฤต ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ กล่าวคือ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทยอยู่ในภาวะแตกแยกแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก ทั้งกลุ่มที่จงรักภักดีต่อกษัตริย์และกลุ่มนิยมประชาธิปไตย มีเหตุการณ์กบฏเกิดขึ้นหลายครั้ง ประเทศชาติเกิดความระส่ำระสายไม่เป็นปึกแผ่น อีกทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเร่งดำเนินการสร้างชาติเพื่อให้ประชาชนเกิดความสามัคคีและเพื่อนำประเทศชาติไปสู่ความเป็นชาติมหาอำนาจอย่างประเทศตะวันตก อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมจึงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความสำนึกและความภาคภูมิใจในชาติ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย อีกทั้งเกิดจากแรงกระตุ้นของ

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ไทยต้องเผชิญหน้ากับญี่ปุ่นโดยตรง และเพื่อให้ประเทศชาติรอดพ้นจากภัยสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงดำเนินนโยบายสร้างชาติไทยให้เท่าเทียมอารยประเทศ “เพื่อแสดงให้เห็นญี่ปุ่นรู้ว่าไทยเป็นชาติเก่าแก่ มีอารยธรรมและวัฒนธรรมสูงที่ญี่ปุ่นจะมาดูถูกไม่ได้” (แถมสุข นุ่มนนท์, ๒๕๒๔: ๕๖) และในสมัยของการสร้างชาตินี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ของประเทศไทย เนื่องจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศไปในทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการปลุกกระแสสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การสร้างชาติตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมสามารถจำแนกความหมายของ “ชาติ” ได้เป็น ๓ ทาง (สมเกียรติ วันทะนะ, ๒๕๔๔: ๗๑-๗๓) ได้แก่

๑. ชาติในทางวัฒนธรรม (Cultural nation)
๒. ชาติในทางการเมือง (Political nation)
๓. ชาติในทางจิตวิทยา (Psychological nation)

๑. ชาติในทางวัฒนธรรม (Cultural nations)

ชาติในความหมายทางวัฒนธรรมนี้หมายถึงการมองเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มบุคคลหนึ่ง ๆ โดยดูที่เชื้อสายเผ่าพันธุ์ หรือดูที่วัฒนธรรมของบุคคลกลุ่มนั้น ๆ เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างไร นักคิดชาวเยอรมันในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เช่น Herder (๑๗๔๔-๑๘๐๓) หรือ Fichte (๑๗๖๓-๑๘๑๔) เชื่อว่าบุคคลแต่ละชาติมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ซึ่งเอกลักษณ์ที่เห็นได้ชัดจนที่สุดคือ ภาษา ดังนั้นการมองชาติในทางวัฒนธรรมบางครั้งจึงเน้นไปที่ภาษาและขนบธรรมเนียม คือหากจะดูว่าบุคคลแต่ละคนมีเชื้อชาติหรืออาศัยอยู่ในประเทศใดให้พิจารณาจากภาษาที่เขาใช้ เป็นต้น

๒. ชาติในทางการเมือง (Political nations)

ในข้อเขียนของ Jean-Jacques Rousseau (๑๗๑๒-๑๗๗๘) กล่าวว่า “ชาติ” หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ผูกพันอยู่ด้วยกันโดยถือเกณฑ์การเป็นพลเมืองของหน่วยหรือสังคมการเมืองเดียวกัน ชาติในความหมายนี้จึงไม่สนใจว่าภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแม้แต่เชื้อสายเผ่าพันธุ์ของบุคคลแต่ละกลุ่มจะเป็นอย่างไร เนื่องจากเชื่อว่าหากบุคคลแต่ละคนอยู่

ภายใต้การปกครองของสังคมนิยมเดียวกัน แต่ละคนย่อมมีสิทธิในอำนาจอธิปไตยของประชาชน (Popular sovereignty) เท่าๆ กับพลเมืองคนอื่นๆ และอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นผลรวมของพลเมืองทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นแนวความคิดทางการเมืองว่า อำนาจอธิปไตยไม่ได้เป็นของกษัตริย์ แต่เป็นของประชาชน

๓. ชาตินิยมทางจิตวิทยา (Psychological nation)

ชาตินิยมในความหมายทางจิตวิทยาที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า ความรักในปิตุภูมิ (Patriotism) คำว่า Patriotism มาจากคำภาษาละติน “patria” ซึ่งแปลว่า ปิตุภูมิหรือดินแดนที่เป็นผู้ให้กำเนิด ความรักในปิตุภูมิหรือบ้านเกิดเมืองนอนนี้เป็นความผูกพันทางจิตใจที่บุคคลมีต่อสถานที่ที่ตนเองเกิดและเจริญเติบโตขึ้น ความผูกพันทางจิตใจดังกล่าวถือเป็นเรื่องปกติที่บุคคลย่อมมีความผูกพันกับสถานที่ที่ตนเองคุ้นเคย และความคุ้นเคยก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ความรักในปิตุภูมิหรือความรักในบ้านเกิดเมืองนอนจึงเป็นพื้นฐานของอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม

จะเห็นได้ว่าการสร้างชาตินิยมจอมพล ป. พิบูลสงครามมีลักษณะครอบคลุมความหมายทั้ง ๓ ทาง ได้แก่ ชาตินิยมทางวัฒนธรรม จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามสร้างวัฒนธรรม กำหนดพฤติกรรม ตลอดจนเปลี่ยนแปลงภาษาขึ้นใหม่เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ของผู้นำใหม่ ภายใต้ระบอบการปกครองใหม่ที่ประชาชนเป็นแกนสำคัญในการนำชาติไปสู่ความเจริญ ชาตินิยมทางการเมือง มีการเปลี่ยนชื่อประเทศและกำหนดสัญชาติขึ้นใหม่ โดยให้ประชาชนทุกคนใช้คำว่า “ไทย” เพียงคำเดียว คือ ชาวไทย ชาติไทย เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรักและสามัคคีกันเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ และชาตินิยมทางจิตวิทยา มีการปลูกฝังให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรักชาติ และมีความภาคภูมิใจในเอกราชและประวัติความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่ของชาติไทย เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรักชาติเหนือสิ่งอื่นใด และพร้อมใจกันปฏิบัติตามนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลเพื่อนำชาติไปสู่ความเจริญตามอุดมการณ์ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้สร้างไว้ กล่าวคือจอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองขึ้นใหม่เพื่อสร้างความชอบธรรมและเรียกเสียงสนับสนุนจากประชาชนในการดำเนินนโยบายสร้างชาติในด้านต่างๆ

การสร้างชาติทางวัฒนธรรมเป็นงานหนักที่ต้องเร่งดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนรับรู้ และนำไปปฏิบัติ เนื่องจากการสร้างชาติทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และวิถีชีวิตของประชาชน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแม้แต่ปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อยย่อมมีผลกระทบต่อจิตใจของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้กำหนดนโยบายสร้างชาติขึ้น เพื่อเรียกร้องความชอบธรรมในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางหนึ่ง และเรียกร้องให้ประชาชนสนับสนุนนโยบายและปฏิบัติตามอีกทางหนึ่ง กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้เหตุผลของการสร้างชาติและความเจริญของชาติมาเป็นข้ออ้างในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ เพื่อให้ประชาชนเกิดความเห็นชอบโดยยึดถือความเจริญของชาติเป็นหลัก ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้กำหนดความหมายของวัฒนธรรมใหม่ขึ้น พร้อมทั้งอธิบายถึงเหตุผลสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมใหม่นี้ เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจ ยอมรับ และปฏิบัติตาม ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม (๒๔๘๖ อ้างใน ชาญวิทย์ แพงแก้ว, ๒๕๕๐) ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ว่า

... วัฒนธรรม หมายถึงการประพรีติ การปฏิบัติหรือการกระทำที่เป้นระเบียบเรียบร้อย บังเกิดผลเจริญดีงาม เช่น การกินอยู่ การนอน การแต่งกาย การพูด การทำ และการประดิดต่าง ๆ . . . การจะเรียกว่ามีวัฒนธรรมนั้นขอชี้แจงง่าย ๆ คือการประพรีติปฏิบัติอันนำไปสู่ความเป้นระเบียบเรียบร้อย ความเจริญก้าวหน้านั้นแหละเรียกว่ามีวัฒนธรรม. . . ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” มีดังนี้ วัฒนธรรมจึงเป้นสิ่งสำคัญกับชาติ การสร้างชาติจึงต้องสร้างให้พลเมืองมีวัฒนธรรมเสียก่อนเพราะชาติจะเจริญมั่นคงและสมบูรณ์พูนสุขได้ก็ด้วยอาศัยพลเมืองมีวัฒนธรรม. . . รัฐบาลจึงได้พยายามเร่งรัดปรับปรุงวัฒนธรรมหย่างรีบด่วนเริ่มด้วยการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมขึ้นดำเนินงานปรับปรุงส่งเสริมระเบียบ ประเพณี วรรณกรรม และจิตใจ

ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น ซึ่งถือเป็นหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่สนับสนุนนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการปลูกฝังความรักชาติให้แก่ประชาชน แบ่งงานออกเป็น ๕ หน่วย ได้แก่ ๑. สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ ๒. สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบ ประเพณี ๓. สำนักวัฒนธรรมทางศิลปกรรม ๔. สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม และ ๕. สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง การสร้างชาติทางวัฒนธรรมในยุคนี้จึงถือเป็นการสร้างชาติที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแก่ประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างมากจนเรียกได้ว่าเป็นยุคของ “การปฏิวัติวัฒนธรรม” ครั้งใหญ่ที่สุดที่เคยเกิดขึ้นของชาติไทย (แกมสุข นุ่มนนท์, ๒๕๔๘: ๕๗) ดังที่ได้มีนักวิชาการตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวถึงการสร้างชาติทางวัฒนธรรมในยุคนี้ เช่น

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (๒๕๓๘: ๑๕๗) กล่าวว่า “หลวงพิบูลสงคราม สมาชิกฝ่ายทหารชั้นอ่อนอาวุโสคนสำคัญของคณะราษฎรก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่างปี ๒๔๘๑-๒๔๘๗ เป็นระยะเวลากว่า ๕ ปี ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวถือได้ว่าเป็นยุคใหม่ของการเมืองไทยอีกยุคหนึ่ง คณะราษฎรได้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางการบริหารอย่างแท้จริง นามทางการของประเทศเปลี่ยนจาก ‘สยาม’ เป็น ‘ไทย’ (ปี ๒๔๘๒) ประเทศไทยเข้าสู่ยุคสมัยของ ‘การสร้างชาติ’ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงทางด้านวัฒนธรรม”

ชาญวิทย์ แพงแก้ว (๒๕๕๓: ๑๖) กล่าวว่า “การสร้างชาติในสมัยนี้เป็นไปอย่างกว้างขวางในทุกด้านของสังคม คนไทยได้รับการกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลาว่าตนกำลังอยู่ในประเทศสยามใหม่ซึ่งกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยะ โดยวางเป้าหมายให้ประเทศไทยใหม่นั้นมีความยิ่งใหญ่และให้ประชาชนชาวไทยเป็นผู้เจริญมีวัฒนธรรม”

ธีระ สลักเพชร (๒๕๕๓: คำนิยม) เห็นว่า “จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้หนึ่งที่มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมว่ามีผลต่อการสร้างชาติ ประกอบกับในขณะนั้น (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๕) ประเทศไทยกำลังถูกคุกคามจากภัยสงคราม จึงมีแนวคิดดำเนินนโยบาย ‘ชาตินิยมแบบวัฒนธรรม’ เพื่อสร้างชาติทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมความเป็นไทยให้เด่นชัด มีความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศอื่นๆ และเพื่อต่อต้านอิทธิพลจากต่างชาติ”

ประอรรัตน์ บุรณมาตร์ (๒๕๒๘: ๖๐) กล่าวว่า “สังคมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงแรก เป็นยุคแห่ง ‘การสร้างชาติ’ เพื่อนำไทยไปสู่ความเป็นมหาอำนาจโดยการปฏิวัติวัฒนธรรม”

สุรวุฒิ ปัตโธสง (๒๕๓๖: ๑๑๐) กล่าวว่า “จอมพล ป. พิบูลสงคราม มุ่งใช้การสร้างชาติด้วยการเน้นวัฒนธรรมใหม่ อันเป็นวัฒนธรรมที่มุ่งเน้น ‘วัฒนธรรมดี มีศีลธรรมดี มีอนามัยดี มีการแต่งกายอันเรียบร้อยดี มีที่พักอาศัยดี และมีที่ทำกินดี’ เป็นจุดอ้างในการสร้างวัฒนธรรมเพื่อการยอมรับเป็นสำคัญ”

จากคำกล่าวของนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิท่านต่างๆ ข้างต้น อาจสรุปได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วัฒนธรรมเป็นตัวแทนหรือภาพลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นประเทศสยามใหม่ (ไทย) ประชาชนมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิต และเป็นหน่วยหนึ่งของชาติเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้ประชาชนรู้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ

ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองหรือล่มสลายกลายเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่นใดย่อมขึ้นอยู่กับประชาชนชาวไทย ดังนั้นเพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นอารยประเทศของชาติไทย จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงรับเอาวัฒนธรรมใหม่ของประเทศที่เจริญแล้วมาเป็นแบบอย่างและปรับใช้กับประเทศไทย การสร้างชาติทางวัฒนธรรมจึงเป็นนโยบายที่สำคัญอย่างยิ่งในการพยายามส่งเสริมให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตามวัฒนธรรมใหม่นี้ ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้ออกกำหนดเรื่อง “วัฒนธรรมอันดีที่ประชาชนคนไทยควรรับไปพิจารณาและปฏิบัติ” (วรารณ ทองสุกร, ๒๕๔๘: ๙๕) เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนสำหรับประชาชนชาวไทยไว้ ดังนี้

วัฒนธรรมอันดีที่ประชาชนคนไทยควรรับไปพิจารณาและปฏิบัติ

- ก. นิยมไทย เพื่อมิให้ไทยไปนิยมต่างด้าว
- ข. รักชาติไทย เพื่อมิให้ไทยไปรักชาติอื่น
- ค. ชื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของคนไทย เพื่อมิให้ไปชื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของชนชาติอื่น
- ง. ถ้าเป็นข้าราชการก็ต้องทำงานด้วยความซื่อตรง ไม่ทุจริตต่อหน้าที่ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยปริยาย
- จ. ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ส่วนรวม ในชาติใดถ้ามีคนที่เห็นแก่ส่วนตัวพยายามกอบโกยเงินทองเข้ากระเป๋าของตนมาก ก็เป็นเครื่องหมายบอกชัดว่าคนชาตินั้นลืมนิติ โดยที่ตนเองเห็นว่าชาติตนจะล่มจมอยู่แล้วก็คิดเอาตัวรอด กอบโกยเอาเงินทองมาใส่กระเป๋าเพื่อประโยชน์ตนเองเสียคนเดียว
- ฉ. ทำงานโดยไม่หยุดยั้ง ให้โลกเห็นว่าชาติไทยไม่ใช่ชาติเกียจคร้าน แต่เป็นชาติที่ขยันขันแข็ง ทำการงานอย่างเข้มแข็งเสมอ
- ช. แต่งกายให้ถูกต้องอย่างคนบ้านไม่ใช่คนป่า ต้องสวมเสื้อ สวมหมวก สวมรองเท้า ถ้าขาดสิ่งนี้ก็จะเป็นลักษณะของคนป่าโดยตรง อนึ่งการแต่งกายที่ถูกต้องอย่างคนบ้านอย่างนี้ย่อมเป็นทางมิให้ใครดูหมิ่นดูแคลนชาติเรา

ช. การกินการอยู่ต้องมีระเบียบเรียบร้อย ถูกต้องด้วยอนามัย

ฅ. มีศีลธรรมดี ตลอดจนจรรยา มารยาทเรียบร้อยไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนเพราะการกระทำของเรา

ด. ต้องนิยมชมชอบในภาษาไทยของเราอย่างชีวิตจิตใจ หากความรู้ความบันเทิงและความเพลิดเพลินจากภาษาไทย ถ้าของเรายังไม่มีขอให้ช่วยกันทำให้มีทุกสิ่งทุกอย่างในภาษาไทย

จะสังเกตได้ว่า “วัฒนธรรมอันดีที่ประชาชนคนไทยควรรับไปพิจารณาและปฏิบัติ” นี้มีเนื้อหาหรือแนวทางปฏิบัติเช่นเดียวกับรัฐนิยมทุกด้านคือ ต้องมีความรักและความภูมิใจในชาติไทยและภาษาไทย เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีทั้ง กาย วาจา ใจ เป็นผู้ที่แต่งกายดีตลอดจนเป็นผู้ขยันหมั่นเพียรรู้จักประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการปลูกฝังแนวความคิดเรื่องการปฏิบัติตนเพื่อให้ประชาชนชาวไทยเป็นผู้เจริญตัวพัฒนาธรรมอย่างจริงจัง ในขณะที่รัฐบาลกำลังเร่งดำเนินการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรม วรรณคดีสารจึงถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่สำคัญในการเผยแพร่วัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ และเนื่องจากวรรณคดีสารเป็นวารสารทางวรรณกรรม คณะกรรมการและนักเขียนจึงมีวิธีการเผยแพร่และส่งเสริมนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมในรูปแบบของบทร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น

เรื่อง “วีรชน” ของ ส. เปี่ยมพงศ์สานต์ (๒๔๘๖: ๑๙-๒๐) กล่าวถึงเรื่องความภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ ความภูมิใจในชาติพันธุ์ การมีเอกราชของชาติไทย ความภูมิใจในพุทธศาสนา และความภูมิใจในผู้นำไว้ตอนหนึ่งว่า

บุญนำกำเนิดเกิดมา	เปนนระประชา
ชาติไทยย่นยงพงส์พันธุ์	
เสวยสิทธิอิสระเจดณัน	เกียรติขจรายพรายน
พิลาสเอกราชเพียบพูน	
เปนไทยสมัยรัถธัมมัญญ	นวมัยไพบุล
สุขสวัสดิ์จรัตจารุสมัย	
. . .ภูมิใจเปนไทยชัยชาญ	ใช้ทาสอนธการ
มเลื่องสิทธิอิสระเสรี	

. . . ภูมิใจในเลือดชาติพันธุ์	ฮึกหวนชาญฉกัณ
ไนเชิงประจันรณรงค์	
ภูมิใจในรัถยีนยง	เอกราชชาติคง
เคียงมหาอำนาจนานา	
ภูมิใจในพุทธศาสนา	หลักชัยโลกา
ชัชวาลตระกานกรุงไกร	
ภูมิใจในผู้นำไทย	นาชาติสบชัย
สบสวัสดิ์พิพรรณพูนทวี	

เรื่อง “วีรชน” ของ ส. เปี่ยมพงศ์สานต์พยายามแสดงให้เห็นผู้อ่านเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เกิดเป็นประชาชนชาวไทย ในสมัยที่มีการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ มีความภาคภูมิใจในศาสนา ภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่และเป็นเอกราชของชาติไทย ตลอดจนความภาคภูมิใจในตัวท่านผู้นำที่นำชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง และหากพิจารณาจากบทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเล่นคำว่า “ภูมิใจ” อยู่หลายแห่ง เพื่อย้ำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตาม และสัมผัสได้ถึงความยิ่งใหญ่ของชาติไทยได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าผู้เขียนได้ปลูกฝังแนวความคิดเรื่องความรักและความภาคภูมิใจในชาติตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังมีเรื่อง “ต้อยตลิ่ง” ของมรกต (๒๔๘๕: ๓๒) กล่าวถึงเรื่องการแต่งกายของผู้หญิงในยุคของการสร้างชาติทางวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

สาวเอยจะบอกให้	จำไว้เรื่องวัธนธัม
สตรีเป้นผู้นำ	สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด
แม่บ้านแม่คน	แม่ต้องทำตน
นาให้เกิดผล	เทศชาติสิวีวิไล
อันชาติเรานี้	กำลังมีภัย
วัธนธัมใหม่	เข้ามาแซกแซง
จึงควนหญิงไทย	ร่วมใจแข่งแรง
เสื้อผ้าตัดแปลง	ตามคำผู้นำ
กะโปรงรองเท้า	สวมเข้าคมขำ
สวมหมวกประจำ	สวยแท้แม่เอย

คำประพันธ์ข้างต้น ผู้เขียนใช้วิธีการบอกเหตุและผลของการกระทำ ได้แก่ เหตุคือ ประเทศชาติกำลังมีภัย ทุกคนควรช่วยกันปฏิบัติตามวัฒนธรรมใหม่ของท่านผู้นำ ส่วนผลคือ ชาติพ้นภัย และการแต่งกายตามวัฒนธรรมใหม่โดยการสวมเสื้อผ้าแบบสากล สวมกระโปรง สวมหมวก สวมรองเท้าทำให้เกิดความสวยงามชวนมองมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนใช้เหตุผล เรื่องความปลอดภัยของชาติในยามสงครามมาเป็นสิ่งสนับสนุนให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วม คล้อยตาม และปฏิบัติตามแนวความคิดดังกล่าว

เรื่อง “ความสุขของฉัน” ของนายวิจิตร วิจิตรวาทการ (๒๔๘๕: ๒๙-๓๑) กล่าวถึงเรื่อง ความสุขที่เกิดจากการทำงาน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ต้องการเสนอภาพลักษณ์ของประชาชนที่มีความขยันขันแข็ง ไม่เกียจคร้านและมีความสุขที่ได้ทำหน้าที่ของตน เป็นต้น ดังคำประพันธ์ ตอนหนึ่งว่า

...เคยเห็นเพื่อนเสพสุราว่าเปนสุข	ลองดูบ้างไม่สนุกสำหรับฉัน
ปวดศีรษะคลุ้มคลั่งไปทั้งวัน	ต้องเลิกกันยอมแพ้แก่สุรา
เรื่องเที่ยวเตร่ก็ไม่รู้จะไปไหน	ถึงออกไปก็ไม่สุขเหมือนตั้งว่า
เออที่เราเอาสุขที่ไหนมา	ดีหรือบ้างก็ไม่รู้ดูแปลกคน
...สุขของฉันหยุดที่งานหล่อเลี้ยงจิต	สุขของฉันหยุดที่จิตสมบัติบ้า
คิดทำโน่นทำนี่ทุกเวลา	เมื่อเห็นงานก้าวหน้าก็สุขใจ
งานยังมีมากจึงยิ่งเปนสุข	งานยิ่งชุกมันสมองยิ่งผ่องใส
เมื่อทำงานได้เสียดสำหรับไป	ก็สุขใจปลาบปลื้มลืมหุ่ยร้อน
เมื่อเห็นงานเดินตลอดยิ่งปลอดโปร่ง	ก็ใจโล่งหมดทุขเปนสุขยิ่ง
ที่กล่าวนี้กล่าวไปด้วยใจจริง	มิใช่หยิ่งยอกยกเหยียดตัว
ฉันรักงานรักจึงยิ่งชีวิต	ถูกหรือผิดหยากจะทำให้ถ่วนทั่ว
ถ้าทำผิดก็เปนครูอยู่กับตัว	ดีหรือชั่วขอแต่ให้ได้ทำงาน

จะสังเกตได้ว่าบทประพันธ์เรื่อง “ความสุขของฉัน” ของนายวิจิตร วิจิตรวาทการมี ลักษณะการเขียนเช่นเดียวกับเรื่อง “วีรชน” ของ ส. เบียมพงศ์สานต์ คือมีการเล่นคำเพื่อให้ ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตาม บทประพันธ์เรื่องนี้เล่นคำว่า “งาน” เพื่อย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่า ความสุขของผู้ประพันธ์คือ “การทำงาน” พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงาน อย่างมากมาย เช่น เงินทอง ความรู้ ความภาคภูมิใจในผลงาน ตลอดจนจนประสบการณ์ต่างๆ ที่ ได้รับจากการทำงาน เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวความคิดเรื่องความขยันหมั่นเพียร และการให้ ความรัก ความสำคัญกับงานที่ตนรับผิดชอบนั้นเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชนชาวไทย เนื่องจากโดยพื้นฐานลักษณะนิสัยคนไทยเป็นผู้ที่รักความสบาย แต่ในสมัยของการสร้างชาตินี้

ประชาชนคนไทยทุกคนควรลุกขึ้นประกอบอาชีพ ตั้งใจปฏิบัติงาน มีความขยันหมั่นเพียรและไม่เห็นแก่ความสนุกส่วนตัว เพื่อเป็นกำลังในการนำชาติไปสู่ความเจริญ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมใหม่ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงประเทศชาติไปสู่ความเป็นอารยประเทศก็คือ อุดมการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมความเจริญของชาติ โดยการรับเอาวัฒนธรรมจากประเทศที่เจริญแล้วมาใช้และพยายามปรับสร้างให้เป็นวัฒนธรรมแห่งชาติไทย ในสมัยสร้างชาตินี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ความสำคัญแก่การปลูกฝังวัฒนธรรมใหม่ให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก หากแต่วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และจิตใจจึงเป็นเรื่องยากในการควบคุมหรือชี้้นำให้ประชาชนปฏิบัติตาม จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้ใช้วิธีการต่างๆ ในการเผยแพร่ โฆษณา เชิญชวน และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจถึงประโยชน์ของการรับวัฒนธรรมใหม่มาใช้กับประเทศไทย ทั้งการออกกฎหมายบังคับใช้ การออกพระราชบัญญัติต่างๆ การออกประกาศทางรายการวิทยุ บทความในหน้าหนังสือพิมพ์ หนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์ ประเภทต่างๆ ตลอดจนในวรรณคดีสารก็มีเรื่องของการเผยแพร่และสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามวัฒนธรรมใหม่ วรรณคดีสารทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมใหม่ในรูปแบบการประพันธ์ประเภทต่างๆ ทั้งที่เป็นบทความทั่วไป กวีนิพนธ์ และเรื่องบันเทิงคดี (เรื่องสั้น) เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า วรรณคดีสารเป็นหนังสือที่เกิดขึ้นจากอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามผลิตขึ้นเพื่อรับใช้อุดมการณ์ จึงมีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมและเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

๒. เรื่องเกี่ยวกับการสร้างภาพลักษณ์และบารมีของผู้หน้าและภรรยา

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เกิดขึ้นจากปัญหาหลายด้าน ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่สำคัญคือ “การเกิดความขัดแย้งระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันข้าราชการ ในแง่หนึ่ง การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีลักษณะเป็นรัฐประหารแย่งอำนาจการเมืองการปกครองจากเจ้าโดยข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน” (ลิขิต ธีรเวคิน, ๒๕๕๐: ๑๓๗) ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดเหตุการณ์กบฏ (กบฏบวรเดช) และความขัดแย้งของฝ่ายนิยมระบอบเก่า (กษัตริย์นิยม) และฝ่ายการเมืองใหม่ (คณะราษฎร) ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง “หลังจากไม่อาจประนีประนอมกับชนชั้นนำของระบอบเดิมได้ สำหรับกลุ่มผู้นำใหม่แล้วยังพวกเขาพิสูจน์ตนเองว่าสถาบันการเมืองใหม่กับชาติมีความสำคัญ พวกเขาเองก็ยิ่งมีความชอบธรรมในทางการเมือง” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ๒๕๔๐: ๓๑๕) ดังนั้นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าดำรง

ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจากพระยาพหลพลพยุหเสนา จึงได้นำอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมเข้ามาใช้ในการปกครองประเทศ ซึ่งลัทธิชาตินิยมก็คือ “ความรู้สึกรักชาติ รักดีต่อชาติ และหมู่ชนชาติพันธุ์เดียวกับตน เป็นการแสดงออกหรือการปฏิบัติตนของคนในชาติโดยส่วนตนหรือส่วนรวมอยู่ในแนวทางเดียวกันที่จะพัฒนาชาติ เสียสละเพื่อชาติ เพื่อความมั่นคง ปลอดภัยและเกียรติภูมิของชาติ” (จุมพฏ เลขาพันธุ์, ๒๕๔๓: ๒๓) หากย้อนกลับไปหลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะเห็นได้ว่าการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมให้กับประชาชนมาก่อนแล้ว ดังจะเห็นได้จากคำแถลงการณ์ฉบับที่ ๑ ของคณะราษฎรที่ได้นำขึ้นถึงการเปลี่ยนอำนาจอธิปไตยจากกษัตริย์มาสู่ประชาชน ดังใจความตอนหนึ่งว่า “ราษฎรทั้งหลายพึงรู้ไว้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎรไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ทำให้ประเทศมีอิสรภาพ พันมือข้าศึก” (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, ๒๕๕๑: ๒๖) อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมอย่างหนึ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำมาใช้คือการสถาปนาลัทธิ “ผู้นำ” ขึ้นเพื่อเป็นแกนหลักของประเทศชาติและประชาชน มีการออกประกาศโฆษณาตามสื่อต่างๆ ให้ประชาชนรู้จักและปฏิบัติตามผู้นำ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม (อ้างใน แกมสุข นุ่มนนท์, ๒๕๔๘: ๗๒) ให้เหตุผลถึงการนำลัทธิผู้นำมาใช้ในครั้งนี้ว่า

. . . ญี่ปุ่นมีเครื่องยึดมั่นอยู่คือพระเจ้าแผ่นดินของเขา ของเราไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่นอนันที่มีอยู่ก็คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ยังไม่มีความมั่นคง ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสถึงยึดมั่น พระมหากษัตริย์ยังเป็นเด็กเห็นแต่รูป รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือ เวลาบ้านเมืองคับขันจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดมั่นไม่ได้ ผมจึงให้ตามนายกรัฐมนตรี

จะเห็นได้ว่าภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์เสื่อมอำนาจลงเป็นอย่างมากเนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามลดบทบาทและอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ลง และสถาปนาลัทธิ “ผู้นำ” ขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจบริหารปกครองประเทศและการสร้างความเชื่อถือจากประชาชน โดยใช้นโยบายสร้างชาติเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องให้ประชาชนปฏิบัติตามแนวทางต่างๆ ที่รัฐบาลได้กำหนดไว้ ภายใต้อำนาจผู้นำสามัญชนที่มีเพียงอำนาจแต่ขาดการยอมรับนับถือจากประชาชน พรรณคดีสารจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญอีกทางหนึ่งในการเผยแพร่ภาพลักษณ์และบารมีของผู้นำและภรรยา เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและการยอมรับนับถือจากประชาชน ดังที่ชาติตรี ประกิตนันทการ (๒๕๔๗) กล่าวไว้ว่า

. . .ความชอบธรรมในอำนาจการปกครองกล่าวโดยภาพรวมแล้วอย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบหลัก ๒ อย่างคืออำนาจ (Power) และบารมี (Influence) ซึ่งอำนาจหมายถึงความสามารถในการบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ส่วนบารมีเป็นเรื่องของความสามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้โดยสมัครใจ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือในระบอบราชาธิราชในอดีตที่มีพระมหากษัตริย์ปกครองนั้นพระมหากษัตริย์ดำรงไว้ซึ่งอำนาจ สามารถให้คุณให้โทษกับใครก็ได้หรือสามารถสั่งให้ใครทำอะไรก็ได้ได้ตามพระราชประสงค์ อีกทั้งพระมหากษัตริย์ยังดำรงไว้ซึ่งบารมีด้วย ในที่นี้อธิบายได้ว่าแม้ราษฎรจะเกรงกลัวในอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการให้คุณให้โทษ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความรู้สึกว่าพระมหากษัตริย์เป็นบุคคลที่พิเศษและมีบุญญาธิการมากกว่าบุคคลปกติ จะกระทำการใดก็ถูกต้อง มีลักษณะเป็นมนุษย์ที่เหนือกว่าตนเองหรือมีลักษณะกึ่งเทพ (สมมติเทพ) เพราะฉะนั้นในจิตใจของคนทั่วไปจึงมีความเคารพนับถือในคุณลักษณะพิเศษนั้นประกอบด้วยเสมอ และเป็นสาเหตุทำให้สามารถกระทำการใดก็ตามที่พระมหากษัตริย์ประสงค์โดยอาจไม่ต้องใช้กำลังบังคับ

เมื่อความชอบธรรมหมายถึง “อำนาจ” และ “บารมี” จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องลดบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ลง และสถาปนาลัทธิ “ผู้นำ” ขึ้นมาแทน แต่จะสังเกตเห็นได้ว่าลัทธิ “ผู้นำ” ที่สถาปนาขึ้นใหม่นี้มีลักษณะของการสร้างภาพลักษณ์และบารมีที่คล้ายคลึงกับพระมหากษัตริย์หลายด้าน เช่น การมีอำนาจสูงสุดในการบริหารจัดการประเทศ การก่อตั้งและอุปถัมภ์สมาคมทางวรรณคดี ตลอดจนการเป็นผู้มีบุญญาบารมีเหนือบุคคลทั่วไป เป็นต้น ทั้งนี้คณะรัฐบาล คณะกรรมการและนักเขียนประจำวรรณคดีสารได้พยายามสร้างภาพลักษณ์และบารมีของผู้นำผ่านวรรณคดีสาร ซึ่งแนวความคิดนี้ส่งผลไปถึงภรรยาของผู้นำซึ่งก็คือท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามด้วย กล่าวคือ ในฐานะภรรยาของผู้นำประเทศ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้รับเกียรติและการยกย่องเช่นเดียวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนกล่าวได้ว่าเป็นผู้หญิงที่มีบทบาทมากที่สุดในยุคนั้น ดังที่หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล (๒๕๕๑: ๑๗๔) กล่าวไว้ว่า “หม่อมกอบแก้ว อากาศ พระชายาในพระเจ้าวรวงศ์เธอ อาทิตย์ทิพอาภา จบการศึกษาจากคอนแวนต์ (Convent) เมืองปิ่นัง ถือได้ว่าเป็นคนที่มีรสนิยมและมีชื่อเสียงอย่างมากในหมู่ผู้หญิงในยุคนั้น แต่ในตอนหลังๆ นี้ดาวประจำกอบแก้วมืดมัวไป เพราะแสงสว่างของท่านผู้หญิงพิบูลสงครามกลบหญิงอื่นๆ หหมด” ดังนั้น ในหน้าวรรณคดีสารจึงมีบทประพันธ์ด้านการสร้างภาพลักษณ์และบารมีของท่านผู้นำและภรรยาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในฉบับเดือนเกิดของท่านผู้นำและภรรยา (เดือนกรกฎาคมและเดือนตุลาคม) จะมีบทอวยพรวันคล้ายวันเกิด และการยกย่องสรรเสริญท่านผู้นำและภรรยาเกือบตลอดทั้งเล่ม

ภาพลักษณ์ของท่านผู้นำที่ถูกกล่าวถึงมากในวรรณคดีสารคือผู้มีคุณธรรม จะสังเกตเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ของผู้มีคุณธรรมเป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์และความเจริญ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองประเทศ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างภาพลักษณ์ผู้มีคุณธรรมของท่านผู้นำ ซึ่งท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม (๒๔๘๗: ๑๓) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

. . .อีกคุณธัมเห็นเด่นตระกาน	เตือนให้ไทยสมาน	ท้าวสมัค “มันสามัคคี”
เตือนไทยให้ร่วมชีวี	รักกันและมี	ความเห็นใจกันและกัน
ข้อสัจไม่คิดบิดผัน	ยุติธัมต่อกัน	อีกเปี่ยมเมตตาการุญ

จากบทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญท่านผู้นำว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ซึ่งคุณธรรมข้อเด่นที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ท่านผู้นำเป็นผู้ที่มีความรักต่อชาติและประชาชน คอยดูแลและชี้แนะให้ประชาชนไปสู่ความเจริญเพื่อความสามัคคีและความมั่นคงของชาติไทย

และ พ. ราชธรรมนิเทศ (๒๔๘๗: ๑๗) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

อันว่าจริยาวดี	พระรัถบุรุษนำ
โดยย่ออีกหนึ่งคำ	วิระชาติสถาพร
เพียบพร้อมประจำจิต	สุจริตมิแคลนคลอน
ขอธัมมะบวร	พละหนุณ “พิบูล” ชัย

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า พ. ราชธรรมนิเทศ ได้กล่าวยกย่องท่านผู้นำว่าเป็นรัฐบุรุษของชาติผู้เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรมประจำใจ เป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติโดยสุจริตชอบ จึงขออำนาจพระพุทธศาสนาช่วยอำนวยให้ท่านผู้นำประสบแต่ความสุขความเจริญ

นอกจากภาพลักษณ์ของผู้มีคุณธรรมแล้ว ยังมีการสร้างภาพลักษณ์ของผู้มีบุญ โดยการยกย่องหรือเปรียบจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นดั่งดวงแก้วหรือผู้มีบุญที่ช่วยเหลือประเทศมาให้ประเทศไทย เพื่อนำพาประเทศไทยให้พ้นจากภัยพิบัติต่างๆ อีกด้วย ตัวอย่างเช่น เรื่อง ๑๔ กรกฎาคม ของ ส. สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา (๒๔๘๗: ๒๓) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

อรุณรุ่งหล้าฟ้าเบิก	สุภเรศกรกดาสิบลี
อมรินทร์ปิ่นฟ้าอารี	ประทานเทพมณีแก่ไทย

เปิ่นจินตารัตนจรัสแสง
ส่องรักรื่นวันรัชชย์

เรื่องแรงรัสมีสี่ไส
ชื่นใจแก่ชาวประชา

ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา กล่าวว่า ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม (วันเกิดท่านผู้นำ) พระอินทร์ได้
ประทานเทพมณี (ดวงแก้ว) ที่เปล่งรัศมีเรืองรอง ส่องนำแสงสว่างมาสู่ประชาชนชาวไทย

และ ส. เปี่ยมพงศ์สานต์ (๒๔๘๗: ๑๘) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

. . .วันเกิดเอกะบุรุษวิรุจประมุขะรัถ	นำไทยสมัยปัจ	จุบัน
ด้วยพรหมพุทธิพิเชดพิเสสมหสจรรย	ดุจเดชะเทวัน	ประทาน
ท่านนำชาติภยะปลอดตลอดวกริตกาล	ชาติพันพิบัติผลาน	ประลัย

ส. เปี่ยมพงศ์สานต์กล่าวว่า ท่านผู้นำเป็นผู้ที่พระพรหมทรงประทานให้แก่ชาติไทย
เพื่อเป็นผู้นำพาชาติไทยให้พ้นจากภัยพิบัติทั้งปวง

ส่วนภาพลักษณ์ของท่านผู้หญิงละเอียด พิบุลสงครามที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือ การ
เป็นภรรยาที่ดีซึ่งเป็นคุณสมบัติหลักของผู้หญิงตามความนิยมในยุคนั้น ซึ่งการเป็นภรรยาของ
ท่านผู้นำย่อมเป็นบทบาทและหน้าที่สำคัญของท่านผู้หญิงละเอียด พิบุลสงคราม เนื่องจาก
ภาพลักษณ์ของภรรยาที่ดีในยุคนี้นี้มีความแตกต่างจากในอดีต หน้าที่ภรรยาของผู้หญิงในอดีตมี
เพียงการเลี้ยงดูบุตรและคอยปรนนิบัติรับใช้สามี แต่ผู้หญิงในยุคของจอมพล ป. พิบุลสงคราม
มีบทบาทมากขึ้น ในฐานะภรรยา ผู้หญิงนอกจากทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูบุตรแล้ว ยังทำหน้าที่เป็น
เพื่อนคู่คิดคอยให้คำแนะนำปรึกษาสามี อีกทั้งยังมีสิทธิ์แสดงความคิดเห็น ชี้แจง และว่ากล่าว
เมื่อเห็นว่าสามีปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในยุคนี้มีฐานะและ
บทบาทในครอบครัวและสังคมมากขึ้นกว่าอดีตเป็นอย่างมาก อาจกล่าวโดยนัยได้ว่าเป็นการ
สร้างคุณค่าและให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงเทียบเท่ากับผู้ชาย ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการสร้าง
ภาพลักษณ์ของการเป็นภรรยาที่ดีของท่านผู้หญิงละเอียด พิบุลสงครามในวรรณคดีสาร ซึ่ง
นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๕: ๕๕) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

. . .ท่านละเอียดกะเตียดเปนมैयाเช่นแม่	งานคิดแก้ก่อเกื้อเชื่อว่าหลาย
แม่ไม่มีใครแจ้งข่าวแพร่งพราย	น่าจะทายได้ว่าท่านเทียมมารดา
ไไหนหน้าทีโลมใจผัวให้ห่าน	สังหรให้ปติภานเชื้อวชาญกล้า
ไไหนจะปรุงเครื่องโอชโภชนา	บำรุงสามีพลให้ทนงาน

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายอรุณ บุญยมานพ ได้กล่าวเปรียบเทียบกับท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามเป็นภรรยาที่มีบทบาทหน้าที่คล้ายกับแม่ คือเป็นผู้ที่คอยดูแลช่วยเหลือและสนับสนุนท่านผู้นำทุกด้าน ทั้งเรื่องการบริหาร การเรือน และการงานด้านอื่นๆ เป็นต้น

และ ม. ตราโมท (๒๔๘๖: ๕๘) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

. . . ดูพนะท่านนายกรัฐมนตรี	ผดุงรักกรณีย์กวีเด่น
ท่านผู้หญิงสงเสริมเพิ่มบำเพ็ญ	ซึ่งสมเปนนุญบุญบารมี
หากท่านนายกเทียบทินกร	ท่านผู้หญิงสลิทธบวรศรี
หากท่านนายกเทียบธรรณี	ท่านผู้หญิงเป็นนทีหล่อสุธา

ม. ตราโมท ได้กล่าวไว้ว่าท่านผู้นำเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญแก่ภาษาและวรรณคดีเป็นอย่างดี อีกทั้งยังบำรุงรักษา และส่งเสริมการแต่งคำประพันธ์ให้แก่ประชาชนอีกด้วย ซึ่งท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามเป็นผู้ที่คอยส่งเสริมและสนับสนุนการแต่งคำประพันธ์ตามนโยบายของท่านผู้นำได้เป็นอย่างดี จนเรียกได้ว่าท่านผู้นำและท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นดั่งคู่บุญบารมีที่คอยเกี่ยวพันกัน ดังเช่น ดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ ผืนดินกับผืนน้ำ เป็นต้น

บารมีคือการสร้างคุณความดีซึ่งมีด้วยกันหลายประการ เช่น ทาน ศีล ปัญญา วิริยะ เมตตา อุเบกขา เป็นต้น ในวรรณคดีสารมโหฬารที่กล่าวยกย่องเรื่องการสร้างบารมีของจอมพล ป. พิบูลสงครามหลายด้าน ซึ่งจะขอยกตัวอย่างบทประพันธ์เรื่อง “กตัญญูกตเวทิต์” ของสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง (๒๔๘๖: ๗) ซึ่งได้กล่าวถึงการสร้างบารมีของจอมพล ป. พิบูลสงครามในด้านการส่งเสริมฐานะของสตรีไว้ดังนี้

. . . จอมพลพิบูลฯ วิริยะมาด	มณะกาดถกนชัย
ผู้ยากลำบากกลประลัย	ก็มีท้อระย่อเกรงฯ
. . . ผู้มานะมั่นวิริยะกล้า	นิจพาพิบูลผล
มอบให้ประชานิกรดล	จิตเอื้ออำนวยการสันติฯ
. . . ท่านรักและล้นมุทิตจิต	นิจคิดจะเมตตา
ท่านเปี่ยมมโนจะกรุณา	กิติให้สตรีผองฯ
ไม่ท้อจะสร้างวิริยะกิจ	สุภสิทธิ์จำนงปอง
ยกเกียรติสตรีกิตติผอง	พิสเช่นก็เพ็ญแซ

จากบทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นถึงความวิริยะหรือความเพียรพยายาม และความเมตตากรุณาของท่านผู้นำในความพยายามยกฐานะและบทบาทของสตรีให้มีศักดิ์มีศรีและมีเกียรติในสังคม จะเห็นได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงเป็นอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมฐานะของสตรีให้เท่าเทียมกับผู้ชาย เช่น การจัดตั้งกองทหารหญิง โรงเรียนนายร้อยหญิง เป็นต้น อีกทั้ง “ยังออกคำสั่งให้ชายยกย่องภรรยา ถ้าเป็นข้าราชการเกิดระหองระแหงกับภรรยาโดยไม่มีเหตุผล ถือว่าเป็นการผิดวินัย” (ทินพันธุ์ นาคะตะ, ๒๕๔๑: ๑๓๔-๑๓๕) นอกจากนี้ในวรรณคดีสารฉบับเดือนเกิดของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เขียนบทความเรื่องหนึ่งลงในวรรณคดีสาร โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “ตามหญิงจึงจะเจริญ” ซึ่งชื่อเรื่องแสดงให้เห็นถึงการยกย่องสตรีของท่านผู้นำได้เป็นอย่างดี เช่น กล่าวไว้ว่า “จัดหญิงเป็นสิ่งสวยงามและมีเกียรติ เช่น ดอกไม้ของชาติ และแม่พิมพ์ของชาติด้วยในเวลาเดียวกัน” หรือการ “เทียบหญิงเป็นเทพธิดาแห่งความเจริญของชาติ” นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้กล่าวชื่นชมท่านผู้หญิงละเอียดไว้ว่า

...บางวันฉันโกรธเพราะทำงานไม่สำเร็จดีได้ใจหวัง แต่พอมีเพียงมืออ่อนๆ ของเมียมาลูบหลังของฉันประกอกับเสียงออดอ้อนหวานๆ ขอให้ฉันระบับโทสะ ให้นึกถึงการที่คนเราย่อมมีอุปสัคบังหน้าเสมอ วอนให้ฉันมีมานะค่อยๆ ทำไปไม่ช้าก็สำหรับเพียงเท่านั้นฉันกลับได้สติและยิ้มได้... บัดนี้ ฉันกล้าพูดได้ว่าฉันเป็นคนทำอะไรด้วยใจ โทสะเพนนิสัยประจำตัว

(จอมพล ป. พิบูลสงคราม, ๒๕๕๖: ๒-๕)

๓. เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยม

จอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศใช้รัฐนิยม ๑๒ ฉบับ เพื่อกำหนดแนวทางหรือหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตนของประชาชนในยุคของการสร้างชาติ รัฐนิยมทั้ง ๑๒ ฉบับล้วนเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชนชาวไทยในขณะนั้น การโน้มน้าวให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือและปฏิบัติตามนับว่าเป็นเรื่องยากพอสมควร เนื่องจากประชาชนตั้งตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงแบบเบ็ดเสร็จเช่นนี้ กล่าวคือรัฐบาลกำหนดพฤติกรรมของประชาชนแบบรอบด้าน ตั้งแต่การแต่งกาย การประกอบอาชีพ การประพฤติปฏิบัติตนไปจนถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกาศใช้รัฐนิยม ๑๒ ฉบับ (กรมสาธารณสุข, ๒๕๕๖) ได้แก่

- ฉบับที่ ๑ เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ
- ฉบับที่ ๒ เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ
- ฉบับที่ ๓ เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย

- ฉบับที่ ๔ เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี
- ฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
- ฉบับที่ ๖ เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ
- ฉบับที่ ๗ เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ
- ฉบับที่ ๘ เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี
- ฉบับที่ ๙ เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี
- ฉบับที่ ๑๐ เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย
- ฉบับที่ ๑๑ เรื่องกิจประจำวันของคนไทย
- ฉบับที่ ๑๒ เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ

เป็นที่น่าสังเกตว่า รัฐนิยมมีลักษณะเช่นเดียวกับพระราชนิยมในสมัยก่อน ต่างกันตรงที่พระราชนิยมเป็นมติของพระมหากษัตริย์พระองค์เดียว ส่วนรัฐนิยมเป็นมติของรัฐซึ่งตั้งขึ้นโดยการอนุโลมตามมติมหาชน (สุรภูมิ ปัดไธสง, ๒๕๓๖: ๑๐๙) จึงอาจกล่าวได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความพยายามที่จะสร้างแบบแผนในการบริหารปกครองประเทศตามรูปแบบเดิมคือการออกพระราชกำหนดต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ที่ประชาชนจักต้องปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้ออกรัฐนิยมเพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือและเคารพศรัทธาต่ออำนาจของมหาชนเช่นเดียวกับอำนาจของพระมหากษัตริย์ในอดีต

หากพิจารณาถึงบริบทของสังคมภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จะเห็นได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ถูกลดบทบาทลงมาก อำนาจการบริหารปกครองประเทศตกอยู่ในมือของคณะบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งได้นำเอาแนวความคิดอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่คณะตน ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า “การใช้หลักรัฐนิยมนับเป็นการอ้างเพื่อการสร้าง ความชอบธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง ซึ่งอ้างโดยการสร้างชาติเป็นอุดมการณ์หลัก และได้นำเอาการสร้างชาติเข้ามาแทนที่การปกครองโดยกษัตริย์ การสร้างชาตินี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อประชาชนให้ความร่วมมือทำตามคำสั่งของรัฐบาล” (สุรภูมิ ปัดไธสง, ๒๕๓๖: ๑๑๐) แต่เนื่องจากคนไทยยังไม่คุ้นชินและปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงแบบเบ็ดเสร็จรอบด้านดังกล่าว ดังนั้นการประกาศใช้รัฐนิยมของรัฐบาลจึงไม่ค่อยได้ผลนัก “โดยเฉพาะในเรื่องการแต่งกายและกิจวัตรประจำวันของคนไทยพึงปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลต้องประกาศพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๓ และพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยต้องปฏิบัติตาม พ.ศ. ๒๔๘๔ ขึ้นเป็นกฎหมายบังคับให้ราษฎรปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐบาลกำหนด” (จุมพฏ เลขาพันธ์, ๒๕๔๓: ๖๙)

นอกจากการประกาศใช้กฎหมายบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแล้ว ยังมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอีกด้วย เรียกว่ารัฐบาลใช้ทั้งไม่อ่อนและไม่แข็งในการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งวรรณคดีสารได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่บทโฆษณาประชาสัมพันธ์เหล่านี้ด้วย โดยการเชิญชวนและชี้ให้เห็นข้อดีของการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบทประพันธ์ในวรรณคดีสารที่เชิญชวนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐธรรมนูญและชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญได้เป็นอย่างดี ได้แก่เรื่อง “สร้างชาติ” ของนายเชย สุนทรพิพิธ (๒๔๘๖: ๓๑-๓๓) ดังนี้

. . .บ้านเรือนมีอยู่ประจำ	นาไร่มีทำ	อีกปลูกผลไม้สวนครัว
กุงปลาในน้ำดำมัว	เปิดไถควายวัว	มีครบทุกอย่างทั้งหมด
ไม่เชื่อขอเงินไปดู	ทุกวันเข้าตรู่	ฉันทุณขึ้นเล่นเลี้ยงมัน
รดน้ำพรวนดินสนุกครัน	รู้สึกแข่งขัน	ชุ่มชื่นเบิกบานกายใจ
๘ น. เคารพธงไทย	ถือปืนนิสัย	เสียดแล้วอาบน้ำกินอาหาร
๙ น. ถึงที่ทำงาน	ซื้อขายตามถาน	พ่อค้าคนไทยไว้ลาย
เห็นใหม่ฉันท่างมากมาย	ไม่ต้องอดตาย	เรียกว่าสร้างตนสมบูรณ์
ผลนี้ย่อมจักอนุกุล	ให้ชาติเพิ่มพูน	กำลังพลังเข้มแข็ง
ฉันถือว่าราสตร์เป็นแรง	ชาติจะแข่งแกร่ง	ก็เพราะมวลราสตร์ร่วมมือ

เรื่อง “สร้างชาติ” เป็นเรื่อง que แสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนนโยบายรัฐธรรมนูญได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ชื่อเรื่องจนกระทั่งเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ เช่น การปลูกผักเลี้ยงสัตว์ การเคารพธงชาติ ตลอดจนกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญโดยการสร้างมโนภาพให้เกิดแก่ผู้อ่านว่าการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องที่สร้างความสุขให้แก่ผู้ปฏิบัติ และยังส่งผลไปสู่การสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรืองอีกทางหนึ่งด้วย แต่หากมองอีกแง่หนึ่งจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นการควบคุมร่างกายและพฤติกรรมของประชาชนให้ปฏิบัติตามแนวคิดของตน ภายใต้เหตุผลของการสร้างชาติและความเจริญของชาติบ้านเมือง อย่างไรก็ตามในวรรณคดีสารมีเรื่องการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐธรรมนูญของจอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่เป็นจำนวนมาก ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยม

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. เกิดเป็นไทย	นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	การได้เกิดเป็นคนไทยประเสริฐ เท่ากับได้เกิดบนสวรรค์	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. อโยคา ภูริสงขโย โยคาเว ชายเต ภูริ	พระนางเธอ ลักษมีลาวัณ	เรื่องการส่งเสริมความ ขยันหมั่นเพียร	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
๓. เรื่องสำหรับ ยุวชน	นาคะประทีป	ยุวชนควรปฏิบัติตนเป็นคนดี เพื่อสร้างความเจริญให้ชาติ บ้านเมือง	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
๔. เมื่อฉันเข้าสู่ พระมหานคร	นายสนิท ศตะกูระมะ	การปฏิบัติตามรัฐนิยมโดยการ สวมหมวก สวมรองเท้า	ร้อยกรอง	อินทร วิเชียร ฉันท์ ๑๑	ปีที่ ๑ เล่ม ๗
๕. สร้างชาติ	นายเชย สุนทรพิพิธ	การสนทนาระหว่างนายมั่นกับ นายคง เรื่องการเดินทางท่าน ผู้นำ คือมีบ้าน มีไร่นา ปลูกผัก ผลไม้ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เป็น การสร้างตนเองแบบสมบูรณ์ ราษฎรเป็นแรงกระตุ้นให้ชาติ เจริญ (คนเป็นกำลังของชาติ)	ร้อยกรอง	กลอน	ปีที่ ๑ เล่ม ๗
๖. สร้างชาติ (๒)	นายเชย สุนทรพิพิธ	การสนทนาระหว่างนายมั่นกับ นายคง เรื่องการแต่งงาน การ แต่งงานควรมีความพร้อมทั้ง อายุ การศึกษา อาชีพและ สุขภาพ เพื่อความเจริญสืบไป ของชาติในภายหน้า โดยการ เพิ่มเผ่าพันธุ์คนไทยที่มีคุณภาพ และมีคุณสมบัติที่ดี	ร้อยกรอง	กาพย์ ยานี ๑๑	ปีที่ ๑ เล่ม ๘

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๗. สร้างชาติ (๓)	นายเชย สุนทรพิพิธ	การสนทนาระหว่างนายมั่นกับ นายคง เรื่องการตั้งครุฑรั้วและ การฝากครุฑรั้วกับหมอ รวมทั้ง เรื่องการกินอยู่ การดำเนินชีวิต ตามรัฐนิยมของรัฐบาล	ร้อยกรอง	กลอน	ปีที่ ๑ เล่ม ๙
๘. สร้างชาติ (๔)	นายเชย สุนทรพิพิธ	การสนทนาระหว่างนายมั่นกับ นายคง เรื่องการเลี้ยงลูกให้มี ระเบียบวินัยทั้งเรื่องการกิน การนอน การศึกษาและ ศีลธรรม	ร้อยกรอง	กลอน	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๙. ชาติ เกียรติ วินัย กล่าวหาญ	จ. สุวรรณทัต	การส่งเสริมให้คนไทยรักชาติ รักเกียรติ มีวินัย และมีความ กล้าหาญ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
๑๐. เนื้อร้อง เพลงชาติ ๘๒	น. สารานุกรมประพันธ์	เนื้อเพลงชาติไทย	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๑
๑๑. วีรชน	ส. เปี่ยมพงศ์สานต์	สรรเสริญวีรชนคนไทยพร้อม ทั้งแสดงถึงความภาคภูมิใจใน ด้านต่างๆ เช่น ภูมิใจที่ได้เกิด เป็นคนไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ ภูมิใจในชาติพันธุ์ ภูมิใจในเอก ราชของชาติไทย ภูมิใจในพุทธ ศาสนา และภูมิใจในท่านผู้นำ เป็นต้น	ร้อยกรอง	ฉันท์ ชนิด ต่างๆ	ปีที่ ๒ เล่ม ๕
๑๒. ฟังตนเอง	ฉ. สารสาส	การดำรงชีวิตตามรัฐนิยม คือ ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ทำงาน ฟังพาดตนเองตามท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๖

๔. เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำ

หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๑๒ ฉบับแล้ว ใน พ.ศ. ๒๕๕๗ รัฐบาลได้ออกประกาศ กำหนดลักษณะนิสัยของประชาชนชาวไทยอีก ๑๔ ข้อ เรียกว่า “วีรกรรมของชาติไทย” ซึ่ง ข้อกำหนดที่น่าสนใจอยู่ที่ข้อ ๑๐ เรื่อง “คนไทยมีนิสัยว่าตามกันและตามผู้นำ” อาจพิจารณาได้ว่าการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กำหนดลักษณะนิสัยว่าตามกันและตามผู้นำขึ้นมาใช้เกิดจากการ “เผชิญกับปัญหาทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในกลุ่มผู้นำใหม่ด้วยตนเอง ปัญหาจากฝ่ายนิยมระบอบเก่า และปัญหาการนำรัฐบาลในระบบประชาธิปไตยที่ขาดพื้นฐานอันมั่นคงจากประชาชน” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๓๘: ๑๖๗) และเนื่องจากประเทศชาติกำลังเผชิญกับปัญหาดังกล่าว จอมพล ป. พิบูลสงคราม “จึงได้เน้นบทบาทเฉพาะตัวเองเป็นศูนย์กลางของความอยู่รอดของชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า ‘เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย’” (โสภ ฆานะมูล, ๒๕๔๖: ๑๖๙) มาใช้ในการบริหารปกครองประเทศเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติในขณะนั้น ดังนั้นจึงได้ประกาศใช้วีรกรรมทั้ง ๑๔ ข้อ ซึ่งประกอบด้วย

๑. ไทยรักไทยยิ่งกว่าชีวิต
๒. ไทยเป็นนักรบชั้นเยี่ยม
๓. ไทยเป็นชาติขยันในการกสิกรรม อุตสาหกรรม
๔. ไทยเป็นชาติชอบอยู่ดีกินดี
๕. ไทยเป็นชาติชอบแต่งตัวดี
๖. ไทยเป็นชาติปากกับใจตรงกัน
๗. ไทยเป็นชาติรักความสงบ
๘. ไทยเป็นชาติบูชาพุทธศาสนายิ่งชีวิต
๙. ไทยเป็นชาติยกย่องเด็ก ผู้หญิง และผู้ชรา
๑๐. ไทยเป็นชาติว่าตามกันและตามผู้นำ
๑๑. ไทยเป็นชาติเพาะปลูกอาหารไว้กินเอง
๑๒. ไทยเป็นชาติดีต่อมิตรที่ดีและร้ายที่สุดต่อศัตรู
๑๓. ไทยเป็นชาติซื่อสัตย์และกตัญญู
๑๔. ไทยเป็นชาติสะสมรดกไว้ให้แก่ลูกหลาน

การกำหนดลักษณะนิสัยของประชาชนชาวไทยทั้ง ๑๔ ข้อแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะสร้างภาพวิถีชีวิต ความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนใหม่ภายใต้กรอบของการสร้างชาติให้เป็นอารยประเทศ แต่จะเห็นได้ว่าลักษณะนิสัยที่สำคัญที่สุดของการสร้างชาติในยุคนี้คือข้อ

ที่ว่า “ไทยเป็นชาติที่ว่าตามกันและตามผู้นำ” หากจะพิจารณาถึงสาเหตุของการกำหนดลักษณะนิสัยว่าตามกันและตามผู้นำ อาจเกิดจากเหตุผลบางประการที่รัฐบาลไม่สามารถบอกกล่าวหรือเปิดเผยแก่ประชาชนได้ เนื่องจากอยู่ในภาวะสงครามและญี่ปุ่นซึ่งเป็นทั้งมิตรและศัตรูของชาติ อยู่ในระยะที่สามารถรับรู้ข่าวสารตลอดจนการดำเนินการป้องกันประเทศในด้านต่าง ๆ ของเรา ได้ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้กำหนดเป็นลักษณะนิสัยของคนไทยขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันประเทศทางหนึ่งและเป็นการสร้างชาติอีกทางหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (อ้างใน แกมสุข นุ่มนนท์, ๒๕๔๘: ๑๐๔-๑๐๕) ที่ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

...กิจการต่างๆ ที่เราได้กระทำมาเพื่อสู้สงครามนั้นบางอย่างประชาชนก็ทราบ บางอย่างก็ไม่ทราบ แต่ยอมเป็นธรรมดาที่เราจะบอกอะไรกันไม่ได้ในเมื่อศัตรูกำลังอยู่ในบ้านเมืองของเรา ดังนั้นประชาชนจึงอาจไม่ชอบรัฐบาลบ้างในกรณีที่ประชาชนถูกบังคับให้ทำการต่อสู้ญี่ปุ่นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งผมขออภัยว่ารัฐบาลจะบอกอะไรก็ได้ บอกได้แต่ให้ทำตามกันไปก็แล้วกัน... ในส่วนที่ประชาชนรู้สึกว่าคุณบีบบังคับนั้นแล้วเราควรจะเข้าใจกันให้ถูกว่ายิ่งประชาชนมองเห็นรัฐบาลชุดของผมบังคับมากเพียงไร นั่นเป็นสิ่งแสดงว่าประชาชนยิ่งจะต้องต่อต้านญี่ปุ่นมากเพียงนั้น... ขอให้เข้าใจเสียให้ถูกต้องว่า นั่นเป็นการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อช่วยรัฐบาลทำการต่อสู้ขัดขวางญี่ปุ่นโดยแท้

วิธธรรมของชาติไทย ๑๔ ข้อ ถูกนำมาเผยแพร่ในวรรณคดีสารเช่นเดียวกันกับรัฐนิยม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าวิธธรรมในข้อที่ ๑๐ ว่าด้วยเรื่อง “ไทยเป็นชาติที่ว่าตามกันและตามผู้นำ” จะถูกเน้นเป็นพิเศษ คือมีบทประพันธ์ที่สนับสนุนแนวความคิดนี้อยู่ในวรรณคดีสารเป็นจำนวนมาก ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบทประพันธ์เรื่อง “งูกินหาง” ของนายเชย สุนทรพิพิธ (๒๔๘๕: ๖-๗) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำได้อย่างชัดเจน ดังนี้

...ทุกทุกทางผู้นำปลุกทุกทุกทาง	จึงควรที่ตามหย่างจึงควรที่
เหตุครั้งนี้อาเพศเหตุครั้งนี้	จะปลอดภัยในวิถีจะปลอดภัย
เชื่อผู้นำทุกเมื่อเชื่อผู้นำ	หย่าสงสัยใจจำหย่าสงสัย
บอกสิ่งใดในนอกบอกสิ่งใด	จงทำตามท่านไปจงทำตาม

เรื่อง “งูกินหาง” ใช้รูปแบบการประพันธ์ประเภทกลอนกลบทซึ่งชื่อเรื่อง “งูกินหาง” หรือ “งูกินหาง” เป็นชื่อกลอนกลอักษรชนิดหนึ่ง วรรคหนึ่ง ๆ ต้องมีคำซ้ำกัน ๓ คู่ คือระหว่าง ๓ คำหน้ากับ ๓ คำสุดท้ายของวรรค กลอนกลบทมีลักษณะพิเศษคือการเล่นคำในแต่ละวรรค ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี เช่น เชื่อผู้นำทุกเมื่อเชื่อผู้นำ อย่าง

สงสัยใจจำอย่าสงสัย เป็นต้น เรื่อง “งูกลืนหาง” หากพิจารณาเพียงชื่อเรื่องและลักษณะคำประพันธ์จะพบว่าเป็นเรื่องที่ทำให้ความรู้ด้านการแต่งคำประพันธ์และสุนทรียรสเป็นอย่างดี เนื่องจากกลอนกลบทประเภทนี้เน้นการเล่นคำ ซ้ำคำ เพื่อเกิดการเน้นย้ำความหมาย แต่หากมองถึงเนื้อหาหรือจุดมุ่งหมายของเรื่องจะพบว่าเป็นเรื่องการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำ โดยลักษณะพิเศษของคำประพันธ์ประเภทนี้มีส่วนช่วยเน้นย้ำถึงอุดมการณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อถึงผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเรื่อง “งูกลืนหาง” เป็นบทประพันธ์ที่ช่วยสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามผู้นำโดยไม่ต้องพิจารณาถึงที่มาและเหตุผลซึ่งตรงตามกับวิธธรรมของชาติไทยในข้อคนไทยว่าตามกันและตามผู้นำได้เป็นอย่างดี และนอกจากเรื่อง “งูกลืนหาง” ของนายเชย สุนทรพิพิธยังมีเรื่องการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำในวรรณคดีสารอีกเป็นจำนวนมาก ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ เรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำ

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. กวียอม เฟื่องมองใน แฉ่งงาม	นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	กวีคือผู้มีปัญญา คือผู้ที่ปฏิบัติ ตามท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๒. มนุษยชาติ กับพฤษชาติ	พ.อ.น. สารานุกรมประพันธ์	มนุษย์เปรียบเหมือนต้นไม้ ประชาชนคือลำต้น กิ่ง ก้าน ใบ ส่วนผู้นำคือรากแก้วที่มี ความสำคัญต่อต้นไม้เป็นอย่างดี ดังนั้นประชาชนจึงควร ปฏิบัติตามท่านผู้นำซึ่งเป็นราก แก้วของประเทศ เพื่อความ เจริญของชาติ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
๓. ทางสอง แพร่ง	นายเชย สุนทรพิพิธ	เชิญชวนให้ประชาชนมีความ ขยันหมั่นเพียร ทำงาน ประกอบอาชีพและปฏิบัติตาม ท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอนหก	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๔. เชื้อผู้นำ	พ.ต.ต. พันธุ์ นีลวิชานนท์	การปฏิบัติตนตามแนวคิดของ ท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓
๕. ความรู้สึก ในวันชาติ	นายบุญ โรจนะบุรานนท์	การนำชาติฝ่าฝืนอุปสรรคโดย การทำตามท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๓

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๖. กุ๊กลิ้นห่าน	นายเชย สุนทรพิพิธ	เชิญชวนให้ประชาชนปฏิบัติ ตามท่านผู้นำเพื่อความ ปลอดภัยของบ้านเมือง	ร้อยกรอง	กลอน กลบท	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
๗. วีร ชนานุสรณ์	จ. สุวรรณทัต	สดุดีวีรชนไทย พร้อมทั้งให้คติ ว่าคนไทยควรรักและสามัคคีกัน และควรปฏิบัติตามท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	โคลงสี่ สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
๘. ผู้นำชาติ เรา	นายวิจิตร วิจิตรวาทการ	ประเทศชาติกำลังประสบกับภัย ต่างๆ ประชาชนควรสามัคคีกัน และปฏิบัติตามท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	โคลง กระทู้	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๙. ตามผู้นำ	นายเชย สุนทรพิพิธ	การปฏิบัติตนตามแนวคิดของ ท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๐. วรรณคดี รักเดียว	ก.ป. ประพันธ์ ไพรัชพากย์	ประชาชนควรมีความรักชาติ ในขณะที่ชาติมีภัย ควรปฏิบัติ ตามท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอนหก	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๒
๑๑. อธิฐาน	นายเพียร ราชธรรมนิเทศ	มีความภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคน ไทย และขอให้ได้เกิดเป็นคน ไทยในทุกชาติ และจะปฏิบัติ ตามท่านผู้นำเพื่อการสร้างชาติ ไทยให้เจริญ	ร้อยกรอง	กาพย์ยานี ๑๑, โคลง สี่สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๑๒. สร้าง บารมี	นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	สร้างบารมีตามแบบผู้นำ ประเทศชาติย่อมเจริญรุ่งเรือง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๑๓. ตามท่าน ผู้นำ	ท.ร. สว่างศรี	ประชาชนควรเดินตามและทำ ตามคำแนะนำของท่านผู้นำ	ร้อยกรอง	กลอนกล บทครอบ จักรวาล	ปีที่ ๒ เล่ม ๕
๑๔. ชาติ- ชีวิต	นายเชย สุนทรพิพิธ	คนเราเกิดมาเพื่อชาติ คือเดิน ตามผู้นำเพื่อความรุ่งเรืองของ ชาติ และเกิดมาเพื่อชีวิต คือ การรักชาติยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด	ร้อยกรอง	กลอนหก, กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๖
๑๕. วีรกรรม แห่งชาติไทย	จ. กสิกพันธุ์	วีรกรรมแห่งชาติไทย ๑๔ ข้อ	ร้อยกรอง	ฉันท์ชนิด ต่างๆ	ปีที่ ๒ เล่ม ๖

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑๖. วิถีธรรม แห่งชาติไทย	จ. สุวรรณทัต	วิถีธรรมแห่งชาติไทย ๑๔ ข้อ	ร้อยกรอง	ฉันท์ชนิด ต่างๆ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗
๑๗. นิราศ อพยพ	สุกรหัสน์	กล่าวถึงประเทศชาติในภาวะ สงคราม ประชาชนจึงต้อง อพยพจากบ้านไปพักที่อื่น ดังนั้นประชาชนชาวไทยควร สามัคคี และปฏิบัติตามท่าน ผู้นำ เพื่อความสงบและความ ปลอดภัยของชาติบ้านเมือง	ร้อยกรอง	กลอน สุภาพ	ปีที่ ๒ เล่ม ๘
๑๘. ยิ้มอย่าง ปรัชญา	เสฐียรโกเศศ	การปฏิบัติตนตามท่านผู้นำ เปรียบเสมือนการบรรเลงเพลง ตามวาทยากร เพลงที่บรรเลงก็ จะฟังไพเราะ เช่นเดียวกันกับ การปฏิบัติตนตามท่านผู้นำ ประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรือง	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๒

ภายหลังจากการเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงครามได้สถาปนาลัทธิ “ผู้นำ” ขึ้นมาใช้ในการบริหารจัดการประเทศ ทั้งนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้วิธีการสร้างภาพลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงบารมี ความสามารถและคุณธรรมของตนเองในฐานะของ “ผู้นำ” เพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการปกครองประเทศชาติและประชาชน อีกทั้งยังใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับฝ่ายนิยมระบอบเก่าที่พยายามรื้อฟื้นระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมา จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องสร้างและนำเสนอภาพลักษณ์และบารมีของ “ผู้นำ” ไปสู่ประชาชนทุกทาง หนังสือวรรณคดีสารซึ่งอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาลจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ภาพลักษณ์และบารมีของ “ผู้นำ” และสนับสนุนนโยบายด้านต่างๆ ของรัฐบาล โดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมและเชิญชวนให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐนิยมและปฏิบัติตามผู้นำ วรรณคดีสารได้นำเสนอภาพลักษณ์และนโยบายด้านต่างๆ เหล่านี้ผ่านทางบทประพันธ์รูปแบบต่างๆ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองตามนโยบายฟื้นฟูการประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่จะเห็นได้ว่าภายใต้ันโยบายฟื้นฟูการประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามกลับเต็มไปด้วยบทประพันธ์ที่มีท่าทีและน้ำเสียงของการสนับสนุนนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลอย่างชัดเจน

บทที่ ๕

วรรณคดีวิจารณ์ไทยในสมัยสร้างชาติ

วรรณคดีวิจารณ์เป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีโดยตรง กล่าวคือ การวิจารณ์เป็นหลักเกณฑ์หรือทฤษฎีที่ใช้ในการพิจารณาและประเมินคุณค่าของวรรณคดีว่ามีข้อเด่น ข้อด้อยอย่างไร เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและเข้าถึงอารมณ์ของเรื่องที่อ่านเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งตระหนักถึงคุณค่าของวรรณคดีไทยมากยิ่งขึ้น การศึกษาเรื่อง วรรณคดีวิจารณ์ไทยในสมัยสร้างชาติ จะศึกษาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. วรรณคดีวิจารณ์ไทยในสมัยสร้างชาติ
๒. หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร
๓. บทความวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร

วรรณคดีวิจารณ์ไทยในสมัยสร้างชาติ

การวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้เริ่มมีลักษณะเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง มีการรับทฤษฎีตะวันตกมาใช้เป็นแนวทางหรือหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจารณ์ผลงานการประพันธ์ประเภทต่างๆ โดยเฉพาะในสมัยสร้างชาติทางวัฒนธรรมภาษาไทยนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามมีนโยบายฟื้นฟูการประพันธ์ ซึ่งในการฟื้นฟูศิลปะการประพันธ์ทุกรูปแบบต้องอาศัยการวิจารณ์วรรณคดีเข้ามาช่วยในการศึกษา จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในยุคนี้เป็นระยะที่การวิจารณ์วรรณคดีมีความตื่นตัวกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น และอาจกล่าวได้ว่าสภาวะแวดล้อมทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณคดีโดยตรง เนื่องจากในระยะนี้การวิจารณ์วรรณคดีได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเต็มที่กำลัง และ “การวิจารณ์ก็มีส่วนในการรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก” (ธัญญา สังขพันธานนท์, ๒๕๒๙: ๒๙๗-๒๙๘)

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๒๓) กล่าวว่า “ในระยะที่ไทยกำลังอยู่ระหว่างการสร้างชาติไปสู่ความเป็นอารยประเทศตามนโยบายของ ‘ท่านผู้นำ’ นี้ เป็นระยะที่การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องในวรรณกรรมเป็นอย่างมาก นโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงถึงบทบาทของรัฐในการกำหนดแนวทางวรรณกรรม ทั้งนี้เพื่อจะสร้างยุคสมัยนั้นให้เป็นยุค ‘ทอง’ ของวรรณกรรมด้วย” การออกรัฐนิยมทั้ง ๑๒ ฉบับของคณะรัฐบาล เป็นเรื่องการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมให้เกิดแก่ประชาชนชาวไทยทั้งสิ้น โดยเฉพาะรัฐนิยมฉบับที่ ๙ ที่เป็นตัวกำหนดทิศทางของวงการ

วรรณคดีไทย ได้แก่ เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี รัฐนิยมฉบับนี้มุ่งส่งเสริมการใช้ภาษาไทยให้แพร่หลาย เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความสำคัญของภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง นโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีกฎเกณฑ์หลายอย่างที่บังคับความคิดและการเขียนของนักประพันธ์ไทย เช่น “พระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และการปรับปรุงวัฒนธรรมภาษาไทย ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ทำให้นักประพันธ์จำนวนไม่น้อยหยุดเขียนหนังสือไปพักหนึ่ง หรือบางคนก็เปลี่ยนแนวการเขียนไปเขียนตำราวิชาการแทนเพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะกันทางความคิดในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๗ นั้น” (อวยพร มลิทินทางกูร, ๒๕๑๘: ๑๐๓) อย่างไรก็ตาม วรรณคดีวิจารณ์ไทยในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗) เริ่มปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของงานวิจารณ์ที่มีแบบแผนและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาผลงานวรรณกรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางด้านต่างๆ ของสังคม เช่น มีการเรียนการสอนรายวิชาวรรณคดีวิจารณ์ในสถาบันการศึกษา มีการเขียนตำราเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ และมีการเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ลงในหนังสือพิมพ์และวารสารฉบับต่างๆ เป็นต้น “ถือได้ว่าเป็นยุคแห่งการวางรากฐานและรับอิทธิพลการวิจารณ์วรรณกรรมตามแบบตะวันตก” (ธัญญา สังขพันธ์านนท์, ๒๕๒๙: ๗๘)

ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยได้ออกหนังสือวรรณคดีสารตามนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม วรรณคดีสารจึงเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์เล่มสำคัญอีกเล่มหนึ่ง คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยกำหนดให้มีการเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ควบคู่กับการเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดี เนื่องจากเห็นว่า “วรรณคดีวิจารณ์เป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูและส่งเสริมวรรณคดี” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๕ก: ๑๖) การวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้ แม้จะเป็นเพียงระยะเริ่มต้นของการวิจารณ์อย่างมีหลักเกณฑ์ มีแนวคิดหรือทฤษฎีมารองรับอย่างชัดเจน แต่ก็มีผู้ให้ความสนใจในเรื่องการวิจารณ์วรรณคดีเป็นอย่างมาก ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๗ข: ๑) กล่าวไว้ว่า

. . . มีคนเคยปรารภกับฉันว่า วรรณคดีสารมีคำร้อยกรองมากเกินไปขอให้มีเรื่องวรรณคดีแผนกอื่น ๆ มากขึ้น คำปรารภนั้นมีมูลแห่งความจริงเพราะในขณะนั้นเป็นเวลาเริ่มแรก ที่วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยฟื้นฟูการประพันธ์ ก็เป็นธัมมดาอยู่เองที่จะมีผู้ประพันธ์คำร้อยกรองส่งมาเป็นจำนวนมาก แต่ในตอนท้ายนี้จะมีเรื่องแผนกอื่น ๆ อีกด้วยเป็นอันมาก เช่น เรื่องความรู้เกี่ยวกับวรรณคดี เรื่องสั้นและเรื่องวรรณคดีวิจารณ์ และข้อที่นายอินดีโดยเฉพา ก็คือมีบุคคลพายนอกแสดงความคิดเห็นยิ่งขึ้น กับทั้ง

ได้ปรากฏความสนใจในเรื่องหลักต่างๆ . . . ฉะนั้น ในวรรณคดีสารเล่มนี้จึงได้จัดให้มีวรรณคดีวิจารณ์แผนกต่างๆ เพื่อสนองความสนใจของประชาชนทั่วไป

ความตื่นตัวของประชาชนในเรื่องวรรณคดีวิจารณ์ ส่งผลให้คณะกรรมการวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยตระหนักถึงความต้องการในการศึกษาหาความรู้เรื่องวรรณคดีวิจารณ์ของผู้อ่านเป็นอย่างมาก จึงต้องเพิ่มพื้นที่ให้กับบทความด้านวรรณคดีวิจารณ์ในวรรณคดีสารมากยิ่งขึ้น จะสังเกตได้ว่าในระยะเริ่มแรกของวรรณคดีสารนั้นมีบทกวีนิพนธ์เป็นจำนวนมากเกือบตลอดทั้งเล่ม เรื่องวรรณคดีวิจารณ์มีจำนวนน้อย แต่ในวรรณคดีสารฉบับปีที่ ๒ เริ่มปรากฏให้เห็นว่าประชาชนให้ความสนใจเรื่องวรรณคดีวิจารณ์มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากบทวิจารณ์วรรณคดีที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ในขณะที่บทร้อยกรองมีจำนวนลดน้อยลงโดยลำดับ

บทวิจารณ์ในวรรณคดีสารมีเฉพาะบทวิจารณ์วรรณคดีโบราณเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นการทำตามนโยบายของวรรณคดีสมาคม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์และ “ฟื้นฟูการประพันธ์” แนวทางในการส่งเสริมความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์จึงถูกกำหนดไว้แล้วตามวัตถุประสงค์ของวรรณคดีสมาคมว่าต้องนำเสนอเรื่องหลักการวิจารณ์วรรณคดี ประวัตินักประพันธ์ ประวัติวรรณคดี และการวิจารณ์หนังสือเป็นเรื่องๆ ไป (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๕ก: ๑๐)

หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร

การวิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นศาสตร์อย่างประเทศตะวันตก การวิจารณ์ในประเทศไทยเป็นการวิจารณ์แต่เพียงผิวเผิน โดยเป็นการวิจารณ์หรือประเมินคุณค่าผลงานของผู้เขียนเอง หรือในกลุ่มของนักปราชญ์หรือผู้มีความรู้เท่านั้น ในสมัยที่ยังไม่มีการพิมพ์ การวิจารณ์วรรณคดีจึงถูกจำกัดอยู่เฉพาะในวงแคบดังที่ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (๒๕๓๒: ๕๓) กล่าวไว้ว่า “ในยุคอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังไม่มีการพิมพ์ เมื่อไม่มีการพิมพ์เผยแพร่วรรณคดี ผู้อ่านก็ยังมีน้อยทำให้ไม่เอื้อต่อการวิจารณ์” ประการสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ แต่เดิมไทยเราไม่มีประเพณีหรือวัฒนธรรมการวิจารณ์วรรณคดีอย่างตะวันตก อีกทั้งการวิจารณ์ผลงานของผู้อื่นก็ไม่ใช่ประเพณีหรือวัฒนธรรมของคนไทย ดังที่บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๑๔: ๕๙) กล่าวว่า “การทำให้คนตระหนักตกใจด้วยการมีความเห็นไม่ลงรอยกันเป็นการขาดสัมมาคารวะ” ดังนั้นการวิจารณ์จึงไม่ปรากฏสู่สาธารณชนอย่างเปิดเผยดังเช่นในปัจจุบัน

แม้ว่าการวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้ (พ.ศ. ๒๔๘๕) จะกระทำกันอย่างเปิดเผยและมีการเผยแพร่บทวิจารณ์สู่สาธารณชนมากยิ่งขึ้น แต่ผู้วิจารณ์ก็ยังจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้รู้และผู้ทรงคุณวุฒิเท่านั้น สาเหตุสำคัญอาจเกิดจากการขาดกรอบแนวคิดหรือหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการวิจารณ์วรรณคดี ดังนั้นในการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงกำหนดให้มีเรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีรวมอยู่ด้วย พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความยากลำบากในการวิจารณ์งานของผู้อื่นในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี จึงได้เขียนหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีลงเผยแพร่ในวรรณคดีสารเพื่อใช้เป็นแนวทางและหลักเกณฑ์ในการศึกษาพิจารณาคุณค่าของงานประพันธ์ ทรงเริ่มต้นด้วยการอธิบายความรู้เรื่องหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์วรรณคดี เพื่อเป็นการวางรากฐานให้ผู้อ่านเข้าใจถึงหลักแห่งการวิจารณ์วรรณคดีอย่างถูกต้อง ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๖: ๗๑-๗๒) กล่าวไว้ว่า

. . . ความยากลำบากในวรรณคดีวิพากษ์ ฉเพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบันหยุดที่ว่าไม่มีแบบหรือหลักเกณฑ์ตายตัว ครั้นจะติไปตามอัตโนมติของผู้ติ ผู้อ่านก็จะไม่เชื่อถือเป็นหลักฐาน เว้นแต่จะเคารพนับถือผู้ติเป็นการเฉพาะตัว และผู้ประพันธ์ก็คงจะไม่พอใจและไม่รับฟังข้อติอันจะพึงมี และโรคเกรงใจซึ่งระบาดหยุดหย่างแพร่หลายก็จะเข้ามาแทรกแซง. . . อันที่จริง ก็มีผู้ปรารถนาจับหยุดไม่น้อยว่าหยุดให้มีการวิจารณ์หนังสือต่าง ๆ ในหน้ากระดาษของวรรณคดีสาร การที่ฉันยังไม่ได้ลงมือกระทำก็เพราะเราจะต้องตกลงกันเสียก่อนในหลักเกณฑ์การวิพากษ์ ถ้ามีฉันนั้นก็อาจกระทบน้ำใจกันและทางเสียก็อาจมีมากกว่าทางได้. . . แต่เมื่อมีผู้ประสงค์จะให้ดำเนินการวิจารณ์ ฉันก็เห็นว่าควนจะเริ่มด้วยบรรยายหลักวรรณคดีวิพากษ์ทั่ว ๆ ไปเสียก่อน ทั้งนี้มีได้หมายความว่าผู้อื่นจะส่งบทวิจารณ์มาลงพิมพ์ในวรรณคดีสารไม่ได้ ตรงกันข้าม ฉันยินดีจะรับลงพิมพ์ให้ เพราะจะได้เป็นการเปิดโอกาสให้อภิปรายกันในเรื่องการวิจารณ์ และข้อสำคัญที่ทำอย่างไรจึงจะให้ประชาชนสนใจในเรื่องการวิจารณ์นี้

จะเห็นได้ว่า บรรณาธิการของวรรณคดีสารเริ่มให้ความสำคัญแก่การตั้งหลักเกณฑ์ของการวิจารณ์ ซึ่งเป็นเสมือน “ข้อตกลงเบื้องต้น” ที่วงวรรณคดีไทยจะต้องเริ่มมีความเข้าใจร่วมกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ว่าเป็นย่างก้าวที่สำคัญอย่างมากของพัฒนาการการวิจารณ์ไทย

นอกจากพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์แล้วในช่วงเวลาเดียวกันนี้ก็ได้มีวิทย์ ศิวะศรียานนท์ ซึ่งเป็นนักวิจารณ์รุ่นใหม่ในยุคนี้ ออกหนังสือเรื่องวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ ใน พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่ออธิบายหลักเกณฑ์และลักษณะของวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าได้เกิดกระแสการตื่นตัวด้านวรรณคดีวิจารณ์ โดย

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้ให้ความหมายของวรรณคดีวิจารณ์ไว้ว่า “วรรณคดีวิจารณ์ไม่ใช่การตัดสินว่าบทประพันธ์ชิ้นหนึ่งดีกว่าอีกชิ้นหนึ่ง แต่เป็นการสืบสวนและศึกษาลักษณะของบทประพันธ์นั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร” (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๕๔๑: ๓๐๖) นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีตามแนวทางตะวันตกไว้ตอนหนึ่งว่า

. . . การวิจารณ์มีอยู่สองตอนคือ การอธิบายลักษณะของหนังสือ และการวินิจฉัยค่าของหนังสือ มีนักวิจารณ์สมัยเก่า เช่น นักวิจารณ์ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ เช่น บัวโล แอดดิสัน และจอนสัน มีความเห็นว่าการวิจารณ์คือ การวินิจฉัยคุณค่าของหนังสือโดยไม่ต้องกังวลที่จะทำความเข้าใจในลักษณะของหนังสือนั้นเลย ส่วนนักวิจารณ์สมัยใหม่หลายคน เช่น ศาสตราจารย์ไมลตัน ผู้เขียน Shakespeare as a Dramatic Critic มีความเห็นว่าการวิจารณ์ที่แท้จริงจะเป็นการอธิบายลักษณะของหนังสือให้ผู้อ่านเข้าใจเท่านั้น นักวิจารณ์ไม่ควรจะวินิจฉัยค่าของหนังสือเลย

(วิทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๕๔๑: ๒๙๐)

จะเห็นได้ว่าการวิจารณ์วรรณคดีในอดีตได้แบ่ง “การวิจารณ์” ออกเป็นสองระดับออกจากกันอย่างชัดเจน คือระดับแรกเป็นการพิจารณาลักษณะของบทประพันธ์ว่ามีข้อดีข้อด้อยอย่างไร และระดับที่สอง คือการตัดสินหรือการประเมินค่าของบทประพันธ์ว่าดีและมีคุณค่าหรือไม่ ทั้งยังมีการใช้คำเรียกลักษณะการวิจารณ์ที่แตกต่างกัน อาทิ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ใช้คำว่า “วรรณคดีวิจารณ์” หมายถึง การพิจารณาหาข้อเท็จจริงและเหตุผลของบทประพันธ์ ส่วน “วรรณคดีวิพากษ์” ซึ่งหมายถึง การตัดสินบทประพันธ์ว่าดีหรือไม่ดี ส่วนวิทย์ ศิวะศรียานนท์ เห็นว่าทั้งการอธิบายลักษณะของหนังสือและการวินิจฉัยค่าของหนังสือถือเป็นการวิจารณ์

ต่อมาภายหลังจึงเริ่มมีการถกเถียงกันในเรื่องความหมายและลักษณะของวรรณคดีวิจารณ์ว่าควรมีการประเมินคุณค่าของวรรณคดีหรือไม่ และการประเมินคุณค่าของวรรณคดีควรกระทำอย่างไร เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการวิพากษ์และการวิจารณ์มีลักษณะคล้ายคลึงและเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น “จึงได้มีการอภิปรายถึงบทบาทของผู้วิจารณ์ และขอบเขตของการแสดงความคิดเห็นว่าอย่างไร แต่ไหนจึงเรียกว่าเป็นการวิจารณ์ (review) อย่างไร แต่ไหนจึงเรียกว่าเป็นการวิพากษ์ (criticism) แต่อย่างไรก็ดี คำว่าวรรณคดีวิพากษ์ (criticism) ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงใช้ในความหมายว่าการวิเคราะห์และตัดสินคุณค่าของบทประพันธ์ ก็ยังเป็นคำที่นิยมใช้กันน้อยกว่าคำว่าวรรณคดีวิจารณ์” (รินฤทัย สัจจพันธุ์, ๒๕๓๒: ๑๒๔)

การศึกษาหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ แนวทาง ได้แก่

๑. แนวทางการวิจารณ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์
๒. แนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองของนักวิชาการท่านอื่นๆ

๑. แนวทางการวิจารณ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ได้กำหนดแนวทางในการนำเสนอ บทความเรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดี โดยได้นำเอาหลักการวิจารณ์วรรณคดีตามแบบ ตะวันตกมาอธิบาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่านและผู้ที่มีความสนใจในด้าน วรรณคดีวิจารณ์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความรู้เรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์ตามแบบตะวันตกนี้ถือ ได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ในยุคนั้น ดังนั้นในการอธิบายความรู้เรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์ตามแนว ตะวันตก จึงใช้วิธีการอธิบายจากเรื่องที่ยากที่สุดไปถึงเรื่องที่ยากที่สุดตามลำดับ ดังที่พระเจ้า วรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๖ข: ๗๓) กล่าวไว้ว่า

...ฉันจะขอบรรยายจากง่ายไปหายาก เพราะมีความประสงค์จะให้ประชาชนผู้อ่าน สนใจกันในวงกว้างที่สุดที่จะเป็นไปได้ ในขั้นต้นฉันจะเก็บความจากหนังสือรสนิยม วรรณคดีของอาร์โนลด์ เบนเนตต์ Literary Taste by Arnold Bennett แล้วต่อไปจะได้ เก็บความจากบทประพันธ์ของศาสตราจารย์อะเบอร์ครอมบี ว่าด้วยวรรณคดีวิพากษ์ใน หนังสือเค้าโครงความรู้ปัจจุบัน Literary Criticism by Professor Abercrombie in the Outline of Modern Knowledge และต่อจากนั้น จะได้เก็บความจากหนังสือหลักวรรณ คดีวิพากษ์ของนายริชาร์ดส์ Principles of Literary Criticism by I.A. Richards ซึ่ง นับว่าเป็นหนังสือสมัยใหม่ในเรื่องนี้

จะเห็นได้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ริเริ่มนำการวิจารณ์แนว ตะวันตกที่ “สมัยใหม่” ที่สุด ณ ขณะนั้นมาอธิบายในวรรณคดีสาร ที่สำคัญก็คือแนวทางวิจารณ์ ใหม่ (New Criticism) ที่มี ไอ.เอ. ริชาร์ดส์เป็นหนึ่งในกลุ่มที่วิจารณ์แนวทางนี้

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นทั้งบรรณาธิการและนักเขียน ประจำวรรณคดีสาร ทรงมีความมุ่งมั่นเป็นอย่างยิ่งในการเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ให้ เป็นที่รู้จักของประชาชนโดยทั่วไป ทรงเขียนบทความเรื่อง “วรรณคดีวิพากษ์” ลงในวรรณคดี

สารเพื่ออธิบายความรู้เรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยตามแนวทฤษฎีตะวันตก มีทั้งหมด ๖ บท แบ่งเป็น บทที่ ๑ ว่าด้วยเรื่องหลักการวิจารณ์วรรณคดี บทที่ ๒ วรรณคดีวิพากษ์คืออะไร บทที่ ๓ อธิบายความหมายของศิลปะ วรรณศิลป์ วรรณคดีบริสุทธิ์และวรรณคดีประยุกต์ บทที่ ๔ อธิบายให้เห็นถึงลักษณะของภาษาในวรรณคดี บทที่ ๕ อธิบายหน้าที่ของวรรณคดี และบทที่ ๖ เป็นบทสรุปหลักการใหญ่ๆ ของทฤษฎีวรรณศิลป์

มีข้อน่าสังเกตว่าเรื่อง “วรรณคดีวิพากษ์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ เพิ่งจะนำมาเผยแพร่ลงในวรรณคดีสาร ฉบับปีที่ ๒ (สิงหาคม, ๒๔๙๖) เพราะหากลองพิจารณาดูแล้วจะพบว่าในฉบับปฐมฤกษ์ ปีที่ ๑ เล่ม ๑ (สิงหาคม, ๒๔๙๕) มีการลงบทความวิจารณ์วรรณคดีแนวประวัติทั้ง ๒ แนวทาง (การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ และการศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบ) และลงต่อเนื่องมาโดยตลอดในวรรณคดีสารฉบับถัดๆ มา แต่เรื่อง “วรรณคดีวิพากษ์” เพิ่งได้ลงในฉบับปีที่ ๒ ทั้งนี้อาจเกิดจากในช่วงปีแรก (ฉบับปีที่ ๑) ของวรรณคดีสารเป็นช่วงของการฟื้นฟูการประพันธ์ตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พื้นที่ส่วนใหญ่ของวรรณคดีสารจึงเป็นบทกวีนิพนธ์รูปแบบต่างๆ และมีเนื้อหาไปในทางส่งเสริมและสนับสนุนอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งการวิจารณ์แนวประวัติทั้ง ๒ แนวทางนั้นเป็นการวิจารณ์ที่มีเนื้อหาสนับสนุนอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างชัดเจนคือ พยายามชี้ให้ผู้อ่านเห็นถึงประวัติความเป็นมาอันยาวนานและยิ่งใหญ่ของประเทศชาติ จนก่อให้เกิดความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในชาติไทย เป็นต้น บทความวิจารณ์วรรณคดีแนวประวัติจึงได้ลงต่อเนื่องโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตามการวิจารณ์วรรณคดีก็ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นจากการอ่านบทความวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสาร ทำให้มีผู้สนใจศึกษาวิจารณ์วรรณคดีวิจารณ์มากยิ่งขึ้น และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและเป็นการจรรโลงภาษาและวรรณคดีไทยให้แพร่ขยายออกไปตามนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ จึงทรงเขียนบทความเรื่อง “วรรณคดีวิพากษ์” เพื่ออธิบายหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีลงเผยแพร่ในวรรณคดีสาร ทั้งยังได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวรรณคดีเข้าเป็นสมาชิกประจำวรรณคดีสมาคม เพื่อเป็นการขยายวงสาขาวิชาการเกี่ยวกับวรรณคดีไทยให้ขยายวงกว้างออกไปอีกด้วย

เรื่อง “วรรณคดีวิพากษ์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ มีทั้งหมด ๖ บท ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๑, ๒, ๖, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑ การอธิบายความรู้เรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดี ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ในวรรณคดีสาร ทั้ง ๖ บท มีเนื้อหาและลักษณะการนำเสนอ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕.๑ หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดี

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา/หัวข้อ	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. วรรณคดี วิพากษ์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	หลักการวิจารณ์วรรณคดี บทที่ ๑ รสนิยมวรรณคดี ประกอบด้วย ๑. ความมุ่งหมายในการอ่าน ๒. การอ่านหนังสือแบบ ฉบับ ๓. วิธีอ่านวรรณคดี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
๒. วรรณคดี วิพากษ์ บทที่ ๒	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	วรรณคดีวิพากษ์คืออะไร ๑. การวิพากษ์เป็นกิจการ วรรณคดีส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะ ๒. การวิพากษ์ช่วยทั้งการ ประพันธ์และการชมชื่น วรรณคดี ๓. วรรณคดีวิพากษ์ได้แก่ ทฤษฎีแห่งวรรณคดี และ การประเมินคุณค่าของ วรรณคดี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๒
๓. วรรณคดี วิพากษ์ บทที่ ๓ วรรณศิลป์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายความหมายของ ศิลปะ และวรรณศิลป์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๖
๔. วรรณคดี วิพากษ์ บทที่ ๓ (ต่อ)	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายความหมายของ วรรณคดีบริสุทธิ์และ วรรณคดีประยุกต์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๗
๕. วรรณคดี วิพากษ์ บทที่ ๔ ภาษาใน วรรณคดี	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายถึงลักษณะภาษาใน วรรณคดี ได้แก่ ๑. ภาษาในวรรณคดีเป็น เครื่องสื่อสาร ๒. ภาษาในวรรณคดีเป็น สัญลักษณ์ ๓. ค่าของคำในวรรณคดี ๔. ร้อยแก้วและกวีนิพนธ์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๘

ตารางที่ ๕.๑ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา/หัวข้อ	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๖. วรรณคดี วิพากษ์ บทที่ ๕ สารกับรูปและ หน้าที่แห่ง วรรณคดี	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	อธิบายความหมายของ วรรณคดี ได้แก่ ๑. สารแห่งวรรณคดี ๒. รูปแห่งวรรณคดี ๓. หน้าที่แห่งวรรณคดี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐
๗. วรรณคดี วิพากษ์ บทที่ ๖ สรุปหลัก วรรณศิลป์	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์	สรุปหลักการใหญ่ๆ แห่ง ทฤษฎีวรรณศิลป์ ๑. วรรณศิลป์เป็นศิลปะการ สื่อสารความชัดเจนหรือ ความรู้สึกนึกคิดของ ผู้ประพันธ์ด้วยภาษา ๒. การสื่อสารความชัดเจน คือ การแสดงภาพและ ความรู้สึกนึกคิดของ ผู้ประพันธ์เข้าไปในใจของ ผู้อ่าน ๓. ภาษาหรือถ้อยคำ จะสื่อสารความชัดเจนได้ ด้วยการสร้างภาพนึกคิด หรือจินตนาการ ๔. จินตนาการหรือการสร้าง ภาพความชัดเจนเกิดขึ้นจาก การใช้ภาษาหรือถ้อยคำทั้ง ในความหมายและในทาง เสียดสี ๕. การสื่อสารความชัดเจน คือการสื่อสารทั้งสาระ และเอกภาพของบท ประพันธ์ ๖. เมื่อวรรณคดีคือ ภาพที่ประกอบกันเป็น เอกภาพ วรรณคดีจะแสดง ให้เห็นถึงภาพความชัดเจนที่ แฝงนัยสำคัญไว้ในบท ประพันธ์นั้นๆ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๑

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์เริ่มต้นการอธิบายหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีด้วยการกล่าว “คำปรารภ” ถึงการวิจารณ์วรรณคดีว่ามีลักษณะอย่างไร และได้แบ่งการวิจารณ์วรรณคดีออกเป็น ๒ ส่วน คือวรรณคดีวิพากษ์และวรรณคดีวิจารณ์ นอกจากนี้ยังกล่าวว่าการวิจารณ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ (๒๔๘๖ข: ๗๐) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

...ในแผนการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยอันเป้นวัตถุประสงค์ของวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยและของวรรณคดีสาร ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของสมาคมนี้ได้มีวรรณคดีวิจารณ์กำหนดไว้ด้วย เพราะการประพันธ์จะเร็นทั้งในปริมาณและคุณภาพได้ ก็ด้วยอาศัยวรรณคดีวิจารณ์หรือการแสดงความคิดเห็นของผู้ที่มีคุณวุฒิซมบัณฑิตหนังสือที่จำหน่ายออกมา แต่การติชมมีหลายชั้นหลายชนิดด้วยกัน ตั้งแต่ข้อสังเกตสั้นๆ short notice การสำรวจตรวจความดู review ซึ่งได้แก่การวิจารณ์ตามความหมายของศัพท์ที่ใช้กันหยู่เน บัดนี้ “คำวิจารณ์” เปนอีกรูปหนึ่งของคำ “พิจารณา” ซึ่งหมายถึงการสอบสวนหาข้อเท็จจริงและเหตุผล ถ้าจะเทียบกับวิธีพิจารณาของศาลแล้ว ก็ยังไม่กินความถึงชั้นพิพากษา แต่คริติซิซึม criticism รวมทั้งการพิพากษาบทประพันธ์ด้วยว่าเป้นบทประพันธ์ที่ดีหรือไม่ดี หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ เป้นบทประพันธ์ที่มีค่า หรือไม่มีค่า ฉนจึงใช้คำว่า วรรณคดีวิพากษ์

ข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ได้แสดงแนวทางการวิจารณ์ว่ามีหลายระดับ คือระดับแรกเป็นข้อสังเกต (short notice) ระดับที่สองคือการสำรวจตรวจความ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าการปริทัศน์หนังสือ (review) ระดับที่สาม การวิจารณ์คือการพิจารณาตัวบทในด้านต่างๆ และระดับที่สี่ คือการพิพากษา (criticism) ซึ่งต่อมาพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ใช้คำว่า “การวิพากษ์”

ในบทแรก (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๑) การศึกษาหลักเกณฑ์การวิจารณ์ เรื่อง “รสนิยมวรรณคดี” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ พบว่า รสนิยมวรรณคดีคือความรู้สึกประทับใจ ซาบซึ้งใจ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจต่างๆ ที่เกิดจากการรับรสของการอ่านวรรณคดี รสของวรรณคดีเกิดจากภาษาหรือถ้อยคำที่สามารถแสดงให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงภาพพจน์หรือจินตนาการ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ เป็นต้น การอ่านวรรณคดีจึงควรอ่านด้วยความพิณีพิเคราะห์ เนื่องจากคุณค่าของวรรณคดีอยู่ที่ถ้อยคำและเนื้อความอันละเอียด รสนิยมวรรณคดีจะเกิดขึ้นได้จากการอ่านหนังสือแบบฉบับ (classic) เนื่องจาก “หนังสือแบบฉบับเป็นหนังสือที่ให้ความชื่นชมอย่างซาบซึ้งและยั่งยืน และความ

บันเทิงดังกล่าวเป็นของไม่ตาย ถ้าเราหวังจะได้รับรสแห่งความบันเทิงดังกล่าว เราก็ต้องอบรมตัวเราเองให้ขึ้นสู่ฐานะที่จะรู้สึกชมชื่นในวรรณคดีแบบฉบับได้” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๙๖ข: ๗๘)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าการอ่านวรรณคดี ควรอ่านโดยพิณิจพิเคราะห์หรืออ่านอย่างละเอียด (close reading) คืออ่านโดยพิจารณาความหมายของถ้อยคำอย่างพิณิจพิเคราะห์ เนื่องจากคำแต่ละคำย่อมแสดงความหมาย จินตภาพ และอารมณ์ความรู้สึกต่างกัน ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๙๖ข: ๘๑) กล่าวไว้ว่า

...ความข้อหนึ่งจะพูดได้หลายอย่าง เช่น ฉันทกินข้าว ฉันทรับประทานข้าว ฉันทรับข้าว เหล่านี้ มักจะถือกันว่ามีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่ว่าเป็นคำสุภาพมากน้อยกว่ากันเท่านั้น แต่อันที่จริงถ้าจะพูดในแง่สวรรณคดีโดยแท้แล้วมีความหรือความหมายที่ละเอียดสุขุมต่างกันด้วย ฉันทกินข้าว มีความหมายกลาง ๆ คือ หมายถึงการกระทำที่กินข้าว ฉันทรับประทานข้าว มีความหมายแสดงถึงอาการที่กินข้าวคือ กินในอาการที่เรียบร้อยเป็นกิจจะลักษณะ ฉันทรับข้าว ก็หมายถึงอาการที่กินคือ กินสักแต่ว่ากิน ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีอาการสุภาพเรียบร้อยดังนี้ เป็นต้น

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพิจารณาคำอย่างละเอียด คือคำที่อ่านเผิน ๆ อาจมีความหมายเหมือนกัน แต่หากพิจารณาในทางวรรณคดีอาจมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้งผู้ประพันธ์และผู้อ่านย่อมต้องมีความรู้เรื่องความหมายของคำอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ยังแสดงให้เห็นถึงการใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันแต่มีเสียงต่างกัน ซึ่งผู้อ่านต้องใช้ความละเอียดในการอ่านเพื่อรับรสความหมาย และอารมณ์ความรู้สึกของบทประพันธ์ ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๙๖ข: ๘๒) ได้กล่าวไว้ว่า

...คำต่าง ๆ ซึ่งนับว่ามีความหมายอย่างเดียวกัน เช่น คำที่มีความหมาย งาม ซึ่งเรามีคำใช้ใหญ่ในภาษาไทยเป็นจำนวนมากนั้นก็เห็นได้ว่ามีความหมายละเอียดสุขุมต่างกันแสดงถึงอาการที่งามต่างกัน ถ้าเป็นคำไทยควมเราก็พอจะรู้สึกขึ้นได้ว่ามีความหมายต่างกัน เช่น สวยงาม งดงาม ดึงงาม เหล่านี้ ก็ทำให้เรารู้สึกแล้วว่ามีความหมายต่างกัน แต่ถ้าจะชักตัวอย่างคำที่มาจากภาษาอื่น เช่น ลาวันย์ วิจิตร วิไล โสภณ โสภา เหล่านี้ ก็มักจะแปลกันว่า งาม ทั้งนี้ แต่อันที่จริงมีความหมายถึงอาการที่งามต่างกัน ลาวันย์ แต่

ก่อนเขียน ลาวรรณ ท่านเคยอธิบายไว้ว่า ลา แปลว่า คลายหรืออ่อน วรรณ แปลว่า สี หรือฉวีวรรณ ลาวรรณ จึงแปลว่า งามอย่างผิวสีอ่อน บัดนี้เขียนตามสันสกฤตว่า ลาวันย์ ลาวัน แปลว่า เค็ม ลาวันย์ จึงมีความหมายว่า งามอย่างมีรส หย่างมีชีวิตชีวา งามน่ารัก น่าชม ที่อังกฤษเรียกว่า charm วิจิตร ตามศัพท์หมายความว่า ระบายสีต่างๆ งามหย่าง แปลประหลาดน่าพิศวง วิไล แปลว่างามหย่างผุดผ่อง เช่น วิไลวรรณ แปลว่า มีผิวผุดผ่อง โสภณ แปลว่า งามหย่างเปล่งแสง โสภา แปลว่า งามหย่างผ่องใส

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในภาษาไทยและภาษาที่ไทยยืมมาใช้จากต่างประเทศ มีคำไวพจน์หรือคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันอยู่เป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าหากผู้อ่านพิจารณาเสียงของคำซึ่งมีความแตกต่างกัน จะทำให้เกิดจินตภาพและอารมณ์ความรู้สึกอันละเอียดอ่อนแตกต่างกันอีกด้วย เช่น คำว่า “โสภณ กับ โสภา เป็นคำเดียวกัน ต่างกันแค่รูปเท่านั้น ความหมายที่ต่างกันเกิดจากเสียง เสียงที่กระทบหูผู้ฟังไม่ได้สร้างความไพเราะขึ้นเท่านั้น แต่ทำให้ความหมายของคำต่างออกไปด้วย ทั้งยังทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสะเทือนใจไปกับเสียงและความหมายที่ได้สัมผัส” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๖ข: ๘๒-๘๓) ดังนั้น รสนิยมวรรณคดีจึงเป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก ที่เกิดจากการรับรสรวรรณคดีผ่านถ้อยคำ เสียง และความหมายที่ผู้ประพันธ์มุ่งแสดงอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจของตนเอง เมื่อผู้อ่านสัมผัสถึงอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจของผู้ประพันธ์ และเกิดความรู้สึกต่างๆ ร่วมไปกับผู้ประพันธ์ นั้นหมายความว่า ผู้อ่านได้เข้าถึงรสนิยมของวรรณคดีแล้ว ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๖ข: ๘๔-๘๕) ได้กล่าวไว้ว่า

. . .เมื่อผู้อ่านได้รับรสรวรรณคดีแล้วก็รู้สึกซาบซึ้งในจิตใจ ได้รับคติข้อคิดและความรู้สึกนึกคิดหย่างซึ่งสะเทือนใจ ทำให้เห็นว่าโลกและชีวิตมีความงามสิ่งหย่างไรราว ทำให้จิตใจกว้างขวางและมีกำลังใจอันประกอบด้วยความเลื่อมใส ความกล้าหาญ ความรัก ความหยากรู้หยากเห็น ความกะหายหาสิ่งที่ยาม นี้แหละคือรสนิยมวรรณคดี

ข้อความในบทนี้ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นคุณค่าทางวรรณคดีที่มีต่อชีวิต ซึ่งนับเป็นการวางพื้นฐานของการศึกษาวรรณคดี

จึงอาจสรุปได้ว่ารสนิยมวรรณคดี หมายถึงอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจต่างๆ ที่ได้รับจากรวรรณคดี ได้แก่ ความซาบซึ้งในจิตใจ คติข้อคิดและความรู้สึกสะเทือนใจ ตลอดจนความรู้สึกศรัทธา ความเลื่อมใส ความกล้าหาญ ความรัก ความอยากรู้อยากเห็น และความสวยงามในมุมต่างๆ ของโลกและชีวิตมนุษย์ ซึ่งผู้อ่านจะรับรสนิยมวรรณคดีได้ก็ด้วยอาศัยการ

อ่านวรรณคดีอย่างพิณีพิเคราะห์ คือการอ่านโดยละเอียด (close reading) เพื่อพิจารณาถึงเสียงและความหมายของคำ เนื่องจากคำแต่ละคำมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ให้จินตภาพและอารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างกัน ดังนั้นการอ่านอย่างพิณีพิเคราะห์จึงเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเข้าถึงรสนิยมของวรรณคดี

การวิจารณ์ในบทนี้แสดงให้เห็นว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้นำทฤษฎีการวิจารณ์แนวใหม่ (New Criticism) ของ ไอ. เอ. ริชาร์ดส์ มาใช้ในการศึกษาดังที่ได้กล่าวไว้ในคำปรารภข้างต้นว่า “ฉันจะขอบรรยายจากง่ายไปหายาก. . . และจะเก็บความจากหนังสือ หลักวรรณคดีวิพากษ์ของนายริชาร์ดส์ Principles of Literary Criticism by I.A. Richards ซึ่งนับว่าเป็นหนังสือสมัยใหม่ในเรื่องนี้” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๖: ๗๓) การวิจารณ์แนวใหม่ (New Criticism) ถือได้ว่าเป็นทฤษฎีใหม่สำหรับการวิจารณ์วรรณคดีไทยในยุคนี้ เนื่องจากการวิจารณ์วรรณคดีไทยในอดีตให้ความสำคัญแก่การศึกษาประวัติความเป็นมาของผู้ประพันธ์ และประวัติความเป็นมาของบทประพันธ์ ซึ่งต่างจากการวิจารณ์แนวใหม่ (New Criticism) ที่มุ่งศึกษาเฉพาะตัวบทประพันธ์โดยไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ปัจจัยภายนอก ดังที่ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ (๒๕๔๕: ๓๙๓-๓๙๔) ได้อธิบายถึงลักษณะของการวิจารณ์แนวใหม่ (New Criticism) ไว้ดังนี้

. . . การวิจารณ์แนวนี้ปฏิเสธวิธีการวิจารณ์วรรณกรรมของพวกนักวิจารณ์แนวประวัติที่มุ่งศึกษาเฉพาะปัจจัยภายนอกของวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ชีวิตประวัติของผู้แต่ง ทั้งในแง่ของเจตนาของผู้แต่ง หรืออิทธิพลทางความคิดที่ผู้แต่งได้รับสิ่งเหล่านี้ New Criticism ถือว่าไม่ใช่หัวใจของวรรณกรรม และเห็นว่าต้องให้ความสำคัญแก่นวนวรรณกรรมเป็นหลัก วรรณกรรมในแต่ละชิ้นมีความสมบูรณ์โดยตัวของมันเอง วิธีการศึกษาวรรณกรรมของนักวิจารณ์แนวนี้จึงเน้นที่การอ่านงานวรรณกรรมอย่างพิณีพิเคราะห์ (close reading) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในงานวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นจินตภาพ (imagery) สัญลักษณ์ (symbol) อุปมาอุปไมย (metaphor and simile) ตัวละคร สถานที่ โครงเรื่อง เพื่อค้นหาเอกภาพของความหมายและแก่นของเรื่อง (theme)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาวรรณคดีต้องอาศัยหลักเกณฑ์การอ่านโดยการ “พิณีพิเคราะห์” (close reading) ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าเป็นการ “อ่านละเอียด” ตามแนวทางของการวิจารณ์แนวใหม่ (New Criticism) ที่มุ่งพิจารณาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์มากกว่าการศึกษาประวัติความเป็นมาหรือเนื้อหาของเรื่อง อย่างไรก็ตามจะตั้งข้อสังเกตได้ว่า แม้พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์จะใช้แนวทางวิจารณ์แนวใหม่ในการสร้างหลักเกณฑ์

การวิจารณ์ แต่ก็ไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าวิธีการวิจารณ์ดังกล่าวเป็นแนวทางของ “การวิจารณ์
แนวใหม่”

บทที่ ๒ (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๒) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เริ่มต้น
ด้วยการเสนอความคิดของโซกราตีส (Socrates) นักปรัชญาชาวกรีก โซกราตีสชี้ให้เห็นว่า
กิจกรรมการประพันธ์วรรณคดีและการวิพากษ์วรรณคดีเป็นกิจกรรม ๒ ส่วนที่ต้องแยกออกจาก
กัน เนื่องจากการประพันธ์วรรณคดีอาศัยความจรรโลงใจ หรือแรงบันดาลใจ ส่วนการวิพากษ์
วรรณคดีอาศัยวิวิจารณ์ญาณ (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๖ค: ๖๔-
๖๕) จากนั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นว่า วรรณคดีวิพากษ์
เป็นเรื่องสำคัญมากที่ทำให้วรรณคดีรุ่งเรือง กล่าวคือทั้งในด้านการประพันธ์และการชื่นชม
วรรณคดี

ในหัวข้อ “วรรณคดีวิพากษ์คืออะไร” พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์
ได้อธิบายให้เห็นถึงความหมายของวรรณคดีวิพากษ์ที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดี
ไทยในยุคนี้ เนื่องจากในอดีตไทยเรายังไม่มีหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีที่เป็นศาสตร์แขนง
หนึ่งอย่างตะวันตก การวิจารณ์วรรณคดีไทยทำกันแต่เพียงผิวเผินและจะวิจารณ์เฉพาะงาน
ประพันธ์ของตนเองหรือผู้ที่รู้จักใกล้ชิดกัน อีกทั้งการวิจารณ์วรรณคดียังถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่ม
ผู้รู้หรือนักปราชญ์ราชบัณฑิตเท่านั้น เมื่อเราไม่มีหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีก็เป็นเรื่องยาก
ในการจะไปตีชมผลงานของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผลมารองรับ ดังนั้นในยุคของการฟื้นฟูการ
ประพันธ์นี้พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ จึงได้นำหลักเกณฑ์การวิจารณ์
วรรณคดีตามแนวทางของตะวันตกมาแสดงให้เห็นถึงความหมายและแนวทางการวิจารณ์
วรรณคดี ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๖ค: ๗๑) ได้กล่าวไว้ว่า
วรรณคดีวิพากษ์มี ๒ ส่วนคือ ๑. ทฤษฎีแห่งวรรณคดี หมายถึง “วิธีพินิจพิเคราะห์วรรณคดี”
และ ๒. การประเมินค่า หมายถึง “การพิจารณาคุณค่าของวรรณคดีแต่ละชิ้น” ดังนี้

. . . ในประการแรก ย่อมถามปัญหา เช่น วรรณคดีหมายความว่าอะไร วรรณคดีทุกชนิด
มีลักษณะอันร่วมกันอย่างไร และการหน้าที่ function ของวรรณคดีมีอยู่อย่างไร ทั้งนี้
ถึงใช้วิธีพินิจพิเคราะห์วรรณคดีที่มีมาแล้วแต่อดีต การสืบสวนเพื่อตอบปัญหาดังที่กล่าว
มาเรียกว่า ทริสต์แห่งวรรณคดี. . . แต่นอกจากนี้ ยังมีการพิจารณาคูณค่าของวรรณคดีแต่
ละชิ้น การพิจารณาคูณค่าของวรรณคดีแต่ละชิ้นนี้และเรียกว่า การวิพากษ์โดยเฉพาะ
และข้อที่พิจารณาเป็นสำคัญก็คือ ท่วงทำนอง style ซึ่งรวมทั้งอารมณ์ mood ในการแต่ง
เจตนาอารมณ์ spirit ในการแต่ง และการเลือกเนื้อความ matter ตลอดจนวิธีวิชาการ
technique และภาษาที่ใช้

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้แยกความหมายของทฤษฎีวรรณคดีและการวิพากษ์ออกจากกัน กล่าวคือทฤษฎีวรรณคดีหมายถึงการอธิบายความหมายโดยทั่วไปของวรรณคดีว่ามีลักษณะอย่างไร และวรรณคดีเหล่านั้นทำหน้าที่อะไร เป็นต้น ส่วนการวิพากษ์ หมายถึงการพิจารณาคุณค่าของวรรณคดีเฉพาะเรื่อง ซึ่งหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีที่ได้นำเสนอมาช่วยให้อ่านและผู้อ่านเห็นคุณค่าของวรรณคดีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์วรรณคดี และแสดงให้เห็นถึงศิลปะในการประพันธ์ ทำให้ผู้อ่านได้รับรสจากการอ่านวรรณคดีอย่างลึกซึ้ง ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๖ค: ๗๐) ได้กล่าวไว้ว่า

...เมื่อนักประพันธ์รู้สึกขึ้นว่าใช้วิธีพูดหย่างนี้ดีกว่าหย่างนั้น และเมื่อผู้อ่านวรรณคดีชอบวิธีพูดหย่างนี้มากกว่าวิธีพูดหย่างนั้นนั้นก็เข้าขีดการวิพากษ์แล้ว แต่การวิพากษ์โดยแท้ก็ก้าวหย่างออกไปอีกชั้นหนึ่ง คือไม่ใช่จะติชมตามอำเภอใจ หากแสดงลักษณะที่ดีและไม่ดีด้วยเหตุผล... คุณค่าของการวิพากษ์จึงอยู่ที่การช่วยให้อ่านประพันธ์สามาถใช้กำลังความสามาถของตนในการสร้างวรรณคดีในทางที่ได้ผลดีที่สุด และชอบด้วยเหตุผลที่สุด และสำหรับผู้อ่านก็เช่นเดียวกัน การวิพากษ์จะช่วยให้ผู้อ่านชมชื่นวรรณคดีให้ได้รสนหย่างดีที่ที่สุด

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการวิพากษ์ในความหมายของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ คือการแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องหนึ่ง ๆ ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยการแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ของเรื่องนั้น ๆ อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการวิพากษ์วรรณคดีไว้ว่า การวิพากษ์เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการประพันธ์ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้อ่านเกิดความเข้าใจ และสัมผัสได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ ดังนั้นการวิพากษ์จึงเป็นหลักเกณฑ์สำคัญที่ใช้ประเมินคุณค่าของวรรณคดีในยุคนี้ โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

๑. ท่วงทำนองหรือลีลา (style)
๒. อารมณ์ในการประพันธ์ (mood)
๓. เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายในการประพันธ์ (spirit)
๔. การเลือกเนื้อความ (matter)
๕. กลวิธีในการประพันธ์ (technique)
๖. ภาษา

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าเรื่อง “วรรณคดีวิพากษ์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ไม่ได้แสดงอรรถาธิบายหลักเกณฑ์ดังกล่าวอย่างละเอียดว่าลีลา อารมณ์ ความมุ่งหมาย และเนื้อความมีความหมายว่าอย่างไร

บทที่ ๓ (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๖, ๗) กล่าวถึงเรื่อง “วรรณศิลป์” และ “วรรณคดีบริสุทธิ์และวรรณคดีประยุกต์” พบว่า ในเรื่อง “วรรณศิลป์” พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์กล่าวถึงแต่เพียงเล็กน้อย และไม่ได้อธิบายความหมายหรือชี้ให้เห็นถึงลักษณะของการใช้ถ้อยคำว่าแบบไหน อย่างไรถึงจะเรียกได้ว่ามีวรรณศิลป์ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๗ก: ๘๙) ตอนหนึ่งว่า

. . . วรรณคดีนั้นเป็นศิลปะซึ่งทำการแสดงด้วยถ้อยคำโดยฉพาะ และถ้อยคำที่ว่านี้ไม่ใช่ฉพาะถ้อยคำที่อ่านเห็นด้วยตาเท่านั้น แต่เป็นถ้อยคำซึ่งฟังได้ด้วยหูด้วย ฉเพาะอย่างยิ่งในกวีนิพนธ์จะต้องเป็นถ้อยคำซึ่งเมื่ออ่านออกมาดังๆ แล้วจะมีความไพเราะเสนาะโสต

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า วรรณศิลป์ในความหมายของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ คือภาษาหรือถ้อยคำที่มีจินตภาพและมีความไพเราะเสนาะหู กล่าวคือ วรรณคดีเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ ดังนั้นในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ต้องอาศัยวรรณศิลป์ คือภาษาที่แสดงให้ผู้อ่านเห็นภาพและสัมผัสได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ประพันธ์ ซึ่งวรรณศิลป์ที่ใช้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ประพันธ์นี้เรียกว่า “วรรณศิลป์บริสุทธิ์ pure art” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๗ค: ๘๓) เมื่อกล่าวถึงวรรณศิลป์บริสุทธิ์ (pure art) ย่อมต้องนึกถึงวรรณศิลป์ประยุกต์ (applied art) ด้วย เนื่องจากคำ ๒ คำนี้เป็นคำที่ใช้คู่กันมาเช่นเดียวกับคำว่า วรรณคดีบริสุทธิ์และวรรณคดีประยุกต์

วรรณคดีบริสุทธิ์และวรรณคดีประยุกต์ เป็นวรรณคดีที่มีความแตกต่างกันด้านจุดมุ่งหมายของการประพันธ์ กล่าวคือ วรรณคดีบริสุทธิ์มุ่งแสดงอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ประพันธ์ ในขณะที่วรรณคดีประยุกต์มีจุดมุ่งหมายในการให้ความรู้หรือชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง เช่น การอบรมสั่งสอน หรือการกล่าวยกย่องสรรเสริญ สดุดีวีรชน เป็นต้น การศึกษาเรื่อง “วรรณคดีบริสุทธิ์และวรรณคดีประยุกต์” พบว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๗ค: ๘๕-๘๖) ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของวรรณคดีบริสุทธิ์ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

. . .วรรณคดีบริสุทธิ์มีความมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ให้ผู้อ่านรู้สึกนึกคิดตามโดยไม่หวังประโยชน์อย่างอื่น เช่น เมื่อเราเห็นภูมิประเทศแห่งหนึ่ง ถ้าเราเล็งดูภูมิประเทศนั้นด้วยสายตาของชาวนา เราก็จะเล็งดูว่าที่ดินนั้นจะทำนาได้ดีหรือไม่ นี่เป็นการเล็งดูในแง่ผลประโยชน์ แต่ถ้าเราเล็งดูภูมิประเทศนั้นเพื่อชมความสวยงามอันทำให้เรามีความรู้สึกแรงกล้าจนกระทั่งใครจะระบายความรู้สึกนั้นออกมาเป็นถ้อยคำ เพื่อให้คนอื่นได้ชมความงามนั้นเช่นเดียวกับตัวเราเองแล้วนั้นแหละ เป็นความรู้สึกซึ่งถ้าจะใช้ภาสวិชาการก็คือ ความชัดเจน experience อันจะเป็นข้อความที่เราจะแต่งวรรณคดีบริสุทธิ์ขึ้นได้

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของวรรณคดีบริสุทธิ์ไว้อย่างชัดเจนว่า บทประพันธ์ที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจของผู้ประพันธ์ ดังตัวอย่างข้างต้นที่กล่าวถึงการชื่นชมความงามของภูมิประเทศ จนเกิดความรู้สึกอันแรงกล้าที่อยากจะถ่ายทอดภาพและอารมณ์ที่รู้สึกที่ได้รับจากการชื่นชมความงามเหล่านั้น ซึ่งเรื่องที่เกิดจากการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ในลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “วรรณคดีบริสุทธิ์”

บทที่ ๔ (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๙) เรื่อง “ภาษาในวรรณคดี” จากการศึกษาหลักเกณฑ์การวิจารณ์เรื่อง “ภาษาในวรรณคดี” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พบว่าภาษาในวรรณคดีคือภาษาที่ประกอบด้วยความหมายและเสียงตามหลักวรรณศิลป์ กล่าวคือความหมายของภาษาประกอบด้วยความหมายตามไวยากรณ์และความหมายเชิงอุปมาหรือความหมายโดยนัย ส่วนเสียงของภาษาประกอบด้วยเสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ และเสียงครุ ลหุ หรือการใช้เสียงสั้น-เสียงยาว เป็นต้น ในบทนี้พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ยกตัวอย่างวรรณคดีไทยเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์มาแสดงให้เห็นรูปของภาษาในวรรณคดีไทยที่ประกอบด้วยความหมายและเสียงตามหลักวรรณศิลป์ว่ามีลักษณะอย่างไร ดังตัวอย่างที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๗: ๗๑-๗๒) กล่าวไว้ว่า

. . .บัดนี้ ฉันจะให้ตัวอย่างจากกวีนิพนธ์ไทย ขอยกตัวอย่างมาจากสมุทรโฆษคำฉันท์ว่า “ฟองพัดพัดสู่สมุทรทำรุติพิริยะพล ฟางเพียงจะวายชนม์ชีวิตม” ความหมายตามไวยากรณ์นั้นเข้าใจได้โดยง่าย. . . ส่วนความหมายที่แนะนำภาพหรือชวนให้จินตนาการขึ้นในใจนั้นมีอยู่ดีมาก ทำให้เห็นภาพของคลื่นที่มีละลอกเป็นฟองพัดเหวี่ยงสมุทรโฆษพัดไปทางแม่น้ำอันกว้างใหญ่เหมือนทะเล ทำให้กำลังของสมุทรโฆษ ซึ่งใช้กำลังบากบั่นที่จะว่ายทวนเข้ามาสู่ฝั่งนั้นซุดโถมลงไป จนกระทั่งแทบจะถึงขีดที่จะหมดกำลัง ทั้งทางกายและทางใจที่จะดำรงชีพอยู่. . . คำว่า “พิริยะพล” สแดงภาพให้เห็นความบากบั่นต่อสู้

คลื่นหย่างแรงกล้าของสมุทโคส คำว่า “ฟ่างเพียง” ก็มีค่าในทางนิพจน์ หรือสแดงอาการ เป็นหย่างดี “ฟ่าง” แปลว่า ฟั่น หรือระดับ และ “เพียง” หมายถึงขีดจำกัด ฉะนั้น “ฟ่างเพียง” จึงหมายความว่าจวนเจียนทีเดียว ส่วนคำว่า “วาย” ก็สแดงให้เห็นภาพที่หมด กำลังไปเป็นลำดับ

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเลือกสรรคำที่มีพลังในการสร้างภาพขึ้นในใจผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่าน เกิดจินตภาพและเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับผู้ประพันธ์ กล่าวคือ ภาษาในทางความหมาย จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการ ได้แก่ ๑. การนิพจน์ (expression) คือการแสดง ความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ และ ๒. การนิรูป (representation) คือ การแสดงภาพ เพื่อให้ ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกันกับผู้ประพันธ์ ซึ่งบทประพันธ์ข้างต้นได้แสดงให้ผู้อ่านเห็นถึง ภาพและความรู้สึกบากบั่นของสมุทโฆษ ใน การต่อสู้กับคลื่นลมในแม่น้ำอันกว้างใหญ่จนจวน เจียนจะเอาชีวิตไม่รอด

นอกจากนี้พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๗: ๗๒-๗๔) ได้ อธิบายให้เห็นถึงเสียงของภาษาในวรรณคดี โดยใช้บทประพันธ์บทเดิมคือ “ฟองฟัดซัดสู่ สมุททำรุดพิริยะพล ฟ่างเพียงจะวายชนม์ชีวาตม์” มาเป็นตัวอย่างในการอธิบาย ดังนี้

... ถ้าจะสังเกตให้ละเอียดละออจริงๆ แล้ว จะเห็นว่าเลือกคำซึ่งเหมาะสมกับภาพที่ เป็นจริงหย่างดีมาก เช่น “ฟัดซัด” ซึ่งเป็นกรู แต่มีเสียงสั้นนั้น ทำให้เห็นภาพแห่งการ ต่อสู้โดยสุดกำลังของสมุทโคส ฉะนั้นแม้คลื่นจะแรงสักเพียงใด ก็ฟัดซัดไปได้แต่เพียง ระยะอันสั้นเท่านั้น และคำว่า “สู่” ที่ใช้ปนลหุ โดยมุ่งจะให้เสียงสั้นเป็น “สู่” ก็เพื่อ จะสแดงให้เห็นว่า คลื่นที่ฟัดซัดไปได้ครั้งหนึ่งๆ ไม่ได้ระยะยาวดังที่จะพึงรู้สึก. . . ส่วน คุณค่าของเสียงตามพยางค์นั้น ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า ใช้วิธีสัมผัสสระ เช่น ซัดฟัด และใช้วิธีสัมผัสพยัญชนะ เช่น สู่สมุท พิริยะพล ฟ่างเพียง วายชนม์ชีวาตม์ “ซัดฟัด” เป็นสัมผัสสระที่เป็นเสียงซ้ำกันหรือสอดคล้องกัน “ฟ่างเพียง” เป็นการสัมผัสพยัญชนะ โดยให้มีเสียงสระกะทบกัน หรือที่เรียกว่าเปรียบเทียบ

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเสียงของภาษาในฉันทลักษณ์ว่าต้องประกอบด้วย เสียงกรู ลหุ หรือการใช้เสียงสั้น- เสียงยาว และการใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเกิดอารมณ์ ความรู้สึกร่วมไปกับภาพและเสียงที่ได้รับ เช่น คำว่า “ฟัดซัด” เป็นคำที่ได้ทั้งเสียงและภาพ ส่วน คำ “สู่” ซึ่งเป็นคำเสียงยาว แต่ให้อ่านออกเสียงสั้นว่า “สู่” เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่า แม้คลื่น

จะชัดสมุทรโฆษออกสู่ม่านน้ำแต่ก็ชัดไปได้ไม่ไกลนัก เนื่องจากความพยายามในการว่ายน้ำ กลับเข้าฝั่งของสมุทรโฆษ เป็นต้น

จากตัวอย่างที่ยกมาอธิบายเรื่อง “ภาษาในวรรณคดี” ข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้อธิบายถึงลักษณะของภาษาในวรรณคดีอย่างละเอียด โดยศึกษาความหมายของคำแต่ละคำ และศึกษาการใช้เสียงครุ ลหุ และเสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระแต่ละคำ แต่ละคู่ โดยการอ่านอย่างละเอียดตามแนวทางการวิจารณ์แนวใหม่

กล่าวอย่างสรุปก็คือ ในวรรณคดีสารได้เสนอแนวทางการวิจารณ์ที่ตรงข้ามกันคือการวิจารณ์แนวประวัติและ “การวิจารณ์แนวใหม่” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ช่วงที่วรรณคดีเริ่มให้ความสนใจการวิจารณ์นั้นก็ได้อธิบายหลายแนวทางโดยไม่ได้แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วในวงวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตก “การวิจารณ์แนวใหม่” เป็นแนวทางการวิจารณ์ที่เกิดขึ้นมาหลังการวิจารณ์แนวประวัติเพื่อต่อต้านการวิจารณ์วรรณคดีเชิงประวัตินั่นเอง

บทที่ ๕ (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๑๐) เรื่อง “สาระกับรูปและการหน้าที่แห่งวรรณคดี” พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ชี้ให้เห็นเรื่องที่มาของวรรณกรรมว่ามาจาก “ความชัดเจน” (experience) ซึ่งก็คือประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ ประสบการณ์นี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้ประพันธ์ที่สร้างความจรโลงใจบวกกับจินตนาการและความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ แสดงออกมาเป็นผลงานการประพันธ์ ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๗: ๗๙) กล่าวไว้ว่า

. . . สมมติว่าเรากำลังมองดวงอาทิตย์ตก ความรู้สึกของเราไม่ใช่แต่เพียงว่า เราเห็นภูมิภาพอันมีสีงามและมีรูปอันจเรินตาเท่านั้น แต่เรายังรู้สึกถึงความเยือกเย็น ความเงียบสงัด และความหอมหวานในขณะนั้นด้วย และยิ่งกว่านั้น ยังมีความรู้สึกในจิตใจของเราเองเข้าผสมด้วย เช่น มีความรู้สึกต่างๆ เกี่ยวกับการที่แสงสว่างจะดับไป และความมืดมัวจะตามมา ภาพความสวยงามที่เห็นอยู่นั้น เป็นการชั่วคราวประเดี๋ยวก็จะผ่านไป ฯลฯ . . . ถ้าภาพที่เราเห็นนั้นทำให้เรารู้สึกแรงกล้าจนกระทั่งรบเร้าให้เราแสดงเป็นศิลปะอันงาม เราก็ย่อมเอาภาพนั้นมาจดไว้ในจินตนาการของเราคือ มาคิดนึกหรือคิดฝันต่อเพื่อให้ภาพนั้นเป็นหน่วยอันเดียวกัน หรือเอกภาพ unity นี้แหละเป็นการจันโลงใจที่จะทำให้เราประพันธ์ภาพออกมาได้

จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์ดังกล่าวผู้ประพันธ์สื่อออกมาด้วย “พจนานถ” (diction) ซึ่งก็คือ ฉันทลักษณ์ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะต้องสอดคล้องกันอย่างมีเอกภาพ

ในบทที่ ๖ (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๑๑) เรื่อง “สรุปหลักการวรรณศิลป์” ในบทนี้เป็นบทที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้กล่าวถึงลักษณะของวรรณคดีตามแนวทาง ของทฤษฎีวรรณศิลป์ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์ได้สรุปหลักการวรรณศิลป์ของวรรณคดีได้ดังนี้

๑. วรรณศิลป์ คือศิลปะในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ด้วย ภาษาโดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์อย่างอื่น วรรณคดีที่เกิดจากการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก สะท้อนใจของผู้ประพันธ์เช่นนี้เรียกว่า วรรณคดีบริสุทธิ์

๒. การสื่อสารประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ต้องแสดงทั้งภาพและอารมณ์ความรู้สึกนึก คัดของผู้ประพันธ์เข้าไปในใจของผู้อ่าน

๓. ประสบการณ์สื่อสารได้ด้วยการใช้ถ้อยคำที่สร้างจินตภาพ

๔. ภาษาในวรรณคดีต้องประกอบด้วยความหมายและเสียง จำแนกออกเป็น ความหมายตามไวยากรณ์และความหมายเชิงอุปมาหรือความหมายโดยนัย และเสียงซึ่ง ประกอบด้วย เสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระและเสียงครุ ลหุ หรือการใช้เสียงสั้น-เสียงยาว

๕. ในการแสดงภาพและอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจแก่ผู้อ่านนั้น ผู้ประพันธ์ต้อง คำนี้ถึงเอกภาพหรือความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในบทประพันธ์ร่วมด้วย

กล่าวโดยสรุป หลักเกณฑ์การวิพากษ์วรรณคดีของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิป พงศ์ประพันธ์ทั้ง ๖ บทเป็นเรื่องที่อ่านได้ยาก เนื่องจากการเขียนงานในยุคนี้มีลักษณะเป็นบท นำและยังไม่มีคามสมบูรณ์ของเนื้อความ แต่เท่าที่สังเกตและจับประเด็นสำคัญอาจสรุปได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ให้ความสำคัญแก่บทประพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึง อารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ประพันธ์ โดยการใชถ้อยคำที่ทำให้เกิดจินตภาพและความ ไพเราะทั้งทางความหมายและเสียง ได้แก่ คำที่มีความหมายตามไวยากรณ์และคำที่มี ความหมายโดยนัย กับคำที่มีเสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ มีการเล่นเสียงหนัก-เบา เป็นต้น ดังนั้นหลักเกณฑ์การวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าของวรรณคดี จึงอยู่ที่การศึกษาท่วงทำนอง หรือลีลา อารมณ์ความรู้สึก เจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหมาย เนื้อเรื่อง กลวิธี ตลอดจนภาษาที่ใช้ใน

การประพันธ์ แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ได้นำเสนอในวรรณคดีสารนั้น ล้วนเป็นหลักเกณฑ์การวิจารณ์ที่มุ่งพิจารณาวรรณคดีในด้านวรรณศิลป์มากกว่าเนื้อหา

จะเห็นได้ว่าในยุคนี้มีการแยกความหมายและลักษณะของ “การวิจารณ์” และ “การวิพากษ์” ออกจากกันอย่างชัดเจน เรื่องหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ จัดอยู่ในประเภทของ “การวิพากษ์” ซึ่งหมายถึงการตัดสินและประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ว่ามีคุณค่าหรือไม่ อย่างไร ดังจะเห็นได้จากการที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ได้แบ่งแนวทางการวิจารณ์ออกเป็นหลายระดับ ได้แก่ ระดับแรกเป็นข้อสังเกต (short notice) ระดับที่สอง คือการสำรวจตรวจสอบ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าการปริทัศน์หนังสือ (review) ระดับที่สาม การวิจารณ์ คือการพิจารณาตัวบทในด้านต่างๆ และระดับที่สี่ คือการพิพากษา (criticism) ซึ่งต่อมาพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ใช้คำว่า “การวิพากษ์”

หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้นำเสนอมานี้เป็นหลักเกณฑ์การวิจารณ์ที่ได้รับมาจากตะวันตก ที่ว่าด้วยความหมายและลักษณะของวรรณคดีและวรรณศิลป์ เช่น ทฤษฎีการวิจารณ์แนวใหม่ของ ไอ. เอ. ริชาร์ดส์ ที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์ความหมายของคำแต่ละคำ เสียงแต่ละเสียง ตลอดจนการสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ และการเล่นเสียงหนัก-เบา เป็นต้น การวิจารณ์แนวใหม่ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษา รูปแบบหรือฉันทลักษณ์ของวรรณคดีเช่นในอดีต แต่สิ่งที่การวิจารณ์แนวใหม่ให้ความสำคัญคือการเสพความงามทางศิลปะของวรรณคดี

๒. แนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองของนักวิชาการท่านอื่น ๆ

สิทธา พินิจภูวดล และประทีป วาทิกทินกร (๒๕๑๘: ๓๐) กล่าวถึงที่มาของคำว่า ร้อยกรอง ไว้ว่า “ร้อยกรอง เป็นคำที่สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ กำหนดขึ้นเพื่อใช้เรียกรวมวรรณกรรมประเภทที่มีลักษณะบังคับในการแต่ง หรือมีการกำหนดคณะ และได้ใช้กันอย่างแพร่หลายควบคู่กับคำว่า ร้อยแก้ว ตั้งแต่นั้นมา” ร้อยกรองจึงเป็นชื่อเรียก รูปแบบคำประพันธ์ที่ต้องใช้ศิลปะและกระบวนการประพันธ์อย่างละเอียดลึกซึ้งและประณีตงดงาม เพื่อชี้ให้ผู้อ่านเห็นถึงความงาม ความหมาย ความสำคัญและคุณค่าของบทประพันธ์นั้นๆ

บทร้อยกรองของไทยแบ่งออกได้หลายชนิด ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และ ลิลิต เป็นต้น ในวรรณคดีสารมีการนำเสนอความรู้เรื่องการแต่งคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ในวรรณคดีสารนั้นได้มีการนำเสนอแนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ไว้ด้วย จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองของนักวิชาการท่านอื่นๆ ในวรรณคดีสารครั้งนี้พบว่า ในยุคนี้มีการพยายามวางรากฐานการศึกษาบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง โดยได้วางหลักเกณฑ์การศึกษาและการประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองไว้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าในวรรณคดีสารจะพบแนวทางหรือหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของบทร้อยกรองเพียง ๒ ชนิด^๑ แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางหรือหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของบทร้อยกรองดังกล่าวก็เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า ในยุคนี้ได้กำหนดแนวทางหรือหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองไว้อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากบทร้อยกรองในวรรณคดีสารทั้ง ๒ ชนิด ดังนี้

๑. ฉันท์
๒. กลอน
๑. ฉันท์

ฉันท์เป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีสัมผัสและการบังคับคำครุ ลหุตามฉันทลักษณ์ ฉันท์เป็นคำประพันธ์ที่แต่ง และอ่านยากกว่าคำประพันธ์ชนิดอื่น เพราะฉันท์มีข้อบังคับของการใช้เสียงหนัก-เสียงเบา หรือที่เรียกว่าครุ ลหุ

^๑ การส่งเสริมการแต่งคำประพันธ์ตามนโยบายฟื้นฟูการประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในวรรณคดีสารมีเรื่องการแต่งคำประพันธ์ทั้งหมด ๕ ชนิด ได้แก่ เรื่อง การแต่งโคลง การแต่งฉันท์ การแต่งกาพย์ การแต่งกลอน และการแต่งลิลิต ทั้งนี้ ในเรื่องการแต่งคำประพันธ์ มีการนำเสนอหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของบทร้อยกรองอยู่ ๒ ชนิด ได้แก่ ฉันท์ และกลอน ส่วนบทร้อยกรองอีก ๓ ชนิด คือ โคลง กาพย์ และลิลิต แสดงให้เห็นเพียงกลวิธี ฉันทลักษณ์ และรูปแบบในการประพันธ์เท่านั้น ไม่มีการนำเสนอหลักเกณฑ์หรือการพิจารณาคุณค่าของบทประพันธ์แต่อย่างใด

มีข้อสงสัยเกิดว่า แม้ว่าฉันจะเป็นคำประพันธ์ที่แต่งและอ่านได้ยากกว่าคำประพันธ์ชนิดอื่น แต่ในวรรณคดีสารมีเรื่องการแต่งฉันท์อยู่เป็นจำนวนมาก ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ อีกทั้งยังมีการนำเสนอหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท์ไว้อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าในการฟื้นฟูและส่งเสริมการประพันธ์ตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นักเขียนในวรรณคดีสารให้ความสำคัญแก่การแต่งฉันท์เป็นอย่างมาก ทั้งนี้อาจกล่าวโดยนัยได้ว่าการแต่งฉันท์เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ ตลอดจนความสามารถในการอ่านและการรับสรรเสริญคดีของผู้อ่าน เป็นต้น ดังนั้นจึงมีผู้นำเสนอหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท์เพื่อเป็นแนวทางในการวิจารณ์ทั้งหมด ๓ เรื่อง ดังนี้

(๑) เรื่อง “ระเบียบแห่งฉันท์” ของนายเปลื้อง ณ นคร (ฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๑๑)

(๒) เรื่อง “การแต่งฉันท์” ของนายอรุณ บุญยมานพ (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๘)

(๓) เรื่อง “ข้อสังเกตเรื่องการแต่งฉันท์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกพงศ์ประพันธ์ (ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๘)

(๑) เรื่อง “ระเบียบแห่งฉันท์” ของนายเปลื้อง ณ นคร กล่าวถึงหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท์ในยุคนี้นี้ว่ามีความคิดเห็นต่างกัน ๒ ลักษณะ คือฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่าฉันท์ที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่คำครุ ลหุ ต้องใช้ให้ถูกต้องตามแบบฉันท์ลักษณะ (ระเบียบหรือข้อบังคับของการแต่งคำประพันธ์) แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า คำครุ ลหุ ไม่สำคัญ สิ่งที่สำคัญคือเสียง กล่าวคือหัวใจของฉันท์ไม่ได้อยู่ที่ “รูป” แต่อยู่ที่ “เสียง” ดังที่นายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๖: ๘๗) ได้กล่าวไว้ว่า

. . . บัดนี้มีความคิดแย้งกันอยู่เป็น ๒ ฝ่าย ทางหนึ่งเห็นว่าในการแต่งฉันท์ จะต้องเคร่งครุ ลหุ ให้ถูกต้องตามแบบ และเมื่อจะวิจารณ์ฉันท์ก็พิจารณากันในเรื่องแบบก่อน อีกทางหนึ่งเห็นครุ ลหุ ไม่สำคัญ

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า การแต่งฉันท์ในยุคนี้นี้แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่ายอย่างชัดเจน ดังนั้นนายเปลื้อง ณ นครจึงชี้ให้เห็นว่า ระเบียบแห่งฉันท์ คือ “เสียง” ไม่ใช่ “รูป” ครุ ลหุ เนื่องจากมีความเห็นว่า หากยึดความถูกต้องของฉันท์ตามแบบฉันท์ลักษณะ “ผู้ประพันธ์ต้องทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน คือคิดความ คิดสัมผัส คิดคำและคิดตำแหน่งคำครุ ลหุ ที่จะวางให้ถูกต้องตามฉันท์ลักษณะ” (เปลื้อง ณ นคร, ๒๔๘๖: ๘๐) ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องยากมาก

ที่เดียว ดังจะเห็นได้ว่าแม้แต่เรื่องที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดแห่งฉันทย์ยังแต่งได้ไม่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ ดังที่นายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๖: ๘๗-๘๘) ได้อธิบายไว้ว่า

. . . ขอยกตัวอย่างสมุทโคส ตอนวิทยากรคร่ำครวนถึงคู่รัก ฉันท์สัททูลวิกิลิตฉันท์

อ้ำ อ้ำ ภูนิมาถึงนิตยอนาถ	
เจ็บใจใจจะขาด	ระรอน
เคยแนบเหนือนุชนิทรนอนดั่งรีมานอน	
ตนเดียวในดินดอน	ประดาส
ไอ้อกภูทรมานรีคิดชิพิตพินาส	
คิตนุชบลิ้มสวาท	พิลาป

ดังนั้นถ้าจะเอาครุลหุเข้าจับก็ผิดหมด ในเรื่องนี้มีทางเข้าใจได้สองทาง คือกวีโบราณไม่นิยมถือครุลหุเคร่งตามแบบ และถ้าจะสังเกตแล้วจะเห็นว่าคำฉันท์เก่าๆ ไม่บอกชื่อว่าเป็นสัททูลวิกิลิต อันทวิเชียร หรือวสันตติลก แต่บอกจำนวนคำว่า ๑๙, ๑๑ หรือ ๑๓ ส่วนอีกทางจะว่า ฉันท์ครั้งนั้นยังไม่เจริญเต็มที่กวีจึงแต่งกันพลาดๆ ก็พอจะพูดได้เหมือนกัน คำฉันท์ที่นับว่าแต่งได้ถูกต้องตามแบบจริงๆ เป็นคำฉันท์ซึ่งแต่งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา. . . มีคำฉันท์ที่เป็นเอก ความใหม่ โวหารใหม่และเทียมทันของเก่าหยุ่เพียงเรื่องเดียว คือมัทนพารา ซึ่งเป็นบทละครอนพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายเปลื้อง ณ นครไม่เห็นด้วยกับหลักเกณฑ์การให้ความสำคัญแก่ฉันทลักษณ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องยากที่ผู้ประพันธ์จะแต่งคำประพันธ์ได้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ โดยคิดคำ คิดสัมผัส คิดความหมายและคิดตำแหน่งที่จะวางคำครุลหุพร้อมกันได้ และที่สำคัญที่สุดคือ นายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๖: ๘๐) มีความเห็นว่า “หัวใจของกาพย์กลอนอยู่ที่เสียง” ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

. . . ตามความรู้สึกของผู้เขียนเห็นว่าครุลหุไม่สำคัญ เพราะหัวใจของกาพย์กลอนนั้นไม่ได้หยุ่ที่รูปแต่หยุ่ที่เสียงและความ ถ้าเสียงดี ความได้ก็เป็นอันใช้ได้ รูปเป็นแต่เครื่องช่วยให้ปรากฏเท่านั้น เช่นเดียวกับคน รูปย่อมสำคัญน้อยกว่าใจ. . . อนึ่งถ้าเราจะคำนึงถึงเหตุผล เช่นในการแต่งโคลงว่าเหตุใดท่านจึงกำหนดให้มีเอกที่นั่นโทที่นั่นแล้วก็คงตอบได้ว่า เพราะต้องการเสียงไม่ใช้นึกกำหนดลงไปเฉยๆ ดังนั้นถ้าเราอดแต่งให้มีเสียงไพเราะหรือเหมาะสมกับโคลงนั้นแล้วเอกโทก็หาสำคัญไม่

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การแต่งบทร้อยกรองทุกชนิดให้ความสำคัญแก่เสียงเช่นเดียวกัน กล่าวคือ “เสียง” เปรียบเสมือนหัวใจของบทร้อยกรองไม่ว่า โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนย่อมมีความสำคัญที่เสียง เนื่องจากการอ่านบทร้อยกรองต้องอ่านออกเสียงจึงจะได้รับรสของวรรณคดีอย่างลึกซึ้ง แม้ว่ารูปหรือสัมผัสจะไม่ตรงตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของบทประพันธ์ แต่ถ้าเสียงของบทประพันธ์นั้นๆ มีสัมผัสหนักเบาไพเราะหูแล้วก็ถือว่า เป็นบทประพันธ์ที่แต่งได้ดีมีคุณค่าทางวรรณศิลป์

(๒) เรื่อง “การแต่งฉันท์” ของนายอรุณ บุญยมานพ ได้รับหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่ามาจากตำราฉันทศาสตร์ ของนายฉันท์ ขำวิไล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท์ในแนวทางที่ว่า ฉันท์ที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่คำครุ ลหุ ต้องใช้ให้ถูกต้องตามแบบฉันทลักษณ์ นายอรุณ บุญยมานพเป็นนักเขียนในวรรณคดีสารที่มีความรู้ความสามารถด้านการแต่งฉันท์เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการแต่งบทประพันธ์เรื่อง “นาครีคำฉันท์” เป็นชาดกเรื่องยาวลงพิมพ์ในวรรณคดีสารหลายฉบับ เพื่อแสดงให้เห็นถึงกลวิธีและรูปแบบของฉันท์ชนิดต่างๆ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า นายอรุณ บุญยมานพเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญแก่เรื่องฉันทลักษณ์ในการแต่งฉันท์เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของนายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๗: ๖๔) ตอนหนึ่งว่า

...การแต่งฉันท์เปื่องานที่ยากที่สุดกว่าการร้อยกรองหย่างอื่น และอาจกล่าวได้ว่าเป็นการประพันธ์ที่ยากที่สุดในโลก ไม่มีของชาติใดยากเท่า การแต่งฉันท์เมื่อเปื่องานที่ยากหยุ่งแล้ว การที่จะแต่งฉันท์ให้ถูกบัญญัติหย่างเคร่งครัดที่สุดยิ่งยากกว่า และเมื่อแต่งได้ถูกต้องตามบัญญัติโดยเคร่งครัดแล้วจะทำให้ผู้อ่านอ่านตั้งใจไม่เบื่อถึงอ่านซ้ำ ทั้งยังยกย่องชมเชยอีกนั้นเปื่องานยากหย่างที่สุดยอด

จากข้อความข้างต้น นายอรุณ บุญยมานพชี้ให้เห็นว่าฉันท์เป็นรูปแบบการประพันธ์ที่แต่งยาก เนื่องจากมีข้อบังคับของคำครุ ลหุ การแต่งฉันท์ตามข้อบังคับหรือฉันทลักษณ์จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก อย่างไรก็ตามก็ตีแม่จะเป็นเรื่องยากแต่หากปฏิบัติได้ตามข้อบังคับหรือฉันทลักษณ์แล้วจะทำให้บทประพันธ์นั้นๆ มีความดีเด่นทั้งในด้านเนื้อหา ความถูกต้อง ความไพเราะงดงาม และยังเป็นการแสดงความสามารถของผู้ประพันธ์อีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้ นายอรุณ บุญยมานพยังชี้ให้เห็นว่า ความสำคัญของฉันท์ไม่ได้อยู่ที่ “เสียง” ดังที่เคยมีผู้ได้กล่าวมาแล้ว แต่ความสำคัญของฉันท์อยู่ที่ “รูป” ที่แสดงให้เห็นถึงศิลปะอันแท้จริงของการแต่งฉันท์ ดังที่นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๗: ๖๒) ได้กล่าวไว้ว่า

. . .ฉันเห็นว่า ฉันท์เปนกลอนชนิดที่วิจิตรตระการด้วยรูปลักษณะไม่ใช่ด้วยสำเนียง เช่น กภาพย์กลอน ลำพังแต่ฟังคนอื่นอ่านฉันท์เท่านั้นจะไม่ได้ความซึ้งซาบเหมือนดังกภาพย์กลอน แต่จะต้องได้อ่านได้เห็นรูปลักษณะด้วยจึงจะเข้าใจซึ้งซาบและเห็นความเป็นลีลย์ของฉันท์ จึงหยุดคำลหุตามบัญญัติบางคำไม่ออกเสียงแผ่วหรือเบา แต่ออกเสียงหนัก เช่น เตะ แพะ โปะ เพราะ ผลัวะ เตียะ เประอะ เป็นต้น แต่เห็นว่าเมื่อ รูป เปนไปตามบัญญัติแล้วก็ควรรับเปนยุดิว่าถูกลักษณะลหุแล้ว ข้อสนับสนุนก็คือท่านไ้ - ำ เปนลหุ แต่เหตุไรท่านไม่ไ้ อัม เปนลหุด้วย เพราะออกเสียงเหมือนกัน ที่ท่านไม่ไ้ อัม เปนลหุ ก็เพราะ รูป มันไม่เปนลหุนั้นเองไ้หรือไม่

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์การประเมินค่าของฉันท์ตามที่นายอรุณ บุญยมานพ นำเสนอคือการเน้น “รูป” ครุ ลหุตามฉันท์ลักษณะ เนื่องจากเห็นว่าการแสดง “รูป” เป็นการแสดงให้ผู้อ่านเข้าใจและสัมผัสได้ถึงศิลปะของการแต่งฉันท์ได้อย่างแท้จริง ไม่ใช่ด้วยสำเนียงหรือ “เสียง” เช่นเดียวกับบทร้อยกรองชนิดอื่นๆ ซึ่งความเห็นนี้ของนายอรุณ บุญยมานพแตกต่างกับนายเปลื้อง ณ นคร

นอกจากนี้ นายอรุณ บุญยมานพยังแสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์การประเมินค่าของฉันท์ในยุคนี้ว่า นอกจากการให้ความสำคัญแก่ข้อบังคับหรือฉันท์ลักษณะแล้ว ผู้ประพันธ์จะต้องใช้ภาษาให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เพื่อให้ได้คำที่มีความหมายถูกต้องชัดเจนอีกด้วย ดังที่นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๗: ๖๕) กล่าวไว้ว่า

. . .การร้อยกรองฉันท์กล่าวโดยกว้างๆ ก็คล้ายกับการเรียงความร้อยแก้ว คือต้องการจะระบายคำพูดลงเปนตัวหนังสือให้ถูกต้องตามไวยากรณ์ หรือหย่างน้อยก็ให้เป็นภาษาที่ได้เนื้อความ การแต่งฉันท์แม้เป็นการยากที่จะให้ถูกต้องตามไวยากรณ์ ผู้แต่งก็ยังมีหน้าที่ที่จะทำให้ความที่ร้อยกรองลงเปนฉันท์นั้นแสดงความหมายแจ่มแจ้ง

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายอรุณ บุญยมานพให้ความสำคัญแก่การใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ อีกทั้งยังต้องใช้คำที่สื่อความหมายได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน นอกจากนี้ นายอรุณ บุญยมานพยังให้ความสำคัญแก่การเคร่งครัดต่อบัญญัติ การใช้สัมผัส การใช้โวหารชั้น และการใช้ยัติภังค์อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท์ตามแนวความคิดของนายอรุณ บุญยมานพ คือการเคร่งครัดต่อฉันท์ลักษณะทั้งในด้านภาษาและรูปแบบการประพันธ์ หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท์ของนายอรุณ บุญยมานพ ได้แก่ ๑. ใช้คำที่สะกดถูกต้องตามอักขรวิธีตามแบบปทานุกรมและพจนานุกรม ๒. ใช้ภาษาถูกต้องตามไวยากรณ์หรือเป็นประโยคที่

อ่านได้ใจความ ๓. ต้องเคร่งครัดต่อสัมผัสทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน ๔. ต้องจัดแบ่งวรรคตอนให้ถูกต้องตามมาตราหรือฉันทลักษณ์ของฉันทลักษณ์แต่ละประเภท

มีข้อน่าสังเกตว่า นายอรุณ บุญยมานพเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญแก่การใช้ภาษาให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากข้อความที่นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๗: ๗๕-๗๖) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

...คำร้อยกรองของไทยในหนังสือต่าง ๆ มีคำที่เป็นอักษรวิบัติและผิดหลักอักษรวิธีอยู่อีกเป็นเนืองกอนันต์ เวลานี้เรามีการปรับปรุงภาษาไทยให้เข้ากับวัฒนธรรมแล้ว เราควรจะตึงนึ้ถึงวัฒนธรรมทางภาษาของเราให้มาก ๆ การใช้ถ้อยคำที่โบราณใช้มาผิด ๆ นั้นควรเลิกหย่าเห็นว่าโบราณใช้กันมาแล้วจะต้องถูกเสมอไป ก่อนใช้คำใดที่ไม่แน่ใจว่าหมายความว่าอะไรควนปรึกษาครู คือปทานุกรมหรือพจนานุกรม ฯลฯ ถ้าไม่พบคำนั้น ๆ ในหนังสือเหล่านี้ก็หย่าใช้จะเป็นการดีที่สุด

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีการกล่าวถึงการปรับปรุงการใช้ภาษาไทยใหม่ตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอักษรวิธีในการเขียนภาษาไทย ผู้ประพันธ์ควรศึกษาถึงความหมายของคำและใช้ให้ถูกต้อง นอกจากนี้นายอรุณ บุญยมานพ ยังชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้ภาษาหรือคำในการแต่งบทประพันธ์ ควรเลือกคำที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ หรือคำที่มีความหมายระบุไว้ในพจนานุกรม ไม่ควรถือเอาคำโบราณที่ใช้กันในวรรณคดีมาใช้ในปัจจุบัน เนื่องจากคำโบราณเหล่านั้นอาจเป็นคำที่ไม่ถูกต้องผิดจากหลักไวยากรณ์ หรืออาจจะไม่มีความหมายในพจนานุกรมของยุคปัจจุบัน ฉะนั้นในการแต่งคำร้อยกรองตามอักษรวิธีในสมัยปัจจุบัน จึงควรยึดถือหลักความถูกต้องของความหมายเป็นสำคัญ

(๓) เรื่อง “ข้อสังเกตเรื่องการแต่งฉันทลักษณ์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ พบว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันกับนายเปลื้อง ณ นคร คือให้ความสำคัญแก่เสียง เนื่องจากมีความเห็นว่าการเขียนภาษาไทยจะยึดหลักครุ ลหุอย่างภาษาบาลีสันสกฤตไม่ได้ คนไทยชอบเล่นสัมผัสเพื่อความไพเราะของเสียง ดังนั้นจึงยึดหลักการออกเสียงหนักเบาแทนรูปภาษา การอ่านฉันทลักษณ์จึงต้องอ่านออกเสียงเพื่อรับรสและความไพเราะจากเสียง การรับรสจากเสียงนับว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากในต่างประเทศก็ใช้วิธีการอ่านออกเสียงเพื่อรับรสวรรณคดีเช่นเดียวกัน ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๗: ๗๙-๘๓) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

. . . สัมผัสเป็นเครื่องบำรุงเสียงให้ไพเราะ ไทยเราชอบสัมผัสเป็นอันมาก ฉะนั้นแม้ในแบบฉันทของบาลี-สันสกฤตไม่มีสัมผัส เราก็ก็นำเข้าไปเพื่อความไพเราะ. . . กวีนิพนธ์ที่ร้อยกรองขึ้นนั้น มีความมุ่งหมายที่จะให้อ่านออกมาดังๆ ไม่ใช่แต่เพียงให้มองดูรูปสละสลวยของอักษร และการอ่านกวีนิพนธ์แม้จะอ่านในใจ ตามตำราวรรณคดีวิพากษ์ของต่างประเทศก็บอกไว้ว่าให้อ่านออกมาดังๆ ในใจ ความนิยมของไทยก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ฉะนั้นการชมกวีนิพนธ์เราจึงมักชมกันว่าไพเราะจับใจ ถ้อยคำมีเสียงเพราะ และเนื้อความประกอบด้วยความรู้สึกที่จับใจ และนายอรุณ บุญมานพเองถึงแม้ได้กล่าวว่าการอ่านฉันทเป็นการมองดูรูป ฝีปาก และฝีมือ ถ้อยคำที่ร้อยกรองขึ้นนั้น ในบางแห่งก็ได้กล่าวถึงความไพเราะด้วยเหมือนกัน เช่นกล่าวว่าฉันทจะไพเราะและชวนอ่านก็ทั้งงามตาหรือฟังเพราะ ที่ว่างามตานั้นฉันทยังสงสัย แต่การฟังเพราะประกอบด้วยเนื้อความดีเยี่ยมเป็นหลักแห่งความนิยมทั่วไป. . . หลักครุหลุในภาษาไทยจะยึดตัวสะกดไม่ได้ แต่ต้องยึดหลักวิธีออกเสียงหนักเบา บางท่านอาจแย้งว่าถ้าเช่นนั้นจะเป็นหลักหรือ ฉันทขอตอบว่าเป็นหลัก เพราะคนไทยอ่านออกเสียงหนักและเบาหยุดแล้วตามกรณี

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงให้ความสำคัญแก่การอ่านออกเสียงเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้มีการอ้างทฤษฎีการอ่านวรรณคดีของต่างประเทศมาสนับสนุนแนวความคิดดังกล่าวอีกด้วย อย่างไรก็ตามจะสังเกตเห็นว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ได้กล่าวถึงแนวทางการพิจารณาคุณค่าของฉันทของนายอรุณ บุญมานพไว้ด้วย โดยชี้ให้เห็นว่าไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของนายอรุณ บุญมานพที่ว่า คุณค่าหรือความงามของฉันทอยู่ที่ “รูป” เนื่องจากเห็นว่าหลักเกณฑ์หรือความนิยมในการพิจารณาคุณค่าของฉันทโดยทั่วไปย่อมดูกันที่ “เสียง” ไม่ใช่ “รูป” ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๔๘๗: ๘๔) ได้ยกตัวอย่างให้เห็นตอนหนึ่งว่า

. . . เมื่อนายอรุณ บุญมานพอ้างฉันทศาสตร์ของนายฉันท ข้าวิไล ซึ่งนับรูปแบบหย่างที่ถูกต้อง ฉันทก็จะขอชักตัวหย่างจากตำรานั้นมาแสดง วิชชুমมาลาฉันทประกอบด้วยครุทั้งนั้น แต่ในแบบหย่างที่ให้ไว้มีความ ๒ ตอนที่ขอคัดมาคือ (๑) เสียค่าชื้อยา ฝูเว้นหรือสเบย คุนเคยอาตมา และ (๒) เขียมนั้นบันดิต ฝูนิจเห็นโทส หย่าเปรมปราโมทย์ ฝู กับพิ ที่ใช้ปนครุนี้จะถือว่าผิดหรือ ถ้าผิดทำไมจึงเอามาเป็นแบบหย่าง ฉันทเองเห็นว่าไม่ผิด เพราะผู้ประพันธ์มีความมุ่งหมายที่จะให้ออกเสียง ฝู กับ พิ เป็นคำตาย คือเป็นคำที่ให้เสียงตกหนักที่นั่น และเพราะฉะนั้นก็กลายเป็นครุไป

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ชี้ให้เห็นว่า คำว่า ผิ กับ พิ ในบทประพันธ์ข้างต้น ตามฉันทลักษณ์คำทั้ง ๒ คำนี้ต้องเป็นคำครุ แต่หากพิจารณาจากรูปแล้วจะเห็นว่าเป็นคำลหุทั้ง ๒ คำ หากยึดถือตามหลักฉันทลักษณ์ของนายอรุณ บุญยมานพแล้วจะถือว่า ใช้คำผิด แต่ถ้ายึดตามเสียง จะเห็นว่า คำทั้ง ๒ คำนี้ แม้จะมีรูปเป็นลหุ แต่มีเสียงเป็นครุ คือเสียงหนัก จึงใช้ได้ถูกต้องตามตำแหน่งของคำครุ เป็นต้น ซึ่งเป็นการย้ำแนวความคิดที่ว่า การแต่งฉันท “เสียง” ย่อมสำคัญกว่า “รูป”

จะเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ให้ความสำคัญแก่การอ่านฉันทโดยการอ่านออกเสียงเพื่อรับรสของฉันท กล่าวคือ หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันทที่ไม่ได้อยู่ที่ “รูป” ของครุ ลหุ แต่อยู่ที่ “เสียง” สัมผัสหนักเบา ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้ ตรงกับแนวความคิดของนายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๖: ๙๐) ที่กล่าวว่า “หัวใจของฉันทที่ไม่ได้อยู่ที่รูปแต่อยู่ที่เสียงและความ ถ้าเสียงดี ความได้ ก็เป็นอันใช้ได้ รูปเป็นแต่เครื่องช่วยให้ปรากฏเท่านั้น เช่นเดียวกับคนรูปย่อมสำคัญน้อยกว่าใจ” จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์และนายเปลื้อง ณ นคร ได้แก่ การให้ความสำคัญแก่ “เสียง” คือความไพเราะของฉันทอยู่ที่เสียงสัมผัสหนักเบา ดังนั้นการอ่านฉันทที่ควรอ่านออกเสียงเพื่อรับรสของวรรณคดี ส่วนหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของฉันท ของนายอรุณ บุญยมานพได้ให้ความสำคัญแก่ “รูป” ครุ ลหุ และการเคร่งครัดในข้อบังคับทางฉันทลักษณ์

มีข้อน่าสังเกตว่าเรื่อง “ข้อสังเกตเรื่องการแต่งฉันท” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นเรื่องที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงทัศนะควบคู่ไปกับแนวความคิดเรื่อง “การแต่งฉันท” ของนายอรุณ บุญยมานพ ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดเรื่อง “รูป” และ “เสียง” ดังที่ได้ยกตัวอย่างไว้แล้วข้างต้นแล้ว ยังมีกรกล่าวถึงในประเด็นอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งมีทั้งเรื่องที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของนายอรุณ บุญยมานพ เช่น เห็นด้วยในเรื่องการใช้ภาษาหรือใช้คำให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ หรือข้อควรระวังเรื่องการแต่งฉันท เช่น การใช้คำการสัมผัส เป็นต้น ส่วนเรื่องที่ไม่เห็นด้วย เช่น ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวของนายอรุณ บุญยมานพที่ว่า กวีโบราณไม่เคร่งครัดครุ ลหุ เพราะถนัดแต่การแต่งภาพลักษณ์หรือเรื่องการเคร่งฉันทลักษณ์ในการแต่งฉันทมากจนเกินไป เป็นต้น ลักษณะวิจารณ์ดังกล่าวของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าพระองค์ได้ทรงพยายามสร้าง “วัฒนธรรมการวิจารณ์” โดยการ “วิจารณ์ซ้อนวิจารณ์” เพื่อให้เห็นว่าความเห็นต่างในเรื่องวรรณคดีนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ และจะเป็นการทำให้การศึกษาวรรณคดีเจริญรุ่งเรืองขึ้น

๒. กลอน

กลอนเป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีสัมผัสและการบังคับจำนวนคำตามฉันทลักษณ์ กลอน เป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏแพร่หลายที่สุด อาจกล่าวโดยนัยได้ว่ากลอนเป็นคำประพันธ์ที่แต่งได้ง่ายที่สุดจากคำประพันธ์ร้อยกรองชนิดอื่นๆ จึงมีผู้นิยมแต่งกลอนเป็นจำนวนมาก เมื่อการแต่งกลอนเป็นที่นิยมและแพร่หลายในหมู่ผู้ประพันธ์และผู้อ่าน ในวรรณคดีสารจึงมีการวางหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกลอนไว้ ๓ เรื่อง ได้แก่

- (๑) เรื่อง “กลอนสุภาพ” ของนายเปลื้อง ณ นคร (ฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๑)
- (๒) เรื่อง “วิธีแต่งกลอนสุภาพ” ของนายอรุณ บุญยมานพ (ฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๒)
- (๓) เรื่อง “การกวี” ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ (ฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๑๑)

(๑) เรื่อง “กลอนสุภาพ” ของนายเปลื้อง ณ นคร ได้รับหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่ามาจากหนังสือ ตำรากลอนฉบับเขียนของหลวงธรรมาภิรมย์ (ถึก จิตรถึก) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกลอนในยุคนี้ให้ความสำคัญแก่สัมผัสใน แต่การสัมผัสในต้องเป็นการสัมผัสที่เกิดเองโดยธรรมชาติไม่ใช้การ “เร่หาสัมผัส” และแม้ว่ากลอนจะเป็นรูปแบบการประพันธ์ที่แต่งได้ง่าย แต่ต้องมีความลึกซึ้งกินใจและสะท้อนอารมณ์ผู้อ่าน ซึ่งข้อนี้ถือได้ว่าเป็นข้อสำคัญของการแต่งกลอน ดังที่นายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๕: ๖๕) ได้กล่าวไว้ว่า

...กลอนปนของแต่งได้ง่าย เพราะมีสัมผัสและจังหวะหลังไหลดังเพลง ดนตรี เมื่อปรกตินุสมิ์ลักษณะปนดนตรีหยาบในจิตใจ ก็ยอมเขียนกลอนได้ง่าย จะเห็นได้จากเด็ก ๆ เมื่อเวลาพูดกันมักจะพูดคล้องจองกันหย่างทำนองกลอนเสมอ... แม้กลอนแปดจะแต่งง่ายแต่จะแต่งให้ดีได้ยาก เพราะบางท่านแต่งได้สัมผัสดี แต่ปนสัมผัสซึ่งเกิดขึ้นโดยการประติไม่คล้องจองโดยธรรมชาติของกลอน หรือจะพูดง่าย ๆ ก็ว่าเร่หาสัมผัส ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือ “ความซึ้ง” อันเป็นส่วนสำคัญยิ่งของกลอน

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นอกจากการเล่นสัมผัสในซึ่งเป็นกลวิธีสำคัญในการแต่งกลอนแล้ว ยังมีเรื่อง “ความซึ้ง” ประกอบร่วมด้วย ความซึ้งของกลอนเกิดจากกระบวนการบรรยายความเพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจ ซึ่งนายเปลื้อง ณ นคร ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า อารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจเกิดจากการบรรยายทัศนคติ ซึ่งรสที่นักวรรณคดีเห็นว่าสามารถสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ผู้อ่านได้ดีที่สุด คือรสแห่งความรัก ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังที่นายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๕: ๗๑) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

. . .กะบวนการบรรยายความนั้น เรียกกันว่าลิลาสของกลอน ถือกันว่ามีประเภทสำคัญ หยู่ ๔ ประเภท เรียกชื่อต่างๆ กันคือ เสาวรจนี กะบวนชมโฉม นารีปราโมทย์ กะบวน เล้าโลม พิโรธวาที กะบวนตัดพ้อ สัลลาปังคพิสัย กะบวนคร่ำครวน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า กะบวนแต่งเหล่านี้พัวพันอยู่กับเรื่องเสนาหาทั้งสิ้น หย่างไรก็ตามพวกนักวรรณคดีเห็น กันว่ารสแห่งวรรณคดีนั้น ย่อมเป็นที่สุดหยู่ในรสแห่งความรัก ซึ่งได้แก่ลิลาสทั้ง ๔ ดังกล่าวแล้ว

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า “ลิลาส” หรือ “รส” ของกลอนทั้ง ๔ ประเภท เป็น ขบวนการแต่งวรรณคดีของไทยมาตั้งแต่อดีต ดังนั้นเพื่อให้ได้รับรสของกลอนและสืบขบวนการ แต่งวรรณคดีไทย ผู้ประพันธ์ต้องมีกระบวนการบรรยายลิลาสหรือรสของวรรณคดีร่วมด้วย แต่ อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกลอนที่ถือได้ว่ามีความสำคัญมากที่สุดที่นาย เปลื้อง ณ นคร ได้นำเสนอคือความไพเราะของสัมผัสใน ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า “ความไพเราะของ กลอนอยู่ที่สัมผัสในอันประกอบด้วยกลเม็ดต่างๆ ที่ทำให้สัมผัสเสียงและจังหวะสดใสเด่นชัดขึ้น สัมผัสประกอบด้วยสัมผัสสระและสัมผัสอักษร” (เปลื้อง ณ นคร, ๒๔๘๕: ๖๗-๖๘)

หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกลอนโดยการให้ความสำคัญแก่สัมผัสในของ นายเปลื้อง ณ นคร แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ สัมผัสสระ และสัมผัสอักษร ซึ่งนายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๕: ๖๘-๖๙) ได้แสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการเรียกชื่อสัมผัสในทั้ง ๒ ประเภทไว้ ดังนี้

สัมผัสสระ

(๑) ถ้าสระสัมผัสเคียงกัน ๒ คำ เรียกว่า คำเคียง เช่น จะเปรียบ สองปอง ปาน กันดารตา

(๒) ถ้าสระสัมผัสเคียงกัน ๓ คำ เรียกว่า คำเทียบเคียง เช่น ขอบพบชาติหน้า ใหม่ให้ ได้ ถนอม

(๓) ถ้าสระสัมผัสกันปนคู่ๆ ๒ คู่ เรียกว่า คำทบเคียง เช่น ตูคม ขำน้ำ นวนวน สวาท

(๔) ถ้าสระสัมผัสคู่แต่มีคำอื่นแทรกคำหนึ่ง เรียกว่า คำแทรกเคียง เช่น จะเปรียบสอง
ปอง ปาน กัน ดาร ตา

(๕) ถ้าสระสัมผัสคู่แต่มีคำแทรกกลางสองคำ เรียกว่า คำแทรกแอก เช่น ไม่สม มาตรา
เหมือนที่ คาค คเนฟ้ง

สัมผัสอักษร

(๑) ถ้าอักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน ๒ คำ เรียกว่า คำคู่ เช่น เหมือนมา โลมโลก
ให้อาลัยลาน

(๒) ถ้าอักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน ๓ คำ เรียกว่า คำเทียบคู่ เช่น ผุดผ่องผาด
ฟ้งพิสพินิจผวง

(๓) ถ้าอักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน ๔ คำ เรียกว่า คำเทียบมรท เช่น ช้ง เดียวโดด
เด็ดได้ หนอใจไหน

(๔) ถ้าอักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน ๕ คำ เรียกว่า คำเทียบมรท เช่น มา โรยร่วง
แรมรสเร หนุนวน

(๕) ถ้าอักษรอย่างเดียวกัน ๒ คู่เคียงกัน เรียกว่า คำทบคู่ เช่น เสีย ดายดวง พวง
พุ่ม โกสุมสงวน

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายเปลื้อง ณ นครได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะและชื่อ
เรียกสัมผัสในทั้ง ๒ ประเภท ได้แก่ สัมผัสสระและสัมผัสอักษรไว้อย่างละเอียด อาจกล่าวโดยนัย
ได้ว่า การแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสัมผัสในในลักษณะเช่นนี้ เป็นการสืบทอดขนบกลอน
ตลาดของสุนทรภู่ที่เน้นการเล่นสัมผัสในอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของสุนทรภู่ ดังนั้น
หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกลอนที่นายเปลื้อง ณ นคร เสนอคือการสืบขนบการแต่ง
วรรณคดีไทยในอดีต ได้แก่ เรื่อง การใช้สัมผัสในทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร และการบรรยาย
กระบวนการที่ทำให้อารมณ์ของความรัก ซึ่งมี ๔ ประเภท ได้แก่ เสาวรจนี คือกระบวนการชมโฉม,
นารีปราโมทย์ คือกระบวนการเล่าโลม, พิโรชาทัง คือกระบวนการตัดพ้อ และสลลาปังคพีไสย คือ
กระบวนการรำครวญ เป็นต้น

(๒) เรื่อง “วิธีแต่งกลอนสุภาพ” ของนายอรุณ บุญยมานพ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการแต่งกลอนสุภาพตามบทบัญญัติหรือฉันทลักษณ์ของกลอน จะสังเกตได้ว่าในเรื่อง การแต่งฉันทน์ นายอรุณ บุญยมานพได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการแต่งฉันทน์ให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และในเรื่องการแต่งกลอนสุภาพนี้ นายอรุณ บุญยมานพยังแสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดในการแต่งคำประพันธ์ตามรูปแบบฉันทลักษณ์เช่นเดิม ดังนั้นเมื่อนายเปลื้อง ณ นคร เขียนบทความเรื่อง “กลอนสุภาพ” ในลงวรรณคดีสารเพื่อแสดงให้เห็นถึงการแต่งกลอนสุภาพตามบทบัญญัติหรือข้อบังคับวิธีการแต่งกลอนของหลวงธรรมมาภิรักษ์ (ถึกจิตรถึก) นายอรุณ บุญยมานพ จึงได้เขียนเรื่อง “วิธีแต่งกลอนสุภาพ” ขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นว่า การแต่งกลอนสุภาพตามบทบัญญัติหรือฉันทลักษณ์โดยแท้จริงมีลักษณะอย่างไร ดังที่นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๕ก: ๔๓) ได้กล่าวไว้ว่า “ในเล่มนี้ฉันขออาสาอธิบายว่า วิธีแต่งกลอนสุภาพตามบทบัญญัตินั้นควรเป็นอย่างไร ถ้าในที่ใดจะต้องอธิบายให้แจ่มแจ้งเป็นที่ซึ้งซาบยิ่งกว่าที่นายเปลื้อง ณ นครได้บรรยายไว้ก็จะพยายามแจกแจงให้ง่ายพอที่สามัญชนจะเข้าใจได้โดยต้องแท้ยิ่งขึ้น” ในการแสดงวิธีการแต่งกลอนตามบทบัญญัติหรือฉันทลักษณ์ นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๕ก: ๔๔) ได้ยกตัวอย่างกลอนแม่แบบมาอธิบายลักษณะของกลอน ดังนี้

กลอนสุภาพ	แปดคำ	ประจำบ่อน	อ่านสามตอน	ทุกวัด	ประจักษ์แสดง
	ตอนต้นสาม	ตอนสอง	สองสแดง	ตอนสามแจ้ง	สามคำ
	มีกำหนด	บพระยะ	กะสัมผัส	ให้ฟาดฟัด	ชัดความ
	วางจังหวะ	กะทำนอง	ต้องกะบวน	จึงจะชวน	ฟังเสนาะ
				เพราะจับใจ	

กลอนแม่แบบที่ยกมากล่าวข้างต้น เป็นกลอนเดียวกันกับที่นายเปลื้อง ณ นครยกมาแสดงให้เห็นแผนผังการแต่งกลอน แต่ไม่ได้อธิบายหรือยกตัวอย่างเรื่องการสัมผัสในจากกลอนบทนี้ ดังนั้นนายอรุณ บุญยมานพจึงนำกลอนบทนี้มาแสดงให้เห็นถึงบทบัญญัติหรือฉันทลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในกลอนแม่แบบเพื่อชี้ให้เห็นว่ากลอนสุภาพที่แท้จริงมีลักษณะอย่างไร จะเห็นได้ว่ากลอนแม่แบบข้างต้นที่นายเปลื้อง ณ นคร และนายอรุณ บุญยมานพนำมาแสดงให้เห็นนั้น ถือได้ว่าเป็นกลอนแม่แบบที่มีลักษณะถูกต้องตรงตามฉันทลักษณ์ของการแต่งกลอนคือกลอนในแต่ละวรรคต้องมีจำนวน ๘ คำ และมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคเพื่อความไพเราะชวนฟัง เป็นต้น ดังที่นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๕ก: ๔๕) ได้กล่าวไว้ว่า

...กลอนวัดหนึ่งซึ่งโบราณเรียกว่าบาทหนึ่งนั้นนิยมให้มี ๘ พยางค์ (แต่กลอนบางกลอนอาจมีตั้งแต่ ๖ จนถึง ๑๒ พยางค์) สี่วัดเป็นกลอนหนึ่งบทเรียกว่า ๒ คำกลอน มีชื่อประจำวัดดังนี้ วัดที่ ๑ เรียกว่าวัดสตับ วัดที่ ๒ เรียกว่าวัดรับ วัดที่ ๓ เรียกว่าวัดรอง วัดที่ ๔ เรียกว่าวัดส่ง ถ้าจะแต่งกลอนยาวหลายบทก็ขึ้นต้นใหม่ด้วยวัดสตับ วัดต่อไปก็

คือวัคร์ับ วัคร์อง และวัคร์่ง แต่ต้องระลึกถึงว่าให้ฎุกระเบียบบัญญูติของสัมผัสและ
ทำนองเสียง

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายอรุณ บุญยมานพได้อธิบายถึงลักษณะของ
กลอนที่ประกอบด้วยจำนวนคำและวรรคของกลอน ซึ่งเป็นข้อบัญญัติพื้นฐานของกลอนสุภาพ
แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า นายอรุณ บุญยมานพได้ชี้ให้เห็นว่าในการแต่งกลอนสุภาพนั้น
ต้องคำนึงถึงความถูกต้องของบทบัญญัติหรือฉันทลักษณ์ของกลอน ทั้งในเรื่องการส่งสัมผัสและ
ทำนองของเสียง เป็นต้น ทั้งนี้ นายอรุณ บุญยมานพได้กล่าวถึงเรื่องสัมผัสของกลอน ซึ่งต้อง
ประกอบด้วย สัมผัสนอกและสัมผัสใน จะเห็นได้ว่าในข้อนี้ต่างจากเรื่อง “กลอนสุภาพ” ของนาย
เปลื้อง ณ นครที่เน้นเฉพาะสัมผัสในเท่านั้น ข้อนี้แสดงให้เห็นว่าการแต่งกลอนสุภาพของนาย
เปลื้อง ณ นคร เน้นที่เสียงสัมผัสในอันเป็นลักษณะเด่นเช่นงานของสุนทรภู่ แต่ “วิธีแต่งกลอน
สุภาพ” ของนายอรุณ บุญยมานพเน้นที่ความถูกต้องตามข้อบัญญัติหรือฉันทลักษณ์ คือต้องมี
การส่งสัมผัส ทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสในเพื่อความไพเราะและความถูกต้องของกระบวนกลอน
แสดงให้เห็นว่าในยุคนี้ได้มีการสร้าง “ขนบ” ของการแต่งกลอนว่ากลอนที่ดีต้องมีลักษณะ
อย่างไร และมีข้อน่าสังเกตว่าจากกลอนแม่แบบที่ยกมากล่าวข้างต้น ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องการ
บังคับสัมผัสใน แต่จากการศึกษาเรื่องการแต่งกลอนในยุคนี้พบว่า ในยุคนี้ได้สร้างแนวทางหรือ
หลักเกณฑ์การแต่งกลอนขึ้นมา โดยให้ความสำคัญแก่เรื่องสัมผัสเป็นพิเศษ ดังที่นายอรุณ
บุญยมานพ (๒๔๘๕ก: ๔๕-๔๘) กล่าวไว้ว่า

. . . สัมผัสมี ๒ ลักษณะ คือ ๑. สัมผัสนอก กับ ๒. สัมผัสใน

๑. สัมผัสนอก ได้แก่คำที่อยู่ต่างวัดกัน แยกอยู่ในอันดับที่ต่างกัน ออกเสียงฟังได้คล้อง
จองกัน เช่น บ่อนกับตอน และแกลง กับ สแดง กับ แจ้ง เป็นต้น. . . โปรดจำเป็นอย่างสำคัญ
ว่าคำสัมผัสนอกที่ออกเสียงฟังได้คล้องจองกันนั้นต้องเป็นคำที่ ไม่ซ้ำ เป็นคำเดียวหรือ
เสียงทำนองเดียวกัน^๒ ฟังสังเกตกลอนตัวอย่างข้างต้นว่าคำสัมผัสนอก มีที่สำคัญที่สุด
อยู่ ๔ ตำแหน่ง คือที่ตรงกับคำ จำนวน กะสวน กะบวน และชวน พยางค์ที่ตรงกับ
ตำแหน่งทั้ง ๔ นี้ใช้ คำซ้ำ กันให้สัมผัสกันนั้นไม่บังควน แม้เสียงอาจซ้ำกันแต่สกด
ต่างก็มีความหมายต่างกัน ท่านที่เคร่งครัดต่อบัญญูติของกลอนย่อไม่ใช้ เช่น ไม่ใช้
พัน กับ พรรณ ทำ กับ ธิม ให้สัมผัสกัน เป็นต้น ยิ่งในการแต่งกลอนประกวดเพื่อชิง
รางวัลด้วยแล้ว ผู้ตัดสินจะถือคำสัมผัสที่ซ้ำกันเป็นข้อหักคะแนนทีเดียว

^๒ ข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างที่ยกมาจากรื่อง “วิธีแต่งกลอนสุภาพ” ของนายอรุณ บุญยมานพ ขีดเส้น
ใต้ตามต้นฉบับ

๒. สัมผัสใน กลอนวัดหนึ่งท่านแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ ๑๒๓ ๔๕ ๖๗๘ คำสัมผัสในก็ได้แก่คำที่อยู่ต่างตอน ในวัดเดียวกัน ออกเสียงสัมผัสพัดกันติดต่อไป หรือเป็นห่วงๆ ไป โดยคล้องจองกันทั้งทาง สระ และ อักษร จะเป็นคำซ้ำกันทั้งเสียงและความหมายก็ได้ . . . เรื่องสัมผัสใน นายเปลื้อง นเรนทรได้บรรยายลักษณะสัมผัสสระและอักษรไว้แจ่มแจ้งแล้ว จึงขอยกเว้นไว้ไม่แจกแจงอีก

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายอรุณ บุญยมานพได้ชี้ให้เห็นลักษณะการสัมผัสทั้ง ๒ แบบ คือสัมผัสนอกและสัมผัสในว่ามีลักษณะอย่างไร จะสังเกตได้ว่านายอรุณ บุญยมานพ อธิบายเรื่องสัมผัสนอกโดยละเอียด เช่น บอกวิธีการสัมผัสคำ เช่น คำว่า “บ่อน” กับ “ตอน”, “แกลง” กับ “แสดง” หรือ “แจ้ง” เป็นต้น นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงลักษณะคำสัมผัสแบบไหนไม่ควรใช้ เช่น ไม่ควรใช้คำที่มีเสียงซ้ำกันสัมผัสกัน เช่น คำว่า “พัน” กับ “พรรณ” หรือ คำว่า “ท่า” กับ “ธรรม” เป็นต้น ทั้งนี้ยังได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าหรือตัดสินการแต่งกลอนไว้ว่า การใช้คำที่มีเสียงซ้ำกันสัมผัสกันเช่นนี้ไม่ถูกต้อง หากส่งเข้าประกวด” ก็จะทำให้ถูกตัดคะแนนได้ เป็นต้น ส่วนเรื่องสัมผัสในนายอรุณ บุญยมานพ กล่าวถึงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากเห็นว่านายเปลื้อง นเรนทร ได้กล่าวถึงเรื่องการสัมผัสในไว้แล้วโดยละเอียดในเรื่อง “กลอนสุภาพ”

นอกจากเรื่องการสัมผัสทั้ง ๒ ประเภทแล้ว นายอรุณ บุญยมานพยังกล่าวถึงเรื่องการใช้ภาษาให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์อ่านแล้วเข้าใจ อย่างมุ่งแต่จะเอาสัมผัสจนเข้าทำนอง “กลอนพาไป” ดังที่นายอรุณ บุญยมานพ (๒๔๘๕ก: ๕๒-๕๔) ได้กล่าวไว้ว่า

. . . การนำถ้อยคำมาเรียงลงเป็นกลอนนั้นก็มีลักษณะเดียวกันกับการเรียงความ จึงควรรับการปรึกษาจากตนเองดูก่อนว่าผู้อื่นจะเข้าใจความหมายของเราหรือไม่ โปรดหย่าแต่งตามใจตนเพื่อเข้าใจคนเดียว คำที่ว่าให้ “กลอนพาไป” ดูจะไม่เป็นภาสิตที่ดี เพราะมีความหมายเสมือนให้กลอนพาเราไปสู่ความอ่อนแอเห็นแต่แก่จะเอาความสดวกตายผู้แต่งควนเป็นผู้ “พากลอนให้ไป” คือตั้งตนหยุดเหนืออุปสรรคของกลอน หมั่นบังคับตนเองให้ยึดแนวหยุดในบัญญัติ

^๓ วรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยมีการจัดประกวดแต่งคำประพันธ์ ไชยสุภาสิต เป็นประจำทุกเดือน และพิมพ์เผยแพร่ผลงานที่ได้รับรางวัลลงในวรรณคดีสาร เริ่มตั้งแต่ฉบับปฐมฤกษ์ (สิงหาคม ๒๔๘๕) จนถึงฉบับเดือนธันวาคม (๒๔๘๕)

. . .เมื่อร้อยกรองกลอนได้วัคหนึ่งแล้วควนให้ได้ประโยคที่ถูกไวยากรณ์ หรือหย่างน้อย ให้ฟังเปนภษาที่เข้าใจได้ดี อันกลอนที่แต่งได้ดีนั้นยอมเอวจิวภาคกับวากยสัมพันธ์ เข้าปรับได้ ส่วนที่จะ “กำหนดบพระยะกะสัมผัส ให้พาดพิดขัดควมตามกะสวน” นั้น ถึงพยายามระลึถึงสัมผัสไว้เสมอ เพียรให้มีสัมผัสในให้จนได้ หย่าเห็นแก่ควมสดวก

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายอรุณ บุญยมานพมุ่งให้ความสำคัญแก่ บทบัญญัติหรือข้อบังคับทางฉนลักษณะ อีกทั้งต้องใช้ภษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ กล่าวคือ การใช้ภษาและคำต้องอาศัยหลักวจิวภาค คือการศึกษาคำ การใช้คำที่ถูกต้องมีความหมายตามพจนานุกรม และหลักวากยสัมพันธ์ คือการศึกษาควมสัมพันธ์ของคำในประโยค อ่านแล้วต้องได้ใจควมมีความหมายชัดเจนเป็นเอกภพ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีนายอรุณ บุญยมานพยังชี้ให้เห็นว่า ลักษณะสำคัญของกลอนคือการมีสัมผัส โดยเฉพาะสัมผัสใน ซึ่งเป็นสัมผัสที่สร้างควมไพเราะให้แก่บทประพันธ์ ดังนั้นการแต่งกลอนจึงต้องคำนึงถึงเรื่องสัมผัสในอันเป็นลักษณะสำคัญของกลอนสุภพ

(๓) เรื่อง “การกวี” ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของกลอนที่มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ เนื่องจากนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ ให้ความสำคัญแก่การใช้คำ คือใช้คำน้อยแต่กินควมมาก ใช้คำที่มีความหมายเด่น มีความไพเราะ เพราะพริ้ง ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภพและเกิดอารมณ์สะท้อนใจร่วมไปกับผู้ประพันธ์ เป็นต้น ดังที่นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๔๘๖: ๗๔) กล่าวไว้ว่า

. . .ลักษณะดีของคำร้อยกรองยอมมีรสไพเราะ บันจุคำที่มีความเด่นๆ และรวบริดได้คำ กะทัดรัดแต่มีความมาก ทำให้กะทบกะเทือนใจผู้อ่านบังเกิดภพปรากฏขึ้นในใจ เพราะฉะนั้นหนังสือที่ดีๆ เช่น พระอภัยมณี นิราสนรินทร์ พระราชนิพนธ์อิเหนารามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน คนจึงชอบอ่านและอ่านไม่เบื่อ คนหนึ่งๆ อ่านหย่างน้อย ๒ เทียว และจับอ่านเมื่อไรก็เพลินเมื่อนั้น

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ชี้ให้เห็นว่าลักษณะที่ดีของกลอนคือ การใช้คำที่มีความเด่น สามารถสร้างภพและควมรู้สึกสะท้อนอารมณ์ให้เกิดแก่ผู้อ่านได้ จนก่อให้เกิดควมประทับใจในบทประพันธ์เรื่องนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีมรดกของไทยที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดของวรรณคดีด้านต่างๆ เนื่องจากมีกระบวนกลอนและการใช้คำที่ไพเราะประทับใจผู้อ่านผู้ฟัง เช่น เรื่องพระอภัยมณี ยอดแห่งกลอนนิทาน หรือเรื่องขุนช้าง ขุนแผนที่เป็นยอดแห่งกลอนสุภพ เป็นต้น

ทั้งนี้ นอกจากการใช้คำที่ก่อให้เกิดภาพและอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจแล้ว นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ยังชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของการแต่งกลอน คือสัมผัส ทั้งสัมผัสนอกซึ่งเป็นสัมผัสบังคับตามฉันทลักษณ์ และสัมผัสในซึ่งเป็นสัมผัสที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ และในเรื่องสัมผัสในนี้เองที่เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงวรรณศิลป์หรือรสความไพเราะของกลอน สัมผัสในประกอบด้วยสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ซึ่งนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๘๖: ๗๖-๗๘) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสัมผัสในไว้ว่า

. . .การแต่งคำร้อยกรองจะต้องมีรสเพราะคือสัมผัสเป็นสำคัญ ถ้าขาดสัมผัสถึงแม้จะได้ความดีก็ยังไม่จบพร่อง ที่พูดถึงสัมผัสนี้หมายถึงสัมผัสใน ส่วนสัมผัสนอก คือสัมผัสตามข้อบังคับใหญ่แล้วย่อมขาดไม่ได้ใหญ่เอง. . . ลักษณะสัมผัสมี ๒ ประการ คือสัมผัสในหมายความว่าสัมผัสในวัด สัมผัสในมีใหญ่ ๒ ชนิด (ก) ได้แก่สัมผัสสระ คือต้องเป็นสระเดียวกัน เช่น อา กับ มา คน กับ ดน สาย กับ นาย ไอ กับ ไน จะสัมผัสต่างสระกันโดยกำหนดเอาเสียงใกล้เคียงกัน เช่น ไอ สัมผัสกับ อาย ไม่ได้ สันก็ต้องสันด้วยกัน เว้นแต่เสียงที่ออกตามตัวพยัญชนะต่างกัน ตัวอย่างคำว่า ไป จะใช้สัมผัสกับ ไป อีกไม่ได้ ไป ต้องสัมผัสกับ ไน หรือ ใส เป็นต้น. . . (ข) สัมผัสอักษร ได้แก่คำที่เป็นตัวพยัญชนะที่มีถาปนกร คือที่เกิดเสียงแห่งเดียวกัน เช่น ก กับ ก, ข กับ ค, ฉ กับ ช หรือ ฉ กับ ฉ ตัวเดียวกัน ตัวอย่าง “กบเกิดเกาะกับต้น บัวบาน” หรือ “เราก้ชายชาติเชื้อ ช่างชน” หรือ “แสงโสมแสงแก้วส่อง สุริยฉาย หรือ “ชายโจดหยิงโหดมารยา” เป็นต้น คำสัมผัสในต้องมีความหมาย ไม่สักระยะแต่เอาสัมผัสให้เสียงกะทบกะทั้งกันเท่านั้น ตัวอย่างกลอนพระอภัยมณี “เราก้ชายหมายมาดว่าชาติเชื้อ ถึงปะเสือกี้จะสู้อสู้อักหน”. . . คำ ซาย สัมผัสกับ หมายถึง เป็นสัมผัสใน เรียกว่า สัมผัสสระ คำว่า หมายถึง สัมผัสกับ มาด เรียกว่า สัมผัสอักษร. . . ตามตัวอย่างกลอนที่ยกมาให้เห็นนี้ จะเห็นได้ว่า คำสัมผัสกันนั้น มีความหมายเด่นๆ ทุกคำ และกลอนเช่นนี้นับว่าเป็นกลอนที่มีสัมผัสบริบูรณ์ เพราะฉะนั้นกลอนของสุนทรพู่ จึงมีคนนิยมชมชอบนัก

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่านายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของสัมผัสในอย่างละเอียด ได้แก่ การสัมผัสสระ ที่คำสัมผัสต้องเป็นสระเดียวกัน เช่น “อา” กับ “มา” และ “สาย” กับ “นาย” เป็นต้น ส่วนคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันแต่สระต่างกัน เช่น “ไอ” กับ “อาย” ใช้ไม่ได้ ต้องยึดเสียงเป็นสำคัญ คือ ถ้าใช้สระเสียงสั้น ก็ต้องสัมผัสกับสระเสียงสั้นเช่นเดียวกัน เป็นต้น เรื่องการสัมผัสอักษร นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ ชี้ให้เห็นว่า การสัมผัสอักษรยึดการออกเสียงตามฐานกรณ์ เช่น ฐานกะ ได้แก่ ก ข ค ฃ ง เช่น ก กับ ก หรือ ข กับ ค เป็นต้น เช่น “กบเกิดเกาะกับต้น บัวบาน” ก สัมผัสกับ ก เป็นต้น นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่า การอธิบายถึงลักษณะของสัมผัสใน นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ได้ยกตัวอย่างกลอนจาก

เรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่มาแสดงเป็นตัวอย่างเพื่อชี้ให้เห็นความถูกต้องไพบเราะเพราะพริ้งของบทประพันธ์ เช่น “เราก็อายหมายมาว่าชาติเชื้อ ถึงปะเสือกก็จ้ะสู้อู้สั๊กหน” จะเห็นได้ว่ากลอนบทนี้มีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการกลอนที่มีความสมบูรณ์ในทางสัมผัส จึงทำให้กลอนของสุนทรภู่ได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง

จะสังเกตได้ว่า นายวรวุฑฒิ ศิวะศรียานนท์ซึ่งชมกระบวนการกลอนที่มีสัมผัสในแพรวพราวอย่างกลอนของสุนทรภู่เป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากการอธิบายตัวอย่างสัมผัสในอย่างละเอียดดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นายวรวุฑฒิ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๕๖: ๗๘) ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสัมผัสในไว้อีกตอนหนึ่งด้วย ดังนี้

... คำร้อยกรองที่ไร้สัมผัสในก็เหมือนหย่างข้าวตังแห้งๆ เก่าๆ กินไม่คล่องคอ ส่วนที่มีสัมผัสในบริบูรณ์ก็เหมือนกับข้าวเหนียวสังขยานุ่มนวลมีรสหวานมันประกอบ ขอได้พิจารณาโคลงบาทนี้ลองดู

พอฉันนอนตื่นแล้ว ไปดู หนึ่งเฮย

ท่านจะเห็นได้ว่าแต่งถูกข้อบังคับทุกประการ แต่ก็ไม่แปลกกับคำร้อยแก้ว จะหารสชาติในเชิงกวีสุนทรภู่ก็ไม่มี ผิดกับบาทโคลงของนายนรินทร์ทิเบศร์หรือพระลอกนละชั้นที่เดียว เช่น นายนรินทร์ว่า “ไอ้สรี่เสาวลักษณ์ล้ำ แลโลม โลกเอย” พระลอกว่า “เสียงลือเสียงเล่าอ้าง อันใด พี่เอย” และโลกนิติวา “เสียสินสงวนศักดีไว้ วงส์หงส์

ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายวรวุฑฒิ ศิวะศรียานนท์ได้เปรียบเทียบรสสัมผัสในกับรสอาหารให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน คือกลอนที่ไม่มีสัมผัสในเปรียบเหมือนข้าวตังเก่าๆ แห้งๆ ที่กินแล้วฝืดคอ ต่างกับกลอนที่แพรวพราวด้วยสัมผัสใน ที่เปรียบเสมือนข้าวเหนียวสังขยาที่หอมกรุ่นนุ่มนวลชวนรับประทาน อีกทั้งพอได้ลิ้มรสแล้วจะชื่นชมในรสหวานมันชวนหลงใหล เป็นต้น พร้อมกันนี้นายวรวุฑฒิ ศิวะศรียานนท์ยังได้แสดงให้เห็นว่า กลอนที่ไม่มีสัมผัสในเป็นกลอนที่มีลักษณะไม่ต่างไปจากการเขียนร้อยแก้วหรือความเรียง ขาดอารมณ์ความรู้สึกประทับใจ ขาดความไพเราะจากเสียงของคำที่สัมผัสกัน หรือกล่าวอีกทางหนึ่งว่าขาดอรรถรสในการอ่านกลอน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควรกระทำในการแต่งกลอน อย่างไรก็ตามในตอนท้ายนายวรวุฑฒิ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๕๖: ๘๑) ได้กล่าวสรุปหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกลอนไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

. . . คำร้อยกรองต้องมีรสไพเราะเพราะพริ้ง การไพเราะก็หยุดที่สัมผัสแปดประการที่ ๑ ประการที่ ๒ ก็คือใช้คำมีความเด่นๆ โดยเลือกเฟ้นใช้คำเท่าที่ข้อบังคับอนุญาตให้ แต่ได้กินความมาก ประการที่ ๓ จะแต่งคำร้อยกรองชนิดใดก็ควรเอื้อต่อข้อบัญญัติและข้อบังคับ และถ้าไม่เอื้อก็แต่งร้อยแก้วดีกว่าเพราะแต่งไปก็มักคนซุบซิบว่าไม่ถูก

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายวรวุฒิ ศิวะศรียานนท์ ได้ให้หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกลอน ซึ่งสรุปได้ดังนี้ ๑. หัวใจสำคัญของกลอนอยู่ที่การมีสัมผัสใน ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ๒. การใช้คำที่มีความเด่น คือใช้คำน้อยแต่กินความมาก หรือใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพและอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน ๓. การแต่งกลอนต้องยึดถือตามบทบัญญัติหรือฉันทลักษณ์ในเรื่องจำนวนคำและการส่งสัมผัส เป็นต้น

นอกจากแนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองทั้ง ๒ ชนิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในวรรณคดีสารยังมีเรื่อง “กาพย์กลอน” ของนายเปลื้อง ณ นคร (ฉบับปี ๑ เล่ม ๑๐) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า กาพย์กลอนมีคุณลักษณะพิเศษต่างจากบทร้อยกรองทั่วไปอย่างไร และจะเห็นได้ว่า คำว่า “กาพย์กลอน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงคำประพันธ์ประเภทกาพย์หรือกลอน แต่หมายถึงคำประพันธ์ที่แต่งดีมีวรรณศิลป์ มีศิลปะในการบรรยายความให้เกิดจินตภาพและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ดังที่นายเปลื้อง ณ นคร (๒๔๘๖: ๕๓-๕๔) ได้กล่าวไว้ว่า

. . . มีคำที่เกี่ยวข้องอยู่กับกาพย์กลอนหลายคำอาทิเช่น คำประพันธ์ คำร้อยกรอง บทกลอน นกกลอน และกวี ท่านราชบัณฑิตสุกิจ นิมมานเหมินท์ใช้คำว่า จินตกวีนิพนธ์ และวงเล็บภาษาอังกฤษไว้ว่า “Poetry” ฉันทลักษณ์ว่า “คำประพันธ์ คือถ้อยคำที่เรียบเรียงกัน โดยมีข้อบังคับจำกัดคำและวัดตอนให้รับสัมผัสกันไพเราะ” คำจำกัดความอันนี้พอจะสงเคราะห์เข้ากับบทกลอนและคำร้อยกรองได้ แต่ยังไม่ใช้กาพย์กลอนหรือจินตกวีนิพนธ์ กาพย์กลอนอาศัยรูปการประพันธ์เป็นเครื่องแสดง ฉะนั้นคำประพันธ์ยังเป็นกาพย์กลอนไม่ได้

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีคำที่ใช้เรียกบทประพันธ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกาพย์กลอนอยู่หลายคำ เช่น คำประพันธ์ คำร้อยกรอง บทกลอน และจินตกวีนิพนธ์ เป็นต้น แต่จะเห็นได้ว่า คำว่า คำร้อยกรอง บทกลอน หรือคำประพันธ์หมายถึง ถ้อยคำที่แต่งขึ้นตามฉันทลักษณ์ มีการบังคับจำนวนคำและการรับส่งสัมผัส ดังนั้นบทประพันธ์ในลักษณะนี้จึงยังไม่ถึงขั้นกาพย์กลอน เนื่องจากกาพย์กลอนหมายถึงคำประพันธ์ที่แต่งดีมีวรรณศิลป์ มีศิลปะในการบรรยายความให้เกิดจินตภาพและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ดังนั้นบทประพันธ์ที่แต่งขึ้นตามข้อบังคับหรือฉันทลักษณ์เพียงอย่างเดียวจะเรียกว่ากาพย์กลอนไม่ได้ มีข้อน่าสังเกตว่านาย

เปลื้อง ณ นคร ได้วางหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของกาพย์กลอนไว้เหมือนกับวรรณคดี
 บริสุทธิ์ คือวรรณคดีที่แต่งขึ้นจากอารมณ์สะท้อนใจของผู้เขียน ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะแสดง
 ความรู้หรือให้ประโยชน์ในด้านใดด้านหนึ่ง วรรณคดีบริสุทธิ์เกิดจากการแสดงอารมณ์ความรู้สึก
 สะท้อนใจของผู้ประพันธ์เป็นสำคัญหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มโนคติ” ดังที่นายเปลื้อง ณ นคร
 (๒๔๘๖: ๕๖-๕๘) ได้กล่าวไว้ข้างต้น

. . . กาพย์กลอนนั้นมิใช่สิ่งที่มีอะไรรวมตามหน้าหนังสือ แต่อะไรก็ตามเถอะถ้าแสดง
 ความงาม อนุภาพ และความเหมาะสมแล้ว ใช้อย่อมมีธาตุแห่งกาพย์กลอนอยู่ด้วย
 ทั้งนี้ คลื่นที่ม้วนตัวเข้าหาฝั่ง ดอกไม้ที่บานสพรั่งรับแสงแดดก็เป็นกาพย์กลอน
 ความกลัว ความหวัง ความรัก ความชัง ความเหยียดหยาม ริษยา เมตตา สันเสิน
 ตลอดจนความบ้าก็เป็นกาพย์กลอน ดูก็นักมือไปสักหน่อยแต่อารมณ์ของกวีเป็น
 เช่นนั้นจริงๆ . . . กวีเป็นผู้ที่มีตาผิดจากมนุษย์ทั้งปวง มีอารมณ์หย่างประหลาดในขณะที่จะ
 เกิดความรักจะเห็นท้องทะเลยิ้มกับเขา ได้ยินเสียงลมกะซิบซื่อนางที่รักหรือถ้าเกิดดอกหัก
 จะเห็นทะเลเป็นยักษ์มาร เสียงลมเป็นเสียงบีศาจ ดวงดาวกลับเป็นแสงนัยน์ตาอันเยาะ
 เย้ย ซึ่งกวีอุทานออกมาตามอารมณ์ เช่น

“ไอ้พระจันทร์วันเพ็ญไม่เปล่งเปลื้อง
 ดูว่าเหวเอากาอาหาร

สลดเหลือองลอยเยียมเหลียมสิงขร
 เทียวเร่ร้อนซงรถไม่ลดเลี้ยว

พระอภัยมณี สุนทรพู่

สิ่งซึ่งกลั่นออกมาจากอารมณ์นี้แหละเรียกว่ากาพย์กลอน. . . กาพย์กลอนนั้นหาใช่
 เพียงแต่แบบคำประพันธ์อันมีรสไพเราะเท่านั้นไม่ ก่อนที่จะทำกาพย์กลอนจิตใจของกวี
 ต้องมีอะไรอันหนึ่งครอบงำทำให้เกิดความสะท้อนใจแรงกล้าจนต้องอุทานออกมา อะไร
 อันหนึ่งนี้เรียกกันว่า “มโนคติกวี”. . . หัวใจของกาพย์กลอนอยู่ที่มโนคติกวีหาใช่แบบคำ
 ประพันธ์ไม่

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า กาพย์กลอนเป็นบทประพันธ์ที่เกิดจาก “มโนคติ” ซึ่ง
 ถ่ายทอดออกมาจากอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ประพันธ์ จากคำกล่าวที่ว่า “กวีเป็นผู้ที่มี
 ตาผิดจากมนุษย์ทั้งปวง” เป็นคตินิยมแบบโรแมนติก (Romanticism) หมายถึงกวีเป็นบุคคล
 พิเศษ เป็นผู้ที่มองเห็นสิ่งที่คนทั่วไปมองไม่เห็น เช่น มองเห็นทะเลยิ้มให้กับเกลียวคลื่น หรือ
 มองเห็นดวงดาวเป็นดวงตาของผู้เป็นที่รัก เป็นต้น หากพิจารณาจากตัวอย่างกลอนเรื่อง
 พระอภัยมณีที่ยกมาแสดงข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมื่อผู้ประพันธ์มองดูดวงจันทร์ที่ไม่มีรัศมีเปล่ง
 ประกายก็ชวนให้รู้สึกหดหู่อ้างว้างเดียวดาย จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้ประพันธ์มองเห็นภาพเหล่านี้ก็จะ

เกิดอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจและกลั่นกรองออกมาเป็นบทประพันธ์ บทประพันธ์ที่เกิดจากอารมณ์สะท้อนใจนี้เองที่เรียกว่ากาพย์กลอนหรือวรรณคดีบริสุทธิ์ ดังนั้นกาพย์กลอนจึงหมายถึง “การแสดงออกแห่งหัวใจของมนุษย์เป็นรูปธรรม โดยการใช้ภาษาที่มีวรรณศิลป์ คือมีความไพเราะ ชาบซึ้ง และมีสัมผัส เป็นต้น” (เปลื้อง ณ นคร, ๒๕๖๖: ๕๘)

มีข้อสังเกตว่า “กาพย์กลอน” ในความหมายของนายเปลื้อง ณ นคร มีลักษณะคล้ายคลึงกับ “กวีนิพนธ์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครานุรักษ์ประพันธ์ ดังจะเห็นได้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครานุรักษ์ประพันธ์ (๒๕๖๖: ๖๙) ได้อธิบายความหมายของกวีนิพนธ์ไว้ตอนหนึ่งว่า

. . . กวีนิพนธ์เป็นลักษณะยอดเยี่ยมของวรรณคดี กวีนิพนธ์โดยมากแต่งเป็นคำร้อยกรอง verse คือคำที่ผูกขึ้นตามฉันทลักษณ์ แต่คำร้อยกรองเป็นเพียงเครื่องประกอบของกวีนิพนธ์เท่านั้นหาใช่แก่นสารของกวีนิพนธ์ไม่ และกวีนิพนธ์ที่เป็นคำร้อยแก้ว prose ก็มีเหมือนกัน ลักษณะของกวีนิพนธ์อยู่ที่การแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างซาบซึ้งให้สทือนใจ ฉะนั้นกวีนิพนธ์จึงเป็นการประพันธ์ยอดเยี่ยมในวรรณคดี

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะสำคัญของกาพย์กลอนและกวีนิพนธ์คือ การแสดงอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ประพันธ์ผ่านถ้อยคำที่มีความไพเราะ มีสัมผัสคล้องจอง ทำให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้ง เกิดความประทับใจและเกิดอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจร่วมไปกับผู้ประพันธ์อีกด้วย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครานุรักษ์ประพันธ์ได้ยกย่องกวีนิพนธ์ไว้เป็นยอดแห่งวรรณคดีคือ เป็นบทประพันธ์ที่มีคุณค่าควรแก่การอ่าน การศึกษาและการชื่นชมวรรณศิลป์

กล่าวโดยสรุป แนวทางหรือหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองในยุคนี้ ได้แก่

๑. การเลือกสรรถ้อยคำที่สร้างจินตภาพและสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ผู้อ่าน
๒. การใช้คำให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ และใช้คำให้มีความเด่น เช่น คำน้อยแต่กินความมาก
๓. การยึดถือบทบัญญัติหรือข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ เช่น จำนวนคำในแต่ละวรรคหรือการรับสัมผัส เป็นต้น

๔. การเล่นสัมผัสในอย่างแพรวพราว ทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร

จะเห็นได้ว่าแนวทางหรือหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองทั้ง ๒ ชนิด เป็นการแสดงให้เห็นถึงรสนิยมของการแต่งคำประพันธ์ในยุคนี้ว่าให้ความสำคัญแก่การแต่งฉันทลักษณ์และกลอน เพื่อแสดงความสามารถของผู้ประพันธ์ และพยายามสร้าง “ยุคทอง” ของการประพันธ์เช่นในอดีต

หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสารทั้ง ๒ แนวทาง ได้แก่ แนวทางการวิจารณ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ และแนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองของนักวิชาการท่านอื่นๆ ใช้หลักเกณฑ์การวิจารณ์ในแนวทางเดียวกัน คือการวิจารณ์ตามแนวสุนทรียศาสตร์ ซึ่งให้ความสำคัญแก่การศึกษาวรรณศิลป์ ได้แก่ การใช้คำ เสียงสัมผัส ฉันทลักษณ์ที่ก่อให้เกิดจินตภาพและอารมณ์ความรู้สึกซาบซึ้งสะท้อนใจแก่ผู้อ่าน อีกทั้งจะเห็นได้ว่าแนวทางการวิจารณ์ทั้ง ๒ แนวทางได้ให้ความสำคัญแก่วรรณคดีแบบฉบับหรือวรรณคดีมรดกที่ประพันธ์ในรูปแบบร้อยกรอง โดยชี้ให้เห็นว่าวรรณคดีมรดกของไทยเป็นเรื่องที่มีวรรณศิลป์ มีการเลือกสรรคำได้อย่างวิจิตร มีการเล่นคำสัมผัสอย่างไพเราะเพราะพริ้ง นอกจากนี้ยังมีศิลปะในการบรรยายความให้เกิดจินตภาพและอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ดังเช่นพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ได้ยกตัวอย่างวรรณคดีไทยเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์มาแสดงให้เห็นถึงการใช้เสียงสัมผัสหนักเบา และการใช้คำที่เกิดจินตภาพ หรือในการพิจารณาบทร้อยกรองประเภทกลอนของนายวรวุฑฒิศิริยานนท์ ได้นำเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่มาเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงลักษณะของกลอนที่แต่งดี ได้แก่ กลอนที่มีสัมผัสในแพรวพราวทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร เช่น “เราก็ชายหมายมาดว่าชาติเชื้อ ถึงปะเสือกก็จะสู้อุตสาห” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเรื่องการพิจารณาหรือการประเมินค่ารูปแบบการประพันธ์ว่าแบบไหนเรียกว่าบทร้อยกรองหรือคำประพันธ์ แบบไหนควรเรียกว่ากวีนิพนธ์หรือกาพย์กลอน ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์และนายเปลื้อง ณ นครได้ชี้ให้เห็นว่ากวีนิพนธ์หรือกาพย์กลอนมีลักษณะต่างจากร้อยกรองที่เน้นความสำคัญเฉพาะด้านรูปแบบหรือฉันทลักษณ์ แต่กวีนิพนธ์หรือกาพย์กลอนต้องแสดงอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ประพันธ์ โดยการใช้ภาษาที่มีความไพเราะ มีจังหวะคล้องจองกันด้วยสัมผัส เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและอารมณ์ความรู้สึกประทับใจ เป็นต้น

มีข้อน่าสังเกตว่า หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีทั้ง ๒ แนวทาง เป็นหลักเกณฑ์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างที่กัน กล่าวคือแนวทางการวิจารณ์วรรณคดีของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ ได้รับอิทธิพลมาจากการวิจารณ์ตามแนวทางตะวันตก ได้แก่ การวิจารณ์แนวใหม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ไม่ได้กล่าวถึงเรื่อง

ฉันทลักษณ์มากนัก ในขณะที่คนอื่นๆ จะให้ความสำคัญแก่เรื่องฉันทลักษณ์เป็นอย่างมาก แต่สิ่งที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศพรพินธ์ให้ความสำคัญเป็นพิเศษคือ การพิจารณาคำและความหมายของคำซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของการอ่านละเอียด ส่วนการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองของนักวิชาการท่านอื่นๆ ได้รับอิทธิพลมาจากหลักเกณฑ์การวิจารณ์ตามแนวทางตะวันออก ได้แก่ ทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตที่ให้ความสำคัญแก่รูปแบบและข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ของบทประพันธ์แต่ละชนิด อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าแม้ว่าหลักเกณฑ์หรือทฤษฎีการวิจารณ์ที่นำมาใช้ในการพิจารณาคำของวรรณคดีไทยจะได้รับอิทธิพลมาจากต่างที่กันแต่ก็มีแนวทางการวิจารณ์ร่วมกัน คือมุ่งเสพความงามทางศิลปะจากวรรณคดี อันได้แก่ ลักษณะคำประพันธ์ เสียงและความหมาย อารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจ การบรรยายความด้วยถ้อยคำที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ สำนวนและลีลา เป็นต้น อันเป็นหลักเกณฑ์ทางสุนทรียศาสตร์ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรกที่มีการวางหลักเกณฑ์การวิจารณ์และการประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านภาษา โดยอาจมีความคิดเห็นที่หลากหลาย และบางครั้งก็มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันและยังไม่เป็นระบบรอบด้าน แต่อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ก็เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีสารมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานการวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้

บทความวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร

วรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยกำหนดให้มีการเผยแพร่เรื่องการวิจารณ์วรรณคดีลงในวรรณคดีสาร เนื่องจากเห็นว่าวิจารณ์วรรณคดีเป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมภาษาและวรรณคดีไทย บทความวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสารมีการวิจารณ์วรรณคดีเพียงแนวเดียวเท่านั้นคือ การวิจารณ์แนวประวัติ

การวิจารณ์แนวประวัติ

สิทธา พิณีภูวดล (๒๕๔๖: ๑๐๖-๑๐๗) ได้อธิบายความหมายของการวิจารณ์แนวประวัติไว้ว่า “การวิจารณ์แนวประวัติเดิมเป็นการวิจารณ์โดยอาศัยประวัติศาสตร์ และประวัติวรรณคดี ต่อมาขยายวงกว้างขึ้นมาก ได้แก่ การวิจารณ์ที่กล่าวถึงเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับวรรณคดีคือ บ่อเกิดหรือแหล่งที่มา ยุคสมัย วิศวนาการ ผู้เขียน ประวัติผู้เขียน แนวคิดของผู้เขียน ปัญหาในชีวิตจิตใจ เป็นต้น” การวิจารณ์แนวประวัติเป็นแนวทางการวิจารณ์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในยุคนี้ เนื่องจากวรรณคดีโบราณของไทยหลายเรื่องไม่ปรากฏที่มาและไม่รู้นามผู้ประพันธ์ เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามมีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย

การวิจารณ์แนวประวัติจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมนโยบายดังกล่าว เนื่องจากการสืบหาที่มาของประวัติวรรณคดี ตลอดจนประวัติความเป็นมาของผู้ประพันธ์ ช่วยให้ผู้อ่านรู้ถึงที่มาและสาเหตุของการประพันธ์ และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการวิจารณ์แนวประวัติยังแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์และความยิ่งใหญ่ของภาษาและวรรณคดีไทยได้อย่างชัดเจน ตรงตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการให้ประชาชนคนไทยมีความภาคภูมิใจในชาติและภาษาของตนเอง การวิจารณ์แนวประวัติในวรรณคดีสารจึงแบ่งออกได้เป็น ๒ แนวทาง ได้แก่

๑. การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์
๒. การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบ

๑. การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์

การวิจารณ์แนวนี้เป็นการสืบค้นถึงประวัติของนักประพันธ์และสมัยที่ประพันธ์ เนื่องจากแต่เดิมนั้นผู้ประพันธ์ไม่ได้จารึกชื่อลงในผลงานของตน ผลงานการประพันธ์หลายเรื่องได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา แต่ไม่มีผู้ใดทราบว่าเป็นผลงานของนักประพันธ์ท่านใด ประพันธ์ไว้เมื่อใด และประพันธ์ขึ้นเพื่อจุดประสงค์อะไร ดังนั้นการวิจารณ์แนวนี้จึงมีจุดมุ่งหมายในการค้นหาตัวผู้ประพันธ์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์ถึงผลงานชีวประวัติ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ส่งผลต่องานประพันธ์นั้นๆ นักวิจารณ์ในยุคนี้จึงให้ความสำคัญแก่การสืบค้นที่มาและประวัติของนักประพันธ์ เพราะถือว่าเป็นภารกิจเบื้องต้นที่จะต้องกระทำ “เนื่องจากการที่จะทำความเข้าใจวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งนั้น ผู้อ่านมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจบุคลิกภาพและความคิดของผู้ประพันธ์ เพราะถือว่าวรรณคดีคือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพของตัวผู้ประพันธ์” (ธัญญา สังขพันธานนท์, ๒๕๒๙: ๒๘)

การวิจารณ์แนวประวัติโดยการศึกษาอย่างมีหลักเกณฑ์เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่เป็นการวิจารณ์ในรูปแบบของคำนำ คือการชำระวรรณคดีเรื่องเสภาขุนช้าง ขุนแผนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาพ ซึ่งการชำระวรรณคดีทำให้ต้องสันนิษฐานในเชิงประวัติกวีด้วย และทรงสันนิษฐานสำนวนการแต่งเสภาบางตอนว่าควรเป็นสำนวนของผู้แต่งคนใด ในการสันนิษฐานทรงวิจารณ์ท่วงทำนองการแต่ง (Style) และพิจารณาประวัติศาสตร์สังคม และประวัติกวีเป็นส่วนประกอบ (รินฤทัย สัจจพันธ์, ๒๕๓๒: ๖๓) ดังนั้นในยุคเริ่มต้นของการวิจารณ์วรรณคดีอย่างมีหลักเกณฑ์นี้ วรรณคดีสารได้ทำหน้าที่สานต่อและ

พัฒนาแนวทางการวิจารณ์ให้มีหลักเกณฑ์มากยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางและวิธีการวิจารณ์อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์แนวนี้นักทฤษฎีการปลุกฝังอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ฉายภาพอย่างแจ่มชัด เนื่องจากในการสืบค้นหาที่มาและอัตชีวประวัติของนักประพันธ์ ตลอดจนประวัติในด้านอื่นๆ ของวรรณคดี เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสนใจความสำคัญของบทประพันธ์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความรู้ในด้านอื่นๆ ทางวรรณคดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างชาติไทยให้เป็นอารยะประเทศโดยอาศัยความสำคัญของภาษาและวรรณคดีตามแนวคิดอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังที่นายวรเวทย์ ติวะศรียานนท์ (๒๔๘๕ก: ๗๘-๘๑) ได้กล่าวไว้ว่า

...การที่เราจะรวบรวมประวัติวรรณคดีของเราให้เป็นหลักฐานขึ้น เราจำเป็นต้องรู้จักกวีของเราก่อนว่ายุคไหน กวีคนใด แต่งหนังสืออะไร และหนังสือนั้นมีลักษณะอย่างไร ตลอดจนรู้จักนิสัยใจคอและการศึกษาของกวีผู้นั้นด้วย แต่การที่จะหาตัวกวีโบราณของเราที่แท้จะเป็นการยากเหลือเกิน เพราะแต่เดิมาเราไม่ใคร่เอาใจใส่จดจำและเขียนจดหมายรับส่งไว้เพื่อประโยชน์คนชั้นหลังๆ ด้วยคงจะไม่ได้คิดว่าประวัติวรรณคดีเป็นวิชาสำคัญหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ... ในสมัยสร้างชาตินี้เรายังขาดอะไรอยู่เราก็ต้องช่วยกันเสริมให้เต็มเราจึงจะบันลือถึงที่หมายปลายทาง ใครรู้อะไรก็ควนเอามาเผยแผ่เพื่อประโยชน์ของชาติ ดีกว่าที่จะหวงกันเอาความรู้ไว้ ซึ่งเรียกว่า “พกความรู้ตาย” ในด้านวรรณคดีซึ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ เรายังขาดประวัติของกวีดังกล่าวมาแล้ว เราจึงจำเป็นต้องค้นคว้าขึ้นมาบูรณะเสียให้บริบูรณ์ในยุคนี้

จะเห็นได้ว่าวรรณคดีวิจารณ์ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประวัติศาสตร์ของชาติไทย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ในประวัติความเป็นมาและความสามารถของกวีไทยที่ไม่แพ้ชนชาติใด ดังที่จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามสร้างชาติทางวัฒนธรรมโดยใช้ภาษาและวรรณคดีเป็นเครื่องมือ เนื่องจากมีความเชื่อว่าภาษาและวรรณคดีไทยเป็นสัญลักษณ์สำคัญของความเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ดังนั้นการสร้างชาติทางภาษาจึงต้องอาศัยการวิจารณ์วรรณคดีเข้าช่วยเพื่อความเจริญของภาษาและวรรณคดีไทย ซึ่งการวิจารณ์เชิงประวัติเป็นแนวทางการวิจารณ์ทางหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาวิชาวรรณคดี ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของวรรณคดีสาร

การศึกษาริบทและประวัติศาสตร์ในวรรณคดีสารพบทั้งหมด ๔ เรื่อง ได้แก่ (๑) เรื่อง “ประวัติท้าวไทย” ของนายวรวุฑฒ์ คิวะศรียานนท์ (๒) เรื่อง “วรรณคดีไทย” ของนายธนิต อยู่โพธิ์ (๓) เรื่อง “ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย” ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา และ (๔) เรื่อง “ลำนํ้าน้อยอีกครั้งหนึ่ง” ของนายอัสนี พลจันทร์ ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕.๒ การศึกษาริบทและประวัติศาสตร์

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. ประวัติท้าวไทย	นายวรวุฑฒ์ คิวะศรียานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัยสุโขทัย (พ่อขุนรามคำแหง พระยาลีไท และนางนพมาศ)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
- ประวัติท้าวไทย	นายวรวุฑฒ์ คิวะศรียานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัยอยุธยา (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๒
- ประวัติท้าวไทย	นายวรวุฑฒ์ คิวะศรียานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัยอยุธยา (พระเจ้าทรงธรรม และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
- ประวัติท้าวไทย	นายวรวุฑฒ์ คิวะศรียานนท์	ประวัตินักประพันธ์ในสมัยอยุธยา (พระโหราธิบดี และพระมหาราชครู)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
- ประวัติท้าวไทย	นายวรวุฑฒ์ คิวะศรียานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัยอยุธยา (มหาราชเชียงใหม่ พระยาวราช พระราชเทวี พระสนม และพระศรีภุรีปริษา)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๗
- ประวัติท้าวไทย	นายวรวุฑฒ์ คิวะศรียานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัยอยุธยา (ศรีปราชญ์)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘

ตารางที่ ๕.๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
- ประวัติทิว ไทย ยุคสุดท้าย แห่งกรุงศรี อยุธยา	นายวรเวทย์ ศิวัชรยานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัย อยุธยา (เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐
- ประวัติทิว ไทย ยุคสุดท้าย แห่งกรุงศรี อยุธยา(ต่อ)	นายวรเวทย์ ศิวัชรยานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัย อยุธยา (เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๑๐)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑
- ประวัติทิว ไทย	นายวรเวทย์ ศิวัชรยานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัย กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๕
- ประวัติทิว ไทย	นายวรเวทย์ ศิวัชรยานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัย กรุงรัตนโกสินทร์ (เจ้าพระยา พระคลัง [หน])	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๖
- ประวัติทิว ไทย	นายวรเวทย์ ศิวัชรยานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัย กรุงรัตนโกสินทร์ (พระเทพโมลี [กลิ่น])	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๙
- ประวัติทิว ไทย	นายวรเวทย์ ศิวัชรยานนท์	ประวัติของนักประพันธ์ในสมัย กรุงรัตนโกสินทร์ (ประวัติพระยา ตรัง)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๑๐
๒. วรรณคดี ไทย	นายธนิต อยู่โพธิ์	ประวัติวรรณคดียุคสุโขทัย ได้แก่เรื่อง ศิลาจารึกพ่อขุน รามคำแหง บัญญัติพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง และเรื่องนางนพ มาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬา ลักษณะ	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑

ตารางที่ ๕.๒ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๓. ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย	ส. สวัสดิกุล ฌ อยุธยา	วิจารณ์เรื่องนิราศตามเสด็จทัพ แม่ให้น้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี โดยใช้บริบทประวัติศาสตร์	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๔
๔. ลำนำน้อยอีกครั้งหนึ่ง	อ. พลจันทร์	เป็นการวิจารณ์บทวิจารณ์เรื่อง “ความละเอียดในการพิจารณา หนังสือไทย” ของ ส. สวัสดิกุล ฌ อยุธยา ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือ วรรณคดีสาร	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๒ เล่ม ๖

(๑) เรื่อง “ประวัติกวีไทย” ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์

เป็นการศึกษาประวัติกวีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในวรรณคดีสาร ฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๑, ๒, ๔, ๖, ๗, ๙, ๑๐ และฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๑, ๕, ๖, ๙, ๑๐ รวมทั้งหมด ๑๒ ตอน โดยการศึกษาประวัติกวีไทยในแต่ละยุคสมัย ได้แก่ ยุคสุโขทัย (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช, พระยาสิทธิ, นางนพมาศ) ยุคอยุธยาตอนต้น (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑, สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ, สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒) ยุคอยุธยาตอนกลาง (พระเจ้าทรงธรรม, สมเด็จพระนารายณ์มหาราช, พระโหราธิบดี, พระมหาราชครู, มหาราชเชียงใหม่, พระยาวราช, พระราชเทวี, พระสนม, พระศรีภุรีปริชา, ศรีปราณูช) ยุคอยุธยาตอนปลาย (เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์) ยุคธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) และยุครัตนโกสินทร์ (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), พระเทพโมลี (กลั่น), พระยาตรัง) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ได้เริ่มการศึกษาประวัติกวีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยศึกษาวิเคราะห์ถึงประวัติของนักประพันธ์ในแง่มุมต่างๆ ได้แก่ ประวัติการศึกษา ผลงาน สำนวนภาษา รูปแบบการประพันธ์ ตลอดจนคุณค่าหรือประโยชน์ที่ได้รับจากบทประพันธ์ เป็นต้น เนื่องจากมีความเห็นว่า “การที่เราจะรวบรวมประวัติวรรณคดีของเราให้เป็นหลักฐานขึ้น เราจำเป็นต้องรู้จักกวีของเราก่อนว่ายุคไหน กวีคนใด แต่งหนังสืออะไรและหนังสือนั้นมีลักษณะอย่างไร ตลอดจนรู้จักนิสัยใจคอและการศึกษาของกวีผู้นั้นด้วย” (วรเวทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๗๘) การวิจารณ์เรื่อง “ประวัติกวีไทย” ต้องการจะรวบรวมประวัติ

วรรณคดีให้มีความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์จึงต้องเริ่มต้นศึกษาประวัติที่ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย และกวีไทยคนแรกที่ต้องศึกษาคือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

นายวรวะทย์ ศิวะศรียานนท์เริ่มต้นการวิจารณ์โดยการกล่าวถึงประวัติความเป็นมา การอพยพย้ายถิ่นฐานและการตั้งบ้านเรือนของคนไทย ตลอดจนประวัติความเป็นมาของกรุงสุโขทัย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทยในอดีต อีกทั้งยังเป็นการวางรากฐานให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทยอีกทางหนึ่งด้วย ดังนี้

. . . นับตั้งแต่ไทยเราได้อพยพจากถิ่นฐานเดิมคือ แผ่นดินทางตอนใต้ของจีนลงมาทางลุ่มน้ำโขงบ้าง ทางลุ่มน้ำโขงบ้างและทางตอนใต้ในประเทศไทยปัจจุบันนี้บ้าง ไทยที่ลงมาทางตอนใต้ก็ตั้งอิสระกันเป็นส่วนๆ ไป เพิ่งจะมารวมกันเป็นปึกแผ่นได้ก็ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๐๐ ในยุคสุโขทัยมีกษัตริย์ครอง ๖ พระองค์ และทุกๆ พระองค์เรียกว่าพระร่วงทั้งนั้น . . . อานาจักรสุโขทัยสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐

ในสมัยสุโขทัยนี้มีวรรณคดีขึ้นแล้ว เท่าที่เรารู้กันได้และเป็นสิ่งสำคัญก็คือ

๑. สิลจารึก
๒. บัญญัติพระร่วง หรือ สุภาสิตพระร่วง
๓. ไตรภูมิพระร่วง
๔. เรื่อง เรวดีนพมาศ หรือ ตำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์

(วรวะทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๘๑-๘๔)

จากนั้นจึงเริ่มต้นการวิจารณ์โดยการศึกษาชีวประวัติของพ่อขุนรามคำแหง ได้แก่ ประวัติความเป็นมา บิดามารดาและความสามารถ ดังนี้

. . . พ่อขุนรามคำแหงเป็นกษัตริย์ที่ ๓ ในอานาจักรสุโขทัย เป็นโอรสองค์ที่ ๒ แห่งขุนศรีอินทราทิจ ครองราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐ สวรรคตเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๖๐ แต่ก่อนพ่อขุนรามคำแหงจะมีนามว่าอะไรไม่ปรากฏ ครั้นเมื่อชนชั้นชนชุมสามชน พระราชบิดาจึงอภิเษกพระราชทานนามว่าพระรามคำแหง พ่อขุนรามคำแหงผู้นี้เป็นกษัตริย์ซึ่งพระปรีชาสามารถมาก ควบแก่พระนามที่เพิ่มเติมว่ามหาราช ในทางสงครามก็เข้มแข็งมีเดชาบุภาพมาก อานาจักรสุโขทัยเวลานั้นตามหลักสิลาจารึกบอกไว้ชัดเจนว่า ทิศเหนือ

ใต้เมืองแพร์ น่าน ตลอดจนเมืองชวา (หลวงพระบาง) ทิศตะวันออกใต้เมืองสะหลวง (คือเมืองพิจิตรเก่า) ที่เรียกกันว่าโอคบุรี เมืองสองแคว (พิสนุโลกฝั่งตะวันออก) กะทั่งฝั่งแม่น้ำโขงถึงเมืองเวียงจันทน์ ทิศใต้ใต้เมืองคนที (พิจิตร), เมืองพระบาง (นครสวรรค์), เมืองแพรก (สรรคบุรี), สุวรรณภูมิ (อุ้มทอง), เมืองราชบุรี, เพชรบุรี, นครศรีธรรมราช จนถึงทะเลหน้าอก, ทิศตะวันตกใต้เมืองฉอด, ตनावศรี, ทวาย, เมาะตะมะ, ตองอู, เมืองหงสาวดีถึงสมุทห่า (อ่าวเบงกอล) มะกะโท ต้นวงศ์แห่งพระเจ้าราชาธิราชซึ่งเรียกกันว่าพระเจ้าฟ้ารั่วก็เป็นผู้ที่พระเจ้าขุนรามคำแหงแต่งตั้ง

(รเวทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๘๕)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในการศึกษาชีวประวัติและความสามารถของพ่อขุนรามคำแหง มีการกล่าวถึงศิลาจารึกซึ่งเป็นผลงานการประดิษฐ์อักษรไทยชิ้นสำคัญของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเป็นวรรณคดีที่มีความเก่าแก่และมีคุณค่ามากที่สุดชิ้นหนึ่งของไทย และนอกจากศิลาจารึกแล้วพ่อขุนรามคำแหงยังมีผลงานการประพันธ์ที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องบัญญัติพระร่วงหรือสุภาสิตพระร่วง ซึ่งนายรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ได้ทำการศึกษาไว้ดังนี้

. . .เมื่อได้อ้างถึงหลักศิลาจารึกสมัยสุโขทัยซึ่งหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรได้ถ่ายแบบเป็นตัวอักษรปัจจุบันและพิมพ์เป็นเล่มให้ชื่อว่า “ประชุมจารึกไทยภาคที่ ๑ สุโขทัย” แล้วย่อมจะเห็นได้ว่ามีจารึกในยุคนั้นมากด้วยกัน แต่จารึกที่มีข้อความน่าอ่าน สดงามว่าเป็นต้นกำเนิดแห่งวรรณคดีไทยนั้นคือ หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง

และยังมีหนังสือสำคัญที่แต่งไว้แต่โบราณเรียกกันว่า บัญญัติพระร่วงบ้าง สุภาสิตพระร่วงบ้าง แต่ไม่ซาบว่าพระร่วงองค์ไหน แต่เมื่อพิจารณาตามเหตุผลแล้วจะเห็นได้ว่าน่าจะเป็นพระร่วงพ่อขุนรามคำแหงเป็นแน่ เพราะได้กล่าวมาแล้วว่าถ้อยคำในหลักศิลาจารึกของท่านมีเชิงกวีหยุ่มาก อีกประการหนึ่งตามปรกติพระองค์ท่านทำหน้าที่สั่งสอนพลเมืองเป็นนิจน่าจะชงบัญญัติข้อสอนนี้ขึ้น . . . มีนักวรรณคดีหลายท่านมีความเห็นว่างสุภาสิตพระร่วงที่อ้างถึงนี้เป็นถ้อยคำที่แต่งขึ้นใหม่ แล้วอ้างว่าเป็นของพระร่วงเพื่อให้เป็นข้อความศักดิ์สิทธิ์ แต่เมื่อพิจารณาเหตุโดยถี่ถ้วนโดยเปรียบเทียบถ้อยคำสำนวนในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ก็จะพาใจให้เห็นว่าน่าจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในยุคสุโขทัยจริง หรืออย่างน้อยก็ต้องมีเค้าเงื่อนมาตั้งแต่ยุคนั้นแล้วกวัดต่อมาจึงได้แต่งเติมเข้าไปก็อาจเป็นไปได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องเกิดในยุคสุโขทัยแล้วก็น่าจะเป็นของพระร่วงพ่อขุนรามคำแหงดังเหตุผลที่อ้างแล้ว

(รเวทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๘๖-๘๘)

นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้ศึกษาถึงการใชภษาในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่ามีลักษณะอย่างไรและมีความดีเด่นในเรื่องใด เป็นต้น ศิลาจารึกเป็นงานประพันธ์ประเภทร้อยแก้วแต่มีวิธีการเขียนเหมือนร้อยกรองคือ มีการใช้คำซ้ำ คำซ้อน การเล่นสัมผัส และการใช้คำสร้อย เป็นต้น ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงจึงมีความดีเด่นของภาษาจนได้ขึ้นชื่อว่าเป็นวรรณคดีเรื่องหนึ่งเลยที่เดียว ดังตัวอย่างการวิจารณ์ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ ดังนี้

. . . ที่ว่าจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเป็นวรรณคดี ก็เพราะว่าเป็นภาษาไทยที่เก่าที่สุด เป็นเอกสารอันหาคำมิได้ ถ้อยคำที่ใช้ในจารึกนี้ นอกจากถ้อยคำภาษาบาลีและเขมรบ้างแล้วก็เป้นคำภาษาไทยพื้นๆ และเป็นภาษาไทยที่บริสุทธิ์เป็นส่วนมาก ทุกๆ ประโยคเป็นภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน เป็นประโยคหย่างไทยแท้ไม่มีประโยคซ้อน ประโยคแฝง แต่มีความเด่นดี บางตอนก็มีคำซ้ำ เช่น “มีป่าพร้าว มีป่าลาง มีป่าม่วง มีป่าขาม” . . . บางตอนก็มีคำที่มีน้ำหนัก และวางจังหวะเสียงพอดเหมาะกัน เช่น “ป่าหมาก ป่าพลู, ลูกเจ้าลูกขุน, บ่มีเงือนบ่มีทอง” และ “มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม” บางตอนก็มีส้อยต่อท้าย เช่น “ข้าศึกข้าเสื่อ, สนุกสนาน” บางตอนก็มีสัมผัส เช่น “ไพร่ฟ้าหน้าใส, เจ็บท้องข้องใจ” บางตอนก็ฟังคล้ายกลอนที่มีแบบบังคับสัมผัส เช่น “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”

(วรเวทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๘๗)

นอกจากการศึกษาภาษาของหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงแล้วนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ยังได้ศึกษาภาษาของเรื่องสุภาสิตพระร่วงอีกเรื่องหนึ่งด้วย เพื่อแสดงให้เห็นว่าเรื่องสุภาสิตพระร่วงมีลักษณะการใช้ภาษาแบบเดียวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงและผู้ประพันธ์น่าจะเป็นคนเดียวกัน และมีสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาเรื่องนี้คือ นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ได้เชื่อมโยงผู้อ่านเข้าสู่เรื่องการสร้างชาติ โดยการเปรียบเทียบสุภาสิตหรือบัญญัติพระร่วงของพ่อขุนรามคำแหงว่ามีลักษณะเหมือนกับรัฐธรรมนูญของจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้ ดังนี้

. . . ถ้อยคำในบัญญัติหรือภาสิตพระร่วงนี้เป็นคำพื้นๆ แบบเดียวกับหลักศิลาจารึก เป็นข้อสอนหย่างใหญ่ๆ ไม่ใช่คำสอนที่เจือแบบบาลีหรือสันสกฤต หรือแบบต่างประเทศอื่นๆ และคำสอนในภาสิตพระร่วงนี้ซึ่งใจคนไทยจนจำติดปากก็มี และเอาไปคิดแปลงเป็นคำใหม่ก็มี สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ชงกล่าวไว้ในกำหนดการสแดงตำนานเสือป่าว่า “เข้าใจว่าพระร่วงองค์นี้คือท่านผู้รวบรวมหนังสือสุภาสิตพระร่วง” ที่ท่านชงอ้างเช่นนั้น

ก็เพราะเห็นว่าคนไทยเพิ่งจะได้เป็นอิสระใหม่ๆ สิ่งอะไรที่จำเป็นจะต้องสร้างตัวเองเกี่ยวกับการสร้างชาติในยุคนั้นท่านผู้นำต้องนำ และตั้งบัญญัตินิยมขึ้นเหมือนตั้งรฎินิยมในยุคนี้นี้
(วรเวทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๘๙-๙๐)

นอกจากศึกษาเรื่องภาษาแล้ว นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ยังศึกษาถึงรูปแบบหรือลักษณะการประพันธ์อีกด้วย เพื่อแสดงให้เห็นว่านักประพันธ์ใช้วิธีการประพันธ์รูปแบบใด พร้อมทั้งชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่าบทประพันธ์เรื่องนี้มีลักษณะดีเด่นด้านใด โดยได้นำเรื่องสุภาสิตพระร่วงมาเปรียบเทียบกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เพื่อแสดงให้เห็นว่าบทประพันธ์ทั้งสองเรื่องมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์เป็นคนเดียวกัน ดังนี้

. . .สุภาสิตพระร่วงเป็นคำประพันธ์ชนิดร้อยสุภาพ เพราะตรวดดูเห็นได้ว่าข้อบังคับคณะกิติ ข้อบังคับสัมผัสกิติ และข้อบังคับเมื่อจะจบกิติ เหมือนอย่างบัญญัติร้อยสุภาพทุกประการ ดังต่อไปนี้

ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า	เฝ้าแผ่นดินภพสุโขทัย
มลักเห็นในอนาคต	จึงเผยพจน์ประกาศ
เป็นอนุศาสนกถา	สอนคนนารชน
ทั่วธาธาตลพิงเพียร	เรียนอำรุงผดุงอาตม์
หย่าเคลื่อนคลาดคลาถ้อย	เมื่อน้อยให้เรียนวิชา
ให้หาสินเมื่อไหย่	หย่าไฝ่เอาทรัพย์ท่าน
หย่ารอ่านแก่ความ	ประพริตตามบูรพ์ระบอบ
เอาแต่ชอบเสียดัด	หย่ากอบกิจเป็นพาล
หย่าอวดทานแก่เพื่อน	เข้าเถื่อนหย่าลิมพรา
หน้าสิกหยานอนใจ	ไปเรือนท่านหย่าหนึ่งนาน
การเรือนตนเร่งคิด	หย่าหนึ่งชิตผู้ไหย่
หย่าไฝ่สูงพันศักดิ์	ที่รักหย่าดูถูก
ปลุกไมตรีหย่ารู้ร้าง	สร้างกุศลหย่ารู้โรย

ถ้อยคำในบัญญัติหรือภาสิตพระร่วงนี้เป็นคำพินิจ แบบเดียวกับหลักศิลาจารึก เป็นข้อสอนอย่างไรๆ ไม่ใช่คำสอนที่เจือแบบบาลีหรือสันสกฤต หรือแบบต่างประเทศอื่นๆ . . . และเมื่อเทียบเคียงสำนวนในเชิงกวีของบัญญัติหรือภาสิตพระร่วงแล้ว ก็จะเห็นว่าปนกลอนสั้น กินความมากเหมือนกับในหลักศิลาจารึกปนอันมาก เช่น “ดีหนึ่ง

วังช้าง”, “กุพราบาเรอ”, “สังคราชปราชญ์เรียนจบ” และ “เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย” ถ้าเปรียบกับสุภาสิตพระร่วงเป็นคู่ๆ ไป ก็ยิ่งจะเห็นจริงมากขึ้น ดังนี้

ปลุกไมตรีหย่าร้าง	ล้างกุศลหย่าร้าง - ภาสิตพระร่วง
คนได้ขี่ช้างมาหา	พาเมืองมาสู่ - จารึก
หย่าปลุกฝักกลางคลอง	หย่าปองเรียนอาถรรพ์ - ภาสิตพระร่วง
เห็นเข้าท่านบไคร่พิน	เห็นสินท่านบไคร่เดียด - จารึก

โดยเหตุนี้จึงเชื่อกันว่าสุภาสิตพระร่วงนี้แต่งในสมัยพระเจ้าขุนรามคำแหงหรือเป็นพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านจริง

(วรเวทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๘๘-๘๑)

ในตอนท้ายของการวิจารณ์ นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์กล่าวถึงประโยชน์หรือคุณค่าของหนังสือสุภาสิตพระร่วงไว้ดังนี้

. . .หนังสือสุภาสิตพระร่วง เป็นวรรณคดีไทยสำคัญเล่ม ๑ เพราะเป็นหนังสือที่เก็บความเพื่อประโยชน์ทางประวัติศาสตร์ได้ และข้อความกินใจซึ่งใจ ถ้อยคำก็ไพเราะเพราะพริ้ง ผู้ศึกษาวรรณคดีไทยไม่ควรผ่านหนังสือเล่มนี้

(วรเวทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๙๑)

บทวิจารณ์เรื่อง “ประวัติภาษาไทย” ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ข้างต้น เป็นการศึกษาวิจารณ์ประวัติของพ่อขุนรามคำแหง แต่จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพ่อขุนรามคำแหงเพียงเล็กน้อย ผู้วิจารณ์ให้ความสนใจแก่การสืบค้นหาตัวนักประพันธ์ที่เป็นผู้ประพันธ์เรื่องบัญญัติพระร่วงหรือสุภาสิตพระร่วง และพยายามชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้ประพันธ์เรื่องนี้คือ พ่อขุนรามคำแหง

การศึกษาเรื่อง “ประวัติภาษาไทย” ในตอนอื่นๆ ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ เป็นการศึกษาชีวประวัติและสืบค้นที่มาของวรรณคดี อีกทั้งยังศึกษาถึงผลงาน ภาษา รูปแบบการประพันธ์ ตลอดจนประโยชน์และคุณค่าของวรรณคดีเรื่องนั้นๆ แต่มีข้อน่าสังเกตว่า ผู้วิจารณ์จะให้ความสำคัญแก่นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงและมีผลงานการประพันธ์ที่เป็นที่รู้จักโดยแพร่หลาย เช่น เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์และศรีปราชญ์ เป็นต้น ส่วนนักประพันธ์ที่ไม่เป็นที่รู้จัก หรือนักประพันธ์ที่มีผลงานไม่เป็นที่นิยมนักอย่างเช่น มหาราชเชียงใหม่ พระยาวราช พระราชเทวี พระสนม ฯลฯ ผู้วิจารณ์จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาและผลงาน

เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนวรรณคดีที่นำมาศึกษาวิเคราะห์หาตัวนักประพันธ์ และคุณลักษณะดีเด่นในด้านการศึกษาประพันธ์ล้วนเป็นวรรณคดีที่มีชื่อเสียง เช่น เรื่องลิลิตยวนพ่าย กำสรวลศรีปราชญ์ กาพย์เห่เรือ โคลงนิราศตามเสด็จลำน้ำน้อย เป็นต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ในวรรณคดีสาร ให้ความสำคัญแก่การศึกษาผลงานมากกว่าประวัติความเป็นมาของนักประพันธ์ โดยเฉพาะผลงานของนักประพันธ์ที่มีความโดดเด่น เช่น ศรีปราชญ์ จะเห็นได้จากในบทวิจารณ์ประวัตินักประพันธ์คนอื่นๆ ผู้วิจารณ์จะนำผลงานของศรีปราชญ์มาเปรียบเทียบกับอยู่เป็นระยะ ส่วนนักประพันธ์คนอื่นๆ ที่มีผลงานไม่โดดเด่นมักจะกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยและจะกล่าวถึงเฉพาะด้านผลงานเท่านั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ในยุคนี้ให้คุณค่ากับผลงานการประพันธ์ในฐานะมรดกและหลักฐานชิ้นสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความเจริญและบอกเล่าประวัติความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่ของชาติไทย

(๒) เรื่อง “วรรณคดีไทย” ของนายธนิต อยู่โพธิ์

บทวิจารณ์เรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีต่อวรรณคดีไทยมากที่สุด เนื่องจากก่อนเริ่มเรื่องผู้เขียนได้กล่าวอุทิศผลงานของตนแด่จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยกล่าวว่า “ผู้เขียนขออุทิศน้ำพักน้ำแรงในการค้นคว้าเรียบเรียงเรื่องนี้เป็นเครื่องสักการะแด่ พงษ์ท่านจอมพล ป. พิบูลสงครามผู้ให้กำเนิดวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย” (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๐๕) คำกล่าวอุทิศผลงานของผู้ประพันธ์เป็นขนบที่นิยมกันในอดีต ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ก่อนการประพันธ์ เนื่องจากแต่เดิมพระมหากษัตริย์เป็นผู้อุปถัมภ์กวีและวรรณคดี การเขียนบทอุทิศผลงานของนายธนิต อยู่โพธิ์จึงแสดงให้เห็นว่า ในยุคนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านผู้นำของประเทศชาติ และผู้นำของวรรณคดีสารก็เปรียบเสมือนผู้อุปถัมภ์กวีและวรรณคดีเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ในอดีต

นายธนิต อยู่โพธิ์แบ่งสมัยของการศึกษาตามประวัติศาสตร์ ได้แก่ สมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เรื่อง “วรรณคดีไทย” ที่พบในวรรณคดีสารมีเพียงตอนเดียว คือการศึกษาประวัติวรรณคดีสมัยสุโขทัย ส่วนการศึกษาประวัติวรรณคดีในสมัยอื่นๆ นั้นไม่ปรากฏว่าอยู่ในวรรณคดีสารเล่มใด หากพิจารณาจากการแบ่งประวัติศาสตร์ตามยุคสมัยแล้วจะพบว่า นายธนิต อยู่โพธิ์คงตั้งใจจะศึกษาวรรณคดีในแต่ละยุคสมัยควบคู่ไปกับเรื่อง “ประวัติกวีไทย” ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ที่ศึกษาประวัตินักประพันธ์ในแต่ละยุคสมัย เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ที่ไม่ได้ศึกษาวรรณคดีในสมัยอื่นๆ นั้น ทั้งนี้อาจเกิดจากสาเหตุของเรื่อง

เวลาหรือภารกิจอื่นๆ จากการดำรงตำแหน่งเลขาธิการของวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย จึงไม่มีเวลาเขียนบทวิจารณ์ได้อย่างที่ตั้งใจไว้ หรืออาจจะเห็นว่าการวิจารณ์เรื่องนี้และเรื่อง “ประวัติกวีไทย” ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์มีลักษณะการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน อยู่ในแนวทางเดียวกันและศึกษาเรื่องเดียวกัน ได้แก่เรื่อง ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหง บัญญัติพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง และเรื่องนางนพมาศหรือตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์ เป็นต้น

เรื่อง “วรรณคดีไทย” ของนายธนิต อยู่โพธิ์เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชาติไทยเช่นเดียวกับเรื่อง “ประวัติกวีไทย” ของนายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ แต่จะมีน้ำหนักเสียงไปในทางชาตินิยมมากกว่า คือ

. . . ในทวีปเอเชียทางตะวันออกเฉียงใต้ตรงกลางแหลมอินโดจีน มีประเทศเอกราชอันสมบูรณ์ประเทศหนึ่งตั้งอยู่โดดเดี่ยว ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏว่าชาติที่เป็นเจ้าเป็นใหญ่แห่งประเทศเอกราชนี้เป็นชาติใหญ่ มีความเจริญมาแล้วมนานนับด้วยพันๆ ปี ชาตินี้มีอาณาจักรโบราณตั้งอยู่ในตอนกลางและตอนใต้ของประเทศจีนในบัดนี้ มีภาษาพูดและขนบทำเนียมประเพณีเป็นของตนเอง แต่ต่อมาได้ขยายตัวลงมาได้ และยังถูกชาติใกล้เคียงคือจีนรุกรานช่วงชิงดินแดน เป็นเหตุให้ชนชาตินี้ต้องละทิ้งถิ่นเดิมของตนถอยร่นแยกย้ายกันลงมาทางใต้. . . จนอดกล่าวได้ในบัดนี้ว่า พวกที่ตั้งตนเป็นประเทศเอกราชอันโดดเดี่ยว ปกครองโดยชนชาติของตนเองหย่างเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตยพ่ายใต้รัถธรรมนูญคือ ชนชาติไทยในประเทศไทยปัจจุบัน

(ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๐๕-๑๐๖)

ในตอนที่สอง นายธนิต อยู่โพธิ์ได้แบ่งวิธีการศึกษาตามสมัยทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของประเทศไทยไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในสมัยทางประวัติศาสตร์ได้โดยสะดวก ดังนี้

. . . วรรณคดีของไทยเราเข้าใจกันว่าเกิดขึ้นทางเหนือของประเทศก่อนแล้วย้ายลงมาทางใต้ ในระยะราว ๗๐๐ ปีนี้ไทยได้ตั้งราชธานีขึ้นทางเหนือแล้วโยกย้ายลงมาทางใต้โดยลำดับหลายแห่ง ครั้งแรกตั้งขึ้นที่จังหวัดสุโขทัยในภาคเหนือของประเทศ เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐. . . รวมเวลาราว ๑๒๐ ปีก็เสียเอกราช (พ.ศ. ๑๘๒๐). . . นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีทั้งหลายจึงกำหนดสมัยในระยะเวลา ๑๒๐ ปีนี้เรียกว่า “สมัยกรุงสุโขทัย”

กษัตริย์ไทยซึ่งตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๓. . . กรุงศรีอยุธยาเป็นนครหลวงของประเทศไทยมาจนถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ รวม ๔๑๗ ปี มีกษัตริย์

สืบราชสมบัติ ๓๓ องค์ ได้เสียดอกราชแก่พม่า ๒ ครั้ง คือครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๑๑๒ และครั้งหลังใน พ.ศ. ๒๓๑๐. . . นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีกำหนดระยะเวลา ๔๑๗ ปีนี้ เรียกว่า “สมัยกรุงศรีอยุธยา” แต่เพื่อความสะดวกในการเข้าใจประวัติศาสตร์ จึงขอแบ่งสมัยอยุธยาออกเป็น ๓ ยุค คือ

ยุคแรก ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓ ถึง พ.ศ. ๒๑๑๒

ยุคกลาง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๑๒ ถึง พ.ศ. ๒๒๓๑

ยุคหลัง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๓๑ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐

ในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งหลังนั้นได้มีวีรบุรุษชาติไทยผู้หนึ่งพยายามรวบรวมกำลังขึ้นก่อกู้สรีระภาพและรวบรวมอาณาจักร. . . ซึ่งเรียกกันในสมัยต่อมาว่า “กรุงธนบุรี” และเรียกพระนามกษัตริย์พระองค์นี้ว่า “สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี” ซึ่งต่อมาภายหลังยังมีพระจริตพินเพื่ออนจนเปนเหตุให้เสียดอกราชบัลลังก์ต่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี กำหนดระยะเวลา ๑๕ ปีนี้ เรียกว่า “สมัยกรุงธนบุรี”

สมเด็จพระยามหากษัตริย์ปราบดาภิเษกเปนกษัตริย์ มีพระนามตามที่ถวายพายหลังว่า “สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” พระองค์ทรงเปนปฐมกษัตริย์ผู้ตั้งราชวงศ์ “จักรี” ซึ่งปกครองประเทศไทยสืบต่อมาจนบัดนี้. . . ตลอดสมัยแห่งราชวงศ์นี้ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีกำหนดเรียกว่า “สมัยกรุงรัตนโกสินทร์” แต่เพื่อความสะดวกแก่ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ จึงขอแบ่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ออกเป็น ๒ ยุค คือ

ยุคแรก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ ถึง พ.ศ. ๒๓๙๔

ยุคกลาง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๕

ยุคปัจจุบัน หรือ ยุคประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึงปัจจุบัน

(ชนิด อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๐๘-๑๑๒)

นายชนิด อยู่โพธิ์เริ่มบทวิจารณ์โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “บทที่ ๑ สมัยสุโขทัย พ.ศ. ๑๘๐๐-๑๙๒๐” ซึ่งจะศึกษาตามสมัยทางประวัติศาสตร์ที่ได้แบ่งไว้ข้างต้น การศึกษาในบทแรกนี้เป็นการศึกษารวมคดีในสมัยสุโขทัย แต่ก่อนจะเข้าสู่บทวิจารณ์วรรณคดีในสมัยนี้ นายชนิด อยู่โพธิ์ ยังกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกรุงสุโขทัยอีกครั้งหนึ่ง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความ เป็นมาที่ยิ่งใหญ่ของชนชาติไทยไว้ดังนี้

. . . ก่อนเริ่มสมัยนี้ได้มีชนชาวไทยเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นจำนวนมาก และแผ่ซ่านไปตลอดดินแดนในแหลมอินโดจีน มีหัวหน้าไทยเป็นเจ้าของเมืองปกครองกันเองอยู่ก็หลายเมือง เช่น เมืองอุททอง เมืองราด เมืองบางยาง เป็นต้น แต่อำนาจอธิปไตยขึ้นใหญ่กับขอมอีกต่อหนึ่ง ครั้นถึงราว พ.ศ. ๑๘๐๐ วีระบุรุษสองคน คือ ขุนบางกลางท่าวเจ้าเมืองบางยาง และขุนผาเมืองเจ้าเมืองราด รวมกำลังเข้าตีเมืองสยามของขอมได้แล้วประกาศอิสระภาพไม่ยอมขึ้นแก่ขอม พร้อมกับอภิเสกขุนบางกลางท่าวขึ้นเป็นกษัตริย์ เฉลิมพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิจ” แล้วเปลี่ยนนามเมืองสยามเป็นเมือง “สุโขทัย”

(ชินิต อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๑๓)

หลังจากกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกรุงสุโขทัยโดยสังเขปแล้ว นายชินิต อยู่โพธิ์จึงได้ศึกษาวิจารณ์ประวัติวรรณคดียุคสุโขทัย ได้แก่เรื่อง ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง บัญญัติพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง และเรื่องนางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์

วรรณคดีไทยเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีที่มีความเก่าแก่และมีคุณค่ามากที่สุดดั่งที่ นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ได้กล่าวไว้แล้วในบทวิจารณ์เรื่อง “ประวัติกวีไทย” แต่นายวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ไม่ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประดิษฐ์อักษรไทยในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเด็นสำคัญเรื่องหนึ่งที่ควรศึกษา ต่างกับบทวิจารณ์ของนายชินิต อยู่โพธิ์ที่ให้ความสำคัญแก่การศึกษาประเด็นนี้เป็นอันดับแรก ดังนี้

. . . พระ นายวิจิตร วิจิตรวาทการได้กล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหงไว้ในหนังสือ “อธิบายจารึกพ่อขุนรามคำแหง” ว่า “เปนมหาราชองค์แรกของชาติไทย ผู้ได้ขงปลดปล่อยชาติไทยให้พ้นจากแอกไถของต่างด้าวและตั้งประเทศไทยขึ้นเป็นปึกแผ่นแน่นหนา เปนมรดกตกทอดมาถึงพวกเราในเวลานี้ เมื่อไทยเราได้อพยพจากดินแดนจีนเคลื่อนลงมาทางใต้นั้น ดินแดนสุวรรณภูมิที่เราได้ตั้งเป็นประเทศไทยในเวลานี้ อยู่นานุภาพของมอญ เขมร เราเป็นคนมาใหม่ เราต้องทำตามอย่างคนที่เขาอยู่ก่อน เรารับเอาอารยธรรมของมอญเขมรมาจนเราเกือบจะกลายเป็นมอญเขมรไป ภาษาต่างๆ ที่ใช้ในราชการก็ใช้ภาษาขอมอยู่เป็นส่วนใหญ่ หนังสือที่เราใช้เป็นหนังสือขอมแต่เปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยมาถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงได้เกิดความรักชาติอย่างแรงกล้า เมื่อได้ขงปลดอำนาจขอมออกจากป่าของไทยแล้วก็เลิกใช้ภาษาขอมในทางราชการให้กลับไปใช้ภาษาไทยอย่างเต็มที่ และพ่อขุนรามคำแหงก็ขงบัญญัติอักษรไทยชนิดที่อยู่นั้นขึ้น”

(ชินิต อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๑๕)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงเรื่องภาษา ซึ่งจะสังเกตได้ว่าบทวิจารณ์เรื่อง ภาษาของนายธนิธ อยู่โพธิ์มีลักษณะคล้ายคลึงกับบทวิจารณ์ของวรเวทย์ ศิวะศรียานนท์ คือ ภาษาในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเป็นคำภาษาไทยพื้นๆ แต่มีความดีเด่นในการการเล่น คำ เล่นเสียง เล่นสัมผัส และยังใช้ตัวอย่างประกอบการอธิบายเหตุผลเดียวกันอีกด้วย ดังนี้

. . . จารึกหลักนี้มีคำพูดทั้งหมด ๑๕๐๐ คำ แต่เมื่อยกเอาคำที่เหมือนกันออกเสีย นับแต่ คำที่ต่างกันแล้ว ก็มีจำนวนรวมทั้งหมด ๔๐๕ คำ ในจำนวนนี้มีคำไทยแท้หยู่ถึงร้อยละ ๘๓ ที่เป็นคำต่างประเทศ เช่น บาลี สันสกฤต และเขมม มีเพียงร้อยละ ๑๗ เท่านั้น . . . ถ้อยคำที่ใช้จารึกหลักนี้เป็นถ้อยคำพื้นๆ ตามแบบภาษาไทย ข้อความทุกประโยคเป็น คำพูดมากกว่าคำเขียน แต่ก็น่าประหลาดที่มีความเด่นดีทุกประโยค บางตอนก็มีคำที่มี น้ำหนักและจังหวะเสียงเท่ากัน ทำให้เกิดเสียงไพเราะในเมื่ออ่านหรือฟัง บางตอนก็มี ส้อยคำต่อท้าย บางตอนก็มีรูปเป็นคำกลอน จนถึงอาดอ่านให้เป็นกลอนแบบใดแบบ หนึ่งได้ เช่น “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”

(ธนิธ อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๑๗)

เรื่องที่นายธนิธ อยู่โพธิ์ให้ความสำคัญในการศึกษาอีกอย่างหนึ่งคือ รูปแบบ และวิธีการประพันธ์ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะในการศึกษาครั้งนี้ นายธนิธ อยู่โพธิ์ ได้กล่าวถึงความรู้สึกเสียตายและเสียใจเป็นอย่างยิ่งต่อรูปแบบและวิธีการเขียนของพ่อขุนรามคำแหงที่ ประชาชนชาวไทยไม่สามารถรักษาและสืบทอดวิธีการเขียนที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้น ได้ ดังนี้

. . . วิธีเขียนหนังสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติขึ้น เขียนสระอยู่ระดับเดียวกับ พยัญชนะ ไม่เอาสระไว้บนไว้ล่างเหมือนแบบขอม ความจริงวิธีเขียนอย่างพ่อขุน รามคำแหงนี้ตรงกับแบบของยุโรป ซึ่งเป็นที่น่าประหลาดใจยิ่งนักว่าพ่อขุนรามคำแหง ไม่รู้จักหนังสือยุโรปเลย เหตุใดจึงไปมีความคิดตรงกันเข้าได้ ถ้าหากเราได้ใช้แบบวิธี เขียนของพ่อขุนรามคำแหงมาจนบัดนี้ ก็จะทำให้ความสดวกแก่การเขียนการพิมพ์เป็น อย่างยิ่ง แต่น่าเสียตายที่ว่าเมื่อสิ้นบุญพ่อขุนรามคำแหงแล้วไม่มีใครเข้มแข็งพอที่จะ รักสาความเป็นไทยไว้ได้โดยสมบูรณ์ วิธีขอมได้กลับมาใหม่และหนังสือไทยก็กลับมีสระ หยูบนบ้างล่างบ้างตามแบบขอม ซึ่งเป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่ง

(ธนิธ อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๑๕-๑๑๖)

ในตอนท้ายนายธนิต อยู่โพธิ์ได้กล่าวสรุปเนื้อหาในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงไว้ดังนี้

. . .ข้อความในศิลาจารึกหลักนี้ อดแบ่งออกได้เป็น ๓ ตอน ตอนที่ ๑ เป็นเรื่องพ่อขุนรามคำแหงเล่าประวัติของพระองค์ตั้งแต่ประสูติจนได้เสวยราชย์ ตอนที่ ๒ เล่าถึงเหตุการณ์และทำเนียมในเมืองสุโขทัย เรื่องสร้างพระแท่นมนังคศิลาเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๕ เรื่องสร้างพระมหาธาตุเมืองศรีสัชนาลัยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๘ และที่สำคัญคือเรื่องประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖ ตอนที่ ๓ เป็นคำสันเสินและขอพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหง และกล่าวถึงอาณาเขตสุโขทัยที่แผ่ออกไปอย่างกว้างขวางในครั้งกะโน้น

(ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๑๗-๑๑๘)

นอกจากนี้ นายธนิต อยู่โพธิ์ได้กล่าวถึงคุณค่าของศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงไว้ว่า เป็นดั่งแสงสว่างนำทางวรรณคดีไทยและเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญในการบอกเล่าเหตุการณ์และประวัติศาสตร์ต่างๆ ของชาติไทย ดังนี้

. . .การประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้และวิธีเขียนตามที่มีตัวหย่างใหญ่ในจารึกหลักศิลาที่กล่าวถึงนี้ เป็นแสงอุทัยที่ฉายให้เห็นวรรณคดีไทยเป็นรูปอันงดงาม และเปิดฉากสำคัญในวัฒนธรรมของชาติ จนเป็นแบบหย่างให้กษัตริย์ต่อมากในราชวงษ์นั้นได้จารึกหลักศิลาเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยสุโขทัยขึ้นอีกหลายหลัก หอสมุดแห่งชาติได้เคยพิมพ์ทั้งในภาษาไทยและฝรั่งเศส พร้อมทั้งรูปถ่ายเมือง พ.ศ. ๒๔๖๗ และปีต่อมาก็ได้จัดพิมพ์ขึ้นอีกเรียกว่า “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกสุโขทัย”

(ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๔๘๕ก: ๑๑๘)

จากบทวิจารณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาเรื่อง “วรรณคดีไทย” ของนายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ที่มีน้ำเสียงของการรับใช้อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่การเขียนอุทิศผลงานให้กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสภามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ซึ่งเปรียบเสมือนผู้อุปถัมภ์และวรรณคดีในยุคหนึ่ง อีกทั้งยังให้ความสำคัญแก่การศึกษาประวัติความเป็นมาของประเทศไทย ตั้งแต่เรื่องการอพยพย้ายถิ่นฐาน การสู้ศึกสงครามเพื่อความเป็นเอกราชของประเทศชาติ ตลอดจนการปกครองบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์ในแต่ละยุคสมัย เป็นต้น นอกจากนี้ในบทวิจารณ์วรรณคดีของนายธนิต อยู่โพธิ์ ยังแฝงน้ำเสียงของการรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองไว้ด้วย เช่น “หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เป็นแสงอุทัยที่ฉายให้เห็นวรรณคดีไทยเป็นรูปอันงดงาม และเปิดฉากสำคัญในวัฒนธรรมของชาติ” (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๔๘๑ก: ๑๑๘)

(๓) เรื่อง “ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย” ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา

เรื่อง “ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย” ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา เป็นการวิจารณ์วรรณคดีจากเรื่อง “นิราศตามเสด็จทัพแม่ให้น้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี” เพื่อหาประวัติความเป็นมาของบทประพันธ์ ได้แก่ ผู้ประพันธ์ และสมัยที่ประพันธ์ ซึ่งแต่เดิมเคยมีผู้วิจารณ์เรื่องนี้ไว้ก่อนหน้าแล้วคือ ส. ธรรมยศ และได้กล่าวสรุปไว้ว่าผู้แต่งเรื่องนี้เป็นศรีปราชญ์ โดยตัดสินจากโคลงบทหนึ่งว่า “กำสรวลสาครเรศสร้อย สารศรี ปราชญ์เฮย” ซึ่งนักวิชาการเห็นว่าเป็นการสรุปอย่างไม่มีความน่าเชื่อถือ “เรียกได้ว่าลักษณะการวิจารณ์ของ ส. ธรรมยศค่อนข้างจะขาดเหตุผลในการสนับสนุน” (рінฤทัย สัจจพันธ์, ๒๕๓๒: ๑๐๙) ในการวิจารณ์ครั้งนี้ ส. สวัสดิกุล จึงใช้หลักการศึกษาโดยการพิจารณาเนื้อเรื่องอย่างละเอียดรอบคอบ อีกทั้งต้องอาศัยความรู้ในด้านอื่นๆ เข้ามาช่วยในการพิจารณาหาข้อเท็จจริงด้วย เช่น การนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์มาใช้ในการอ้างอิงยุคสมัยของเรื่องที่แต่ง หรือการนำความรู้ด้านภูมิศาสตร์มาใช้อ้างอิงตำแหน่งหรือสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง เป็นต้น “ข้อสรุปของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา จึงต่างไปจากของ ส. ธรรมยศ คือเชื่อว่าผู้แต่งนิราศตามเสด็จทัพแม่ให้น้อยแขวงเมืองกาญจนบุรีคือ พระยาตรัง ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้เป็นที่ยอมรับกันมาจนทุกวันนี้” (рінฤทัย สัจจพันธ์, ๒๕๓๒: ๑๐๙)

เรื่อง “ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย” ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา แบ่งออกเป็นสองตอนคือ ตอนแรกกล่าวถึงปัญหาและความยากลำบากในการศึกษาวรรณคดีไทย ตอนที่สองเป็นบทวิจารณ์วรรณคดีเรื่องนิราศตามเสด็จทัพแม่ให้น้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี แสดงเป็นตัวอย่างในการพิจารณาหนังสือไทยด้วยความละเอียดรอบคอบ เพื่อความถูกต้องในการศึกษาวรรณคดีไทยในลำดับต่อไป

ในตอนแรก ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาชี้ให้เห็นถึงปัญหาและความยากลำบากในการศึกษาวรรณคดีไทยเนื่องจากการขาดแคลนหนังสือในการศึกษาหาความรู้ ซึ่งปัญหานี้น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งของการก่อตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

... บันดาผู้รู้วิชาหนังสือไทยและผู้เอาใจใส่ในภาษาไทยพากันกล่าวว่า หนังสือไทยเก่าๆ ดีๆ นั้น ที่สูญเสียโดยปราศจากผู้รู้เห็นคงมีมากที่เหลือหยูก็มีไม่น้อย ถ้าจะอ่านกันจริงๆ ก็ต้องใช้เวลานานเพราะค้นหาอ่านได้ยากเหลือกำลังที่จะอ่านให้หมดได้ อนึ่งการพิมพ์หนังสือของไทยเรายังไม่สู้แพร่หลาย เปนเหตุให้ผู้รู้จักหนังสือไทยดีๆ มีจำนวนน้อยนัก

ทำให้เห็นไปว่าไทยไม่มีหนังสือดีๆ จะอวดชาติอื่นได้... หนังสือบางเล่มบางชนิดเคยได้ยืมแต่ซื้อหาอ่านไม่ได้ก็มี การขาดตำราเรียนนี้เป็นเหตุสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ทำให้วิชาการคดีของไทยไม่ใคร่แพร่หลาย วรรณคดีของไทยที่เก่าๆ ดีๆ ที่มีอยู่ก็นับวันแต่จะซุกซมเสื่อมไป และพาให้มีผู้ที่สนใจใฝ่ใจในหนังสือก็ลดจำนวนน้อยลงทุกที จนบัดนี้เราสามารถจะนับตัวผู้รู้หนังสือไทยดีๆ ได้ว่ามีกี่คน และยิ่งผู้รู้ในวิชาการคดีของไทยด้วยแล้วยิ่งมีน้อยคนจริงๆ คงจะเป็นด้วยเหตุนี้เองรัฐบาลจึงได้สถาปนาวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อเป็นการรื้อฟื้นวรรณคดีของไทยให้รุ่งโรจน์ทั้งเป็นการชักจูงเชื้อชวนชาวไทยให้หันหน้ามาใฝ่ใจในภาษาและวรรณคดีของชาติอีกวาระหนึ่ง

(ส. สวัสดิกุล ฦ อยุธยา, ๒๔๘๖: ๔๑-๔๒)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ส. สวัสดิกุล ฦ อยุธยา มีน้ำเสียงของการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างชัดเจน ดังนั้นการศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ของบทประพันธ์จึงเป็นเรื่องสำคัญในการฟื้นฟูและเผยแพร่ภาษาและวรรณคดีไทยให้รุ่งเรืองสมดังนโยบายของรัฐบาล ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

... วรรณคดีของไทยอันได้มาแต่หนังสือเก่าๆ นั้นขาดข้อสำคัญคือ ขาดความรู้ในชื่อหรือตัวผู้ร้อยกรอง การขาดในประการนี้แหละย่อมเป็นอุปสรรคอย่างสูงในการศึกษาวรรณคดีของไทยให้แจ่มแจ้งได้ เพราะเมื่อหาตัวผู้แต่งไม่ได้ การที่จะหายุคหาสมัยของการแต่งหนังสือนั้นก็พลอยลำบากและขาดความรู้แน่นอนไปด้วย เมื่อไม่รู้ยุคสมัยหรือรู้แต่เพียงเดาๆ เช่นนั้นก็ยากที่จะวิจารณ์กันในด้านอื่นให้ใกล้กับความเป็นจริงได้ หนังสือลิลิตพระลอ ลิลิตยวนพ่าย ฯลฯ ซึ่งเป็นหนังสือเก่าชั้นเยี่ยมในวรรณคดีไทยก็ยังไม่ได้พิจารณากันได้ละเอียดยิ่งขึ้นไปถึงตัวผู้แต่งและสมัยแห่งหนังสือนั้นๆ ด้วยหลักฐานและเหตุผลพิสดาร เพียงแต่ยกข้อสังเกตเล็กๆ น้อยๆ มาลงมติ การพิจารณาหนังสือไทยน่าจะได้พิจารณากันให้ละเอียด และยิ่งหนังสือไทยเก่าๆ ด้วยแล้วต้องการความละเอียดอย่างพิเศษ แต่ที่มีผู้พิจารณากันน้อยนักเช่นนี้เป็นเพราะขาดเครื่องมือคือ ขาดหนังสือเก่าจะอ่าน เมื่อขาดผู้รู้จึงก็เป็นเหตุให้การศึกษาวรรณคดีของไทยไม่แพร่หลาย

(ส. สวัสดิกุล ฦ อยุธยา, ๒๔๘๖: ๔๔)

ส. สวัสดิกุล ฦ อยุธยาแสดงให้เห็นว่าความยากลำบากของการวิจารณ์วรรณคดีไทยเกิดจากการไม่ทราบที่มาและประวัติของนักประพันธ์และประวัติวรรณคดี ในตอนที่สองจึงได้แสดงตัวอย่างการศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ของวรรณคดีเรื่อง “นิราศตามเสด็จทัพแม่ น้ำน้อย แขวงเมืองกาญจนบุรี” โดยกล่าวถึงสาเหตุและวิธีการศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่าเพื่อ

เป็นการส่งเสริมการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ อันเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างชาติด้าน
วัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนี้

...และเพื่อส่งเสริมการศึกษาในด้านวรรณคดีวิจารณ์จักหยิบยก “นิราศตามสเด็จทัฬห
แม่น้ำน้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี” ขึ้นมาพิจารณา ในที่นี้จะพิจารณาให้เห็นเพียงว่านิราศ
เรื่องนี้เขียนขึ้นแต่ครั้งไร ใครเป็นผู้เขียนขึ้น การที่นำ “นิราศตามสเด็จทัฬหแม่น้ำน้อย
แขวงเมืองกาญจนบุรี” มาพิจารณาก็เพราะเห็นว่านิราศเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยมเรื่อง
หนึ่งในบันดาหนังสือไทยเก่าๆ และควนที่จะเกิดเกียรติผู้แต่งไว้ในฐานะกวีชั้นสูงของ
ไทยด้วย นิราศเรื่องนี้ถ้าอ่านโดยปราศจากความรอบคอบ ขาดความละเอียดในการ
พิจารณาความและถ้อยคำแล้วอาจเข้าใจผิดไปได้หย่างมาก ดังได้เคยมีผู้เข้าใจผิดนัด
มาบ้างแล้ว นิราศเรื่องนี้ใช้ลักษณะการแต่งแปลกกว่ายุคสมัยที่ตนอยู่และแปลกไปกว่า
สำนวนเดิมที่ตนเขียนหยุดเสมอ มีหน้าซ้ำยังทำลงเสียงของเก่าเพื่อจะให้เห็นว่าเก่า
จึงด้วยความจงใจ แต่เมื่อได้พิจารณาดูหย่างละเอียดจึงสามารถจับตัวผู้เขียนได้โดย
อาศัยการสังเกตทำนองแต่ง สำนวน และอาศัยความรู้ในทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์
เข้าช่วย

(ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา, ๒๔๘๖: ๔๕)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา กล่าวถึงปัญหาที่จะ
ศึกษาไว้ ได้แก่ การหาสมัยที่แต่งและตัวผู้แต่ง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะกระทำโดยการอ่าน
พิจารณาอย่างละเอียด พร้อมทั้งอาศัยความรู้ในทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์เข้ามาช่วยใน
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความถูกต้อง

ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาเริ่มการศึกษาโดยการหายุคสมัยที่แต่ง โดยพิจารณา
ในด้านพัฒนาการของการประพันธ์ ได้แก่ ความนิยม และขนบในการแต่งคำประพันธ์ในแต่ละ
ยุคสมัย ดังนี้

...การพิจารณาสัมัยที่แต่งนี้ต้องอาศัยความรู้ไม่แต่ในด้านการประพันธ์ด้านเดียว ยัง
ต้องอาศัยความรู้ในด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ประกอบอีกด้วย ในด้านการประพันธ์
นั้นนิราศนี้แต่งเป็นโคลงตัน ทั้งบาทกฤษณและวิวิธมาลี การเล่นโคลงตันชนิดนี้เท่าที่ได้
พิจารณาคันคว้าจากหนังสือไทยอื่นๆ มีนิยมเล่นหยุดสองสมัยคือ ราวสมัยสมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถสมัยหนึ่ง ซึ่งมีโคลงยวนพ่าย กำสวน โคลงตัน ทวาทสมาส และโคลงตันๆ
สามโคลงในลิลิตพระลอ เป็นต้น อีกสมัยหนึ่งก็คือ สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งเปนมสมัย
ที่นิยมโคลงสุภาพ แต่นักเล่นโคลงฝิปากเอวมักหันไปแต่งโคลงตันกันก็มี เช่นพระบาท

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทงพระราช
นิพนธ์โคลงและร้อยยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระยาตรังผู้
แต่งโคลงนิราสพระยาตรังก็ได้แต่งโคลงตั้งยอพระเกียรติเป็นทำนองประกวดไว้เรื่อง
หนึ่ง สมเด็จพระมหาสมณะเจ้ากรมพระพรหมานุกิตติโนรสก็ได้ชงพระนิพนธ์โคลงตั้ง
เฉลิมพระเกียรติปดิสงขรณ์วัดพระเชตุพน ก็ยังมีบุคคลอื่นๆ พยายามอวดฝีมือแต่ง
โคลงตั้งไว้อีกมาก. . . เมื่อพิจารณาตุลกันของโคลงตั้งในนิราสตามสเด็จทัพแม่น้ำ
น้อยแขวงเมืองกาญจนบุรีให้ละเอียด จะเห็นว่าเปนสมัยหลัง คือต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
นี้ ด้วยเหตุที่ว่าในยุคนั้นกิตติพิถันในเรื่องแบบบังคับของการแต่งโคลงยิ่งกว่าสมัยก่อนทั้ง
เจ้าของเรื่องเองก็ได้อธิบายไว้ในตอนท้ายเรื่องว่า

คันโลงขาดสองสถาน
สองอักษรข้าพลั้ง

โทที่ ส่งแฮ
พลาดเคียง

(ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา, ๒๔๘๖: ๕๒-๕๓)

นอกจากนี้ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา ยังใช้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์มาวิเคราะห์หา
สมัยที่แต่ง โดยการศึกษาทิศทางและเส้นทางการเดินทัพที่กล่าวไว้ในโคลงหนึ่งบทว่า

. . . ตำนานภูมิมิสาตราจะชี้ให้เห็นได้ชัดในเรื่องนี้คือ คำโคลงสามบทที่บอกกระยะทาง บทแรก
อันเปนต้นทางที่เดินทัพ คือ

บางหลวง คลองน้ำว้าง
ขนานขนัดแพพวนเหนียว
เสนอนองบ่วงสามสง
น่านนิพนธ์หมันม้วย

วนวง
หน่วงฝั้น
สารสุด สวาหรือ
หมื่นปี

โคลงบทนี้บ่งชี้ว่าการเดินทัพครั้งนี้ น่าจะเริ่มจากเมืองหลวงทางแถบใต้ไม่ใช่กรุงศรี
อยุธยา และคลองบางหลวงแต่เดิมเป็นตัวแม่น้ำส่วนคลองลัดบางกอกที่เป็นตัวแม่น้ำ
บัดนี้ขุดในสมัยสมเด็จพระชัยราชาธิราช. . . ฉะนั้นโคลงบทนี้เป็นแนวทางชี้ให้เห็น
กลางๆ ว่า นิราสเรื่องนี้น่าแต่งในสมัยเมื่อนครหลวงอยู่ใกล้คลองบางหลวง ไม่ใช่กรุงศรี
อยุธยาแน่ คือไม่สมัยกรุงธนบุรีเป็นนครหลวง ก็คงเป็นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง

(ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา, ๒๔๘๖: ๕๔)

ในทางประวัติศาสตร์ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาพิจารณาโดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงได้อย่างชัดเจน เช่น การสร้างชุดคลองในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และลำดับการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี ดังนี้

. . .โคลงอีกบทหนึ่งชี้ให้เห็นชัดว่า นิราสตามเสด็จทัพลำน่านน้อยจะแต่งก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปมิได้ โคลงบทนั้นมีว่าดังนี้

เดินโดยคลองค่างขาด	สายสินธุ
คลองสุนัขหอนหน	แห่งนั้น
จำแฉะไชนทิน	เทวิส คูเอย
สองสุขชลเบื่องบัน	บุสปมลาย

ที่กล่าวแล้วเช่นนั้นก็เพราะคลองสุนัขหอนเป็นคลองที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระกรุณาโปรดฯ จ้างเงินขุดขึ้น ปากตความในประวัติกะชวงกเสตราธิการว่าสิ้นพระราชทรัพย์ ๘,๑๗๖ บาท

นอกจากข้อความจะบ่งชัดอยู่แล้วเช่นนี้ ถ้าใช้ความละเอียดให้มากขึ้นจะเห็นชัดว่า นิราสเรื่องนี้แต่งในสมัยใด ผู้เขียนได้บ่งสมัยไว้ในคำโคลงสองตอน คือในโคลงบทต้นที่ว่า

อยุธยาสมัยไท่	ทั้งสาม ภาหรือ
องค์อติสรสาม	สุขหล้า
บุชิตศาสนาราม	เรื่องท วิปเอย
บุญพระตวงฟาค้า	ค่าสวรรค

ในบาทที่สองคำโคลงที่ว่า “องค์อติสรสาม” จะเป็นอื่นไปหาได้ไม่ นอกจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งจักรีบรมมหาราชวงศ์ และความในบาทที่ ๓ ที่ว่า “บุชิตศาสนาราม เรื่อง ทวีปเอย” ก็ยิ่งประกอบพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะรัชกาลนี้ซึ่งมุ่งหวังที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นงานสำคัญ

(ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา, ๒๔๘๖: ๕๕-๕๖)

นอกจากนี้ ส. สวัสดิกุล ฌ อยู่ชยา ยังใช้พระราชพงศาวดารเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย เนื่องจากมีความเห็นว่า การวิจารณ์ที่ดีควรจะศึกษาพิจารณาโดยความละเอียดรอบคอบไม่ควรด่วนตัดสินทั้งที่ยังไม่ได้พิจารณาข้อมูลอย่างละเอียด แม้ว่าจากการศึกษาข้อมูลในด้านพัฒนาการของการประพันธ์ด้านภูมิศาสตร์และด้านประวัติศาสตร์จะสามารถระบุสมัยที่แต่งเรื่อง “นิราศตามเสด็จทัพแม่ให้น้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี” ได้ว่าแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ แต่หากพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นว่า ตามประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ นั้นไม่มีการยกทัพไปทางลำน้ำน้อยแขวงเมืองกาญจนบุรีเลย ฉะนั้นวรรณคดีเรื่องนี้จะแต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ จริงหรือไม่นั้นจึงต้องใช้พระราชพงศาวดารเข้ามาช่วยในการศึกษาอีกทางหนึ่ง ดังนี้

. . . แม้จะได้หลักถันมั่นคงแล้ว ก็ยังหาสมควนที่เราจะด่วนลงมติว่านิราศเรื่องนี้แต่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ ยังต้องการความละเอียดสืบสวนต่อไปอีก โดยการพิจารณาพระราชพงศาวดารได้ความว่า ในรัชกาลที่ ๓ คือรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นไม่มีการยกทัพไปทางลำน้ำน้อยเลย. . . จึงจำต้องพิจารณาให้กระจ่างแจ้งว่า สิกทางแม่ให้น้อยในยุคใกล้เคียงกันนี้มีบ้างหรือไม่

ปรากฏความตามพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ หน้า ๒๘๘ ว่า “ซงปรีกสาพระราชวงสวนงส์เสนาบดีเห็นพร้อมกันว่า การที่พม่าตระเตรียมกองทัพข้างฝ่ายไทยจะหนึ่งประมาณไม่ได้ควนให้มีกองทัพไทยไปตั้งขัดตาทัพหยุ. . . จึงโปรดให้จัดกองทัพยกไปจากกรุงเทพฯ หลายกอง ให้พระเจ้าน้อยยาเทอกรมหมื่นสัทธิพลเสพเปนแม่ทัพคุมพลไปขัดตาทัพหยุที่เมืองเพชรบุรีกองหนึ่ง ให้พระเจ้าลูกยาเทอกรมหมื่นเจสตาบดินทเปนแม่ทัพคุมคนหมื่นหนึ่งไปตั้งขัดตาทัพทางด้านเมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรีทางหนึ่ง กองทัพทั้งสองนี้ได้ยกไปจากกรุงเทพฯ พร้อมกัน ะวันศุกร์เดือน ๑ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีมะโรง โทสก” กับข้อความในหน้า ๓๐๐ มีว่า “พระเจ้าลูกยาเทอกรมหมื่นเจสตาบดินทสเด็จไปตั้งทัพหลวงหยุที่แม่ให้น้อยเมืองกาญจนบุรี”

หากนิราศตามเสด็จทัพคราวนี้จะเขียนเนื่องด้วยการศึกครั้งนี้จึงก็น่าจะเริ่มตามวันเดือนปีที่กล่าวแล้ว และจะต้องเขียนในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่ตามข้อความในคำโคลงนิราศระบุงงไว้ชัดเจนว่าเป็นสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่เป็นเช่นนั้นเป็นการคลาดเคลื่อนกันหยุ และน่าจะเป็นดังนี้คือ นิราศลำน้ำน้อยคงจะแต่งเนื่องด้วยเหตุจากการไปทัพครั้งนี้แน่ ผู้เขียนตามเสด็จพระเจ้าลูกยาเทอกรมหมื่นเจสตาบดินทไปถึงแม่ให้น้อย. . . แต่กว่าจะเขียนเสด็จเรียบร้อยก็คงเปลี่ยนรัชกาลเป็นรัชกาลที่ ๓ ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ เพียง ๔ ปีหลังจากการยาตราทัพครั้งนั้น. . . เมื่อพิจารณาโดย

ละเอียดดังได้ทำมาก็จะได้เวลาของนิราสนี้โดยแน่นอนว่าอยู่ในระหว่างรัชกาลที่ ๒ ต่อ
รัชกาลที่ ๓

(ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา, ๒๔๘๖: ๕๗-๕๘)

เมื่อหาสมัยที่แต่งได้แล้วคือ อยู่ในระหว่างรัชกาลที่ ๒ ต่อเนื่องมาถึงรัชกาลที่
๓ จากนั้นจึงสืบค้นหาตัวผู้แต่ง โดยพิจารณาจากสำนวนการแต่งและเนื้อความที่กล่าวถึง
ยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้แต่ง จึงรู้ว่าผู้แต่งเรื่อง “นิราศตามเสด็จทัพแม่น้ำน้อยแขวงเมือง
กาญจนบุรี” คือพระยาตรัง ดังนี้

. . ผู้เขียนได้ซ่อนชื่อของตนไว้ในนิราสนี้หย่างที่อ่านผ่านๆ ไปก็จะไม่ทันเห็น และ
ผู้เขียนนิราศเรื่องนี้เป็นบุคคลสำคัญ นับเป็นกวีเอกในยุครัตนโกสินทร์ด้วยคนหนึ่งอาจจับ
ได้ด้วยถ้อยคำและสำนวน เพราะสำนวนของนิราศตามเสด็จทัพแม่น้ำน้อยโลดโผนผิด
สำนวนของกวีอื่นๆ และเมื่อสังเกตโคลงต้นบาทกฤษฎีบทต่อไปนี้ ก็จับความได้ว่าผู้
แต่งเป็นกวีชาวนครศรีธรรมราชผู้มุ่งหวังจะแข่งขันกับกวีแห่งอยุธยา

<u>นครศรีธรรมราช</u> หม้าย	เมธี พ้อฮา
แสงอยุธยาชู้	<u>คู่พร้อง</u>
เฉลิมบาทนริบตี	โดยเสด็จ เลิกแฮ
นิราศเรื่องพ้องหน้า	นรงค์

และกวีเอกชาวนครศรีธรรมราชในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้เชี่ยวชาญในเชิงโคลงก็มี
หยุดเพียงคนเดียว ในนิราศเรื่องนี้ก็ใช้บันดาศักดิ์ไว้ว่าเป็นถึงพระยาดังปรากฏความใน
คำโคลง ๒ บทต่อไปนี้ โคลง ๑ ว่า

<u>ออกญาออกไธถ้ออัน</u>	อาสัย สัตวเอย
องค์อนันตชินนร	บาปบี
เสด็จสู่สีวลัย	ลือเดช
คุณพุทธคุณเจ้าชี้	ขอบสมร

อีกโคลง ๑ ว่า เหนียวขงส์ย่างสทอน	ถอนใจ หือแฮ
เกินกำลังหวิวหวิว	หวนก้าว
<u>ออกญาจะกุมไต่</u>	เดินต่าง ไหลแม่
คุณพุทธคุณเจ้าชี้	หนุ่มถนอม

คำว่า “ออกญา” ในคำโคลงทั้งสองบทนี้บ่งบันดาศักดิ์ของผู้แต่งไว้อย่างชัดเจน และพระยาชาวนครศรีธรรมราชคนใดจะมีใฝ่ปากเกินไปกว่าพระยาตรังผู้แต่งนิราศพระยาตรัง และโคลงต้นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแล้ว (๕๙-๖๑)

กล่าวโดยสรุป บทความวิจารณ์เรื่องนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการศึกษาริบทและประวัติศาสตร์โดยใช้แนวทางการพิจารณาอย่างละเอียด กล่าวคือต้องศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณคดีเรื่องนั้นๆ ด้วยความละเอียดรอบคอบ ทั้งยังต้องอาศัยศาสตร์อื่นๆ เข้ามาช่วยในการศึกษาอีกด้วย เช่น ลักษณะภูมิศาสตร์ (แผนที่การเดินทาง) และประวัติศาสตร์ (พงศาวดารหรือบันทึกทางประวัติศาสตร์) เป็นต้น จึงจะสามารถสรุปได้ว่าวรรณคดีเรื่องนั้นๆ แต่งขึ้นในสมัยใดและผู้แต่งคือใคร ดังที่ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา (๒๕๕๖: ๖๒) ได้กล่าวไว้ว่า “ในการพิจารณาวรรณคดีของไทยจำเป็นต้องอ่านกันอย่างพิถีพิถะระห์ จะต้องใช้การพิจารณากันอย่างละเอียดทุกๆ ด้านไม่ใช่ด้านใดด้านเดียวจึงลงมติได้ ดังตัวอย่างการพิจารณา ‘นิราศตามเสด็จทัพแม่ให้น้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี’ นี้” การวิจารณ์ของ ส. สวัสดิกุลจึงมีความน่าเชื่อถือและมีลักษณะของการวิจารณ์ที่เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งมากยิ่งขึ้น

เรื่อง “ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย” ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา เป็นบทวิจารณ์ที่แสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการวิจารณ์ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือในยุคของการวิจารณ์วรรณคดีอย่างมีหลักเกณฑ์ในระยะเริ่มแรกนี้ ถือได้ว่าบทวิจารณ์เรื่องนี้มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการนำเสนอหลักเกณฑ์การวิจารณ์โดยการใช้แนวทางการพิจารณาวรรณคดีด้วยความละเอียดรอบคอบ แต่ทั้งนี้หากจะวิเคราะห์ถึงสาเหตุในการพิจารณาหนังสือไทยของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาจะเห็นได้ว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการเผยแพร่ภาษาและวรรณคดีไทยเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของวรรณคดีแห่งชาติไทย อันเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างชาติไทยให้รุ่งโรจน์ด้วยการอาศัยความเจริญทางภาษาและวรรณคดีไทยตามอุดมการณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังที่ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา (๒๕๕๖: ๖๓) ได้กล่าวไว้ว่า

...เพื่อส่งเสริมวิชาการศึกษาวรรณคดีไทยได้กว้างขวาง ถ้าวรรณคดีสมาคมจะกรุณาพิมพ์แพร่หนังสือวรรณคดีเก่าๆ ดีๆ ของไทยไว้ใน “วรรณคดีสาร” นี้เป็นเดือนๆ ไป เดือนละเล็กละน้อยเช่นหนังสือ “วชิรญาณ” ได้กะทำมาในครั้งกะโน้น ก็คงจะเป็นที่ชื่นชมยินดีแก่ผู้อ่านทั้งหลาย เพราะเป็นการเปิดทางให้แก่ผู้ที่หาอ่านได้ยากได้มีโอกาสอ่านชื่นชมความไพเราะในรสวรรณคดีเก่าๆ ของไทย ความมุ่งหวังที่จะเผยแพร่วิธีการใช้อักษรไทยแบบใหม่ก็จะเป็นไปได้โดยสะดวก ทั้งเป็นการชุบชีวิตวรรณกรรมของไทยให้ยืนยง การ

สื่กสวารณคดีไทยก็จะแพร่หลายจนเป็นวิชาที่รุ่งโรจน์เชิดชูเกียรติยศของชาติให้งาม
เด่น สมดังวัตถุประสงค์ของวารณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา เสนอแนวคิดให้นำ
วารณคดีเก่าๆ ซึ่งหาอ่านได้ยากมาลงพิมพ์ในวารณคดีสาร เพื่อเป็นการเผยแพร่ภาษาและ
วารณคดีไทย แต่แนวคิดดังกล่าวของ ส. สวัสดิกุล ไม่ได้รับการตอบสนองจากวารณคดีสมาคม
แห่งประเทศไทย เนื่องจากไม่มีวารณคดีเก่าๆ ลงพิมพ์ในวารณคดีสาร อาจกล่าวโดยนัยได้ว่า
วารณคดีเก่าๆ ของไทยล้วนเป็นวารณคดีเรื่องยาว แต่หน้ากระดาษของวารณคดีสารมีจำนวน
จำกัด การลงพิมพ์วารณคดีแต่ละเรื่องอาจจะกินพื้นที่หน้ากระดาษเป็นอย่างมาก หรือในอีกทาง
หนึ่งคือ การลงพิมพ์เผยแพร่วารณคดีเป็นเรื่องๆ นั้น เป็นประโยชน์อย่างมากทางการอ่านและ
การศึกษาวารณคดีของไทย แต่เป็นประโยชน์เพียงเล็กน้อยในทางการปลูกฝังอุดมการณ์ลัทธิ
ชาตินิยมให้แก่ประชาชน ดังนั้นในวารณคดีสารซึ่งเป็นหนังสือที่เกิดจากอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม
มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยม เรื่องที่ไม่สามารถสนับสนุนอุดมการณ์
ดังกล่าวได้อย่างชัดเจน จึงไม่ได้รับการเผยแพร่ลงในวารณคดีสาร

(๔) เรื่อง “ลำน้ำน้อยอีกครั้งหนึ่ง” ของ อ. พลจันทร์

เรื่อง “ลำน้ำน้อยอีกครั้งหนึ่ง” ของ อ. พลจันทร์ หรือนายอัศนี พลจันทร์
เป็นการวิจารณ์ข้อบกพร่องเรื่อง “ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย” ของ ส. สวัสดิ
กุล ณ อยุธยา ที่ลงพิมพ์ในวารณคดีสาร ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๔ ซึ่งแสดงตัวอย่างการวิจารณ์เรื่อง
“นिरาสตามเสด็จทัพแม่ลำน้ำน้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี”

นายอัศนี พลจันทร์ เคยเขียนบทวิจารณ์เรื่อง “นिरาสตามเสด็จทัพแม่ลำน้ำน้อย
แขวงเมืองกาญจนบุรี” ลงในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เมื่อพบว่า ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา ได้
วิจารณ์วารณคดีเรื่องเดียวกันนี้ลงในวารณคดีสาร จึงได้ศึกษาและแสดงทรรศนะต่องานวิจารณ์
ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาในฐานะผู้ที่เคยศึกษามาก่อน บทวิจารณ์ของนายอัศนี พลจันทร์
จึงมีลักษณะเป็นการวิจารณ์ข้อบกพร่อง ซึ่งแสดงให้เห็นความเอาใจใส่ในการวิจารณ์
วารณคดีของไทยมากยิ่งขึ้น

การวิจารณ์ข้อบกพร่องเป็นการวิเคราะห์และพิจารณางานวิจารณ์อีก
ชั้นหนึ่ง ผู้วิจารณ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักเกณฑ์การวิจารณ์เป็นอย่างดี ในยุค
เริ่มต้นของการวิจารณ์อย่างมีหลักเกณฑ์นี้ วารณคดีสารได้แสดงให้เห็นว่าการวิจารณ์วารณคดี
เริ่มเป็นที่ยอมรับว่ามีบทบาทสำคัญในการศึกษาวารณคดีมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการมีบทวิจารณ์

ข้อบทวิจารณ์ สามารถบอกได้ว่าการวิจารณ์ในยุคนี้เริ่มมีความตื่นตัวมากยิ่งขึ้น มีผู้ให้ความสนใจศึกษาวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ถึงขนาดมีการถกเถียงกันในประเด็นต่างๆ ของการศึกษา ความน่าสนใจของการวิจารณ์ข้อบทวิจารณ์ในวรรณคดีสารมีอีกอย่างหนึ่งคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้วิจารณ์ข้อบทวิจารณ์ของนายอัศนี พลจันทร อีกชั้นหนึ่ง โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “ข้อสังเกตของบรรณาธิการ” พิมพ์ไว้ท้ายเรื่อง “ลำน้ำน้อยอีกครั้งหนึ่ง” ของนายอัศนี พลจันทร บทวิจารณ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ บรรณาธิการประจำวรรณคดีสารกล่าวไว้ในลักษณะของเชิงอรรถคือ การอธิบายข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ทรงเห็นว่ายังไม่ถูกต้องหรือมีความคลาดเคลื่อนของการตีความข้อมูลบางอย่าง เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการวิจารณ์ข้อบทวิจารณ์ในวรรณคดีสาร แสดงให้เห็นถึงความสนใจและความเจริญก้าวหน้าของวรรณคดีวิจารณ์ในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี

จากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าเรื่อง “ลำน้ำน้อยอีกครั้งหนึ่ง” เป็นการศึกษาวรรณคดีเรื่อง “นิราศตามเสด็จทัพแม่ลำน้ำน้อยแขวงเมืองกาญจนบุรี” ซึ่งนายอัศนี พลจันทรเคยศึกษาและได้ลงพิมพ์ในวารสารสุภาพสตรีมาก่อนแล้ว ต่อมา ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาได้ศึกษาเรื่องนี้และลงพิมพ์ในวรรณคดีสาร เมื่อนายอัศนี พลจันทรได้พิจารณาบทวิจารณ์ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาจึงได้นำเรื่องนี้กลับมาวิจารณ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “ลำน้ำน้อยอีกครั้งหนึ่ง” คือศึกษาอีกครั้งหนึ่งแต่เป็นการศึกษาผ่านบทวิจารณ์ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา ในชั้นแรกนายอัศนี พลจันทรกล่าวชื่นชมบทวิจารณ์ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาไว้ว่า มีความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาหนังสือ อีกทั้งข้อสรุปที่ว่าพระยาตรังเป็นผู้แต่งก็ตรงกัน โดยใช้หลักภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เข้ามาพิจารณาเช่นเดียวกัน ดังนี้

...หลายปีมาแล้ว ได้เขียนการพิสูจน์ลำน้ำน้อยลงในหนังสือพิมพ์สุภาพสตรี บัดนี้ได้อ่านวรรณคดีสาร เล่มที่ ๔ ปีที่ ๒ เรื่องความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย ซึ่งนาง ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาได้เขียน เห็นมีความเห็นในเรื่องผู้แต่งลำน้ำน้อยตรงกับของฉันทันก็มีความยินดีหยู่บ้าง แต่ที่ยินดีมากก็ตรงที่ผู้ประพันธ์ได้กล่าวว่าการพิจารณาหนังสือความพิจารณาโดยละเอียด และในการนี้ก็ได้อธิบายลำน้ำน้อยในแง่ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ด้วย ขอสันเสินว่าเป็นการถูกต้องยิ่งนักทีเดียว เมื่อตอนฉันทันเขียนการพิสูจน์ลำน้ำน้อยในสุภาพสตรีนั้น ได้กล่าวอ้างภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เหมือนกันแต่ได้อย่างล่อยๆ ไม่ได้นำหลักถานมายืนยัน โดยเห็นว่าจะยืดยาวไปอย่างหนึ่ง และไม่สะดวกในการพิมพ์อย่างหนึ่ง

(อัศนี พลจันทร, ๒๔๘๗: ๗๖)

นอกจากการกล่าวชื่นชมผลงานการวิจารณ์ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาแล้ว นายอัศนี พลจันทรียังได้กล่าวชื่นชมความสามารถและความเอาใจใส่ในการศึกษาวรรณคดีของผู้หญิง โดยเฉพาะ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา ซึ่งเป็นผู้หญิงเพียงคนเดียวที่เขียนบทวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสาร เป็นบทวิจารณ์ที่มีความละเอียดรอบคอบเป็นอย่างมาก และมีความดีเด่นมากกว่าการวิจารณ์วรรณคดีของนักวิจารณ์คนอื่นๆ ที่ผ่านมา ดังนี้

...แต่ข้อที่ตื้นใจมากที่สุดนั้น ก็ที่ได้มีโอกาสเห็นสุภาพสตรีมีความเอาใจใส่และทำความเข้าใจใส่ให้สำหรับประโยชน์สมตั้งความมุ่งหวังของฉันมาเนิ่นนานปีแล้ว ฉันกลับมาเขียนลำนํ้าน้อยอีกครั้งหนึ่ง ก็โดยประสงค์จะส่งเสริมผู้ได้ทำประโยชน์แล้วให้ได้ทำประโยชน์โดยสมบูรณ์ต่อไป

(อัศนี พลจันทรีย์, ๒๔๘๗: ๗๖)

และอีกตอนหนึ่งว่า

...นาง ส. สวัสดิกุล ได้กล่าวถึงการเลียนภาษาและสำนวนเก่าของพระยาตรังนั้นเป็นข้อที่น่าชื่นใจยิ่ง เพราะแสดงว่าเป็นการพิจารณาหนังสืออย่างรอบคอบปราศจากการสพร่าดูกรบรูษทั้งหลาย ใครเคยพิจารณาเช่นนี้ได้ปรากฏมาบ้างแล้วหรือ นี่เป็นชัยชนะของสตรีไทย เป็นการปติวัติของหญิงอันถูกต้องแล้ว ภาวตุเต ชย มงคล ขอชัยมงคลจงมีแก่เธอทุกเมื่อเถิด

(อัศนี พลจันทรีย์, ๒๔๘๗: ๗๗)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่านายอัศนี พลจันทรีย์ได้ยกย่องให้เกียรติ และยอมรับบทบาทและความสามารถของผู้หญิงเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าในยุคนี้ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทและได้รับการยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่านายอัศนี พลจันทรีย์จะมีน้ำเสียงชื่นชมการวิจารณ์ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา มากเพียงใดในทางการวิจารณ์ก็มีข้อโต้แย้งบทวิจารณ์ของ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาหลายประการเช่นเดียวกัน เช่น ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยายกย่องพระยาตรังว่าเป็นกวีเอก แต่นายอัศนี พลจันทรีย์เห็นว่าพระยาตรังไม่ใช่กวี เป็นแต่เพียง “นักเล่นกลอน” เท่านั้น หรืออีกตอนหนึ่งว่า การที่ ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยาสรุปความว่า บทประพันธ์บทหนึ่งดีเด่นกว่าอีกบทหนึ่งนั้นยังไม่ถูกต้องนัก แต่นายอัศนี พลจันทรีย์ก็ไม่ได้อธิบายถึงสาเหตุไว้โดยชัดเจนว่าเพราะเหตุใด ดังนี้

...แต่สำหรับพยาตรังนี้มีโฆหารกล้าและเสียนศรีปราชญ์โดยสิ้นเชิง สำนวนเช่น “สาว
สบบ่วงมือคน คั่นเสน่ห์” ไม่เคยมีใครใช้มาก่อนแม้แต่ศรีปราชญ์เอง กะนั้นก็ตีวิชาแต่ง
โคลงของพยาตรังยังไม่เฟื่องฟูนัก จะจัดว่าเป็นกวีเอกนั้นเห็นจะยังไม่ได้... ยิ่งกว่านั้น
พยาตรังถนัดโคลงตัน แต่การแต่งโคลงตันของเขายังมีพลาดเนื่องๆ จะเห็นได้จากโคลง
ที่นาง ส. สวัสดิ์กุล คัดเอามากล่าวชมเชยนั่นเอง

อยุธยาที่ยิ่งให้ ทังสาม ภพหรือ
องคอดิศรสาม สุขหล้า'

การใช้สัมผัสเช่นนี้เป็นกวีไม่ได้นอกจากพลาด พยาตรังจึงเป็นแต่นักกลอนเท่านั้น

และอีกตอนหนึ่งว่า

...ที่นาง ส. สวัสดิ์กุลกล่าวว่า “หย่าแม่หย่าควนเอา อ่านเหล่าน” มีใจความไม่เด่นเท่า
“ไปควนแม่หย่าควน คำผี แพร่งเลย” นั้นคงจะไม่ถูก แต่เพราะอะไรข้อนี้บอกกันยาก
ต้องอธิบายเป็นเล่มสมุดจึงของดไวในที่นี้ มีทางแนะนำได้สั้นๆ ว่า รสของกาพย์จะต้อง
ชิมด้วยใจหาใช้ด้วยลิ้นไม่ การอ่านกลอนลำบากกว่าการแต่งมากหลายเท่า

(อศนี พลจันทร์, ๒๔๘๗: ๗๗-๗๘)

นอกจากเรื่องความดีเด่นของบทประพันธ์ข้างต้นแล้ว ในตอนทำนายอศนี
พลจันทร์ยังกล่าวถึงการตีความผิดของ ส. สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา โดยอาศัยบทวิเคราะห์โคลงบท
หนึ่งซึ่งยกขึ้นมาอ้างคือ “องคอดิศรสาม สุขหล้า” ส. สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา กล่าวว่า อติสรสาม
หมายถึง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) แต่นายอศนี พลจันทร์มีความ
คิดเห็นที่ต่างออกไป ดังนี้

...อนึ่ง ที่นาง ส. สวัสดิ์กุลว่าพยาตรังเอ่ยถึงรัชกาลที่ ๓ โดยกล่าวในโคลงว่า “องค
อดิศรสาม” นั้นก็ควนอ่านต่อไปถึง “สุขหล้า” ด้วย ควนจะได้ความว่า “โลกอันเลอสุขทั้ง
สาม” ยิ่งกว่า “พระองค์ที่ ๓” จึงจะให้สรรพนาคติและเป็นการตีความที่ถูกต้อง

(อศนี พลจันทร์, ๒๔๘๗: ๘๐-๘๑)

บทความวรรณคดีวิจารณ์เรื่อง “สำนวนน้อยอีกครั้งหนึ่ง” มีความพิเศษตรงที่
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ บรรณาธิการประจำวรรณคดีสารได้วิจารณ์
ข้อบกพร่องของนายอศนี พลจันทร์อีกชั้นหนึ่ง โดยใช้ชื่อว่า “ข้อสังเกตของบรรณาธิการ” ซึ่ง

ก็มีการพิมพ์ผิดอยู่หลายแห่ง ถึงอย่างไรก็ดีเราควนให้ประโยชน์แก่ผู้ประพันธ์ ซึ่งในกรณีนี้แม้จะมีคุณค่าในทางกวีสูงต่ำอย่างไรก็ตาม แต่ก็เป็นผู้แต่งโคลงต้นแปน

(พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๗: ๗๖-๘๔)

หรืออีกตอนหนึ่งที่นายอัศนี พลจันทร์ กล่าวว่า ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา ตีความบทประพันธ์ “องคอดิศรสาม สุขหล้า” ว่า อิศรสาม หมายถึง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) นั้นผิด ที่ถูกต้องควรจะหมายถึง “โลกอันเลอสุขทั้งสาม” แต่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงมีความคิดเห็นว่า การตีความของนายอัศนี พลจันทร์ ก็ผิดพลาดเช่นเดียวกับ ส. สวัสดิกุล เช่นกัน ดังนี้

...การแปล อิศรสาม สุขหล้า ว่าโลกอันเลอสุขทั้งสามนั้น ฉันเห็นว่าขัดกับหลักไวยากรณ์ เพราะ หล้า เป็นคำไทย มีบางท่านเห็นว่าในกวีนิพนธ์ไม่ต้องคำนึงถึงหลักไวยากรณ์นักแต่ความเห็นเช่นนี้ฉันไม่เห็นด้วย ฉันเห็นควนอีกหลักไวยากรณ์ไว้ แต่ในกรณีนี้ฉันได้แสดงความเห็นไว้ข้างต้นแล้วว่า “สาม” เป็นคำเขียนผิดหรือพิมพ์ผิด ฉะนั้นจะยึดเอาเป็นหลักสแดงว่าบทประพันธ์นี้ได้แต่งในรัชกาลที่ ๓ ก็ไม่ได้เหมือนกัน (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๗: ๘๔)

จะเห็นได้ว่าการวิจารณ์ข้อบกพร่องวิจารณ์ข้างต้น เป็นตัวอย่างเด่นชัดที่แสดงให้เห็นว่าการวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของสาขาวิชาวรรณคดีวิจารณ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์ตามนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ให้การสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์เป็นอย่างดี ดังที่นายอัศนี พลจันทร์ (๒๔๘๗: ๗๖) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

...เมื่อฉันได้เขียนการพิสูจน์สำนวนน้อยในสุภาพสตรีครั้งนั้น ได้กล่าวอ้างภูมิสาตรและประวัติสาตรเหมือนกันแต่ได้อ้างลอยๆ ไม่ได้นำหลักถานมายืนยัน โดยเห็นว่าจะยืดยาวไปอย่างไร และไม่สะดวกในการพิมพ์อย่างหนึ่ง แต่ครั้งนี้ นาง ส. สวัสดิกุล ได้เขียนแผนที่การเดินทางที่พมาด้วย โดยอาศัยความอำนาจของวรรณคดีสาร จึงน่าจะถือเป็นแบบฉบับ

แม้ว่าการวิจารณ์วรรณคดีอย่างมีหลักเกณฑ์ในระยะเริ่มแรกนี้ จะยังเป็นการแสดงทรรศนะหรือความคิดเห็นส่วนตัวอยู่บ้าง แต่ก็มีให้นำหลักเกณฑ์หรือการอ้างอิงเหตุผลและข้อเท็จจริงมาใช้ในการวิจารณ์วรรณคดีมากกว่าแต่เดิม แสดงให้เห็นว่าการวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้เริ่มมีลักษณะเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีการวิจารณ์ข้อบกพร่องวิจารณ์ซึ่ง

เป็นแนวทางการวิจารณ์ขั้นสูงที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้วิจารณ์ มาใช้ในการวิจารณ์เป็นอย่างมาก ในวรรณคดีสารมีการวิจารณ์ข้อวิจารณ์ถึง ๓ ชั้นดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเรียกได้ว่าการวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ไทย อีกทั้งการวิจารณ์ข้อบทวิจารณ์ยังสามารถตอบสนองนโยบายสร้างชาติทางภาษาและวรรณคดีของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาถึงที่มาและประวัติของนักประพันธ์และประวัติวรรณคดี โดยอาศัยบทประพันธ์ เช่น ศึกษาความนิยมและชนบในการแต่งคำประพันธ์ในแต่ละยุคสมัย ส่วนงานการประพันธ์ของนักประพันธ์แต่ละคน เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาศัยประวัติศาสตร์ เช่น พระราชพงศาวดารหรือบันทึกประวัติศาสตร์เรื่องต่างๆ มาพิจารณาเพื่อหาข้อสนับสนุนและความถูกต้องของการศึกษา การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในวรรณคดีสาร ทั้งนี้สาเหตุที่การวิจารณ์แนวนี้ได้รับความนิยมในวรรณคดีสารอาจเกิดจากแรงกระตุ้นของนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากคณะกรรมการวรรณคดีสมาคมมีความเชื่อว่า “การศึกษาถึงประวัติวรรณคดีไทย จะทำให้การวิจารณ์วรรณคดีก้าวหน้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมภาษาไทย” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๔๘๕ก: ๑๕) อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกนำมาใช้ในการศึกษาประวัติวรรณคดี เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกในความเป็นไทย ประเทศที่มีประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ มีภาษาและวรรณคดีเป็นมรดกอันล้ำค่าควรแก่การเชิดชูเพื่อให้ลูกหลานได้ตระหนักถึงคุณค่าของภาษาและวรรณคดีไทย การศึกษาประวัติวรรณคดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมของภาษา อีกทั้ง “ชาติที่เจริญรุ่งเรืองแล้วเขาย่อมค้นคว้าและเชิดชูประวัติวรรณคดีของเขาไว้อย่างออกหน้าออกตา” (วรวาทย์ ศิวะศรียานนท์, ๒๔๘๕ก: ๗๘) ดังนั้นการศึกษาแนวประวัติจึงเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในกลุ่มนักวิจารณ์ของวรรณคดีสาร

อย่างไรก็ตาม ภายใต้อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามวรรณคดีวิจารณ์ถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบแนวคิดของการสร้างชาติ โดยนำเสนอแง่มุมหรือชี้ให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่ของชาติไทย และความสามารถของวีรชนชาวไทยที่สร้างคุณประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง ดังนั้นการนำเสนอคุณค่าของงานประพันธ์ในยุคนี้จึงมุ่งเน้นไปที่งานประพันธ์ที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นสำคัญ งานประพันธ์ที่ได้รับการยกย่องและยอมรับว่ามีคุณค่าในยุคนี้คืองานประพันธ์ที่เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล

๒. การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบ

นอกจากแนวทางการศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์เพื่อสืบหาที่มาของประวัตินักประพันธ์ และประวัติวรรณคดีแล้ว ในวรรณคดีสารยังมีการศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบอีกแนวทางหนึ่งด้วย ซึ่งบทความการศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบในวรรณคดีสาร เป็นการศึกษาอิทธิพลและที่มาของประวัติวรรณคดี โดยการเปรียบเทียบวรรณคดีไทยกับวรรณคดีต่างประเทศ ทั้งนี้สิทธา พินิจภูวดลและรื่นฤทัย สัจจพันธ์ (๒๕๔๐: ๙-๑๐) ได้ให้ความหมายของวรรณคดีเปรียบเทียบไว้ว่า “วรรณคดีเปรียบเทียบกับคือประวัติวรรณคดีสาขาหนึ่ง ซึ่งได้แก่การศึกษาสัมพันธ์ภาพทางปัญญาของชนชาติต่างๆ โดยมีศาสตร์อื่นๆ เข้ามาเกี่ยวพันกับวรรณคดีมากขึ้น และแต่ละศาสตร์เล็งวิธีดำเนินชีวิตอย่างโดดเด่นแต่ได้หันมาสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันอย่างแน่นแฟ้นขึ้น การเดินทางและเส้นทางคมนาคมพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้วรรณคดีของชาติหนึ่งแพร่ไปสู่อีกชาติหนึ่ง การแลกเปลี่ยนแนวความคิดระหว่างชาติจึงเกิดขึ้น”

ในวรรณคดีสาร มีผู้ให้ความสนใจและเขียนบทความวิจารณ์วรรณคดีตามแนวทางการศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบเพียงคนเดียวคือ นายสง่า กาญจนาคพันธุ์ มีทั้งหมด ๒ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคารวี” และเรื่อง “โจโฉก็เป็นนักประพันธ์” นายสง่า กาญจนาคพันธุ์ ใช้วิธีการศึกษาประวัติวรรณคดีเปรียบเทียบวรรณคดีไทยกับวรรณคดีต่างประเทศ โดยอาศัยศาสตร์แขนงอื่นๆ เข้ามาพิจารณาด้วย ตัวอย่างเช่น การศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณคดีเรื่องคารวี เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องคารวีของไทยกับเรื่องคารวีของอียิปต์ว่ามีความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อหาต้นกำเนิดของเรื่องโดยการพิจารณาเนื้อเรื่องตัวละคร เหตุการณ์ ตลอดจนองค์ประกอบด้านอื่นๆ ของวรรณคดี การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่าเรื่องคารวีของไทยได้เค้าเรื่องมาจากนิทานของประเทศอียิปต์ ผ่านทางการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ กล่าวได้ว่าการศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างมากไม่เฉพาะในทางวรรณคดี แต่ยังเชื่อมโยงถึงเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย เช่น แสดงให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศตั้งแต่สมัยอดีต หรือเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น

การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบในวรรณคดีสาร มีทั้งหมด ๒ เรื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕.๓ การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบ

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๑. สิ่งที่ คิดเห็นใน เรื่องคาวี	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	บทความเชิงวรรณคดี เปรียบเทียบที่กล่าวถึงอิทธิพล และที่มาของเรื่องคาวี	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑
- สิ่งที่คิดเห็น ในเรื่องคาวี	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	บทความเชิงวรรณคดี เปรียบเทียบที่กล่าวถึงอิทธิพล และที่มาของเรื่องคาวี (เชื่อมโยง แนวคิดเรื่องไทยกับอียิปต์)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๔
- สิ่งที่คิดเห็น ในเรื่องคาวี	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	บทความเชิงวรรณคดี เปรียบเทียบที่กล่าวถึงอิทธิพล และที่มาของเรื่องคาวี (อธิบายถึง ที่มาและความหมายของคำว่า “พระ” กับ “นาง”)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๕
- สิ่งที่คิดเห็น ในเรื่องคาวี	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	บทความเชิงวรรณคดี เปรียบเทียบที่กล่าวถึงอิทธิพล และที่มาของเรื่องคาวี (เชื่อมโยง แนวคิดเรื่องนารายณ์สิบปาง)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๖
- สิ่งที่คิดเห็น ในเรื่องคาวี	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	บทความเชิงวรรณคดี เปรียบเทียบที่กล่าวถึงอิทธิพล และที่มาของเรื่องคาวี (เชื่อมโยง แนวคิดเรื่องกुरुมาตาร [สิ่งที่ได้ จากเกษียรสมุทร ๑๔ อย่าง])	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๘
- สิ่งที่คิดเห็น ในเรื่องคาวี	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	บทความเชิงวรรณคดี เปรียบเทียบที่กล่าวถึงอิทธิพล และที่มาของเรื่องคาวี (เชื่อมโยง แนวคิดเรื่องกुरुมาตารในด้าน เศรษฐกิจ)	ร้อยแก้ว	บทความ	ปีที่ ๑ เล่ม ๑๐

ตารางที่ ๕.๓ (ต่อ)

เรื่อง	ผู้เขียน	เนื้อหา	รูปแบบ	ประเภท	เล่ม
๒. โจโจก็เป็น นักประพันธ์	นายสง่า กาญจนาคพันธุ์	เปรียบเทียบบทประพันธ์ของ โจโจว่ามีลักษณะเหมือนบท ประพันธ์เรื่องรูไบยาด ของโอมาร์ คัยยม (Omar Khayyam)	ร้อยแก้ว	บทความ	เล่ม ๑๑ ปีที่ ๒

(๑) เรื่อง “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคารวี” ของนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในวรรณคดีสาร ฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๑, ๔, ๕, ๖, ๘, ๑๐ ภายหลังได้พิมพ์รวมเล่ม โดยใช้ชื่อเดิมว่า “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคารวี” ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ ซึ่งนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ได้กล่าวถึงความ เป็นมาในการศึกษาประวัติวรรณคดีไว้ในคำนำหนังสือครั้งนี้ว่า

...เรื่องที่เราเล่าสู่กันฟังเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ที่เรียกว่านิยายก็ตามหรือนิทานก็ตาม ปรากฏว่าทุกชาติต่างก็มีเป็นสมบัติของตน แต่นิทานที่ถือว่าเป็นของแต่ละชาตินั้น บางเรื่องไปเหมือนหรือคล้ายคลึงกับของอีกชาติหนึ่ง ตลอดจนอีกหลายชาติก็มีที่เป็น เช่นนี้เห็นได้ว่านิทานนั้นจะต้องถ่ายทอดกัน กล่าวคือชาติหนึ่งได้ติดต่อกับอีกชาติหนึ่ง เห็นมีนิทานสนุกก็รับเอา ดังนั้นิทานของชาติหนึ่งก็ไปปรากฏในอีกชาติหนึ่ง ต่อไปการ ติดต่อกันระหว่างชาติขยายวงออกไปไกล นิทานก็อาจข้ามทวีปข้ามน้ำข้ามทะเลรับกันไป เป็นช่วงๆ เหตุนี้นิทานเรื่องเดียวกันจึงไปมีอยู่ในชาติหลายชาติ. . . เวลาล่วงไปนานเข้า นิทานพื้นเมืองแท้ๆ ของชาติหนึ่งก็ไปฝังตัวสนิทอยู่กับชาติที่รับเอาไว้ จนลงท้าย กลายเป็นเรื่องของชาตินั้นไปจริงๆ ในที่สุดก็เลยไม่รู้ว่ามีนิทานเรื่องใดที่เหมือนกันนั้น ความจริงเป็นนิทานพื้นเมืองของชาติใดแน่

(ขุนวิจิตรมาตรา, ๒๕๑๒: ๑-๒)

การศึกษาเรื่อง “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคารวี” ของนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ จึงมุ่ง ศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณคดีเรื่องคารวีของไทยกับเรื่องสองพี่น้องของอียิปต์ (เรื่องคารวี ของอียิปต์) เพื่อหาความสัมพันธ์ของวรรณคดี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับ ประเทศอียิปต์ซึ่งอยู่ห่างไกลกัน แต่มีวรรณคดีร่วมกัน

นายสง่า กาญจนาคพันธุ์เริ่มการวิจารณ์โดยการเล่าเรื่องควีและเรื่องสองพี่น้องของอียิปต์โดยย่อ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าทั้งสองเรื่องมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ ตัวละครเอกเป็นพี่น้องสองคน พี่ชายมีภรรยาส่วนน้องชายออกไปผจญภัยภายนอกและได้ถอดจิตไว้ที่อื่นพร้อมกับกำชับพี่ชายว่าหากเห็นสิ่งผิดปกติแสดงว่าตนเกิดภัยให้พี่ชายรีบมาช่วยเหลือ จากนั้นน้องชายมีภรรยาเป็นนางผมหอม และด้วยความหอมของเส้นผมภรรยาเป็นเหตุให้น้องชายมีภัยถึงชีวิต พี่ชายจึงตามมาช่วยเหลือ เป็นต้น เมื่อเล่าเรื่องควีของไทยและอียิปต์จบแล้ว ในตอนที่ ๒ จึงเข้าสู่การวิจารณ์เรื่องควีของไทยและอียิปต์ ดังนี้

...คงจะมีผู้ประหลาดใจไม่น้อยในการที่ไปพบเรื่องควีในวรรณคดีอียิปต์ นิทานต่างๆ ของไทยนั้น ถ้าหากว่าไปพบในวรรณคดีอินเดีย วรรณคดีจีน วรรณคดีชวามลายู หรือ วรรณคดียุโรปก็พอฟัง เพราะอินเดียมีอิทธิพลยิ่งใหญ่ในไทยด้วยลัทธิพราหมณ์และพุทธศาสนาเก่าแก่ จีนก็มีอิทธิพลด้วยเลือดเนื้อเชื้อไขสนิทสนมกันมาแต่โบราณ ชวามลายูเล่าก็ด้วยการหยุดใกล้ชิดติดต่อกัน ส่วนยุโรปก็ด้วยการสืบสานศิลปวิทยาการแบบใหม่ นิทานต่างๆ จึงอาจรับทอดมาจากชาติหนึ่งๆ ได้ แต่อียิปต์กับไทยไม่ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรทางหนึ่งทางใดเลยว่าได้ มีการสัมพันธ์ติดต่อกัน การที่นิทานเรื่องควีของไทยกับเรื่องสองพี่น้องของอียิปต์มาเหมือนกันโดยไม่มีเค้าเงื่อนในวรรณคดีอินเดียซึ่งพอจะเป็นเครื่องชวนให้สันนิษฐานว่า อินเดียเป็นสพานรับช่วงมาให้ไทยอีกทอดหนึ่งจึงเป็นข้อควนพิสวงยิ่งนัก จากการพิจารณาเรื่องควีกับเรื่องสองพี่น้องนี้ ได้ทำให้เห็นอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่างกระจายออกไป ซึ่งแสดงว่าอียิปต์กับไทยต้องมีสัมพันธ์ติดต่อกันในสมัยดึกดำบรรพ์เป็นแน่ ในสมัยนั้นชาติไทยบางเหล่าบางสาขาคงจะได้ครองแหลมทองในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เรียกว่าอาณาจักรทวารวดีเป็นส่วนใหญ่กับในที่อื่นๆ เช่นในลุ่มน้ำป่าสักที่เรียกว่าอาณาจักรโคตรบูรหรือพนมบ้าง ได้มีการสัมพันธ์ติดต่อกับชนชาติอียิปต์โบราณทางใดทางหนึ่ง แล้วแลกเปลี่ยนถ่ายเทวัฒนธรรมจากกันและกัน อันรวมทั้งนิทานเรื่องควี ซึ่งได้มาเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดสิ่งที่คิดเห็นดังได้กล่าวมาแล้ว

(สง่า กาญจนาคพันธุ์, ๒๔๘๕ข: ๗๘-๗๙)

นายสง่า กาญจนาคพันธุ์ได้ศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบเรื่องควีของไทยกับอียิปต์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสาเหตุและความเป็นมาของการมีวรรณคดีร่วมกันของสองประเทศ โดยอาศัยประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ ได้แก่ ในทางวรรณคดีนายสง่า กาญจนาคพันธุ์เชื่อมโยงเรื่องควีเข้ากับเรื่องนารายณ์สิบปาง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และชี้ให้เห็นว่า ในเรื่องนารายณ์สิบปางพระนารายณ์อวตารเป็นเต้าเพื่อไปช่วยเหลือเหล่าเทวดากวนเกษียรสมุทรจนสำเร็จ และได้ของจากการกวนเกษียรสมุทร ๑๔ อย่าง ได้แก่ สุรา ปารีชาต

ลักษณะมี พิษ จันทร น้ำอำมฤต ฯลฯ จากนั้นนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ จึงเชื่อมโยงเรื่องนารายณ์ ลีปวงไปในทางเศรษฐกิจว่าน้ำอำมฤตที่ได้จากการกวณเกษียรสมุทร ก็คือสุราของประเทศ อียิปต์ที่นำเข้ามาติดต่อกับประเทศอินเดียและเข้ามาสู่ประเทศไทย ดังนี้

. . .ตามทางสอบสวนของนักปราชญ์ได้ความว่า ในสมัยที่พวกตราวิเดียน ซึ่งต่อไปจะ เรียกว่า ทราวิทตามภาษาเดิมครองอินเดียอยู่นั้น การค้าขายทางทะเลหรือในมหาสมุทร อินเดียได้เริ่มมีขึ้น พวกที่มาค้าขายกับพวกทราวิสทางทะเลต้องเป็นชาติอียิปต์ ทั้งนี้ สันนิษฐานจากเรื่องกวนกเสียรสมุทรในกุรมาวตารที่ได้้นำอมรีตมา ชาติอียิปต์ดีก็ดำบรรพ์ ปรากฏว่ามีชื่อเสียงในการทำเมรัยจากอินทผลัม จากตาน และจากมะพร้าว (ทำนอง เดียวกับไทยทำน้ำตานมาจากตานโดยวิธีปาดวงตาน เอากะบอกรองน้ำตานใส่ เปลือกตะเคียนแซ่ทั้งไว้จนบดกลายเป็นน้ำตานเมา หรือฝรั่งทำเหล้าองุ่นจากองุ่น) เหล้า หรือเมรัยที่ทำจากอินทผลัม ตาน มะพร้าว เหล้านี้เรียกกันว่า เหล้าอียิปต์ มีชื่อเสียงโด่ง ดังแพร่หลายและได้เข้ามาสู่อินเดียทางทะเลเป็นครั้งแรก ฉะนั้นน้ำอมรีตที่กวนได้จาก กเสียรสมุทรในกุรมาวตาร จึงสันนิษฐานว่าต้องเป็นเหล้าอียิปต์ ซึ่งเข้ามาสู่อินเดียทางทะเลนี้ เอง

(สง่า กาญจนาคพันธุ์, ๒๔๘๖ค: ๓๖)

กล่าวโดยสรุป เรื่อง “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคำวิ” ของนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ พยายามชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับประเทศต่างๆ มาตั้งแต่สมัยอดีต เช่น มี การเจริญความสัมพันธ์กันระหว่างประเทศทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ มีการรับและ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านต่างๆ ร่วมกัน เช่น ภาษา และวรรณคดี เป็นต้น โดยเฉพาะกับ ประเทศอียิปต์ซึ่งอยู่ห่างไกลจากประเทศไทยกลับมีวรรณคดีเรื่องคำวิร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ในทางวัฒนธรรมและการติดต่อสัมพันธ์กันได้เป็นอย่างดี อาจกล่าวได้โดยนัยว่า การรับวัฒนธรรมใหม่เหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญทั้งในทาง วัฒนธรรม ภาษา วรรณคดี การเมือง และเศรษฐกิจ

(๒) เรื่อง “โจโฉก็เป็นนักประพันธ์” ของนายสง่า กาญจนาคพันธุ์

เรื่อง “โจโฉก็เป็นนักประพันธ์” ของนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ลงพิมพ์ใน วรรณคดีสาร ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๑๑ เป็นการศึกษประวัติเชิงเปรียบเทียบ โดยการเปรียบเทียบตัว ละคร “โจโฉ” จากเรื่องสามก๊กว่าเป็นนักประพันธ์ที่มีความสามารถเช่นเดียวกับโอมาร์ คัยยัม (Omar Khayyam) กวีและนักปราชญ์ชาวเปอร์เซียผู้เขียนเรื่องรูไบยาด การศึกษครั้งนี้ใช้ วิธีการเปรียบเทียบจากลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ชอบดื่มสุราและแต่งบทประพันธ์ของโจโฉ

ว่ามีลักษณะเหมือนมหากวีท่านต่างๆ ที่ประพันธ์ผลงานได้อย่างโดดเด่น ลึกซึ้ง กินใจ แม้จะอยู่ในอาการเมาสุรา ดังเช่น

...มีนักปราชญ์จีนหลายคนยกย่องกันว่า มีห้วยอดเยี่ยมเข้าชั้นมหากวีเป็นพวกคอเหล้าขี้เมาหย่าเป เช่น ลิวลิ่ง (ราวสิ้นยุคสามก๊ก) ขี้เมาจนไม่เอาธุระอะไรกับใครหมด ลิวลิ่งพูดว่า “ฐานะของโลกนี้ก็เท่ากับต้นกกในแม่น้ำนั้นแหละ” เวลาลิวลิ่งเดินไปไหนต้องมีบ่าวตามหลังสองคน คนหนึ่งถือขวดเหล้า คนหนึ่งถือเสียม เมฆาขาดใจตายที่ไหนให้ขุดหลุมฝังที่นั่น. . .ในสมัยแผ่นดินถัง มีมหากวีเอกขี้เมาอยู่คนหนึ่งชื่อหลี่โป มีชีวิตคล้ายสุนทรพุ่มมหากวีไทยที่สุด โวหารก็ลึกซึ้งคล้ายคลึงกัน สุนทรพุ่มได้เข้าทำราชการเพราะสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าได้เห็นสำนวนกลอน หลี่โปได้เข้าทำราชการก็เพราะพระเจ้าถังเหียนจงได้เห็นสำนวนกลอน ทั้งสองได้เข้ารับราชการในตำแหน่งอาลักษณ์และมีความขี้เมาหย่าเประดับตำแหน่งเหมือนกัน เป็นที่โปรดปรานในเชิงกลอนจนได้รับพระราชทานอภัยในเรื่องขี้เมาเช่นเดียวกัน”

(สง่า กาญจนาคพันธุ์, ๒๔๘๗: ๕๘-๕๙)

บทวิจารณ์เรื่องนี้ใช้ชื่อว่า “โจโฉก็เป็นนักประพันธ์” ดังนั้นผู้วิจารณ์ย่อมต้องแสดงให้เห็นถึงลักษณะและความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ของ “โจโฉ” ซึ่งนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ได้อธิบายถึงลักษณะและความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ของโจโฉ โดยการยกตัวอย่างบทประพันธ์ของโจโฉขึ้นมาแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ดังนี้

...โจโฉประพันธ์กลอนเป็นบทเพลงไว้มากหนึ่งซึ่งตัวเองชอบร้องเล่นนัก เป็นบทเพลงมีชื่อเสียงแม้วรรณคดีก็อ้างถึง จะว่าไพเราะหรือเป็นคติหรือเป็นความจริงอย่างไรก็ได้แล้วแต่ท่านจะวินิจฉัย บทเพลงนั้นฝรั่งแปลไว้ดังนี้

Here is wine, let us sing:

For man's life is short,

Like the morning dew,

It's best days gone by.

But though we would rejoice,

Sorrows are hard to forget,

What will make us forget them?

Wine, and only wine.

ถ้าจะแปลเป็นไทยก็คงจะได้อความว่า

นี่คือเหล่า มาเรา มารำร้อง
ชีวิตของ คนเรา มันสั้นนัก
เหมือนกับหยาด น้ำค้าง รุ่งรางนั้น
วันดีดี แต่ละวัน ก็ล่วงไป
แม้เราจะ ร่าเริง บันเทิงสุข
แต่ความทุกข์ ก็ยาก จักลืมได้
อะไรเล่า จะให้เรา ลืมเสียไซ้
เหล่ายังงี้ เล่าเหล่า เหล่าเท่านั้น

โจโฉคงจะประพันธ์โคลงกลอนเป็นเพลงอะไรไว้มาก ทั้งบทรักบทโศกตลกขบขัน ขงเบ้งแอบไปได้ยินกลอนเป็นเพลงรักมาก็เพลงหนึ่ง ถ้าพูดในแง่ประวัติศาสตร์ก็ต้องนับว่าเป็นกลอนสำคัญที่สุดในพงสาวดารจีน คำที่ขงเบ้งเข้าใจจามว่าให้จิวอี้ฟังพลอยให้เราเมื่อเด็ก ๆ จำได้ไปด้วย และเป็นผลถึงทำให้กองทัพเรือของโจโฉเองต้องแตกกลอนนั้นในเรื่องสามก๊กว่า “ปาร์สัว๋ซ้ายขวาซึ่งเราจะทำไว้ชื่อว่า หยกหลงกับกิมฮอง ข้าจะกอดนางสองเกี่ยวไว้ทั้งซ้ายขวา ให้มีความสุขทุกเวลามีให้อาหารเลย” (ต่อไปนี้ขอให้ท่านอ่านเป็นทำนองพงสาวดารจีน) จิวอี้ได้ฟังออกชื่อนางสองเกี่ยวดังนั้นก็โกรธ ดั่งเอาเพลิงไปจุดเข้าในหัวใจ จึงลุกขึ้นชี้มือไปฝ่ายทิศเหนือตรงเมืองเกงจิว ว่าเหม่_____ แล้วกองทัพเรือโจโฉก็แตก

(สง่า กาญจนาคพันธุ์, ๒๔๘๗: ๕๕-๕๖)

เมื่อพิจารณาบทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายสง่า กาญจนาคพันธุ์ได้กล่าวยกย่องโจโฉว่าเป็นนักประพันธ์ซีเมาเป็นที่มีฝีมือเทียบชั้นกับมหาจินตกวีหลายๆ ท่าน ซึ่งหนึ่งในนั้นได้แก่ โอมาร์ คัยยัม กวีและนักปราชญ์ชาวเปอร์เซียโดยการพิจารณาบทประพันธ์เพียงบทเดียว ดังนี้

. . .กลอนของโจโฉนั้นดูคล้ายๆ กับจะเป็นกลอนซีเมา แต่ซีเมาลงได้เป็นนักประพันธ์หรือนักประพันธ์ลงได้ซีเมาเป็นแต่งกลอนวิเสสนัก ยิ่งเมาหย่าเปหัวร่าน้ำกลอนก็ยิ่งเป็นคติลึกลับซึ่งหย่างมหัศจรรย์ ใครจะนึกบ้างว่าสมองซีเมาของโจโฉจะเหมือนกับสมองซีเมาของโอมาร์คัยยัม ในทางประพันธ์เกี่ยวกับชีวิตคน ท่านลองพิจารณาเทียบเคียงดู

โอมาคัยยัมเปนมหาจินตกวีแขกอิหร่าน (พ.ศ. ๑๕๙๕-๑๖๖๖) เขียนไว้ในรู่ไบยาด ซึ่ง
ฝรั่งแปลไว้บทหนึ่งว่า

Yesterday This Day's Madness did prepare:
Tomorrow's Silence, Triumph, or Despair:
Drink! For you know not whence you came, nor why:
Drink! For you know not why you go, nor where.

ถ้าแปลเป็นไทยก็คงได้ความว่า

วันวานเตรียมเพื่อบ้า	ในวันนี้นั้น
พรั่งอาดเจียบอาดหรรส	อาดให้
ดื่มเถิดสุตะราฝั้น	เราจากไหนแฮ
ดื่มเถิดไปไหนไซ้	สุครู้ตนไหน

ท่านเห็นไหมว่ากลอนของโอมาคัยยัมนี้เหมือนกับของโจโฉไม่ผิด ดั่งนี้จะไม่เรียกว่า
กลอนขี้เมาวิเสสอย่างไรได้ ถ้าเรายกย่องโอมาคัยยัมเปนมหาปราชญ์ เราก็น่าจะต้องยก
ย่องโจโฉด้วย

(สง่า กาญจนาคพันธุ์, ๒๔๘๗: ๕๗-๕๘)

การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบครั้งนี้ นายสง่า กาญจนาคพันธุ์ ใช้วิธีการ
เปรียบเทียบบทประพันธ์ขี้เมาของโจโฉกับเรื่องรู่ไบยาดของโอมาร์ คัยยัม โดยพยายามชี้ให้เห็น
ว่าบทประพันธ์ทั้งสองมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เนื้อความแฝงความคิดลึกซึ้งเช่นเดียวกัน ฉะนั้น
หากยกย่องโอมาร์ คัยยัมว่าเป็นมหาจินตกวีก็ต้องยกย่องโจโฉเป็นมหาจินตกวีด้วยเช่นเดียวกัน
และมีข้อน่าสังเกตว่าในการศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบของนายสง่า กาญจนาคพันธุ์ทั้ง ๒
เรื่อง เป็นการศึกษาและแสดงให้เห็นถึงความรู้ด้านวรรณคดีวิจารณ์โดยเฉพาะ ไม่มีการ
สอดแทรกน้ำเสียงของการส่งเสริมอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
เหมือนกับแนวทางการศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์

การวิจารณ์วรรณคดีคือการพิจารณาถึงคุณค่าของงานประพันธ์ชิ้นหนึ่ง ๆ โดยอาศัยหลักเกณฑ์หรือการอ้างอิงด้วยเหตุผลที่น่าเชื่อถือ เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในส่วนต่างๆ ของบทประพันธ์ที่ผู้วิจารณ์ต้องการนำเสนอ แนวทางหรือหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคูณค่าของงานประพันธ์แต่ละยุคสมัยย่อมมีความแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคมในขณะนั้น เช่น ในอดีต งานประพันธ์คืองานที่แต่งขึ้นเพื่อถวายแด่พระมหากษัตริย์ คุณค่าของงานประพันธ์จึงอยู่ที่ความงดงามของภาษาและกระบวนกลอน และการยอพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ให้แก่ไพศาล เป็นต้น หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ อำนาจการบริหารเปลี่ยนจากพระมหากษัตริย์สู่กลุ่มคณะราษฎร อีกทั้งค่านิยมในการประพันธ์ก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ งานประพันธ์หรือวรรณคดีไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่กำแพงวังและวัดดังเช่นอดีตที่ผ่านมา หากแต่พัฒนาไปเป็นอาชีพอย่างหนึ่งในการหาเลี้ยงชีพ มีการเปิดตลาดซื้อขายผลงานการประพันธ์มากยิ่งขึ้น จนเกิดเป็นอาชีพนักประพันธ์ขึ้น ดังนั้นจึงมีการพัฒนารูปแบบและบทประพันธ์ให้เป็นที่ถูกใจของตลาดมากยิ่งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อ่าน คุณค่าของงานประพันธ์ในยุคนี้จึงอยู่ที่ความจรรโลงใจและความเพลิดเพลิน เป็นต้น ในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นยุคของการสร้างชาติ ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านวัฒนธรรม ภาษา และการเมืองการปกครอง และเมื่อสังคมซึ่งเป็นต้นแบบของงานประพันธ์มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใด งานประพันธ์ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะนั้นเช่นเดียวกัน

ในยุคของการสร้างชาตินี้ วรรณคดีวิจารณ์ต้องทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูและส่งเสริมวรรณคดีไทย อีกทั้งยังมีหน้าที่สำคัญคือการแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาและคุณค่าของภาษาและวรรณคดีไทย ดังนั้นงานประพันธ์ที่นำมาศึกษาจึงมีเฉพาะวรรณคดีโบราณของไทยเท่านั้น ทั้งนี้อาจเกิดจากการตอบสนองอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีจุดมุ่งหมายในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วรรณคดีไทย ดังนั้นในบริบทของกระบวนการสร้างชาติทางภาษาและวรรณคดีไทย การวิจารณ์แนวประวัติซึ่งเป็นแนวทางการแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความยิ่งใหญ่ และความภาคภูมิใจในภาษาและวรรณคดีไทยได้เป็นอย่างดี จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่อุดมการณ์เหล่านี้ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า รื่นฤทัย สัจพันธ์ (๒๕๓๒) ได้ศึกษาถึงแนวทางการวิจารณ์วรรณคดีโบราณของไทย ใน พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๐ พบว่าการวิจารณ์วรรณคดีโบราณสามารถแบ่งออกเป็น ๒ แนวทางคือ การวิจารณ์แนวประวัติ และการวิจารณ์แนวสุนทรียภาพ แต่จะเห็นได้ว่าในวรรณคดีสารมีเฉพาะบทความวิจารณ์แนวประวัติเท่านั้น ไม่มีบทความวิจารณ์ตามแนวสุนทรียภาพเลย แม้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกพงศ์ประพันธ์และนักวิชาการคนอื่นๆ จะนำหลักเกณฑ์การวิจารณ์ตามแนวสุนทรียภาพมาเผยแพร่ในวรรณคดีสาร แต่การวิจารณ์แนวนี้กลับไม่ได้รับความสนใจจากนักคิด นักวิจารณ์ในวรรณคดีสาร ซึ่งอาจแสดงนัยได้ว่าการวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสาร

มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติมากกว่าการสร้างคุณธรรมหรือจริยธรรมจาก การเสพ วรรณคดี แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าในยุคนี้ได้มีการวางรากฐานการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ไว้ อย่างชัดเจนซึ่งน่าจะมีผลสะท้อนต่อวงการวรรณคดีศึกษาต่อไป เช่น มีผู้ให้ความสำคัญแก่ การศึกษาวรรณคดีวิจารณ์มากยิ่งขึ้น หรืออีกทางหนึ่งคือเป็นเครื่องมือรับใช้การเมืองทางอ้อม กล่าวคือ หลักเกณฑ์ดังกล่าวช่วยสร้างความเจริญให้แก่วงวรรณคดีศึกษาของไทย ได้แก่ การ สร้างพื้นฐานของความเข้าใจในวรรณคดี อีกทั้งยังสร้างความเจริญในสถาบันการศึกษาคือ มี หลักเกณฑ์เพื่อนำไปสู่การประเมินคุณค่าของวรรณคดีไทย เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าวรรณคดี สารได้บรรลุจุดมุ่งหมายในการ “ชำระและฟื้นฟูการประพันธ์ของไทย” เนื่องจากมีการวาง แนวทางหรือหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแนวทางหรือ หลักเกณฑ์ดังกล่าวมีส่วนช่วยในการส่งเสริมวงวรรณคดีของไทยให้เจริญก้าวหน้าและมีลักษณะ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งดังเช่นการวิจารณ์ในประเทศตะวันตก

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง บทบาทของวรรณคดีสารในวรรณคดีวิจารณ์ไทยในครั้งนี้ ได้รับผลของการศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

๑. การศึกษาหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในหนังสือวรรณคดีสารพบว่า หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสาร แบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง ได้แก่ (๑) แนวทางการวิจารณ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์ และ (๒) แนวทางการวิจารณ์หรือการประเมินคุณค่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองของนักวิชาการท่านอื่นๆ ซึ่ง หลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีไทยทั้ง ๒ แนวทาง มีลักษณะร่วมกันคือการนำเสนอหลักเกณฑ์การวิจารณ์ตามแนวสุนทรียศาสตร์ ซึ่งให้ความสำคัญแก่วรรณศิลป์ การใช้คำ เสียงสัมผัส จังหวะ ลักษณะ ที่ก่อให้เกิดจินตภาพและอารมณ์ความรู้สึกซาบซึ้งสะเทือนใจแก่ผู้อ่าน สามารถสรุปหลักเกณฑ์ต่างๆ ได้ดังนี้

- (๑) การเลือกสรรถ้อยคำที่สร้างจินตภาพและสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่าน
- (๒) การใช้คำให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ และใช้คำให้มีความเด่น เช่น คำน้อยแต่กินความมาก
- (๓) การยึดถือบทบัญญัติหรือข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ เช่น จำนวนคำในแต่ละวรรค หรือการรับส่งสัมผัส เป็นต้น
- (๔) การเล่นสัมผัสในอย่างแพรวพราว ทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร

จากการศึกษาหลักเกณฑ์การวิจารณ์ข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นครั้งแรกที่มีการวางหลักเกณฑ์การวิจารณ์และการประเมินคุณค่าของบทประพันธ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านภาษาและวรรณคดี โดยอาจมีความคิดเห็นที่หลากหลายและบางครั้งก็มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันและยังไม่เป็นระบบรอบด้าน แต่อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ก็เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีสาร

มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานการวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้ ซึ่งน่าจะมีผลสะท้อนต่อวงการวรรณคดีศึกษาต่อไป เช่น มีผู้ให้ความสำคัญแก่การศึกษาวรรณคดีวิจารณ์มากยิ่งขึ้น หลักเกณฑ์ดังกล่าวช่วยสร้างความเจริญให้แก่วงการวรรณคดีศึกษาของไทย ได้แก่ การสร้างพื้นฐานของความเข้าใจในวรรณคดี อีกทั้งยังสร้างความเจริญในสถาบันการศึกษาคือ มีหลักเกณฑ์เพื่อนำไปสู่การประเมินคุณค่าของวรรณคดีไทย เป็นต้น

๒. การศึกษาบทบาทของหนังสือวรรณคดีสารในฐานะเครื่องมือที่ให้ความรู้ด้านการวิจารณ์วรรณคดีพบว่า การวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้เริ่มมีลักษณะเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาวรรณคดีวิจารณ์ในสถาบันการศึกษา และการเขียนตำราเผยแพร่ความรู้ด้านวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ วรรณคดีสารได้มีบทบาทในการเผยแพร่บทความเกี่ยวกับวรรณคดีวิจารณ์เป็นครั้งแรก ทั้งนี้เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความสำคัญของภาษาและวรรณคดีไทยเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมภาษาไทย จึงต้องอาศัยการวิจารณ์วรรณคดีเข้าช่วย เนื่องจากการวิจารณ์คือกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมภาษาและวรรณคดีไทยให้เจริญ การวิจารณ์เป็นการพิจารณาและประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความเจริญของด้านการศึกษาและประพันธ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีอารยธรรม มีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งการวิจารณ์ยังแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่ และความภาคภูมิใจในภาษาและวรรณคดีของชาติไทยอีกทางหนึ่งด้วย

การวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสารพบเพียงแนวเดียวคือ การวิจารณ์แนวประวัติ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทย่อย ได้แก่ (๑) การศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ และ (๒) การศึกษาประวัติเชิงเปรียบเทียบ ทั้งนี้สาเหตุที่บทความวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสารมีเพียงการวิจารณ์แนวประวัติ เนื่องจากการวิจารณ์แนวนี้เป็นแนวทางการศึกษาที่มีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นอย่างดี อาจกล่าวโดยนัยได้ว่า วรรณคดีวิจารณ์ในยุคนี้ถูกจำกัดให้อยู่ภายใต้กรอบแนวความคิดของการรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาล แนวทางการวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสารจึงถูกกำหนดให้นำเสนอเฉพาะเรื่องที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล ในวรรณคดีสารจึงมีเฉพาะบทความวิจารณ์แนวประวัติเท่านั้น ไม่มีการวิจารณ์ตามแนวสุนทรียภาพเลย ดังจะเห็นได้จากแม้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ และนักวิชาการท่านอื่นๆ จะได้ออกแนวทางหรือหลักเกณฑ์การวิจารณ์ตามแนวสุนทรียภาพและนำมาเผยแพร่ในวรรณคดีสาร แต่การวิจารณ์แนวนี้กลับไม่ได้รับความสนใจจากนักคิด นักวิจารณ์ในวรรณคดีสารเลย ซึ่งอาจแสดง

นัยได้ว่าการวิจารณ์วรรณคดีในวรรณคดีสาร มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมนโยบายสร้างชาติมากกว่าการสร้างคุณสุนทรีย์จากการเสพวรรณคดี

๓. การศึกษาบทบาทของหนังสือวรรณคดีสารในฐานะเครื่องมือของอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามพบว่า เนื่องจากภายหลังจากการเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (๒๔๘๑-๒๔๘๗) จอมพล ป. พิบูลสงครามได้สถาปนาลัทธิ “ผู้นำ” ขึ้นมาใช้ในการบริหารจัดการประเทศ มีการสร้างภาพลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงบารมี ความสามารถและคุณธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะของ “ผู้นำ” เพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการปกครองประเทศชาติและประชาชน อีกทั้งยังใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับฝ่ายนิยมระบอบเก่า (กษัตริย์นิยม) ที่พยายามรื้อฟื้นระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับขึ้นมาใหม่ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องสร้างและนำเสนอภาพลักษณ์และบารมีของ “ผู้นำ” เพื่อคำจุนอำนาจ และที่สำคัญที่สุดคือแสดงให้เห็นว่า “ผู้นำ” เป็นผู้ที่มีความรักชาติเหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งการสร้างภาพลักษณ์เหล่านี้เป็นกระบวนการสำคัญของการสร้างความชอบธรรมในการสร้างอุดมการณ์แห่งชาติ และได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะ “ผู้นำ” มีอำนาจและบทบาทเป็นอย่างมากในการปกครองประเทศ เนื่องจากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม ความปลอดภัยของประเทศถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างในการดำเนินนโยบายสร้างชาติด้านต่างๆ ไม่เว้นแม้แต่วรรณคดีสาร ซึ่งเป็นวารสารทางวรรณคดีก็ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่และสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของ “ท่านผู้นำ” อยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ การนำเสนอเรื่องการสร้างภาพลักษณ์และบารมีของผู้นำและภรรยา การสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยมและการสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามท่านผู้นำ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป วรรณคดีสารเป็นวารสารที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาล ผลิตขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ ส่งเสริม และปลูกฝังอุดมการณ์และนโยบายทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามโดยเฉพาะ แม้ว่าวรรณคดีสารจะเป็นวารสารทางวรรณคดี แต่โดยความจริงแล้วจะให้เห็นว่า วรรณคดีสารเป็นวารสารที่แฝงไปด้วยแนวความคิดในการส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้ว่าแม้แต่วรรณคดีวิจารณ์ ซึ่งเป็นศาสตร์เฉพาะทางวรรณกรรมก็ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือในทางอ้อม การนำเสนอเรื่องแนวทางหรือหลักเกณฑ์การวิจารณ์วรรณคดีในยุคนี้ นับเป็นการวางรากฐานอย่างมั่นคงของวงการวรรณคดีศึกษา เนื่องจากหลักเกณฑ์เหล่านี้มีส่วนช่วยในการขยายวงการศึกษาการศึกษาวรรณคดีของไทยให้กว้างและมีลักษณะเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับว่า

วรรณคดีสารได้บรรลุจุดมุ่งหมายในการ “ธำรงและฟื้นฟู” การประพันธ์ไทยให้มีความเจริญรุ่งเรืองอารยประเทศทั้งหลายสมดังเจตนารมณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่วนการวิจารณ์วรรณคดีไทยในวรรณคดีสารมีส่วนรับใช้การเมืองทางตรงคือ การวิจารณ์แนวประวัติชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่ของชาติไทย มีภาษาและวรรณคดีเป็นของตนเองมาตั้งแต่อดีต จนก่อให้เกิดความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในชาติบ้านเมืองของตน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นหัวใจสำคัญของอุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยสร้างชาตินี้

ข้อเสนอแนะ

๑. วรรณคดีสาร เป็นวารสารที่เกิดจากนโยบายฟื้นฟูการประพันธ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงมีบทประพันธ์รูปแบบต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีการสร้างฉันทลักษณ์และรูปแบบการประพันธ์ขึ้นใหม่ ดังนั้นจึงควรศึกษาถึงลักษณะคำประพันธ์ประเภทต่างๆ ในวรรณคดีสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงความนิยมและพัฒนาการของการแต่งบทประพันธ์ในยุคนี้

๒. วรรณคดีสาร เป็นวารสารที่แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้อย่างเด่นชัด ดังนั้นจึงควรศึกษาวารสารเล่มนี้ในแง่ของการเมืองการปกครองอย่างจริงจัง เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้งในแง่ของการเมือง สังคม และวัฒนธรรม

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมสาธารณสุข. ๒๕๕๖. พระราชกฤษฎีกา กำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติตาม พุทธศักราช ๒๕๕๔ พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๕ และ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยมต่าง ๆ. กรุงเทพฯ: บริษัทการพิมพ์.

ขุณวิจิตรมาตรา. ๒๕๑๒. สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องควาวิ. กรุงเทพฯ: สาส์นสวรรค์.

คณะกรรมการไขปริศनावรรณคดี. ๒๕๕๖. “ไขปริศनावรรณคดี.” **วรรณคดีสาร** ๑, ๑๒ (กรกฎาคม): ๖๙-๘๓.

จุมพฏ เลขาพันธ์. ๒๕๔๓. **ลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย: ศึกษานโยบายชาตินิยมของไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เจตนา นาควัชระ. ๒๕๑๔. “วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี” ใน **วรรณไวทยาการ: วรรณคดี.** กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย.

_____. ๒๕๔๒. **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศยาม.

เจือ สตะเวทิน. ๒๕๑๘. **วรรณคดีวิจารณ์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์.

ชลธิรา สัตยวัฒนา. ๒๕๑๓. **การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. ๒๕๓๒. “วรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๕๓.” ใน **สุวรรณา** เกรียงไกรเพ็ชร และ สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา. (บรรณาธิการ). **ทอไหมในสายน้ำ** ประวัติวรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๒๕. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ๒๕๓๘. **ประวัติการเมืองไทย.** กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

ชาญวิทย์ แพงแก้ว. ๒๕๕๓. **จอมพลผู้พลิกวัธนัธม**. กรุงเทพฯ: ฐานบุ๊คส์.

ชาตรี ประภิตนนทการ. ๒๕๔๗. **การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย
ไทยประยุกต์ ชาตินิยม**. กรุงเทพฯ: มติชน.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. ๒๕๔๕. **อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

เชย สุนทรพิพิธ. ๒๕๕๕. “งูกลืนหาง.” **วรรณคดีสาร ๑, ๕ (ธันวาคม)**: ๖-๗.

_____. ๒๕๕๖. “สร้างชาติ.” **วรรณคดีสาร ๑, ๗ (กุมภาพันธ์)**: ๓๑-๓๓.

ดวงมน จิตรจำนงค์, ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, และ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. ๒๕๓๒. **ทอไหมใน
สายน้ำ ๒๐๐ ปี วรรณคดีวิจารณ์ไทย**. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

ตรีศิลป์ บุญขจร. ๒๕๒๓. **นวนิยายกับสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๗๕- ๒๕๐๐**. กรุงเทพฯ:
สร้างสรรค์.

_____. ๒๕๓๐. **พัฒนาการการศึกษาคั่นคว่ำและวิจัยวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แถมสุข นุ่มนนท์. ๒๕๔๘. **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ยุคเชื่อผู้นำชาติพ้นภัย.
พิมพ์ครั้งที่ ๓**. กรุงเทพฯ: สายธาร.

ทวี จุลละทรัพย์. พล. อ. อ. ๒๕๓๒. **ชาติอยู่เหนือสิ่งใด**. กรุงเทพฯ: พี. วาทิน พับลิเคชั่น.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. ๒๕๔๑. **การเมืองการบริหารไทย: ภาวะของชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพฯ: โครงการเอกสารและตำราสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.

ธนพงศ์ จิตต์สง่า. ๒๕๕๒. “**วชิรญาณ**” กับการแสวงหาความรู้ของชนชั้นหน้าของสยาม
พ.ศ. ๒๔๒๗-๒๔๔๘. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนิต อยู่โพธิ์. ๒๔๘๕ก. “วรรณคดีไทย.” วรรณคดีสาร ๑, ๑ (สิงหาคม): ๑๐๕-๑๓๓.

_____. ๒๔๘๕ข. “กิจการของสมาคม.” วรรณคดีสาร ๑, ๔ (พฤศจิกายน): ๑๐๒-๑๐๗.

ธัญญา สังขพันธานนท์. ๒๕๒๙. ลักษณะและวิวัฒนาการของการวิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทยในรอบหนึ่งศตวรรษ (พ.ศ. ๒๔๑๙-๒๕๑๙). ปรียญฐานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

ธีระ สลักเพชร. ๒๕๕๓. “คำนิยม” ใน ชาญวิทย์ แพงแก้ว. ๒๕๕๓. จอมพลผู้พลิก วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ฐานการพิมพ์.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ๒๕๔๐. การปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ.

_____. ๒๕๔๙. กรณี ร. ๗ ทรงสละราชสมบัติ: การตีความและการสานต่อความหมายทางการเมือง. กรุงเทพฯ: โครงการสำนักพิมพ์คอบไฟ.

นภัทร วัชระพิมมาศ. ๒๕๔๓. การควบคุมและการใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ของ รัฐบาลในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการหนังสือพิมพ์, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. ๒๔๘๕ก. “บทบรรณาธิการ.” วรรณคดี สาร ๑, ๑ (พฤศจิกายน): ๑-๑๗.

_____. ๒๔๘๕ข. “บทบรรณาธิการ.” วรรณคดีสาร ๑, ๔ (พฤศจิกายน): ๑-๖.

_____. ๒๔๘๕ค. “บทบรรณาธิการ.” วรรณคดีสาร ๑, ๕ (ธันวาคม): ๑-๒.

_____. ๒๔๘๖ก. “บทบรรณาธิการ.” วรรณคดีสาร ๑, ๖ (มกราคม): ๑-๖.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. ๒๔๘๖ข. “วรรณคดีวิพากษ์.” **วรรณคดีสาร ๒, ๑ (สิงหาคม): ๗๐-๘๕.**

_____. ๒๔๘๖ค. “วรรณคดีวิพากษ์.” **วรรณคดีสาร ๒, ๒ (กันยายน): ๖๓-๘๖.**

_____. ๒๔๘๖ก. “วรรณคดีวิพากษ์.” **วรรณคดีสาร ๒, ๖ (มกราคม): ๘๕-๙๐.**

_____. ๒๔๘๖ข. “บทบรรณาธิการ.” **วรรณคดีสาร ๒, ๗ (กุมภาพันธ์): ๑.**

_____. ๒๔๘๖ค. “วรรณคดีวิพากษ์.” **วรรณคดีสาร ๒, ๗ (กุมภาพันธ์): ๘๘-๙๐.**

_____. ๒๔๘๖ง. “วรรณคดีวิพากษ์.” **วรรณคดีสาร ๒, ๙ (เมษายน): ๖๕-๗๕.**

_____. ๒๔๘๖จ. “วรรณคดีวิพากษ์.” **วรรณคดีสาร ๒, ๑๐ (พฤษภาคม): ๗๖-๘๓.**

_____. ๒๔๘๖ฉ. “วรรณคดีวิพากษ์.” **วรรณคดีสาร ๒, ๑๑ (มิถุนายน): ๙๑-๙๔.**

_____. ๒๔๘๖ช. “ข้อสังเกตเรื่องการแต่งฉันท.” **วรรณคดีสาร. ๒, ๘ (มีนาคม): ๗๘-๙๐.**

_____. ๒๔๘๖ฉ. “ข้อสังเกตของบรรณาธิการ.” **วรรณคดีสาร ๒, ๖ (มกราคม): ๘๑-๘๔.**

_____. ๒๕๑๔. **วิทยาวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.**

_____. ๒๕๑๘. **ข้อคิดเกี่ยวกับภาษาและวรรณคดี. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**

_____. ๒๕๔๑. “คำนิยม.” **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์** ของ ดร. วิทย์ ศิวะศรียานนท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.

นนทิรา ขำภิบาล. ๒๕๓๐. **นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**

นียบพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. ๒๕๕๐. *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. ๒๕๑๔. "หัวข้อของวรรณคดีไทย" ใน *วรรณไวทยาการ: วรรณคดี*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

_____. ๒๕๔๓. *วิเคราะห์วรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศยาม.

ป. พิบูลสงคราม, จอมพล. ๒๕๕๕ก. *ในงานเปิดวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย ณ ทำเนียบสามัคคีชัย วันเสาร์ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.

_____. ๒๕๕๕ข. "อภิธานนาการแต่วรรณคดีสาร." *วรรณคดีสาร* ๑, ๑ (สิงหาคม): ๑-๖.

_____. ๒๕๕๖. "ตามหญิงจึงจะเจริญ." *วรรณคดีสาร* ๒, ๓ (ตุลาคม): ๑-๖.

ประกาศ วัชรภรณ์. ๒๕๓๖. *ชมรมนักเขียน*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

ประอรรัตน์ บูรณ์มาตร. ๒๕๒๘. *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เปลื้อง ณ นคร. ๒๕๕๕. "กลอนสุภาพ." *วรรณคดีสาร*. ๑, ๑ (สิงหาคม): ๖๔-๗๗.

_____. ๒๕๕๖. "ระเบียบแห่งจันทร์." *วรรณคดีสาร*. ๑, ๑๑ (มิถุนายน): ๘๒-๙๐.

_____. ๒๕๕๗. "กาพย์คดี." *วรรณคดีสาร*. ๑, ๑๐ (พฤษภาคม): ๕๑-๕๙.

พ. ราชธรรมนิเทศ (นามแฝง). ๒๕๕๗. "ธรรมเนียมแลรักษาผู้ประพฤติธรรม." *วรรณคดีสาร* ๒, ๑๒ (กรกฎาคม): ๑๗.

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. ๒๕๒๐. *บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย (๒๔๗๕-๒๕๕๘)*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

พจนนตรี พึ่งหลวง. ๒๕๔๔. ความขัดแย้งในแนวอุดมการณ์ทางการเมือง “เผด็จการรัฐนิยม” กับ “สังคมนิยมประชาธิปไตย” ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๔๐. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัฒนจิรา จันทร์ดำ. ๒๕๔๗. การอ่านและการวิจารณ์เรื่องสั้น. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

พูนพิศมัย ดิศกุล, ม.จ. ๒๕๕๑. สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น ประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: มติชน.

ไพบูลย์ กาญจนพิบูลย์. ๒๕๔๐. อุสุรณครบรอบ ๑๐๐ ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐. ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ค่ายพลโยธา จังหวัดลพบุรี.

ม. ตราโมท (นามแฝง). ๒๕๖๖. “คู่.” วารณคดีสาร ๒, ๓ (ตุลาคม): ๕๗-๕๘.

มนตรี กรรพุมมาลย์ (บรรณาธิการ). ๒๕๒๑. จะเป็นนักประพันธ์ ฟังสำนักในอำนาจวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: กลุ่มนวกทรรศน์.

มรกต (นามแฝง). ๒๕๖๕. “ต้อยตลิ่ง.” วารณคดีสาร ๑, ๑ (สิงหาคม): ๓๒.

รินฤทัย สัจจพันธ์. ๒๕๓๒. “วรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๕๐๐.” ใน สุวรรณ เกரியง ไกรเพ็ชร์ และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (บรรณาธิการ). ทอใหม่ในสายน้ำ ประวัติวรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๒๕. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

ละเอียด พิบูลสงคราม, ท่านผู้หญิง. ๒๕๖๗. “ขอวรรณคดีสมาคมจงสถิตสถาพร.” วารณคดีสาร ๒, ๑๒ (กรกฎาคม): ๑๐-๑๕.

ลิขิต วีระเวทิน. ๒๕๕๐. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรวรรณ ทองสุกร. ๒๕๔๘. วาทกรรมชาตินิยมจอมพล ป. พิบูลสงคราม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาริชวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรเวทย์ ศิวะศรียานนท์. ๒๔๘๕ก. “ประวัติกวีไทย.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๑ (สิงหาคม): ๗๘-๑๐๔.

_____. ๒๔๘๕ข. “ประวัติกวีไทย.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๒ (กันยายน): ๗๖-๙๒.

_____. ๒๔๘๕ค. “ประวัติกวีไทย.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๔ (พฤศจิกายน): ๖๒-๗๗.

_____. ๒๔๘๖. “การกวี.” *วรรณคดีสาร*. ๑, ๑๑ (มิถุนายน): ๗๓-๘๑.

วิจิตร วิจิตรวาทการ. ๒๔๘๕. “ความสุขของฉัน.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๑ (สิงหาคม): ๒๖-๓๑.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. ๒๕๔๑. *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.

วิภา กงกะนันทน์. ๒๕๓๓. *วรรณคดีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ส. เปี่ยมพงศ์สานต์ (นามแฝง). ๒๔๘๖. “วีรชน.” *วรรณคดีสาร* ๒, ๕ (ธันวาคม): ๑๙-๓๑.

_____. ๒๔๘๗. “พิบูลสดุดี.” *วรรณคดีสาร* ๒, ๑๒ (กรกฎาคม): ๑๘-๑๙.

ส. สวัสดิกุล ณ อยุธยา (นามแฝง). ๒๔๘๖. “ความละเอียดในการพิจารณาหนังสือไทย.” *วรรณคดีสาร* ๒, ๔ (พฤศจิกายน): ๔๑-๖๓.

_____. ๒๔๘๗. “๑๔ กรกฎาคม.” *วรรณคดีสาร* ๒, ๑๒ (กรกฎาคม): ๒๓.

สง่า กาญจนาคพันธุ์. ๒๔๘๕ก. “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องกาวิ.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๑ (สิงหาคม): ๑๓๔- ๑๖๔.

_____. ๒๔๘๕ข. “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องกาวิ.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๔ (พฤศจิกายน): ๗๘-๑๐๑.

_____. ๒๔๘๕ค. “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องกาวิ.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๕ (ธันวาคม): ๘๑-๘๘.

สง่า กาญจนาคพันธุ์. ๒๔๘๖ก. “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องควาวิ.” วรณคดีสาร ๑, ๖ (มกราคม): ๗๖-๘๒.

_____. ๒๔๘๖ข. “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องควาวิ.” วรณคดีสาร ๑, ๘ (มีนาคม): ๔๒-๕๘.

_____. ๒๔๘๖ค. “สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องควาวิ.” วรณคดีสาร ๑, ๑๐ (พฤษภาคม): ๓๔-๕๐.

_____. ๒๔๘๗. “โจโนก็เป็นนักประพันธ์.” วรณคดีสาร ๒, ๑๑ (มิถุนายน): ๕๔-๖๔.

สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา. ๒๕๑๕. โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ: อรุณสภา.

สมเกียรติ วันทะนะ. ๒๕๔๔. อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย. โครงการปริญญาโทสาขา รัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. ๒๕๓๑. ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมือง ภายในประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๙๒. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

สรศัลย์ แผงสภา. ๒๕๔๐. หวอ: ชีวิตไทยในไฟสงครามโลกครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สารคดี.

สายชล สัตยานุรักษ์. ๒๕๔๕. ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย”. กรุงเทพฯ: มติชน.

สิทธา พิณภูวดลและคณะ. ๒๕๑๕. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.

สิทธา พิณภูวดลและประทีป วาทิกทินกร. ๒๕๑๘. ร้อยกรอง. นนทบุรี: โรงพิมพ์สถาน สงเคราะห์หญิงปากเกร็ด.

สิทธา พิณภูวดลและรื่นฤทัย สัจจพันธุ์. ๒๕๔๐. วรณคดีเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สิทธา พิณภูวดล. ๒๕๔๖. การวิจารณ์หนังสือ ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์และหลักปฏิบัติ
สำหรับนักวิจารณ์หนังสือ. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.

สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ. ๒๕๕๑. สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ: พี.
เพรส.

สุรวุฒิ ปัดไธสง. ๒๕๓๖. อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณีจอมพล ป.
พิบูลสงคราม. รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๑ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

เสถียร จันทิมาธร. ๒๕๑๗. คนเขียนหนังสือ. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

_____. ๒๕๒๑. “ความคิดเกี่ยวกับศิลปวรรณกรรม.” ใน มนตรี กรรพุมมลาย์
(บรรณาธิการ). จะเป็นนักประพันธ์ ฟังสำนักในอำนาจวรรณกรรม. กรุงเทพฯ:
กลุ่มนวกทรรศน์.

โสภา ชานะมูล. ๒๕๔๖. วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้าระหว่าง
พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๕. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง. ๒๕๔๖. “กตัญญูกตเวที.” วรรณคดีสาร ๑, ๑๒ (กรกฎาคม): ๖-
๗.

อนุমানราชชน, พระยา. ๒๕๔๖. การศึกษาวรรณคดีแนววรรณศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพฯ: ศยาม.

อภิรดี เจริญธัญสกุล. ๒๕๔๒. แนวทางการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ ของ
รัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลในสมัย
จอมพล ป. พิบูลสงคราม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
หนังสือพิมพ์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณ บุญยมานพ. ๒๔๘๕ก. “วิธีแต่งกลอนสุภาพ.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๒ (กันยายน): ๔๓-๕๔.

_____. ๒๔๘๕ข. “เมื่อยซึ่งเหมือนแม่.” *วรรณคดีสาร* ๑, ๓ (ตุลาคม): ๕๔-๕๕.

_____. ๒๔๘๗. “การแต่งฉันท.” *วรรณคดีสาร*. ๒, ๘ (มีนาคม): ๖๐-๗๗.

อวยพร มิลินทางกูร. ๒๕๑๘. *ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๑*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศนี พลจันทร. ๒๔๘๗. “ลำน้ำน้อยอีกครั้งหนึ่ง.” *วรรณคดีสาร* ๒, ๖ (มกราคม): ๗๖-๘๔.

อิงอร สุพันธุ์วณิช. ๒๕๔๗. *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟพริ้นท์.

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวเชอร์รี่ เกษมสุขสำราญ
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ ๒๕ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗
สถานที่เกิด	จังหวัดมุกดาหาร
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
ที่อยู่ปัจจุบัน	๔/๑๔๘๑ หมู่ ๗ ถนนนวมินทร์ แขวง คลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ ๑๐๒๓๐

